3 1761 04940987 3

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by the

INSTITUTE FOR

CHRISTIAN STUDIES

INSTITUTE FOR CHRISTIAN STUDIES
DISCARD
TORONTO, ONTARIO, CANADA

BR
143
.H3
v.10

LIBRARY
AUG 27 1997
UNIVERSITY OF TORONTO

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS,

DER

CHRISTENEN,

DOOR

IJSBRAND VAN HAMELSVELD.

TIENDE DEEL.

MET PLAATEN.

TE HAARLEM BIJ
FRANÇOIS BOHN,
MDCCCV.

INHOUD

VAN HET

TIENDE DEEL.

DERDE BOEK.

Bevattende het derde tijdperk; van de regeering van den Keizer KONSTANTYN den Grooten, in het begin der vierde eeuw, tot de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw.

TIENDE HOOFDSTUK.

Korte schets der Wereldlijke Geschiedenis, van den ondergang van het Westersch Keizerrijk, tot de *Hegirah*, of *vlucht* van MOHAMMED. Van het jaar 476, tot 622. . Bladz. 1.

ELFDE HOOFDSTUK.

Staat der Geleerdheid. Uitbreiding van het Christendom. Bekeering van Heidensche Volken. Staat der Jooden. . . . Bladz. 27.

TWAALF-

INHOUD.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Staat der Geestelijkheid. De Geestelijkheid aan den Vorst onderworpen. Huwelijken der Geestelijkheid. Haar rijkdom, aanzien en heerschzucht enz. . . . Bladz. 110.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Roomsche Pausen. Kerkelijke Wetten. Monniken. Monniken-orden. . . Bladz. 166.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Toestand van den Christelijken Godsdienst, en Godsdienstleere. – Voortgang der oude Godsdienst-twisten met de Ariānen, Semi-Pelagiānen enz. Nieuwe twisten; NESTORIUS, EUTYCHES, Monophysiten, enz. . . Bladz. 257.

KER-

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

DERDE BOEK.

BEVATTENDE HET DERDE TYDPERK; VAN DE REGEERING VAN DEN KEIZER KONSTANTYN DEN GROOTEN, IN HET BEGIN DER VIERDE EEUW, TOT DE OPKOMST VAN MOHAMMED, IN DE ZEVENDE EEUW.

TIENDE HOOFDSTUK.

Korte ſchets der Wereldlijke Geſchiedenis, van den ondergang van het Westersch Keizerrijk; tot de Hegirah, *of* vlucht *van* Mohammed. *Van het jaar* 476, *tot* 622.

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Regering van Keizer ZENO.

Toen het *Romeinſche* Keizerrijk in het Westen, onder AUGUSTULUS, in het jaar 476, een einde nam, regeerde in het Oosten te *Konſtantinopolen* ZENO, die zijnen Zoon LEO II. was opgevolgd (*). De Geſchiedenis maalt dezen Vorst af, als bezoedeld met allerhande misdaden, gierig, wellustig, en wreed. Dit zoo zijnde, behoeft men zich niet te verwonderen, dat de haat zijner onderdanen menigvul-

(*) Zie *Deel* V. *Bladz.* 68.

III BOEK X Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

vuldige oproeren verwekte en begunstigde. Hij werd door BASILISKUS in het jaar 475 uit het Rijk verdreven, maar na 20 maanden op den Troon hersteld zijnde, liet hij dezen van honger sterven, en noodzaakte deszelfs Zoon MARCUS, den Geestelijken Staat aan te nemen. Ondertusschen verbeterde ZENO zijne ondeugden niet, en 'er ontstonden nieuwe oproeren, ook verwoestten de *Gothen* alle de Wingewesten des Rijks, tot voor de poorten van *Konstantinopolen*. Hij stierf aan eene beroerte, in het jaar 491, na eene regeering van 17 jaaren. Ondertusschen kan zijn ijver, om de Godsdiensttwisten, welke onder zijne regeering zeer hevig waren, bij te leggen, veel invloed gehad hebben op het ongunstig oordeel, hetwelk van hem geveld wordt; door zijne pogingen tot vrede, bijzonder door zijn geschrift *Henoticon*, mishaagde hij aan alle de partijën, en kwam bij allen in haat (*).

Van ANASTASIUS.

Zijn Opvolger ANASTASIUS kweet zich als een nuttig Vorst voor het Rijk. Hij legde zich met ijver toe op de Staatszaken, betoonde geene zucht voor vermaaken, was zuinig en weldadig, en bande alle aanbrengers van zijn Hof. Ook schafte hij de barbaarsche gevechten van menschen met wilde beesten geheel af, als ook het verkopen der ambten, en deed eene belasting ophouden, het *Chrysargyrum* geheten, die even schandelijk was voor de regeering, als haatlijk en nadeelig voor het volk; tot

(*) MARCELL. *in Chron. pag.* 32. CASSIOD. *in Chron. pag.* 368. enz.

tot veiligheid van den omtrek van *Konſtantinopolen* bouwde hij den zoogenoemden langen muur, van de ééne zee tot de andere, voorzien van torens op bekwame afſtanden. Maar, in zijne latere jaaren, en na zijne dood, werd hij als godloos en wreed zwart gemaakt. Hij wilde aan alle de Godsdienſtpartijën in zijn land de zelfde rechten en vrijheden toeſtaan; daaröm noemde men hem een' Ketter, en omdat hij de twistzucht der Biſchoppen beteugelde, een' vervolger der Rechtzinnigen. Een Chronijkſchrijver der VIde eeuw, VICTOR TUNUNENSIS (*), legt hem ten laſt, dat, op zijn bevel, te *Konſtantinopolen*, de Euängeliën zijn verbeterd geworden. Doch, behalven dat deze Schrijver tegen hem was ingenomen, en als te ver van *Konſtantinopolen* levende, in een zoo geheel onwaarſchijnlijk bericht, geene genoegzame geloofwaardigheid heeft, is 'er een geheel tegenſtrijdig verhaal van éénen zijner tijdgenoten (†), volgends hetwelk MACEDONIUS, Biſchop van *Konſtantinopolen*, wegens zijne vervalſching der Euängeliën en ééne plaats van PAULUS, 1 *Tim.* III. 16, op aanſtoken van eenen *Eutychiäanſchen* Biſchop, door dezen Keizer zal afgezet zijn. Waarſchijnlijk hebben partijën over en weder malkanderen iet dergelijks verweten, en de Keizer is daar in betrokken geworden. Nooit liep het geweld der Godsdienſtwisten, of liever de woede der dweepzucht, zoo hoog als thans. Een legioen Mon-

(*) *In Chron. p.* 326. CANIS. *Lectt. Ant. T.* I.

(†) LIBERATUS *in Breviario Cap.* 19.

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Monniken, uit *Syrië* overgekomen, zette geheel *Konſtantinopolen* in verwarring. Men moordde, plunderde, en mishandelde de andersgezinden. In het jaar 511 werd ANASTASIUS, bij ſoortgelijken oploop, genoodzaakt, zich te verſchuilen, en kon het volk ter nauwernood ſtillen, dan door zich aan hetzelve te vertonen, zonder de Keizerlijke eertekenen, verklarende bereid te zijn, om de regeering af te ſtaan. VITALIANUS verſcheen, ter beſcherming van het waar geloof, zoo als het heette, in het jaar 510 voor *Konſtantinopolen*, en werd met moeite afgeweerd. Het Rijk, door alle deze oproeren verzwakt, werd ſtraffeloos door de *Perſen* en andere vreemde volken verwoest. Onder zoo vele verwarringen overleed ANASTASIUS, in het jaar 518, na eene regeering van 27 jaaren en twee maanden, in den hoogen ouderdom van 80 jaaren.

JUSTINUS.

Zijn Opvolger JUSTINUS wordt als een godvruchtig Vorst geprezen, dewijl hij de *Katholijken* voorſtond, en den Ketters hunne Kerken ontnam. Hij was de Zoon van een' dagloner, en door zijne dapperheid van herder ſoldaat, en langs alle trappen Bevelhebber der lijfwacht geworden; ook kon hij lezen noch ſchrijven. Echter wist hij zijne waardigheid behoorlijk te handhaven; en nam TZATHIUS, Koning der *Laziërs*, in zijne beſcherming tegen de *Perſen*, wier Koning hem eenen beſtendigen vrede aanbood, indien hij deszelfs Zoon en beſtemden Opvolger tot Zoon wilde aannemen, hetwelk JUSTINUS, op raad zijner Staatsdienaren, van de hand wees, opdat niet de-

deze Prins daar door te eenigen tijde gelegenheid zou nemen, om aanſpraak te maken op het Romeinſche Rijk.

JUSTINUS had zijn' Zusters Zoon, JUSTINIANUS, doch die eigenlijk van ſlaaffche afkomst was, in het jaar 524 tot *Cæſar*, of aanſtaanden Rijkserfgenaam, en in het jaar 527 tot werklijken Mede-Keizer aangenomen, en overleed in hetzelfde jaar, hebbende 77 jaaren geleefd, en 9 jaaren geregeerd. Onder JUSTINIANUS, die hem terſtond opvolgde, ſcheen het Keizerrijk zijne krachten eenigzins te herwinnen, hoewel niet zoodanig, dat deze voorſpoed duurzaamheid beloofde, hoe zeer men dezen Keizer den naam van den *Grooten* waardig keurde, meer nogthans om het gene anderen in zijnen naam, dan het gene hij zelf verricht heeft. Zijn voornaamſte Veldheer was BELISARIUS, die meermalen de *Perſen* met voordeel beſtreed, in het jaar 534 het Rijk der *Wandalen* in *Afrika*, benevens *Corſica* en *Sardinië*, onderbragt, en voords met de *Oostgothen* gelukkig oorloogde, welken oorlog een ander Veldheer, NARSES, een geſnedene, maar een man van groote bekwaamheden, door het veröveren van hun Rijk, in het jaar 553, ten einde bragt, waar door JUSTINIANUS Heer werd van geheel *Italië* en *Sicilië*. Doch, niettegenſtaande deze luiſterrijke overwinningen, had JUSTINIANUS te veel zwakheid in zijn karakter, en hij liet zich door zijne Gemaalin THEODORA, die te vooren toneelſpeelſter geweest was, eene looze en trotſche vrouw, van ſlechte zeden, te veel regeeren. Hij was ongemeen roemzuchtig,

JUSTINIANUS.

III BOEK X Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en daaröm ſtichter van menigvuldige prachtige gebouwen, en heerlijke Kerken, onder welke de Kerk te *Konſtantinopolen*, aan de Heilige SOPHIA gewijd, nog heden in wezen, voornaamlijk uitmunt. Tot goedmaking van de kosten dezer gebouwen en van zijne zwaare oorlogen, was hij genoodzaakt, zijne onderdanen met drukkende belastingen te bezwaaren. Zijne Staatsdienaars pleegden menigvuldige onrechtvaardigheden, welke hij of niet opmerkte, of ten minſten niet behoorlijk ſtrafte. Hier kwam bij, dat de Rijks-onderdanen geheel verbasterd en ongeregeld, de ſoldaaten zonder behoorlijke tucht, meest vreemdelingen, en dus in het algemeen alle hulpmiddelen en ſteunſels des Vaderlands zeer verzwakt waren. Bovendien mengde JUSTINIANUS zich te diep in de heerſchende verſchillen en partijſchappen, niet alleen Godsdienſtige, in welken hij eerst, met grooten ijver, de *Katholijken* begunſtigde, maar in het laatst van zijn leven den naam van *Ketter* niet ontgaan kon; maar ook in de partijſchappen, die thans plaats grepen onder het volk van *Konſtantinopolen*, ten aanzien van die genen, die, op de openbare ſpelen, met wagens om den prijs reden; het één en ander gaf meermalen aanleiding tot hevige oproeren; in één van welken, in het jaar 533, JUSTINIANUS ongetwijfeld zijn Kroon zou verloren hebben, indien niet de moed van THEODORA, en het beleid van BELISARIUS, die 30,000 oproerigen verſloeg, hem gered hadden. BELISARIUS ſloeg ook de *Bulgaren* terug, die hunne ſtrooperijën tot voor de poorten van *Konſtantinopolen* hadden voortgezet; doch

doch aan welken de Keizer nog geld gaf, om hen over den *Donau* terug te doen keeren, zoo als hij ook aan de *Perſen* in vredestijden een jaargeld beloven moest. De voornaamſte roem van dezen Vorst is gelegen in het Wetboek, hetwelk hij door TREBONIANUS en andere Rechtsgeleerden heeft laten vervaardigen, zijnde door hem, in het jaar 529, onder den naam van zijnen *Codex*, uitgegeven eene verzameling van de Wetten der Keizeren, van ADRIANUS, tot op de zijne toe; doch in het jaar 534 verſcheen eene nieuwe vermeerderde en verbeterde uitgave, in XII Boeken, (*Codex repetitæ lectionis*,) in het licht, welk Wetboek tot heden toe in vele Landen van *Europa* in aanzien is gebleven. Vervolgends vervaardigden TREBONIANUS en XVI andere Rechtsgeleerden, een ſoort van *Samenſtel der Romeinſche Rechtsgeleerdheid*, bij wijze van Uittrekzels uit de Schriften van de oude Rechtsgeleerden, in *vijftig Boeken*, onder verſcheidene Tijtels of Opſchriften, welk ſamenſtel de Keizer naar de verdeeling der onderwerpen, *Digesta*, en naar zijne volledigheid, *Pandectæ*, (eigenlijk πανδεκτης,) noemde. Ten zelfden tijde ſtelde TREBONIANUS, met behulp van twee andere Rechtsgeleerden, *de eerſte beginſelen der Romeinſche Rechtsgeleerdheid* op, in IV Boeken, (*Inſtitutionum Juris Libri* IV.) Eindelijk liet de Keizer nog zijne nieuwſte Wetten, (*Novellæ*,) van het jaar 533 tot 559, hier bijvoegen. Deze ſtukken maken gezamenlijk het groot Wetboek van JUSTINIANUS uit, (*Corpus Juris Civilis Romani.*) In hetzelve zijn de *Codex*

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en *Novellæ*, beiden in het eerſte Boek eene Hoofdbron voor de Kerkelijke Geſchiedenis, onder deze Tijtels: *Van de allerhoogſte Drieëenheid; van het Katholijk Geloof, en dat niemand zal beſtaan openbare twisten over hetzelve te verwekken; van de hoogheilige Kerken, derzelver goederen en voorrechten; van de Biſſchoppen en Geestelijken, (clerici;) van de genen, die arme weezen opvoeden; van Moniken; van geöorloofde of verbodene huwlijken der Geestlijkheid enz.; van de Biſſchoppelijke Rechtbank; van Ketters, Manicheën, en Samaritanen; tegen den tweeden Doop; van de Afvalligen; van de Jooden en Hemel-veréerers; dat geen Ketter, Jood of Heiden, een' Christelijken Slaaf bezitten of beſnijden zal; van de Heidenen en Offeränden; van de genen, die in de Kerken vluchten, en daar in vrijgelaten worden* enz.

Van JUSTINUS II.

JUSTINIANUS, in het jaar 565, na eene regeering van ruim 38, en in den ouderdom van 84 jaaren overleden zijnde, had tot zijnen Opvolger JUSTINUS II, onder wiens regeering het Rijk, door den inval der *Langobarden*, een goed gedeelte van *Italië* weder verloor, wordende het overgeblevene voortäan beſtuurd door eenen *Exarch*, of Stadhouder, die te *Ravenna*, aan de *Adriätiſche* Zee, zijn verblijf hield, van waar de naam van *Exarchaat van Ravenna* aan die Landſtreek gegeven werd. Aan dezen *Exarch* waren de Hertogen van *Rome* en *Napels* ondergeſchikt; zijnde de geheele vorm van regeering te *Rome* veränderd. De Raad te *Rome* beſtond niet meer; de *Conſuls* waren afgeſchaft; en

de

de voornaamſte ſteden werden door *Duces* of Hertogen beſtuurd. JUSTINUS was een zwak Vorst; hij had eenen zwaaren oorlog met de *Perſen* te voeren, die wel 20 jaren geduurd heeft. Met de *Turken*, die aan de *Don* woonden, en met de *Avaren*, had hij gedurige moeilijkheden. Dit alles baarde hem zoo veel verdriet, dat hij in eene krankzinnigheid verviel, waar door het Staatsbeſtuur in het jaar 574 aan TIBERIUS werd opgedragen.

Deze TIBURIUS volgde hem, bij zijn overlijden, in het jaar 578, op. Den vrede van de *Avaren* gekocht hebbende, wendde hij alle zijne pogingen tegen de *Perſen*, van welken hij, door zijnen Veldheer MAURITIUS, alles heröverde, wat zij te voren bemagtigd hadden. TIBERIUS, zijne zwakheid van ligchaamsgeſtel gevoelende, gaf zijne Dochter KONSTANTINA aan MAURITIUS ten huwelijk, en overleed den volgenden dag, in het jaar 582, hebbende ſlechts 3 jaren en 10 maanden geregeerd, en wordende, wegens zijne goede hoedanigheden, zeer van zijne onderdanen beklaagd. Van TIBERIUS.

MAURITIUS wordt geprezen, als een deugdzaam en godvruchtig Vorst, die de zaken des Rijks getrouw en ijverig behartigde; alleen kleeft hem de ſmet van gierigheid aan. Hij zette den oorlog tegen de *Perſen*, met wakkerheid, voort. Eene in dat Rijk voorgevallene Staatsömwenteling, bragt hem eindelijk den vrede toe. De *Perſiſche* Vorst KHOSROU of CHOSROËS, die tot hem den toevlucht genomen had, werd door MAURITIUS, gewapenderhand, op den Troon herſteld. Niet zoo gelukkig MAURITIUS.

III BOEK X Hoofdst. na C. G Jaar 476. tot 622.

was de Keizer tegen de *Avaren;* deze hadden vele *Romeinen* gevangen gemaakt, welken MAURITIUS niet wilde loskopen, waar op zij allen door deze woeste Volken werden vermoord. Dit verbitterde de gemoederen des Krijgsvolks, hetwelk buitendien de ſtrenge krijgstucht niet dragen kon, en in het jaar 602 aan het muiten ſloeg, FOKAS, eenen hopman, tot Keizer uitroepende; welke wreedaart niet alleen zijnen wettigen Vorst MAURITIUS ter dood liet brengen, maar, met eene verfoeilijke onmenschlijkheid, eerst zes van deszelfs Zoonen, voor 's Vaders oogen, ſlachten. Gelaten en christelijk verdroeg MAURITIUS zijn lot; men hoorde hem alleen, met onderwerping aan den Godlijken wil, de woorden van den Pſalmdichter herhaalen: „ Heere! gij zijt rechtvaardig, en elk van uwe oordeelen is recht!" MAURITIUS heeft 20 jaren geregeerd.

FOKAS.

Terwijl de Rijksverweldiger FOKAS, die ons als een monſter van wreedheid en wellust beſchreven wordt, zich in wellusten en het bloed zijner onderdanen baadde, verwoestte de *Perſiſche* Koning KHOSROU of CHOSROËS, de wapenen opvattende, onder voorwendzel van den moord van MAURITIUS te willen wreeken, genoegzaam alle de *Aſiatiſche* Wingewesten; tot dat één nieuwe opſtand, in het jaar 610, FOKAS van kroon en leven beroofde, en HERAKLIUS, tot hier toe Landvoogd van *Africa*, op den Troon plaatſte.

HERACLIUS.

HERACLIUS, die een verzwakt Rijk te beſturen kreeg, was, in het eerst, buiten ſtaat, om de voortgangen der *Perſiſche* wapenen te ſtuiten. In het jaar

jaar 614 vermeesterden de *Perſen* *Jeruſalem*, alwaar duizenden van Christenen het leven verloren; zij verbrandden hier het zoogenoemde Heilige Graf, en alle de andere Kerken; en ſleepten den *Patriarch* ZACHARIAS, met ontallijke inwoneren, gevangen mede; ook namen zij het gewaande Kruis van CHRISTUS mede, met alle overige Kerkenvaten en Heiligdommen. Toen zij eindelijk tot *Chalcedon*, tegen over *Konſtantinopolen*, aan de Kust van *Aſië*, waren doorgedrongen, verzocht HERACLIUS, in het jaar 615, hunnen Koning om vrede, hetwelk door denzelven trotschlijk verworpen werd, terwijl de nood des Rijks ten hoogſten top ſteeg, toen de Vorst der *Avaren* in het jaar 618 in *Thracië* viel, en *Konſtantinopolen* belegerde. Midlerwijl hadden de *Perſen* ook *Egypte* uitgeplunderd; wanneer een nieuw voorſtel van vrede, van wege den Keizer, door CHOSROËS hier mede zal beäntwoord zijn: dat hij hetzelve niet eer kon aannemen; vóórdat de Christenen hunnen gekruisten God verloochenen, en met de *Perſen* de Zon aanbidden zouden; hoewel dit laatſte verhaal, als zijnde van laater *Griekſche* Schrijveren, aan twijfeling onderhevig is. HERACLIUS, tot dit uiterſte gebragt, liet de Westerſche Wingewesten des Rijks aan zich zelven over, kocht den vrede van de *Avaren*, en verzamelde zijne overgeblevene krachten tegen de *Perſen*, waar toe hij zelfs de Kerkſieraaden van goud en zilver beſteedde, zich in het jaar 618 in perſoon aan het hoofd zijns legers geſteld hebbende. Het geluk begunſtigde zijne pogingen. De *Perſen*, in verſcheidene veld-

ſla-

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ſlagen verſlagen hebbende, viel hij in het jaar 622 in *Perſië*, en verwoestte nu, op zijne beurt, het vijändlijk land. Evenwel wilde CHOSROËS niet tot vrede verſtaan, maar toen hij door zijnen oudſten Zoon SIROËS van den Troon geſtoten was, die hem daar na in de gevangenis liet ter dood brengen, ſloot deze in het jaar 628 den vrede met den Keizer, wien hij alles, wat de *Perſen* van hem bemagtigd hadden, terug gaf, ook werd het gewaande Kruis weder uitgeleverd, en naa *Jeruſalem* gebragt.

Daar de beide Rijken, het *Romeinſche* en *Perſiſche*, door dezen vernielenden oorlog geheel waren uitgeput, gaf zulks eene ſchoone gelegenheid aan MUHAMMED of MOHAMMED, en deszelfs Opvolgers, om een nieuw en geducht Rijk te ſtichten, en eenen nieuwen Godsdienst met de wapenen te verbreiden en ſtaande te houden; het één en ander nam eenen aanvang onder de regeering van HERACLIUS, gelijk wij vervolgends zien zullen.

Staat van het Perſiſche Rijk.

Niettegenſtaande de groote overwinningen, welke de *Perſen*, ten tijde van FOKAS, en in het begin van HERACLIUS regeering, op het *Griekſche* Keizerrijk behaald hadden, was hun Rijk, even als het *Griekſche* Keizerrijk, inwendig, door oproeren en ſtaatsömwentelingen, van tijd tot tijd, reeds verzwakt. Eén hunner Koningen, PEROSUS, (FIRUZ) ſtootte, in het jaar 462, zijn' ouder Broeder, met hulp der *Hunnen*, van den Troon, beöorloogde vervolgends zelf deze volken tweemalen, en verloor, in het jaar 472, met een groot gedeelte van zijn leger, tegen hen het leven. CAVADES, (KHOBAD,)

die

die zedert het jaar 491 regeerde, beoorloogde insgelijks de *Hunnen*, doch door eenen opstand van zijne Rijksgrooten van het Rijk beroofd, nam hij bij hen de vlucht, en werd door hen op den troon hersteld. KHOSROU, (CHOSROËS II.) zijn jongste Zoon en Opvolger van het jaar 531 tot 579, is de beroemdste van alle de *Persische* Koningen, gedurende dit Tijdvak, en voert den bijnaam van *Nuschirwan*, of de *Grootmoedige*. Deze verwierf zich, als een zeer minzaam, schrander en dapper, maar tevens geleerd Vorst, voorstander van kunsten en wetenschappen, nog lang in het Oosten eene algemeene vereering. Meer dan ééns voerde hij krijg met den Keizer JUSTINIANUS, en deszelfs Opvolgers; in denzelven verwoestte hij wel *Antiöchië*, en verdreef de *Romeinen* uit *Colchis*; doch leed ook meermalen verliezen, en kon zijne voordeelen niet behouden. Hij beteugelde de oproeren zijner Rijksgrooten, als ook eenen opstand van zijne zoonen. Zijn Rijk, hetwelk hij in vier Stadhouderschappen verdeelde, strekte zich ten Oosten uit tot aan den *Indus*, ten Zuiden tot *Arabië*, en de Grenzen van *Egypte*, en ten Noorden tot den *Jaxartes*. Zijn Zoon HORMISDAS, (HORMUZ,) was hem geheel ongelijk. Deze behandelde éénen van zijne beste en gelukkigste Veldheeren, wegens het verliezen van eenen veldslag, zoo schandelijk, dat deze het leger tegen hem deed muiten. Ook stonden verscheidene Gewesten van het Rijk tegen hem op, uit misnoegen over zijne willekeurige en wreede regeering; eindelijk zetten hem de Rijksgrooten in het jaar 591 af;

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

af; en hij kwam in de gevangenis om het leven. Zijn Zoon CHOSROËS, (KHOSROU III.) kon enkel door de wapenen van Keizer MAURITIUS den Troon beklimmen; maar werd, na den moord van dezen Keizer, de gevaarlijkſte vijänd der *Romeinen*, tot hij door HERACLIUS overwonnen, en door zijnen Zoon SIROËS afgezet en gedood werd, die vervolgends in het jaar 628 den vrede met den Keizer ſloot, gelijk wij gezegd hebben.

Toeſtand der wereldlijke zaken in het Westen. In Italië.

De Oosterſche Keizers hadden met den wankelbaren ſtaat van hun Rijk zoo veel te doen, dat zij de belangen van het Westerſche Rijk hadden moeten laten vaaren. In *Italië*, op hetwelk zij het naaste recht hadden, regeerde zedert het jaar 476 ODOACER, als Koning der *Duitſchers*, die ook *Sicilië* bezat, waar voor hij eene jaarlijkſche geldſom betaalde aan den *Wandaliſchen* Koning GENSERIK. Zijne regeering was zacht, verſtandig, en dapper, en was voor de *Romeinen* zoo veel draaglijker, om dat hij veel van de oude Staatsgeſteldheid in wezen liet blijven (*).

Regeering van THEODORIK.

Doch, in het jaar 489 deed THEODORIK, Koning der *Oostgothen*, in *Italië* eenen inval. Deze THEODORIK of DIDERIK, was een krijgsman van de jeugd af, die den Keizer ZENO tegen zijne oproerige onderdanen beſchermd en op den Troon bevestigd had, van wien hij ook tot *Patricius*, Veldheer, (*magister militiæ*,) en *Conſul* verheven werd; doch hier mede niet voldaan, week hij naa zijne eigene Sta-

(*) Zie *Deel* V. *Bladz.* 60.

Staten, in *Illyrië*, en de *Bulgaren*, die de landen langs den *Donau* in bezit genomen hadden, overwonnen hebbende, deed hij van tijd tot tijd invallen in *Thracië*, en ſtroopte tot voor *Konſtantinopolen*. ZENO, om hem van den hals te krijgen, ſtond hem zijn recht op *Italië* af, waar op THEODORIK zijne wapenen tegen ODOÄCER wendde, wien hij, na eenige veldſlagen, in *Ravenna* belegerde, en in het jaar 493 tot de overgave noodzaakte, bij verdrag, bij hetwelk deze Vorst nog eenig gezag bleef behouden, maar kort daar na, omdat hij, gelijk men zeide, eene famenzwering had ontworpen, door THEODORIK, met eigene hand, op een gastmaal gedood werd. Van toen af beheerschte THEODORIK *Italië* 33 jaren lang, op eene voortreflijke wijze, en verdiende, zo eenig Vorst, den naam van den *Grooten*, niet zoo zeer wegens den roem zijner krijgsdaden, als wegens de wijsheid zijner regeering; zijn Rijksgebied was zeer uitgeſtrekt, en bevatte, behalven *Italië*, ook *Sicilië*, *Noricum*, *Vindelicië*, en *Rhætië*, of het grootſte gedeelte van het *Oostenrykſche*, en niet weinig van den *Beyerſchen* en *Zwabiſchen* Kreits, langs den *Donau* en den *Inn*, met een ſtuk van het aangrenzend *Zwitzerland*, verders veel van *Pannonië*, waar toe het overige van het *Oostenrykſche*, het tegenwoordig *Hongarië* tot aan de *Theiſ*, *Slavonië*, *Bosnië*, bijna geheel *Croätië*, en een deel van *Servië*, behoorde; *Dalmatië*, en het gene in onzen tijd *Provence* plagt te heeten. De Keizers van *Konſtantinopolen* erkenden hen als Koning; met de Koningen der *West-*

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Westgothen, *Burgundiërs*, *Franken*, *Thuringers* en *Wandaalen*, ſtond hij in nauwe verbindtenis, en hield hen allen door zijn gezag terug van oorlogen en veröveringen. In de laatſte vijftien jaren van zijn leven regeerde hij ook het *Westgothiſche* Rijk, als Voogd van den minderjarigen Koning. Hij was de herſteller van *Italië*, alwaar hij den landbouw deed bloejen, de bevolking toenemen, en de ſteden, inzonderheid *Ravenna*, waar hij zijn Hof hield, en *Rome*, herbouwde en verſierde. Zelf ongeleerd, en niet willende, dat zijne *Gothen* zich op de weten-ſchappen zouden toeleggen, om niet verwijfd te worden, achtte hij echter de geleerdheid en weten-ſchappen, en bevorderde derzelver voortgang en bloei onder de *Romeinen*. CASSIODORUS, BOËTHIUS en SYMMACHUS enz., waren bij hem in aanzien; hij bragt echter de beide laatstgenoemden ter dood, op eene valſche beſchuldiging; doch, hij had 'er duurzaam leedwezen en berouw van, welke echter deze vlek niet hebben kunnen uitwiſſchen. Maar de *Gothen* en *Romeinen* tot één volk te maken, mislukte hem; zij waren al te zeer in aart, zeden, gebruiken, taal, en zelfs in Godsdienstgevoelens on-derſcheiden; de *Gothen* Ariäanschgezind, de *Romei-nen Katholijken*. Hij bewaarde jegens beiden de ſtriktſte onpartijdigheid, en handhaafde de vrijheid van geweten: „ Wij hebben geen gebied," zeide hij, „ over den Godsdienst, omdat het geloof vrij „ moet zijn." Evenwel wist hij zijn gezag jegens de Geestlijkheid te doen gelden, gelijk bijzonder het geval was, in den ſchandelijken twist tuſſchen SYM-

MA-

MACIUS en LAURENTIUS, die beiden tot Bisschoppen van *Rome* verkozen waren. Hij verbood alle kamp- en tweegevechten, en wees zijne verschillende onderdanen tot de *Romeinsche* wetten.

Terstond na de dood van dezen roemwaardigen Vorst, die in het jaar 526 overleed, werd zijn zoowel gevestigd Rijk geschud. Zijn Kleinzoon ATHALARIK, een kind van 10 jaren, volgde hem op, onder voogdijschap van deszelfs Moeder AMALASUENTHA, of AMALASONDE, doch door vleijerij bedorven, verviel hij al vroeg tot buitensporigheden, die hem, na 8 jaren, door eene teering, ten grave bragten, in het jaar 534, wanneer de schrandere Vorstin het Rijk deed opdragen aan THEODATUS, of THEODOKAD, Neef van THEODORIK, die haar met schandelijke ondankbaarheid vergold, en nog in dat zelfde jaar ter dood bragt. Om hare dood te wreken, zond JUSTINIANUS, in het jaar 535, zijnen Veldheer BELISARIUS, naa *Italië*, die zijne veröveringen zoo snel vervolgde, dat de *Gothen* hunnen onwaardigen Koning afzetten, en VITIGES, een' wakker krijgsman, in zijne plaats verkozen. De oorlog werd echter zoo gelukkig voor de *Romeinen* voortgezet, dat VITIGES, in het jaar 540, gevangen naa *Konstantinopolen* gevoerd werd. Door de terugroeping van BELISARIUS, om den *Perssischen* krijg te voeren, schepten de *Gothen* weder moed, en stelden TOTILA tot Koning aan, een' Vorst van uitmuntende begaafdheden, die zelfs in het jaar 546 *Rome* heröverde, welke Hoofdstad der Wereld, door hem, van muren en inwoners beroofd, in

Lotgevallen van het Oostgothisch Rijk, tot deszelfs ondergang.

III BOEK X Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

eenen deerlijken toestand gebragt werd, en volkomen aan een ruim graf geleek, vol prachtige gebouwen. Evenwel herstelden BELISARIUS, en na hem NARSES, het geluk der *Romeinsche* wapenen. TOTILA werd, in het jaar 552, in eenen veldslag, doodlijk gewond; welk lot in het volgende jaar ook zijnen Opvolger TEJA trof, met wien het *Gothisch*e Rijk geheel te gronde ging. Als de oorzaken van dezen ondergang, komen in aanmerking, de inwendige verzwakking van dit Rijk, door kwaad bestuur en verdeeldheid; de grootere krijgskunde der *Romeinsche* Veldheeren; de afkeer der *Romeinen* van de *Gothen*; maar ook het gemis van het bondgenootschap der *Wandalen*.

Ondergang van het Rijk der Wandalen in Afrika.

Het Rijk der *Wandalen*, naamlijk, in *Afrika*, gesticht door GENSERIK, of GEISERIK (*), was al vroeger door BELISARIUS vernietigd. De gemelde Koning GENSERIK, of GEISERIK, was, in het jaar 477, overleden, met den roem van den magtigsten *Duitsch*en Koning van zijnen tijd, en Heer der *Middellandsch*e Zee door zijne Vlooten, geweest te zijn. Alles wat den *Romeinen* in *Afrika* had toebehoord, van de *Atlantisch*e Zee tot aan *Cyrene*, als ook de Eilanden *Sardinië*, *Corsika*, *Majorca*, *Minorca*, en *Tvica*, waren hem onderworpen; meer dan éénen aanval van het *Oostersch* Keizerrijk had hij zegevierend afgeweerd. Doch, onder zijnen Zoon HUNERICK, of HUNORICH, vielen reeds de *Mooren*, de oude bewoners der *Afrikaansch*e Landen, van de *Wan-*

(*) Zie *Deel* V. *Bladz.* 52.

Wandaliſche regeering af, zonder dat zij weder bedwongen konden worden. THRASAMUND bezat vervolgends den troon van het jaar 496 tot 523, de eerſte dezer Koningen, die de Wetenſchappen beminde; ook wist hij het aanzien van zijn Rijk vrij wel te handhaven. Maar de zwakke regeering van HILDERIK, die hem opvolgde, en de opſtand van GILIMER, die dezen gevangen nam, en zich meester van den troon maakte; de Kerkelijke partijſchappen, welke het geheele Rijk ontruſtten; maar bovenäl de verbastering der *Wandalen*, die, onder eenen langdurigen vrede met de *Romeinen*, hunnen voormaligen krijgsgeest met dartele zeden verwisſeld hadden; dit alles kon den Keizer JUSTINIANUS moed geven, om zich in hunne zaken te mengen. Na vergeefs geëischt te hebben, dat zijn vriend, de afgezette Koning, op den troon herſteld zou worden, zond hij BELISARIUS, in het jaar 533, met eene vloot en leger, naa *Afrika*. Deze, door GILIMERS zorgeloosheid, zonder tegenſtand geland, veröverde *Karthago*, ſloeg den Koning in eenen veldſlag, en voerde hem zelven, in het jaar 534, reeds in zegepraal naa *Konſtantinopolen*, nadat zijn geheele Rijk zich aan den overwinnaar had moeten onderwerpen. Toen hij zich voor JUSTINIANUS, die op zijnen troon zat, moest ter aarde werpen, riep hij eenige keeren uit, met den *Prediker: Ijdelheid der ijdelheden! alles enkel ijdelheid!* Onder de onmeetlijke ſchatten, die men van de *Wandalen* buitmaakte, bevonden zich ook de heiligdommen van den Tempel van *Jeruſalem*, welke de *Wanda-*

III. BOEK X. Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

len van *Rome* hadden medegevoerd. Dezen liet de Keizer in de Christelijke Kerken te *Jeruſalem* verdeelen, omdat een *Jood* de waarſchuwende aanmerking gemaakt had, dat zij over alle Rijken onheilen zouden brengen, indien zij buiten deze ſtad bewaard werden.

Het Longobardiſche Rijk.

Op deze wijze was, in den aanvang der zesde eeuw, een aanmerklijk begin gemaakt, van eene verëeniging der Landen, die voorheen tot het *Weſtersch* Keizerrijk behoord hadden, met het *Oosterſche*. Doch, de Keizers van dit laatstgemelde Rijk bleven niet langer dan XV jaren meester van geheel *Italië*. In het jaar 568 rukten de *Langobarden*, of *Longobarden*, aangevoerd door hunnen Koning ALBOIN, zoo men verhaalt, te hulp geroepen, door den Veldheer NARSES zelven, wien de Keizerin SOFIA, Gemaalin van den Keizer JUSTINUS II. door hem te beſchimpen, getergd had, uit *Pannonië* in *Italië*, hetwelk tevens, door den pasgeëindigden *Gothiſchen* krijg, door de pest, en andere rampen, genoegzaam uitgeput was. Binnen drie jaren geheel *Opper-Italië*, en een gedeelte van *Midden-Italië*, bemagtigd hebbende, vestigden zich deze Volken in *Opper-Italië*, hetwelk naar hen den naam van *Longobardië*, naderhand bij verkorting *Lombardyë*, kreeg, zijnde *Pavia*, te vooren *Ticinum*, de Hoofdſtad van het nieuwgeſtichte Rijk. De regeeringsvorm in hetzelve was gericht naar het leenſtelſel, waar van het ook alle gebreken en kwaade gevolgen ondervond. In de bijzondere Kreitzen van hetzelve waren Hertogen of Stadhouders aangeſteld,

van

van welken de Hertogen van *Friaul*, *Spoleto*, en *Benevento*, de magtigſten waren. De Koning ALBOIN werd reeds in het jaar 574 door beſtelling van zijne overſpelige vrouw vermoord. Anderhalf jaar daar na trof zijnen Opvolger CLEFUS hetzelfde lot, waar na 36 Hertogen, als het ware, de regeering onder malkanderen verdeelden, tien jaren lang, toen men weder eenen Koning, AUTHARIS, aanſtelde, die, door zijn wijs gedrag, alle de Hertogen aan zijn gezag onderwierp, en het Rijk zijne vastigheid wedergaf. AGILULF, die hem in het jaar 591 opvolgde, maakte hetzelve voor de *Griekſche* Keizers ten aanzien van hunne nog overige bezittingen in *Italië*, en zelfs van *Rome*, geducht. Kort voor zijne dood, voorgevallen in het jaar 616, ſloot hij eenen vrede met den *Frankiſchen* Koning CHLOTARIUS, waar bij de *Longobarden* ontheven werden van de ſchatting, welke zij, tot hier toe, aan de *Franken* betaald hadden.

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

In de overige *Weſterſche* Landen, konden de *Oosterſche* Keizers nog veel minder iet van het voormalige *Romeinſche* Rijk redden. Niet alleen handhaafden zich de *Duitſche* Rijken, welke zich, in het eerſte gedeelte der vijfde eeuw, in het *Romeinſche* Rijk gevestigd hadden, maar ook werden nieuwe op deszelfs overblijfzelen geſticht. Onder de eerstgemelden muntte bijzonder het *Westgothiſche* Rijk uit. Deszelfs eerſte ſtichter, WALLIA, had zijne Hoofdſtad in *Toloſa*, (*Toulouſe*,) en ſtrekte zijn Rijk van daar tot aan *Burdegalis*, (*Bourdeaux*,) uit. Na zijn overlijden, in het jaar 416, regeerde

Het Westgothiſche Rijk.

III BOEK X Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

THEODORIK, of DIEDERIK, *de eerſte*, van dien naam, die, in het jaar 451, in den veldſlag tegen ATTILA, ſneuvelde. Eén zijner Opvolgers, DIEDERIK II, breidde, omtrent het jaar 456, zijn Rijk tot in het nabuurig *Spanje* uit, en zijn Broeder EURIK dwong den *Romeinen Provence* en *Auvergne* af, zoodat hem alles onderworpen was van de *Rhone* tot aan de *Loire*; ook veröverde hij een groot deel van *Spanje*, van het *Pyreneïſche* Gebergte af, en gaf aan zijne *West-Gothen* het eerst eene verzameling van geſchrevene wetten. Hij werd, in het jaar 484, opgevolgd door zijnen Zoon ALARIK II, die voor zijne *Romeinſche* onderdanen, het naar hem genoemde Wetboek, een uittrekzel uit het *Theodoſiäanſche*, liet vervaardigen. Doch, nadat hij in het jaar 507 eenen veldſlag en het leven tegen de *Franken* verloren had, beroofden dezen de *West-Gothen* allengs van hunne bezittingen in *Galliën*. Daartegen maakte hun Koning LEOWIGILD, in het jaar 585, een einde van het Rijk der *Sueven* in *Spanje*; en dit Land benevens het hedendaagsch *Portugal* kwam geheel in de magt der *West-Gothen*. RECCARED, zijn Zoon, die in het jaar 586 begon te regeren, was zoo gelukkig in het beſtuur van zaken, dat hij voor den tweeden ſtichter van het Rijk gehouden werd. Vervolgends genoten de *Gothen* in *Spanje*, omtrent eene eeuw lang, eenen duurzamen vrede.

Het Angel-Sakſiſch Rijk.

Reeds vroeger was in *Britannië* het *Angel-Sakſiſche* Rijk geſticht. De *Romeinen* hadden het zuidelijk gedeelte van dit Eiland van het jaar 426

af

af, geheel aan zich zelven overgelaten; de *Britten*, die zich VORTIGERN ten Koning hadden verkozen, waren buiten ſtaat, om zich, tegen de invallen der *Picten* en *Schotten* uit het noordelijk gedeelte, te beveiligen, waarom zij de *Sakſen*, die hen echter reeds lang zelven, door hunne zeeroverijën en ſtroperijën, ontrust hadden, te hulp riepen, die dan ook, omtrent het jaar 448, onder HENGIST en HORST, verëenigd met de *Anglen* en *Jutten*, in drie ſchepen derwaards overſtaken. Dezen, de *Picten* en *Schotten* gelukkig verdreven, en vervolgends meer onderſtand uit hun Vaderland, het tegenwoordig *Holſtein*, en de aangrenzende Zeekusten langs de Noordzee, gekregen hebbende, beöorloogden de *Britten* zelven, en maakten zich, van tijd tot tijd, meester van het geheele Zuiden van *Britanië*, welks oorſpronglijke inwoners de wijk namen naa het tegenwoordige Prinsdom van *Wallis* of *Walles*, alwaar hunne nakomelingen, de *Kymren*, nog hunne oude landtaal gebruiken. Vele anderen namen de wijk naar het tegenöver liggende *Galliſche* Landſchap *Armorica*, hetwelk naar hen den naam kreeg van *Klein-Britannië*, *Britannia Minor*, *Bretagne*. De overwinnaars van *Britannië* waren *Anglen* en *Sakſen*, en *Jutten*, doch de naam der laatſten ging ſpoedig verloren, en die der beide andere Volken ſmolten ſamen in den naam van *Angel-Sakſen*, hetwelk eindelijk alleen in *Engelſchen*, *Engeland*, veränderd is. De *Angel-Sakſen* ſtichtten, in het eerst, zeven Koningrijken in het Eiland, *Kent*, *Susſex*, *Weſſex*, en *Eſſex*, (Zuid-West-Oost-*Sakſen*,) *Northumberland*,

III BOEK X. Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

III BOEK X. Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Rijk der Franken.

land, *Oost-Anglen*, en *Mercia*, het grootſte van allen.

Het *Frankiſche* Rijk eindelijk, waar van wij het laatst ſpreken, overtrof alle de andere nieuwgeſtichte Rijken ſpoedig in magt en grootte. Van den *Nederrhyn* af, waar de *Franken* in het tegenwoordig *Westfaalen*, tot in de *Verëenigde Nederlanden* toe, hunne eerſte bekende woning hadden, waren zij reeds voor lang in het *Belgisch Gallië* gevallen, om het uit te plunderen. FARAMOND, Zoon van MARKOMIR, is de eerſte Koning der *Franken*, die in de Geſchiedenis voorkomt, in het XXVIſte jaar van Keizer HONORIUS, 420 na CHRISTUS, na hem regeerde THEODEMIR, op wien in het jaar 428 CHLOGIO, of CHLOIO, of CLODIO, gevolgd is, die zijnen zetel te *Amiens* vestigde. De jongſte zijner Zonen, MEROVEUS, was zijn Opvolger, naar wien de eerſte ſtam der *Frankiſche* Koningen de *Merovingiſche* genoemd is. Zijn Zoon CHILDERIK, die hem in het jaar 456 opvolgde, bemagtigde *Orleäns* en *Anjou*, en liet het *Frankiſche* Rijk, in eenen bloejenden ſtaat na, aan zijnen Zoon CHLOVIS, CHLODOVEUS, of LODEWYK, LOUIS. Dezen kan men voor den eigenlijken *Stichter* houden van het *Frankiſche* Rijk, nadat hij de overblijfzelen van de *Romeinſche* heerſchappij in *Gallië* in het jaar 486 overmeesterd had. Tien jaren daar na bedwong hij een groot deel der *Alemannen*, wier woonplaatzen zich, langs den *Opperrhyn* tot aan den *Main* en de *Lahn* toe, uitſtrekten; hij ontnam den *West-Gothen* alles, wat zij in *Gallië* bezaten, behalven het

het tegenwoordige *Languedok*; en ruimde de Koningen der overige *Frankiſche Stammen* uit den weg, zoodat zijn Stam, de *Saliſche*, de heerſchende werd over alle de *Franken*; ook bragt hij de *Burgundiërs*, in het naar hen genoemde land, en verder zuidwaards, onder eene jaarlijkſche ſchatting; latende dus, bij zijne dood, in het jaar 511, een Gebied na, hetwelk het grootſte deel van het tegenwoordig *Frankryk*, de *Nederlanden* tot den *Rhyn*, een aanzienlijk ſtuk van *Zwitzerland*, en de landen van *Duitſchland*, aan weêrskanten van den *Rhyn* gelegen, bevatte. Zijne vier Zonen verdeelden wel het Rijk, zoodat de oudſte het ééne gedeelte, *Oost-Franken* of *Auſtraſië* genoemd, verkreeg, dat is, de Landen aan den *Rhyn*, *Maas* en *Moeſel*, nemende zijnen Rijkszetel te *Mets*; de overigen ſtichtten, in het ander deel, *Neuſtrië*, of *Westfranken*, kleinere Koningrijken; evenwel, ſchoon dus verdeeld, gingen zij voort, met veröveringen te maken. De *Auſtraſiſche* Koning DIEDERICH onderwierp zich in het jaar 527 het *Thuringſche* Koningrijk, hetwelk zich, aan alle kanten, veel verder uitſtrekte, dan de Grenzen van het hedendaagſche *Thuringen*, behalven *Noord-Thuringen*, hetwelk hij aan de *Sakſen* overliet. Anderen van CHLOVIS nakomelingen bemagtigden in het jaar 534 het *Burgundiſche* Rijk, en naderhand ook *Provence*, *Beyeren*, en het daar aan grenzende *Oostenryk*, hetwelk daar van, als het Oostelijkſte gedeelte des *Frankiſchen* Rijks, den naam kreeg. Eindelijk had CHLOTARIUS de eerſte, in het jaar 558, het geluk, dat hij het geheele uitge-

III BOEK X Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

breide Rijk van CHLOVIS weder onder zijn gebied verëenigde. Maar laater verdeelingen van hetzelve, burger-oorlogen, trouwloze verraderijën en moorden verzwakten vervolgends het aanzien van de Koningen uit dezen Stam, tot dat het gebied in eenen anderen Stam, den *Karolingiſchen*, is overgegaan, gelijk wij, in het vervolg, zien zullen.

Toeſtand van Duitschland.

Terwijl, op deze wijze, de *Duitſche* Volken, nieuwe Koningrijken, in andere Landen ſtichtten, had het *Oude Duitschland* zelf eene groote verändering ondergaan. Dat gedeelte van hetzelve, hetwelk zich van den *Rhyn* tot den *Donau* en *Saale* uitſtrekt, was aan de heerſchappij der *Franken* onderworpen. Slechts twee *Duitſche* Volken, in het Noorden van dit Land, hadden hunne oude vrijheid en onäfhanglijkheid gehandhaafd; de *Sakſen*, van den *Rhyn* tot aan en over de *Elve*, in het tegenwoordig *Westfaalen* en *Neder-Sakſen*, en de *Friëzen*, langs de *Noord-zee*. Al het land tusſchen de *Oost-zee*, *Elve*, *Saale*, *Donau*, en de *Poolſche* Grenzen, werd allengs, van de VIde eeuw af, door de *Slaaven* bezet, zoo als het hedendaagſche *Meisſen* door de *Sorben*, *Bohemen* door de *Czecken* enz. Andere volken van dezen uitgebreiden Volksſtam woonden in *Poolen* en *Rusland*, ook in de Landen, nader bij de *Zwarte-zee* gelegen, en langs den loop van den *Donau*. Zij ſtieten aan de *Avaren*, een Aſiatisch-Mogolsch Volk, hetwelk thans een begin maakte van de bemagtiging van *Pannonië*. Het verdere Noorden van *Europa* was nog onbekend, zoo als ook het grootſte deel van *Aſië* en *Afrika*,

ELF-

ELFDE HOOFDSTUK.

Staat der Geleerdheid. Uitbreiding van het Christendom. Bekeering van Heidenſche Volken. Staat der Jooden.

III BOEK XI Hooſdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Veranderingen in zeden en gewoonten.

De groote veränderingen in de Staatsgeſteldheid van *Europa*, bragten in de Landen, door *Duitſche* Volken in bezit genomen, ook groote veränderingen in gewoonten en zeden der Volken te wege. De *Duitſche* Volken behielden in het *Westen* en *Zuiden* van dit Werelddeel wel, in vele opzichten, *Duitſche landszeden, wetten en taal*, doch daar de door hen overwonnene Volken hen ver overtroffen in beſchaafdheid en ſmaak, hadden zij op hunne overwinnaars grooten invloed, om hunnen krijgszuchtigen aart te verzachten, en hen zin te doen krijgen in den landbouw en andere kunſten des vredes. Het Christendom, hetwelk zij, van tijd tot tijd, aannamen, bragt tot hunne beſchaving insgelijks veel toe; zij begonnen hunne wetten in geſchrift te ſtellen, en lieten den overwonnenen de hunne behouden, van welken zij zelfs veel overnamen. Doch, dewijl de Christelijke Godsdienst reeds zeer verbasterd, en met Bijgeloof beſmet, tot hen kwam, verwisſelden zij, in vele ſtukken, alleen hunne oude bijgeloovigheden met nieuwe, en hunnen voorigen eerbied voor hunne Priesters met eenen nieuwen voor de Bisſchoppen en andere Geestelijken, die zich denzelven geern lieten aanleunen. De dar-

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dartele en verwijfde zeden der *Romeinen* beſmetten dra de krijgszuchtige en ernsthaftige zeden der *Duitſchers*, terwijl de geringe overblijfzels van den ouden *Romeinſchen* aart en ſmaak verloren gingen; wier taal zelve of geheel moest wijken voor die der *Duitſchers*, of in hare dochters de *Italiäanſche*, *Spaanſche* enz. geheel verbasterde. Van de ruwheid der oude *Duitſchers* bleven de tweegevechten overig, en werden zelfs door zekere valſche eer en een verbasterd Christendom meer bevestigd, en tot de nakomelingſchap overgebragt. Eindelijk, dat de overwinnende Vorſten hunne bevelhebbers en helden met landen beſchonken, die zij, afhanglijk van hun Oppergebied, zouden beheerſchen, deed het *Leenſtelſel* in de regeeringswijze ontſtaan, hetwelk, hoe nuttig in het eerst voor de magt der Vorſten, en voor de ſpoed verëiſchende behoeften des krijgs, echter dra nadeelig was voor de vrijheid des Volks, voor deszelfs aandeel aan de wetgeving, en gevaarlijk voor de openbare rust, en eindelijk voor de magt der Vorſten zelve.

Groot verval der geleerdheid, tot volſlagene barbaarschheid der middeleeuwen.

Men kan ligtelijk uit het gezegde een beſluit opmaken, welken invloed dit alles gehad hebbe, op het ſteeds toenemend verval der geleerdheid, tot die geheele *barbaarschheid* toe, welke in de *Middeleeuwen* geheerscht heeft, tot aan de herſtelling der wetenſchappen, in de XVde eeuw, welke barbaarschheid ſommigen vruchteloos hebben willen ontkennen, voornamelijk POLYKARP LEYSER (*), ſchoon dit

(*) *Diſſ. de ficta medii ævi barbarie Helmſt.* 1719. 4.

dit verval der geleerdheid, en van goeden ſmaak in dezelve niet alleen of in de eerſte plaats aan deze verändering der ſtaatsgeſteldheid in *Europa* is toe te ſchrijven. Ons is reeds, in het voorgaande dezer Geſchiedenis (*), gebleken, dat het verval der geleerdheid al vroeger heeft plaats gehad. Zoo lang de *Christenen* met de *Heidenen* te ſtrijden hadden, hield de wederzijdſche naijver echter de zucht tot geleerdheid nog ſtaande; maar nadat de Christenen de overhand hadden bekomen, verloren zij zich in menigvuldige twisten over allerhande Godgeleerde vragen en Ketterijën, die niet altijd, met begeerte, om de waarheid te vinden, maar met fijne haarkloverijën gevoerd werden; waar bij, wegens de ſpitsvinnigheden over woorden, *gratia*, *prædestinatio*, (θεολογος enz.) de waare geleerdheid verloren werd. De Christen-Leeräars zagen met verächting neder op de ſchriften der Heidenen, welke zij geheel verwaarloosden, nu zij hen niet langer behoefden te wederleggen. De *Monniken*, die, eigenlijk niet tot den leerſtand behoorden, en wier zaak meer was, het oefenen van godzaligheid, op hunne wijze, dan geleerdheid, moeiden zich echter, met drift, in alle voorkomende verſchillen, en velen onder hen vormden zich, door bijzondere ſtrengheid, tot Biſchoppen, al hetwelk diende, om den waan te begunſtigen, dat een heilige ijver en ſtrenge godzaligheid den mangel van geleerdheid genoegzaam vervulden.

Voor zulke menſchen baatten de *Boekverzamelin-* Hulpmid-

gen

(*) Zie *Deel* V. *Bladz.* 136.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

delen der geleerdheid. Boekverzamelingen.

gen niet, welke nog uit den voorigen tijd overig waren; en daar 'er door den ramp der tijden velen verniêld werden, was het bijëenbrengen van nieuwe eene te kostbare onderneming, waar toe het aan lust, en tevens aan goeden ſmaak, mángelde. De heêrlijkſte van alle oude Boekerijën te *Alexandrië* was nog wel in wezen, maar ſchijnt meer van de Heidenen, dan van de Christenen, gebruikt te wezen. De tweede naast deze, de Keizerlijke te *Konſtantinopolen*, die 120,000 Boeken bevatte, werd in het jaar 477 door het vuur verteerd (*). Te *Rome* waren zelfs nog onder de regeering van VALENTINIAAN III. (†), 29 openbare Boekerijën; doch, welke waarſchijnlijk verloren gingen, toen GENSERIK, met zijne *Wandaalen*, *Rome* plunderde. De oudſte ſpoor van eene *Boekverzameling* der *Roomſche Biſſchoppen* komt voor, in het leven van den Biſſchop HILARIUS, tuſſchen de jaren 461 en 468, hij leide 'er twee aan in de Doopkapel, (*Baptiſterium*,) der Kerk van *Lateranen* (§). De Biſſchoppen in het gemeen hadden geene groote Boekerijën nodig; zij lazen alleen Christelijke Boeken, en Kerkelijke Schrijvers, wederleggingen van Ketters, Levensbeſchrijvingen van Heiligen, en *Askeetiſche* Schriften. Ook de Monniken hadden 'er geene nodig; even-

(*) ZONAR. *Annal. L.* XIV. *T.* II. *p.* 52.

(†) Volgends een oud Schrijver bij MURATOR. *Thes. Inſcriptt. T.* IV. *p.* 2125. en 2132.

(§) *Liber Pontificalis ſ. de Gestis Rom. Pontif. in S. Hilario Cap.* 12. *p.* 159.

evenwel deed de vermaarde CASSIODORUS, in het midden der VIde eeuw, toen hij het Hof verlaten had, pogingen, om hen tot lezen op te spooren, zelfs prees hij de Heidensche geleerdheid aan. Doch, voegt hij 'er bij, wie onder hen geene neiging tot de wetenschappen voelde, mogt zijnen tuin of akker bebouwen, en dezen prees hij de beste Schrijvers over den landbouw aan (*). Die onder hen zieken en kranken oppasten, onderricht hij, welke Latijnsche of uit het Grieksch overgezette Schriften zij over de Geneeskunde moesten lezen (†). Zij konden alle zoodanige Boeken in de door hem verzamelde Boekerij vinden (§). Bovendien droeg hij aan de Monniken op, om afschriften van Boeken te maken, welke arbeid naderhand het eigen werk der Monniken werd. Hij gaf hun ten dien einde het nodig onderricht, bijzonder met betrekking tot de spelling, bragt goede Boekbinders in zijn Klooster, en ontwierp zelf de figuuren, met welke de Banden versierd moesten worden; ook vond hij altijd brandende studeerlampen uit (**). In de daad verdient deze eerwaardige man onze bewondering, wegens deze en dergelijke pogingen, waar toe ook oordeelkundige vergelijkingen van Handschriften behoorden (††), des te meer, dewijl hij die in eenen meer dan zeventigjaarigen ouderdom ondernam.

De

(*) *De Institut. divin. litter. C.* 28. *T.* II. *p.* 524.
(†) *Cap.* 31. *p.* 526. (§) *Cap.* 8. *p.* 514.
(**) *Cap.* 15. *p.* 518. *C.* 30. *p.* 525.
(††) *Præfat. ad Institt. p.* 509.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

De Boekerij der Bisschoppen te *Rome* moet, tegen het einde der VIde eeuw, niet zeer aanzienlijk geweest zijn; ten minsten GREGORIUS *de Groote*, die toen aan twee Bisschoppen in *Egypte* en *Gallië*, *de Geschiedenis der Martelaren in Egypte* van EUSEBIUS; en de werken van IRENEUS wilde gezonden hebben, bekent, dat zij in zijne Boekerij niet te vinden waren (*). Ondertusschen zal deze zelfde *Roomsche* Bisschop eene geheele Heidensche Bibliotheek hebben laten verbranden, in welke voornamelijk vele schriften waren over de Starrewigchelarij, indien men het verhaal gelooven mag van JOAN VAN SALISBURY (†). Ook zal hij, volgends eene overlevering, nog in de XVde eeuw door den Aartsbisschop ANTONINI (§) verhaald, de Geschiedenis van TITUS LIVIUS hebben laten verbranden, om de menigte van wonderverhalen in dezelve, die het Heidensch Bijgeloof ondersteunden (**).

Bibliotheek der Roomsche Bisschoppen. GREGORIUS de Groote zal eene Bibliotheek verbrand hebben.

Lotgevallen der scholen.

Ten aanzien van de scholen; die van *Athenen* en *Alexandrië* bleven nog bestaan, hoewel niet in den luister der vroegere eeuwen. De *Eklectische* of Nieuw-Platonische Wijsbegeerte hield zich, bijzonder in de School der Wetenschappen, nog staande, schoon allengs afnemende. In het midden der VIde eeuw

(*) *Libr.* XII. *Epist.* 29. *Tom.* II. *Opp. pag.* 916. *Libr.* XI. *Epist.* 56. *pag.* 1142.

(†) *Polycr. seu de nugis Curial. et vestigiis philos. L.* II. *C.* 26. *p.* 123. (§) *In Summa historiali.*

(**) BAYLE *Diction. Hist. Crit. art. Gregoire le grand. not.* M. enz.

eeuw werd, door een Keizerlijk bevel, den Heidenen verboden, dezelve aldaar te leeren. Ook bleven te *Alexandrië* de ſcholen der *Geneeskunde* in ſtand; de *Welſprekendheid* werd in de meeste ſteden van *Griekenland* geleerd. Aan aankomende *Rechtsgeleerden* gaf men te *Rome*, *Berytus* in *Fenicië*, en *Konſtantinopolen* onderwijs, zelfs gaf JUSTINIANUS een voorſchrift omtrent de leerwijze, en verdeelde de leerlingen in vijf klaſſen naar de jaren, die hun werden aangewezen. Doch de *Roomſche* ſchool ging onder de *Gothen* te niet, op éénen Leeräar in de Rechten na. Die te *Berytus* ging, met de ſtad zelve, door eene herhaalde aardbeving, te grond, toen JUSTINIAAN Keizer was. Dezelfde Vorst bevestigde de verördening van THEODOSIUS *den Jongeren*, over het getal der openbare Leeräaren voor de beide Hoofdſteden des Rijks, hoewel PROCOPIUS hem beſchuldigt, dat hij den Geneesheeren en Leeräaren der vrijë kunſten hunne bezoldingen ontnomen hebbe (*).

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

In het Westen leest men, behalven de *Roomſche*, van weinige andere aanzienlijke ſcholen, welke zelfs, na de VIde eeuw, als het ware, verdwijnen. Gedurende de heerſchappij der *Gothen* in *Italië*, werd van deze Vorſten zelven zorge voor de ſcholen gedragen. De Koningin AMALASUNTHA gebood, omtrent het jaar 530, dat men aan de openbaare Leeraaren der Spraakkunde, Welſprekendheid, en Rechtsgeleerdheid, hunne bezolding, zonder eenige korting,

Toeſtand der Scholen in het Westen.

(*) Zie *Deel* V. *Bladz.* 143.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G Jaar 476. tot 622.

ting, zou betalen. Ook is het reeds door MURATORI en MAFFEI bewezen, dat die bedorven smaak, welken men den *Gothischen* noemt, al vroeger heeft plaats gehad onder de *Romeinen*. Maar zekerer is het, dat de oorlogen, welke *Italië*, in dit tijdsverloop, verwoestten, veel hebben toegebracht, om geleerdheid en smaak te bederven.

Scholen der Bisschoppen en Moniken. Zangscholen van GREGORIUS den Grooten.

Meest van allen kwam het nu aan, op de *Bisschoppelijke* en *Klooster-Scholen* onder de Christenen. De vermaarde *Godgeleerde School* te *Alexandrië* duurde waarschijnlijk nog voort, hoewel zij haren ouden roem verloren had. Te *Nisibis* in *Syrië* was 'er nog eene andere omtrent het midden der VIde eeuw, van welke CASSIODORUS (*) gewaagt, hoewel hij daar in dwaalt, als hij zegt, dat *Jooden* in dezelve onderwijs gaven. Deze edele man wilde, met den *Roomschen* Bisschop AGAPETUS, eene zulke School stichten, voor aankomende Christen-Leeraaren, maar kon zijn oogmerk niet volbrengen door de allesverwoestende oorlogen. In laater tijden werd de Bisschop GREGORIUS *de Groote* geroemd als een hoofdvoorstander der Schoolen, waaröm ook op zijnen feestdag een schoolfeest werd gehouden in plaats van het oude *Romeinsche Quinquatria Minervæ*. Ondertusschen zorgde hij, in zijne scholen, niet zoo zeer voor geleerdheid, als voor de oefening in het Kerkelijke Gezang. Zoo stichtte hij (†) eene school

(*) *Præf. ad Inst. div. litter. T.* II. *Opp. p.* 508.

(†) Volgends zijnen ouden Levensbeschrijver JOANN. DIAKONUS *Vita Greg. M. L.* II. *C.* 6.

ſchool van jonge Zangers, aan hetwelk hij inkomſten en twee woonhuizen te *Rome* ſchonk. Nog in de IXde eeuw toonde men daar het bed, op hetwelk hij plagt voor te zingen, en de roede, met welke hij de jongens dreigde, als ook zijn *Antiphonarium*, of eene Verzameling van Beurtzangen. Hij voerde ook het Choorgezang in, hetwelk naar hem het *Gregoriäanſche* genoemd werd (*). Zeer zeldzaam zijn de blijken in dezen tijd van een onderwijs in de wetenſchappen door de ſcholen van Godsdienst-Leeräaren, evenwel had hetzelve eenigermate plaats. Eene *Galliſche* Kerkvergadering, te *Vaiſſon*, in het Graafſchap *Venaiſſin*, in het jaar 529 gehouden, verördende: „ dat alle Priesters, (*presbyteri qui ſunt in parochiis conſtituti*,) naar de „ heilzame in gantsch *Italië* aangenomene gewoonte, de jonge ongetrouwde Voorlezers in hunne „ huizen nemen, hen *Pſalmen* leeren, tot het lezen „ der Heilige Schrift verpligten, en in de Wet des „ Heeren onderwijzen zullen (†)." Het hoofdonderwijs beſtond daar in, dat de aankomelingen ervaren werden, in de uitwendige Godsdienstverrichtingen, en in een' ſtichtelijken voordragt over de Latijnſche Bijbelvertaling; verder ging veeläl dit onderwijs niet. Ook kan men niet veel anders zeggen van de Kloosterſcholen van dezen tijd, die ten

oog-

(*) MART. GERBERTI *de cantu et muſica ſacra Tom.* I. *pag.* 247. *Tom.* II. *pag.* 3.

(†) *Concil. Vaſenſe Can.* I. *Tom.* II. *Concil. Harduini pag.* 1105.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

oogmerk hadden, niet om geleerden, maar om nieuwe kweekelingen voor deze levenswijze te vormen.

De Keizers ANTHEMIUS en ZENO worden wel, in de Geſchiedenis van dezen tijd, geprezen, als beminnaars der geleerdheid, maar hunne regeering was te zwak, en hunne pogingen werden te leur geſteld, door het toenemend Bijgeloof en de zucht van Kettermakerij. De Geestelijkheid zelve, met deze kwaal bezet, voldeed dus niet aan hare verpligting, om geleerdheid, kennis, en goeden ſmaak te verbreiden. Integendeel, een GREGORIUS *de Groote* maakte 'er eene zaak van Godsdienst van, om de Heidenſche Geleerdheid overhoop te werpen. Zelfs naauwlijks een halfgeleerde, verſtoutte hij zich, om, trotsch op zijne onkunde, te ſchrijven (*): „ dat hij het voor hoogst wanvoeglijk „ oordeelt te zijn, als men de woorden der Heilige „ Schrift onder de regelen van DONATUS wilde „ dwingen. " Hoorende, dat een *Gallifche* Bisſchop, DESIDERIUS, de Spraakkunde verklaarde, gaf hij hem, al zuchtend, zijne droefheid daar over te kennen (†). Waarlijk, zulke gezindheden kunnen ons het boven verhaalde bericht gelooflijk maken, dat hij Heidenſche ſchriften heeft laten verbranden. Nog verhaalt men, dat hij zegebogen, ſtandbeelden, en andere gedenkſtukken der oudheid te *Rome* heeft laten omverhalen (§). Zedert zijnen tijd

De geleerdheid had geene onderſteuning bij de Vorſten, noch bij de hooge Geeſtelijkheid.

(*) *Ep. præf. Expoſ. in Libr. B. Job T.* I. *Opp. p.* 6.

(†) *Libr.* XI. *Ep.* 54. *Tom.* II. *Opp.*

(§) Dit wordt echter, doch niet voldoende, wederlegd,

tijd werd de geleerdheid ook uitgekreeten onder den naam van *wereldwijsheid*, *wijsheid dezer wereld*, enz. (*litteræ seculares*, *sapientia secularis.*) Eén zijner tijdgenooten, GREGORIUS van *Tours*, schoon zelf niet geleerder dan hij, klaagt (*), dat de wetenschappen in zijn Vaderland *Galliën* te grond gingen.

Heidensche Wijsgeeren.

De wederstand, welken Heidensche Geleerden aan de Christenen boden, en welke dezen noodzaakte, zich op de Heidensche Geleerdheid toe te leggen, nam, in dezen tijd, een einde, en bragt, tot het verächten en verwaarlozen der oude Griekſche en Latijnſche Geleerdheid zeer veel toe. Het is waar, de *Eclectiſche* of *Nieuw-Platoniſche* Wijsbegeerte beſtond nog, maar verloor zich hoe langer hoe meer in droomen der verbeelding, hoewel het deze Wijsgeerte nog niet geheel aan ſchrandere voorſtanders ontbrak.

PROCLUS.

PROCLUS, die, als Opvolger van SYRIANUS, omtrent het jaar 450, den Leerſtoel der Wijsbegeerte te *Alexandrië* tot zijne dood in het jaar 485 met roem bekleedde, en die door dezen aanhang met bijna Godlijke eere verëerd werd, niet te vrede met de herſenſchimmen van PLOTINUS en anderen, ging bijna alle palen te buiten, daar hij niet alleen alle ſoorten van Griekſche, maar ook van Oosterſche Wijsgeerte zocht te verëenigen, en van de Goden, De-

legd, door PLATINA *de Vit. Pontif. in Gregorio* I. *pag.* 65. *in Sabiniano* I. *pag.* 66.

(*) *Præf. ad Hist. Eccles. Francor. p.* 1. *ſq.*

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Demons, de menschlijke zielen, wereldlijke en bovenwereldlijke, en derzelver verrichtingen, alles wist te beschrijven, en ook zijne verborgenheden had; het zij dat hij dit uit de schriften, welke, in dezen tijd, onder den naam van DIONYSIUS den *Areopagiet* te voorschijn kwamen, gehaald, of met derzelver verdichter uit dezelfde bronnen geput heeft. Zijne veelvuldige schriften zijn grootendeels verloren, en velen der overigen alleen in het Latijn voorhanden. Zijn *Commentarius* over den *Timæus* van PLATO, hetwelk zijn voornaamste werk is, is zoo rijk in spitsvinnigheden, en veelvuldige meest gedwongene verklaringen van PLATO, dat het geduld en moeite kost, het bruikbare daar uit op te spooren. Zijne *achttien gronden tegen de Christenen*, of wel tegen derzelver leer, dat de wereld niet eeuwig is, zijn bewaard en wederlegd in de schriften van JOANNES PHILOPONUS, eenen Christelijken Wijsgeer van dezen tijd (*).

Zijne leerlingen wijken naa Perfië

PROCLUS had eenige geleerde leerlingen; MARINUS, wiens leven hij beschreven heeft (†), leerde onmidlijk na hem te *Atheenen*. Een ander, AMMONIUS, te *Alexandrië*, van wien alleen eenige opheldering over sommige Boeken van ARISTOTELES zijn overgebleven. Ook was ISIDORUS beroemd, die eerst te *Atheenen*, daar na te *Alexandrië*, tot het

(*) Men zie verders van hem en zijne schriften FABRICIUS *Biblioth. Græc. Vol.* VIII. BRUCKER *Hist. Crit. Philos. Tom.* II. *Opp. sq.*

(†) Door FABRICIUS uitgegeven *Hamburg* 1700 4to.

het jaar 540 geleerd heeft. DAMASCIUS eindelijk, die het leven van ISIDORUS beſchreef (*), beſloot den reeks van deze Wijsgeeren. Ten tijde van deze beide laatstgemelde Wijsgeeren verbood de Keizer JUSTINIAAN, dat de Wijsbegeerte te *Atheenen* niet meer geleerd zou worden, als ook dat niemand daar de Wetten zou verklaaren (†). Een ongenoemde *Griek* voegt 'er bij, dat hij ook het onderwijs in de Starrenkunde aldaar verboden hebbe (§), waarſchijnlijk, om het Heidendom geheel uit te roejen. ISIDORUS dan, DAMASCIUS, SIMPLICIUS, EULALIUS, PRISCIANUS, HERMEAS en DIOGENES, bijna allen Wijsgeeren van deze ſchool, zich niet veilig rekenende in het Keizerrijk, begaven zich naa *Perſië*, alwaar zij zich echter bedrogen vonden in hunne verwachting, dat de Koning CHOSROËS hun vriend zou zijn (**). De beide Rijken waren toen in oorlog, doch na den vrede keerden wel de gemelde Wijsgeeren in hun Vaderland terug, maar, hoewel zij vrijheid van Godsdienst behielden, echter ging hunne beroemde ſchool allengs geheellijk te grond (††).

Onder de opgenoemde Wijsgeeren verdient SIMPLICIUS in eenen edelen zin een *Eclectisch* Wijsgeer te

SIMPLICIUS.

(*) Waar van men uittrekzels vindt in *Phot. Cod.* CLXXXI. *pag.* 118. CCXLII. *pag.* 1028.

(†) JO. MALALÆ *Chronograph.* P. II. *p.* 64.

(§) In NIC. ALEMANNI *Notis ad* PROCOP. *Hist. Arcan. Cap.* 26. *pag.* 377.

(**) AGATHIAS *de imper. et reb. gest. Just. L.* II. *p* 47.

(††) SUIDAS V. πρεσβεις.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

te heeten. Voornaamlijk gehecht aan de Peripatetische Wijsgeerte, wilde hij echter de Platonische, Stoïsche enz. daar mede verëenigen, en uit allen behoorlijk nut trekken. In zijne *Commentariën* over eenige *Wijsgeerige* en *Natuurkundige* werken van ARISTOTELES, is een schat van de oude Wijsgeerige Geschiedenis begrepen, en zijn *Commentarius* over het *Handboek* van EPICTETUS behelst uitmuntende zedekundige redeneringen.

JOANNES STOBÆUS.

Wat vroeger dan SIMPLICIUS schijnt JOANNES STOBÆUS geleefd te hebben, die in zijnen *Bloemhof* (Ανθολογιον,) uit allerleië oude Schrijvers, wier schriften veeläl voor ons lang verloren zijn, eene menigte van uitgezochte plaatzen, zedenspreuken, vernuftige en zinrijke gezegden en redenen verzameld heeft; jammer, dat wij dit werk zoo onvolledig hebben. Van de *vier Boeken* is bijzonder het tweede zeer gebrekkig tot ons gekomen. Men heeft ook in laater tijden dergelijke verzamelingen van twee Griekfche Monniken uit de Heilige Schrift en uit de Kerkvaders in zijn werk ingelascht, welke echter in de uitgave van *Geneve* 1609 *folio* daar van zorgvuldig zijn afgezonderd.

Andere Heidensche geleerden.

Twijfeling omtrent den Godsdienstvan sommige geleerden

Dat 'er behalven de gemelde Wijsgeeren, nog in de vijfde eeuw, andere geleerde Heidenen geleefd hebben, is buiten allen kijf. Daar toe mag gerekend worden de Lijfärts bij den Keizer LEO, in het jaar 462, de *Griek* JAKOB, ook beroemd door andere kundigheden, die een Heiden was, en van wien men verhaalt, dat, als men hem den stoel ontnam, op welken hij naast den zieken Keizer was

gaan

gaan zitten, hij zich op het Keizerlijke bed zelf zette, verklarende, dat hij van oude Rechtsgeleerden geleerd had, dat zulk een voorrecht den Geneeshee-ren toekwam (*). Doch, tevens verdient hier in aanmerking genomen te worden, het gene reeds te voren is aangemerkt (†), dat de nadering der geleerde Heidenen en Christenen in gevoelen, omtrent ſommigen, twijfel heeft verwekt, tot welken Godsdienst zij behoord hebben; om niet te zeggen, hoe ligtelijk thans eene gematigde vrijheid van denken, ſpreken of ſchrijven, ijverige dwepers zoodanige lieden deed beſchuldigen van het Heidendom, of wel geheele Ongodsdienſtigheid. Dus wordt zelfs de beroemde TREBONIANUS, van zijnen tijdgenoot HESYCHIUS (§), een *Heiden* en *Atheist* genoemd, hetwelk door SUIDAS (**), naar zijne gewoonte, wordt nageſchreven; ja zelfs, in laater tijden, heeft men uit ſommige vrijër uitdrukkingen van dezen of genen Schrijver van dit tijdperk aanleiding genomen, om hem voor eenen Heiden te houden, zoo als het geval geweest is met den Geſchiedſchrijver PROCOPIUS.

Christen-Wijsgeeren ÆNEAS van Gaza.

De Christenen hadden onder zich ook nog Wijsgeeren, doch ſlechts enkelen, en dezen nog zulken, die, of eenvoudig de oude Wijsgeeren volgden, of hen wederlegden, of zoo filoſofeerden, als het met het heerſchend geloof der Christenen best plooide.

Zulk

(*) MARCEL. *in Chron. ad a. h. p.* 31. *ap. Scaliger.*

(†) Zie *Deel* V. *Bladz.* 151.

(§) *De Viris doctrina claris.* V. Τρεβωνιανος.

(**) *Voce cad.*

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Zulk een was ÆNEAS van *Gaza*, een geboren Heiden, leerling van den vermaarden HIEROCLES, die tegen het midden der Vde eeuw te *Alexandrië* leerde; naderhand ging ÆNEAS tot den Christelijken Godsdienst over, en leefde tot in het laatſte gedeelte der gemelde eeuw. Dit is alles, wat wij van zijne lotgevallen weten. In de Handſchriften wordt hem doorgaands de naam gegeven van den *Christelijken Platonist*, waarſchijnlijk omdat hij de Nieuw-Platoniſche Wijsgeerte niet geheel verzaakte, gelijk dit ook blijkt uit zijn werk: *Theofrastus*, of een *ſamenſpraak over de onſterflijkheid der zielen, en de opſtanding der dooden;* in welke hij duidelijk den *Heiligen Geest* met de *Wereldziel* van PLATO, gelijk den *Zoon van God* met den *Logos* van dien Wijsgeer vergelijkt. ÆNEAS handhaaft zijne Wijsgeerige waardigheid maar tamelijk, daar hij van de heiligheid en wonderen der *Askeeten* een bewijs ontleent voor de onſterflijkheid der zielen; ook verhaalt hij, als door hem nauwkeurig onderzocht, het wonderwerk in de vervolging der *Katholijken* door de *Wandaalen*, die nog duidelijk ſpraken, niettegenſtaande men hun de tong had uitgeſneden (*).

ZACHARIAS van Mitylene.

Een waardig navolger van ÆNEAS op deze baan, leefde in het begin der VIde eeuw, ZACHARIAS, Bis-

(*) Men zie van hem BRUCKER *Hist. Crit. Philoſoph. T.* III. *pag.* 527. FABRICIUS *Bibl. Gr. Vol.* I. *pag.* 427. *Vol.* XIII. *pag.* 458. geeft verſlag van zijne XXV *Brieven*, die nog voorhanden zijn.

Biſchop van *Mitylene*, Hoofdſtad van het Eiland *Lesbos*. Hij onderwees de Wijsgeerte te *Alexandrië*, en de Rechtsgeleerdheid te *Berytus*. Dewijl hij de laatſte als pleitbezorger werklijk begon te oefenen, zoo kreeg hij van daar den naam *Scholasticus*, tot hij het gemelde Bisdom bekwam. Meer weet men niet van hem, dan dat hij, in het jaar 536, op de Kerkvergadering te *Konſtantinopolen* geweest is. Wij hebben van hem een geſprek *over de eeuwigheid der wereld*, onder het opſchrift AMMONIUS, welke vermaarde *Nieuw-Platoniſche* Wijsgeer dezelve beweerd had. Dit geſprek is te gelijk met dat van ÆNEAS van *Gaza* door CASP. BARTH uitgegeven te *Leipzig* 1613 4to. (*)

JO. PHILOPONUS. De Platoniſche Wijsgeerte begint verwisſeld te worden met de Peripatetiſche.

Grooter naam echter dan deze beiden maakte in het laatst der VIde en het begin der VIIde eeuw JOANNES, bijgenaamd *Philoponus*, of de arbeidzame, wegens zijne geleerde werkzaamheden en ſchriften. Zich zelven noemt hij een' *Grammaticus*, omdat hij de Spraakkunde, als ook de oude Schrijvers, benevens de Wijsgeerige Wetenſchappen, te *Alexandrië* verklaard heeft. Hij had den meermalen gemelden AMMONIUS, Zoon van HERMEAS, uit de *Nieuw-Platoniſche* School tot leermeester; en volgde hem ook, toen deze zich merklijk begon te neigen tot het ſtelſel van ARISTOTELES, waar toe hij, als Christen Wijsgeer, nog bijzondere redenen had.

(*) 'Er ſtaat nog een geſchrift van hem *over de twee hoogſte beginſelen tegen eenen Manicheër* in CANIS. *Lectt. ant. Tom.* I. *pag.* 425.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

had. Het *Platonisch* Leerſtelſel, hetwelk tot hier toe bij de Christenen zoo geliefd was geweest, begon zijn gezag bij hen te verliezen; het zij, omdat men geloofde, dat de *Arianery* uit de *Platoniſche* Wijsgeerte was voortgevloeid, of omdat de gevoelens van ORIGENES 'er te veel krachts uit ontvingen, of liefst, omdat de *Dialectica* en *Metaphyſica* van ARISTOTELES geſchikt waren voor de onderſcheidingen en ſpitsvinnigheden, bij de tegenwoordige Kerkelijke twisten en verſchillen; hoe het zij, BOËTHIUS in de Vde en JOANNES PHILOPONUS in de VIde eeuw, beide Vertaalers en Uitleggers van ARISTOTELES, bezorgden de leerwijze van dezen Wijsgeer opgang bij de Christenen, zonder zich daaröm te bekommeren, of hetzelve niet in vele ſtukken met de leere van het Christendom ſtrijdig was. JOANNES PHILOPONUS ſchreef onder anderen eene *wederlegging der achttien gronden van* PROCLUS, *voor de eeuwigheid der wereld;* echter was hij het met de *Nieuwe Platonisten* en andere Wijsgeeren in andere ſtukken eens, bij voorbeeld, dat hij beweerde, dat, na 's menſchen dood, wel niet zijne redelijke, maar toch de dierlijke, eigenlijk levende ziel, een geeſtlijk of liever luchtaardig ligchaam behoudt (*). Ook in zijne Godgeleerde geſchriften ontwikkelde hij zijne Wijsgeerige begaafdheden, bijzonder in zijne *zeven Boeken*, zijnde eene *Verklaring van* MOSES *eerſte Hoofdſtuk over de Schepping*,

(*) *Procem. Commentar. in Ariſtotel. LL.* III. *de anima.*

ping, welke, voornaamlijk om de wederlegging van THEODORUS van *Mopsvestia*, de goedkeuring der *Katholijken* wegdroeg (*), maar als hij, in een werk *over de Opſtanding der Dooden*, beweerde, dat onze ligchamen zoo wel naar de ſtoffe als den vorm vernietigd worden, en de geheele zichtbaare wereld ondergaan, en eene gantſche nieuwe geſchapen zal worden (†), beſchuldigde men hem, dat hij de *Opſtanding der Dooden* loochende (§). Voornaamlijk mishaagde zijn Boek tegen de *vierde algemeene Kerkvergadering*, of die van *Chalcedon* (**); zoo wordt ook zijn geſchrift tegen JOANNES SCHOLASTICUS, *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, om de *Katholijke* leer *van de Heilige Drieëenheid* te verbeteren, door FOTIUS (††) als een armhartig werk beſchreven; men maakte hem zelfs tot den ſtichter van de *Tritheiten*. Dewijl alle deze ſchriften voor ons verloren zijn gegaan, zijn wij buiten ſtaat, hier iet te beſliſſen, echter geeft NICEFORUS (§§) en SUIDAS (***) ons een voordeeliger denkbeeld van hem. Overigens raadplege men, over zijne ſchriften, FABRICIUS (†††) en OUDIN (§§§).

In

(*) FOTIUS *Biblioth. Cod.* XLIII. *pag.* 28, 29. *Cod.* CCLX. *pag.* 991.

(†) NICEFOR. *Hist. Eccles. L.* XVIII. *C.* 47.

(§) FOTIUS *Cod.* XXI. *p.* 13. XXIII. *p.* 16.

(**) *Cod.* LV. *p.* 45. (††) *Cod.* LXXV. *p.* 164.

(§§) *l. c.* (***) V. πρόκλος.

(†††) *Biblioth. Gr. Vol.* IX. *p.* 360.

(§§§) *Comment. de SS. Eccles. antiquit. T.* I. *p.* 1466.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

BOËTHIUS

In de *Weſterſche* Kerk was de roem meer gevestigd van ANICIUS MANLIUS TORQUETUS SEVERINUS BOËTHIUS, die eeuwen achter een als de voornaamſte Leeraar der Wijsbegeerte bij dezelve beſchouwd is geworden; gelijk hij, in de daad, de geleerdſte man van zijnen tijd geweest is. Hij werd, waarſchijnlijk omtrent het jaar 470, te *Rome* geboren, alwaar zijn Vader en Grootvader de aanzienlijkſte ambten bekleed hadden. Met zijn tiende jaar naa *Atheenen* gezonden, oefende hij zich aldaar 18 jaren lang in de Griekſche geleerdheid. Van daar terug gekeerd, verwierf hij zich de achting en genegenheid van den Koning der *Oost-Gothen* THEODORIK, die hem in het jaar 508 of 510 tot het *Conſulaat* verhief, waar toe ook zijne beide Zoonen in het jaar 522 verheven werden. Omtrent 20 jaaren lang genoot BOËTHIUS de gunst en het vertrouwen van zijnen Vorst, terwijl hij, onder de drukte zijner ambtsverrichtingen, tevens ijverig werkzaam was aan het opſtellen van Wijsgeerige en Godgeleerde werken. Ondertuſſchen was zijne ſtandplaats glibberig. Een *Romein*, en een ijverig voorſtander van het *Katholijk* Geloof, bevond zich aan het Hof van eenen *Gothiſchen* en *Ariäansch*-gezinden Koning! Geen wonder, dat zijne vijänden eindelijk middel vonden, om hem te doen vallen. THEODORIK gaf aan de *Katholijken* alle vrijheid van Godsdienst, dit voorbeeld had invloed gehad op de behandeling der *Ariänen* in het *Griekſche* Keizerrijk, tot dat Keizer JUSTINUS in het jaar 524 hun alle hunne Kerken ontnam. THEODORIK, die op zijne

Ra-

Romeinſche onderdanen niet veel kon vertrouwen, en het Hof van *Konſtantinopolen* als een' geheimen vijänd beſchouwde, beſloot den Roomſchen Biſſchop met eenige anderen naa *Konſtantinopolen* te zenden, om ten voordeele der *Ariänen* vertogen te doen, wanneer ALBINUS, een der aanzienlijkſte *Senatoren*, beſchuldigd werd van eene onderhandeling met den Keizer, om hem Heer van *Italië* te maken. Terſtond ſpoedde zich BOËTHIUS naa *Verona*, om zijnen vriend te verdedigen. Doch als zijne vijänden hem dezelfde beſchuldiging te last leiden, en verdichte Brieven te voorſchijn bragten, als van hem aan het Keizerlijke Hof geſchreven, werd hij in de gevangenis gezet, in welke hij, van zijne onſchuld bewust, zijn merkwaardig werk ſchreef, *over de vertroosting der Wijsheid.* Na eene lange gevangenis werd hij, in het jaar 525, op 's Konings bevel, onthoofd. Men heeft, dewijl BOËTHIUS zoo veel voor het *Katholijk* Geloof geſchreven en geärbeid heeft, zich naderhand verbeeld, dat hij deze zijne dood voor hetzelve ondergaan hebbe, en dus als een Martelaar zal geſtorven zijn, waaröm ook te *Pavia*, alwaar men nog in eene Kerk zijn Graf toont, maar ook bij andere *Italiäanſche* Gemeenten, zijn Feestdag, als van eenen Heiligen en Voorſpreker bij God, op den 23ſten October gevierd is geworden. Ondertusſchen is het, uit alle omſtandigheden, duidelijk, dat het hier bij niet op den Godsdienst, maar op eene Staatsbeſchuldiging neder is gekomen (*).

Van

(*) Zie GROT. *Præf. ad Hist. Gothor. Vand. et Langob. p.* 32.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Van de menigvuldige ſchriften van dezen geleerden man zijn zeer velen verloren gegaan, doch men heeft van hem nog overzettingen van eenige werken van ARISTOTELES, twee Boeken over de Rekenkunde, vijf over de Toverkunde, en twee over de *Meetkunde.* Behalven het gene hij over de *Neſtoriäanſche* en *Eutychiäanſche* verſchillen geſchreven heeft, zijn 'er van zijne Godgeleerde werken: Een onderzoek, *of Vader, Zoon en Heilige Geest op eene zelfſtandige wijze van de Godheid gezegd kunnen worden?* als ook een opſtel, in de gevangenis geſchreven: *hoe de Drieëenheid één God is, maar niet drie Goden?* behalven nog een klein geſchrift, waar in hij onderzoekt: *of alles goed is, daar 'er toch geen ſubſtantieël goed is?* en zijne *Geloofsbelijdenis.* Doch het merkwaardigſte van alle zijne geſchriften is zijn werk *over de vertroosting der wijsheid*, (*de Conſolatione Philoſophiæ, Libri* V.) Dit is een *Geſprek tusſchen hem en de Wijsgeerte*, half in Verzen van zesëntwintigerhande voetmaten, en half in proza opgeſteld; waar in de Wijsgeerte haren leerling over zijn onverdiend ongeluk vertroost, onderwijst, en bemoedigt. GLAREANUS (*) heeft wel aan de echtheid van dit ſtuk getwijfeld, doch zijne redenen zijn niet voldoende, om hetzelve aan BOËTHIUS te ontzeggen.

CLAUDIANUS MAMERTUS.

In de eerſte jaaren van dezen geleerden man had ook *Galliën* nog eenen *Chriſtelijken* Wijsgeer opgeleverd in CLAUDIANUS MAMERTUS, Broeder van den

(*) *Præfat. ad opera Boëthii p.* 2.

den vermaarden MAMERTUS, Biſchop van *Vienna*, eerst een Monnik, vervolgends Onderling bij de gemelde Gemeente; in welk ambt hij zijnen Broeder in het Biſchoppelijk ambt behulpzaam was; hij wordt, wegens zijne geleerdheid en begaafdheden, hooglijk geroemd van zijnen vriend en verëerder SIDONIUS APOLLINARIS (*), gelijk ook GENNADIUS, zijn tijdgenoot, hem wegens zijne vlugheid in het ſpreken en ſcherpzinnigheid in het redentwisten prijst (†). Wij kunnen van zijne geleerdheid en bekwaamheden oordeelen uit zijn nog voorhanden zijnde geſchrift, *de ſtatu animæ Libri* III, in hetwelk hij, tegen FAUSTUS, Biſchop van *Rhei*, of *Regium*, (*Riez* in *Provence*,) de onligchaamlijkheid of onſtoflijkheid der ziel verdedigt, welk werk, hoe zeer het door SIDONIUS (§), aan wien het was opgedragen, geroemd wordt, echter veel bevat, hetwelk tot de hoofdzaak minder behoort, en in het algemeen ongelijk en hard van ſtijl is. Ook prijst SIDONIUS hooglijk een Geestelijk Lied van zijnen vriend (**), hetwelk SIRMOND gelooft te zijn het bekende Gedicht: *Pange lingua glorioſi prælium certaminis*, hetwelk anders onder de werken van VENANTIUS FORTUNATUS geplaatst wordt (††).

En

(*) *Libr.* IV. *Ep.* II. *T.* I. *Opp. Sirmondi p.* 538.

(†) *De Script. Eccles. Cap.* 83.

(§) *Libr.* IV. *Ep.* 3. *p.* 529. *L.* V. *Ep.* 2. *p.* 555.

(**) *Libr.* IV. *Epist.* 3.

(††) GEORG. FABRIC. *Poett. Vett. Eccleſiast. Opera Christ. pag.* 695.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

En dezen waren alle de Wijsgeerige voortbrengzels bij de Christenen, in dit tijdperk, want de *tweeënzeventig vermaningsregelen* van AGAPETUS, eenen Diakon te *Konſtantinopolen*, aan den Keizer JUSTINIANUS, wiens leermeester hij geweest zal zijn, kunnen daar toe niet wel gerekend worden. Zij zijn verſcheidenmalen uitgegeven en ook in de Geſchiedenis van het Griekſche Keizerrijk door ANT. BANDURIUS (*) ingevoegd.

CASSIODORUS.

Doch, zonder eigenlijk een Wijsgeer te zijn, overtrof, omtrent het midden der VIde eeuw, MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS, (of ook CASSIODORIUS,) *Senator*, alle andere geleerden van zijnen tijd, BOËTHIUS alleen uitgezonderd, in de Westerſche Kerk, in de wetenſchappen en ijver voor dezelve. Hij was geboren te *Scyllacium*, eene ſtad in *Neder-Italië*, (*Squillace*, in het Koningrijk *Napels*,) waarſchijnlijk voor het jaar 470. Zijn Vader had in Staats- zijn Grootvader in Krijgsbedieningen uitgemunt. In het jaar 491, verhief hem ODOACER, Koning van *Italië*, tot aanzienlijke bedieningen aan het Hof, en maakte hem *Comes rerum privatarum et ſacrarum largitionum*, waar mede de beſtuuring der Koninglijke kamergoederen, een zekere richtsoefening, de uitvaardiging der Koninglijke gunstbewijzen, en het opzicht over het munt- handel- en zee-wezen verbonden waren. Toen twee jaaren daar na de *Oost-Gothiſche* Koning THEODORIK, of DIEDERIK, Heer van *Italië* werd, keerde CASSIODO-

(*) *Imper. Orient. Tom.* I. *pag.* 128.

DORUS naa zijn Vaderland terug, maar bewees dezen Vorst geen geringen dienst in het ſtillen van een oproer, hetwelk daar uitgeborſten was. Hij werd daar op door denzelven tot zijnen Geheimſchrijver of Kanſelier aangenomen. Na eenigen tijd werd hij aangeſteld tot Stadhouder van zijn geboorte-gewest, het hedendaagsch *Calabrië*, (*præfectus Bruttiorum et Lucaniæ*,) bij welks inwoners hij zich verdiend maakte. Doch een jaar daar na ontbood DIEDERIK hem weder ten Hove, en CASSIODORUS werd nu Opziener der Koninglijke inkomſten. (*Quæstor ſacri palatii.*) Hier bij kreeg hij den post van Koninglijken Opperhofmeester, (*Magister officiorum*,) als ook het *Conſulaat*; en eindelijk klom hij tot den naasten rang naast den Koning, dewijl hij eerſte Staatsdienaar werd. (*præfectus prætorio.*) Hij bleef ook na de dood des gemelden Konings, in het jaar 526, bij zijne Opvolgeren in het Staatsbewind, maar kon het verval des Rijks niet verhoeden, tot hij, het zij wegens den ramp der tijden, of zijnen zeventigjaarigen ouderdom, of zijn voornemen tot eene andere levenswijze, omtrent het jaar 539, zijne ambten nederlegde, en zich in de eenzaamheid van het Kloosterleven verbergde. Van dezen zijnen zoo belangrijken en nuttigen levensloop heeft de geleerde man ons een gewigtig gedenkſtuk nagelaten, in eene *verzameling van Brieven en Verördeningen*, door hem in naam der *Oostgothiſche* Koningen uitgevaardigd, (*Variarum Libri* XII.) welke voor de Wereldlijke en Kerkelijke Geſchiedenis van dezen tijd hoogstbelangrijk zijn; ook ſchreef hij, op bevel van Koning

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

DIEDERIK, in deze vroegere jaaren zijns levens, een *Jaarboek der Wereldlijke Geſchiedenis*, (*Chronicon*,) tot het jaar 519. Nog gewigtiger zou voor de Nakomelingſchap zijn zijne *Geſchiedenis der Gothen*, (*de rebus gestis Gothorum Libri* XII.) welke door den Koning ATHALARIK, in eenen Brief aan den Romeinſchen *Senaat* (*), ten hoogſten geprezen wordt, maar wij hebben 'er enkel een uittrekzel, door JORNANDES gemaakt, van overig. (*de Getarum ſive Gothorum origine et rebus gestis*) (†). Een XIItal vragen, door zijne vrienden aan hem gedaan, gaven dezen Staatsman ook aanleiding, om een Wijsgeerig Godgeleerd werk *over de ziel* te ſchrijven. (*Liber de anima.*) Eindelijk ſcheurde hij zich los van alle wereldſche bezigheden in het jaar 539, kort vóór dat de ſtad *Ravenna*, en de Koning VITIGES zelf, in handen der *Romeinen* kwam. Hij begaf zich in een Klooster, hetwelk hij reeds vóór eenigen tijd, in de nabijheid zijner Vaderſtad, had laten bouwen, (*monaſterium Vivarienſe*,) hetwelk van alle benodigdheden en gemakken voorzien was, hebbende tuinen met grachten, vischvijvers en baden, zonnewijzers en wateruurwijzers, en eene talrijke Boekverzameling. In dit Klooster nam CASSIODORUS zijn verblijf, in den ouderdom van 70 jaren, en heeft nog ten minſten 23 jaaren in hetzelve geleefd. Niet als eigenlijk Monnik, naar het ſchijnt, aan

(*) *In Caſſiodor. Var. Libr.* IX. *Ep.* 25.

(†) Bij GROT. *Hist. Gothor. Vandal. et Langob. p.* 605. en in CASSIODORI *Opera T.* I. *p.* 371.

aan derzelver regelen verbonden, hoewel hij zelf van zijnen overgang in het Klooster het plegtige woord *Converſio* gebruikt, hetwelk in deze tijden op den Monnikenſtand werd toegepast (*), veel min was zijn Klooster, in hetwelk de Staatsman zich van de Wereld afzonderde, ingericht naar of verbonden aan de regelen, welke eenige jaaren te vooren de *Heilige* BENEDICTUS aan de orde, door hem opgerichт, had voorgeſchreven, waar van geene de minſte blijk is, wat ook de *Benedictynen* in laater tijden daar toe hebben willen bijbrengen. Behalven het gene wij reeds hier voor gezegd hebben, van de zorg, door CASSIODORUS aangewend, om zijne Monniken tot de wetenſchappen aan te ſpooren, ſchreef hij ook, ten hunnen behoeve, vele Boeken, waar van het eerſte en grootſte was eene verklaring van de Pſalmen, (*Expoſitio in Pſalmos ſeu Commenta Pſalterii.*) Vervolgends eene *aanleiding tot het lezen en recht verſtand der Heilige Schrift*, (*de Inſtitutione Divinarum Litterarum*,) het nuttigſte van alle werken, door CASSIODORUS, ter bevordering der geleerdheid geſchreven, alzoo het tevens eene geheele uitlegkundige Bibliotheek bevat. Als een vervolg van dit werk wilde hij zelf aangemerkt hebben een ander *over de Kunſten en Wetenſchappen, nodig voor den uitlegger der H. Schrift*, (*de*

(*) *De Orthographia Præf. T.* II. *Opp. p.* 574. Ook noemen hem verſcheidene Handſchriften *Converſus*, en PAULUS DIACONUS, (*de Geſt. Langob. Libr.* I. *Cap.* 75. zegt uitdruklijk, dat hij een Monnik geweest is.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

(*de artibus ac disciplinis liberalium litterarum.*) Niet onwaarſchijnlijk is ook van hem een *Commentarius* over den Spraakkundigen DONATUS. (*de oratione et de octo partibus orationis.*) Nog in zijn 93ſte jaar ſtelde hij voor zijne Monniken een Boek op over de *rechte ſpelling*, (*de Orthographia.*) Ook heeft hij eene Verhandeling geſchreven over de *berekening van het Paaschfeest*, (*Computus Paſchalis.*) Velen van 's mans ſchriften zijn verloren gegaan, zoo als zijn *Memoriale ſacrarum ſcripturarum.* Van zijne Overzettingen uit Griekſche Schrijvers is nog overig die van de drie Kerkelijke Geſchiedſchrijvers SOCRATES, SOZOMENUS en THEODORETUS, door zijnen vriend EPIFANIUS *Scholasticus*, waar uit CASSIODORUS een doorlopend uittrekzel gemaakt heeft, hetwelk, onder den titel van *Drievuldige Geſchiedenis*, (*Historiæ tripatitæ Libri* XII.) onder zijne werken ſtaat. Eerst in de onlangs afgelopene eeuw ontdekte SCIPIO MAFFEI te *Verona* een Handſchrift van eene verklaring van CASSIODORUS *over de Apostoliſche Brieven*, *de Handelingen der Apostelen*, *en de Openbaring van* JOANNES, (*Complexiones in Epistolas Apost. et acta Apost. et Apocalypſin*,) hetwelk hij te *Florence* 1721 8vo. in het licht heeft gegeven. Hoe lang CASSIODORUS, nog na het jaar 562, hetwelk waarſchijnlijk het 93ſte van zijnen ouderdom was, geleefd hebbe, is onbekend. Zijne werken zijn in II Deelen in Folio te *Rouaan* 1679 uitgegeven, en in eenen nadruk te *Venetië* 1729.

MARCIA- Behalven de reeds gemelden, hadden de kunſten en

en wetenſchappen, hoe zeer ook in een algemeen verval, echter nog een' en anderen edeleren geest, die derzelver geheelen val poogde te verhinderen. Zulk een was MARTIANUS CAPELLA, een *Afrikaan* uit de laatſte tijden der Vde eeuw, die, alhoewel hij de Heidenſche Godheden tot het ſamenſtel van zijn werk gebruikt, nogthans voor eenen Christen gehouden wordt. Op eene bevallige wijze, alhoewel in eenen ruwen en harden ſtijl, aan zijn Vaderland eigen, ſchreef hij, dan in verzen dan in proza, een zoogenoemd *Satyricon* of *Satyra*, waar van de twee eerſte Boeken een niet onäangenaam verdichtzel behelzen van het huwlijk der *Philologie* met MERCURIUS, en de vijf overigen, den lof en korte ſchets der *Grammatica*, *Dialectica*, *Rhetorica*, *Geometia*, *Arithmetica*, *Astronomia* en *Muſica*. Dit zijn werk is door H. GROTIUS, (*Leyden* 1599. 8vo.) in zijn XVde jaar, met opheldering uitgegeven.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

MARTIANUS CAPELLA.

Velen poogden als *Spraakkundigen*, (*Grammatici*,) en *Uitleggers*, de ſchriften der ouden te verklaren, zoo als SOSIPATER CHARISIUS, uit *Italië*, omtrent het jaar 500, DIOMEDES, maar boven allen PRISCIANUS, een *Romein*, maar die te *Cæſarea* in *Palæſtina* ſtudeerde, en te *Konſtantinopolen* met een jaargeld van Keizer JUSTINIANUS aan deszelfs Hof onderwijs gaf. — Behalven zijn groote werk, (*Commentariorum Grammaticorum Libri* XVIII.) ſchreef hij verſcheidene kleineren, als ook eenige dichtſtukken. FABIUS PLANCIADES FULGENTIUS, een *Afrikaan*, omtrent het midden der VIde eeuw, ſchreef een werk over de *Fabel-Geſchiedenis*, *Mythologiarum Libri tres*.

Grammatici bijzonder PRISCIANUS.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Daar de Griekſche en Latijnſche Talen hare zuiverheid en welluidendheid hadden verloren, en de laatſte geheel verbasterd of tot het Godsdienſtig gebruik bepaald was, en de Duitſche Talen te ruw en onbeſchaafd waren, kon men aan geene welſprekendheid denken, noch bekwame redenaars verwachten. EUNODIUS, Biſchop van *Ticinum*, (*Pavia*,) roemt wel, in zijne Brieven, een aantal redenaren van zijnen tijd, maar deze lof zal weinig betekenen, wanneer men des Biſchops eigenen ſtijl in zijne *Brieven* en Lofreden op Koning DIEDERIK beſchouwd (*).

Redenaar EUNODIUS

Latijnſche Dichters.

Maar daartegen deeden zich onder de *Latijnen* eenige Dichters voor, welke de oude *Romeinſche* Dichters nog ſteeds van verre volgden, en die niet geheel zonder Dichterlijke bekwaamheden waren. Zelfs de gemelde EUNODIUS heeft verſcheidene grootere Dichtſtukken en een aantal Opſchriften en Puntdichten geſchreven, in welken gelukkige regels en ſomtijds goed vernuft zich voordoen.

SIDONIUS.

CAJUS SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS, een *Galliër* van aanzienlijk geſlacht, die Bevelhebber van *Rome* geweest is, en andere aanzienlijke waardigheden bekleed heeft; ten laatſten, in het jaar 472, Biſchop van *Claramontium*, (*Clermont* in *Auvergne*,) geworden, en in het jaar 487 of het volgende overleden is, was ook een man van uitmuntende gaven, en niet gemeene geleerdheid. Hij heeft ons *Brieven* en *Gedichten* nagelaten, welke laat-

(*) *In* SIRMOND *Opp. Tom.* I.

laatſte echter de eerſten verre overtreffen (*).

Zijn tijdgenoot ALCIMUS ECDICIUS AVITUS, insgelijks een *Galliër*, die na het jaar 490 Biſchop van *Vienna* was, en in het jaar 525 overleed, heeft ſoortgelijk character in zijnen ſtijl. Zijne Brieven, Predikatiën, zijne Opſtellen over verſchilſtukken, zullen niet ligt iemand ter lezing uitlokken, ware het niet, om de Geſchiedenis, welke daar uit licht kan ſcheppen; maar zijn Gedicht *over de Geſchiedenis van* MOSES, (*de Moſaicæ Historiæ Gestis Libri* V.) behaagt geheel anders, en vertoont ons een' man, die zijnen VIRGILIUS vlijtig beſtudeerd heeft (†). Dat 'er in dit Gedicht, gelijk in een ander *de conſolatoria laude castitatis*, een woord uit de Kerkelijke of verbasterde Latiniteit onder loopt, zal men met dit alles ligtelijk verwachten. AVITUS.

Niet ongelijk aan AVITUS is ARATOR, geboren in *Opper-Italië*, misſchien in het *Milaneeſche*; hij was eenigen tijd Pleitbezorger, na het jaar 534 één der Hofbedienden van den *Oost-Gothiſchen* Koning ATHALARIK; eindelijk tot aan zijn overlijden in het jaar 556 *Onder-Diakon* der *Roomſche* Kerk. Hij bezong in Heldendicht *de Geſchiedenis der Apoſtelen*, (*Historiæ Apostolicæ Libri duo* (§). ARATOR.

In het leven van AUGUSTINUS (**) hebben wij reeds van een Gedicht van PROSPER, die de *Aquita-* PROSPER Aquitanicus.

(*) *In* SIRMOND *Opp. Tom.* I.

(†) *In* SIRMOND *Opp. Tom.* II.

(§) GEORG. FABRIC. *Poetæ Vett. Eccles.*

(**) Zie *Deel* IX. *Bladz.* 239.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

taniër naar zijn geboorteland genoemd wordt, geſproken, zijnde eene verdediging van het leerſtelſel van gemelden Kerkvader. In de uitgave zijner werken, *Parys* 1710, *fol.* ſtaan nog onder andere ſchriften 106 kleine Gedichten, (*Epigrammata*,) in welke hij zoo vele zedenſpreuken van AUGUSTINUS heeft vervat. Men hield hem voor dezen voor eenen Biſſchop in *Italië* of *Gallië*, maar heeft naderhand alleen bewijsbaar gevonden, dat hij Geheimſchrijver van den *Roomſchen* Biſſchop LEO I. geweest, en omſtreeks het jaar 463 overleden is.

VENANTIUSFORTUNATUS.

Op het einde van dit Tijdperk werd ook VENANTIUS HONORIUS CLEMENTIANUS FORTUNATUS als Dichter bekend. Deze kwam, uit zijn Vaderland *Opper-Italië*, vroeg in het *Weſtfrankiſche* Rijk, alwaar hij Biſſchop van *Pictavium*, (*Poitiers*,) werd, en omtrent het jaar 600 overleed (*). Min rekent men thans andere Latijnſche Schrijvers, die ook Dichters heeten, PAULINUS PETROCORIUS, eenen *Galliër*, in de Vde, en CORIPPUS, eenen *Afrikaan*, in de VIde eeuw.

Griekſche Dichters.

De *Grieken* werden zeker in ſmaak en geleerdheid, ten dezen tijde, door de Latijnen niet overtroffen, evenwel hadden zij minder Dichters aan te wijzen, dan dezen. COLUTHUS, die in het begin der VIde eeuw een Gedicht *over de ſchaking van* HELENA ſchreef; COINTUS of QUINTUS, die omtrent denzelfden tijd op den inval kwam, om de *Ilias* van

(*) Men ziet eene lijst van zijne Gedichten in FABRIC. *Bibl. lat. med. et inf. ætat. T.* II. *p.* 179.

van HOMERUS aan te vullen met een wijdlopig werk van XIV Boeken; en kort daar na PAULUS, met den bijnaam SILENTIARIUS, omdat hij eerst Geheimſchrijver was in 's Keizers Geheimen Raad, (*Silentium Principis*,) van wien men *Puntdichten* en eene Dichterlijke beſchrijving der prachtige *Sofië-Kerk* te *Konſtantinopolen* leest; dezen ſchijnen alleen nog de eere der Griekſche Dichtkunst in het gemeen te hebben willen voorſtaan.

Geſchiedſchrijvers. De Byzantiners.

Maar daartegen muntten de *Grieken* ver boven de Latijnen uit in de *Geſchiedenis*. Zij ſchreven dezelve wel niet volkomen in den ſmaak der Ouden, maar toch in dezen tijd veel beter dan in den onmidlijken voorgaanden, toen de Christen Geſchiedſchrijvers, zelfs de besten, EUSEBIUS, SOCRATES, THEODORETUS, enz. zich bepaalden tot de Geſchiedenis van hunnen Godsdienst en Kerk, waar bij de *Wereldlijke* Geſchiedenis of geheel verwaarloosd, of alleen als bijzaak behandeld werd. Thans werd bij de *Grieken* de Burgerlijke of Wereldlijke Geſchiedenis, en wel door aanzienlijke Staatslieden beärbeid, en met dit Tijdvak neemt de reeks der *Byzantiner* Geſchiedſchrijvers eenen aanvang, die van de Vde eeuw tot in de laatſte tijden der XVde eeuw de Geſchiedenis van het *Griekſche* Rijk beſchreven hebben; welke van het jaar 1648 op de Koninglijke Drukkerij te *Parys* begonnen zijn, uitgegeven te worden, en naderhand in eenen nadruk te *Venetië* 1729 in X Deelen in Folio (*). Van de

(*) Verg. FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* VI. *p.* 219.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

de werken van sommigen der eersten van deze Geschiedschrijvers zijn enkel afgebrokene stukken bewaard, deels in de *Bibliotheek van* FOTIUS, deels in uittrekzels, welke een *Grieksch* Keizer in de Xde eeuw daar uit heeft laten vervaardigen. Op deze wijze is zeer weinig behouden gebleven van de Geschiedenisfen van OLYMPIODORUS, PRISCUS, MALCHUS, PETRUS PATRICIUS, HESYCHIUS, en MENANDER, die van het midden der Vde tot het einde der VIde eeuw geschreven hebben.

PROCOPIUS.

De oudste dezer Schrijvers, wiens werk wij nog geheel bezitten, en die over het geheel de voornaamste Geschiedschrijver is van dit Tijdvak, is PROCOPIUS van *Cæsarea*, in *Palæstina* geboortig, die een tijd lang Leeraar der Welsprekendheid was in de Hoofdstad des Rijks. Naderhand gaven de Keizers JUSTINUS I, en JUSTINIANUS, hem aan den vermaarden Veldheer BELISARIUS tot Geheimschrijver en Raadgever, wien hij ook op alle zijne veldtogen verzeld heeft. In zijne laatere jaaren werd hij *Senator* en tevens Bevelhebber der Hoofdstad; welke waardigheid hij naderhand weder verloren heeft. Hij schijnt na het jaar 562 gestorven te zijn. Hij beschreef zijne Geschiedenisfen in acht Boeken. De twee eersten, *van den Persischen Oorlog*, het derde en vierde, van den *Wandalischen Krijg*, en de vier laatsten *van den Oorlog met de Oost-Gothen*. Nog schreef hij een bijzonder werk *over de Gebouwen van den Keizer* JUSTINIANUS. Alle deze Boeken had PROCOPIUS openlijk uitgegeven, en zij strekken allen tot lof van gemelden Keizer.

zer. Maar dezen lof trok hij geheel in, in een ander werk, hetwelk hij geheim gehouden wilde hebben, tot na zijn dood, en hetwelk hij daaröm Ανεκδοτα, *onuitgegevene ſtukken* noemde; in deze *geheime Geſchiedenis*, ſchildert hij dezen Keizer en deszelfs Gemaalin THEODORA af, als ſchadelijke Duivels, als Monſters, gelijk hij hen, uitdruklijk, noemt. Zoodanige ſtrijdige verhaalen hebben, in laater tijden, aan de echtheid van dit laatſte werk, doen twijfelen, omdat men niet kon begrijpen, hoe PROCOPIUS zoo zeer van zich zelven kon verſchillen, zonder, of aan den eenen kant een vleijer, of aan den anderen kant een lasteraar te wezen. Ondertuſſchen ſchijnt 'er geene genoegzame reden te zijn, om deze geheime Geſchiedenis aan PROCOPIUS te ontzeggen, te minder, daar de Schrijver, in zijne Voorreden, zich zelven, geleidelijk, verklaart, hoewel hij, niet zelden, de zaken te zeer overdrijft, en zich ſomtijds meer als een' hekelaar dan Geſchiedſchrijver gedraagt.

De Geſchiedenis van PROCOPIUS is vervolgd ge- AGATHIAS
worden door AGATHIAS, zijnen tijdgenoot, die te *Myrina* in *Ætolië* geboren, zich te *Alexandrië* in de Wetenſchappen, bijzonder in de Rechtsgeleerdheid, geöefend had, en waarſchijnlijk te *Konſtantinopolen* een *Scholasticus*, of Pleitbezorger, geweest is. Hij was tevens een vrij goed Dichter, van wien nog 81 *Puntdichten* overig zijn. Doch, grooter roem heeft hij behaald als Geſchiedſchrijver, met zijn werk: *Over de regeering van den Keizer* JUSTINIANUS, *in vijf Boeken*, hoewel dit werk zich en-

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

enkel tot het jaar 559 uitſtrekt, en dus niet tot het einde dier regeering, welk in het jaar 565 valt, hij gaf het echter in het jaar 594 eerst in het licht. Dat hij een Christen geweest is, heeft FABRICIUS aangetoond (*).

EVAGRIUS THEODORUS.

EVAGRIUS, een tijdgenoot van deze beide Schrijveren, en de opſteller van eene *Kerkelijke Geſchiedenis in zes Boeken* (†), kan echter met hen niet vergeleken worden. Hij was geboortig uit *Epiphania* in *Syrië*, en leefde als Pleitbezorger te *Antiöchië*, waar de Keizers hem ook Burgerlijke ambten ſchonken. Nog vóór hem, in de vroeger jaaren der vijfde eeuw, ſtelde THEODORUS, Voorlezer eener Kerk te *Kouſtantinopolen*, eene *Kerkelijke Geſchiedenis* op, *in twee Boeken*, van welken enkel een uittrekzel overig is.

GELASIUS, MOSES CHORENENSIS.

Van GELASIUS uit *Cyzicus*, wien men voor eenen Biſchop van *Cæſarea* in *Bithynië*, omtrent het jaar 470, houdt, hebben wij nog *twee Boeken* van de *drie*, welke hij geſchreven heeft *over de Geſchiedenis der Kerkvergadering* van *Nicea* (§). Omtrent het midden der Vde eeuw ſchreef MOSES van *Chorene* eene vrij wel geſlaagde *Geſchiedenis van Armenië* in zijne moedertaal, welke de Gebroeders WHISTON, met zijn *uittrekzel van Aardrijksbeſchrijving* te *Londen* 1736 4tó hebben uitgegeven. Van

(*) *Biblioth. Gr. Vol.* VI. *pag.* 261.

(†) Zie *Deel* I. *Bladz.* LI.

(§) Men vindt ze in HARDUIN. *Acta Concilior. Tom.* I. *pag.* 345.

Van Geſchiedenisſen van *Latijnſche* Schrijvers uit dit Tijdvak zijn wel verſcheidenen tot ons gekomen, maar daar onder geen enkele, welke den naam van Geſchiedſchrijver met recht voeren kan. De geleerdſte en verdienſtelijkſte naarſpoorer der *Geſchiedkunde* in het Westen was DIONYSIUS, die naar zijne geſtalte EXIGUUS of *de Kleine* genoemd wordt, en deze ſchijnt zelf nog van *Griekſche* afkomst geweest te zijn, ſommigen noemen hem een' *Scyth*, dat zal zijn, uit de Landen aan *de Zwarte Zee*, hoewel hij te *Rome Abt* was, of gelijk men meent, enkel Monnik, zoo als zijn vriend CASSIODORUS hem eenvoudig noemt; trouwens, men noemde, ten dezen tijde, ook elken Monnik *Abbas* of Vader, gelijk elken Biſchop *Pater* of *Papa*. DIONYSIUS is waarſchijnlijk tuſſchen de jaaren 540 en 550 overleden. Hij ſchreef eene *overzetting van Kerkelijke Wetten* uit het *Grieksch*; eene *verzameling van Brieven en Verördeningen van Roomſche Biſchoppen*, en eenige dergelijke werken. Doch, het gene hem meest vermaard gemaakt heeft. Hij was de *Stichter der Christelijke Tijdrekening*. Aan de verbetering van den Paaschcirkel arbeidende, maakte hij gebruik van eene rekening naar de jaaren van CHRISTUS geboorte, welke hij in het 43ſte jaar der regeering van AUGUSTUS, 753 na de ſtichting van *Rome* ſtelde. Nogthans duurde het tot de achtſte eeuw, eer deze Tijdrekening in algemeen en openbaar gebruik gekomen is (*). Vóór

Weſterſche Geſchiedſchrijvers. DIONYSIUS de Kleine.

(*) J. G. JANI *Historia æræ Dionyſianæ Viteberg* 1715. 4to.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Chronykschrijvers

Vóór en na gemelden DIONYSIUS deeden zich vele Chronijkschrijvers voor, die naar de regeeringen der Keizers of naar de *Consuls* hunne korte optekeningen van gebeurenissen schikten. Zoo heeft PROSPER *Aquitanicus*, van wien wij hier voor gesproken hebben, eene Chronijk nagelaten van de Schepping der Wereld af, tot het jaar 455, of de dood van VALENTINIAAN III, en het plunderen van *Rome* door GENSERIK (*). Eene andere Chronijk is door SIRMOND (†) uitgegeven van den *Spaanschen* Bisschop IDACIUS, die in het jaar 468 zal overleden zijn. MARCELLINUS, een Staatsdienaar van JUSTINIANUS, schreef een dergelijk werk, hetwelk zich uitstrekt tot het jaar 534 (§). Van de Chronijk van CASSIODORUS hebben wij reeds hier voor gewag gemaakt. Die van PROSPER boven gemeld, is vervolgd geworden door VICTOR Bisschop van *Tununa* in *Afrika*, tot het jaar 567 (**); en deze weder door JOANNES *Biclarienſis*, dus genoemd naar een Klooster, door hem in het *Pyreneisch* Gebergte in *Spanje* gesticht, waar van hij Abt was, van geboorte was hij een *Goth*, en zijn vervolg loopt tot het jaar 590; een ander vervolg van dezelfde Chronijk werd vervaardigd door MARIUS, een' geboren *Galliër*, Bisschop der *Helvetiſche* stad *Aventicum*, deze gaat tot het jaar 581.

Nut-

(*) In CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* I. *pag.* 252.

(†) *Opp. Tom.* II. *pag.* 229.

(§) Bij SIRMOND *l. c. pag.* 269.

(**) CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* I. *pag.* 318.

Nuttiger en van meer waarde, dan deze zoo dorre en armhartige Chronijken, schreef GENNADIUS, een Ouderling van *Masſilia*, een vervolg van de *Lijst van Kerkelijke Schrijvers* van HIËRONYMUS; hij werd vermoed, den *halven Pelagiänen* toegedaan te wezen, waaröm hij ook van AUGUSTINUS een vrijër oordeel velde dan de meeste Kerkelijken van dezen tijd; gelijk wij op zijne plaats gezien hebben (*).

GENNADIUS.

Nog twee Schrijvers van Geſchiedenisſen hebben zich in dezen tijd roem verworven, de één JORNANDES, of zoo als hij in de oude Handſchriften heet, JORDANES, ook JORDANUS en JORDANIS; een *Oost-Goth*, in het midden der VIde eeuw. Volgends zijn eigen bericht (†), was hij eerst, hoewel geen geleerde, (*agrammatus*,) een Geheimſchrijver, (*notarius*,) geweest, tot hij zich in den Monnikenſtand begeven had. Sommigen noemen hem Biſchop, misſchien bekleedde hij deze waardigheid onder zijne *Gothen*. Hij ſchreef, gelijk wij boven (§) reeds gezegd hebben, een *uittrekzel* van de Geſchiedenis der *Gothen* van CASSIODORUS, (*Liber de Getarum ſive Gothorum origine et rebus gestis*,) en eindigt zijn verhaal met het gevangennemen van den Koning WITIGES. Nog hebben wij van hem een geſchrift: *de regnorum et temporum ſucceſſione; ſive de origine mundi, et actibus Romanorum* (**).

JORNANDES.

Da

(*) Zie *Deel* IX. *Bladz.* 375.

(†) *De reb. get. C.* 50. *p.* 688. (§) *Bladz.* 52.

(**) *In* MURATORII *SS. rer. Ital. T.* I. P. I.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

GREGORIUS Turonensis.

De ander, GEORGIUS FLORENTIUS GREGORIUS, Bisschop van *Turonum*, (*Tours*,) in *Frankryk*, van het jaar 573 tot aan zijne dood in het jaar 595, draagt niet ten onrecht den naam van *Vader der Frankische of Fransche Geschiedenis*, door zijn werk: *Historia Ecclesiastica Francorum Libri* X. Deze Geschiedenis begint van ADAM af, en strekt zich uit tot het jaar 594. Zoo onmisbaar dit werk is voor de Geschiedenis der *Franken*, zoo slecht is deszelfs stijl, zijnde meestal in Monniken-Latijn vervat, hoewel hij zelf ten sterksten klaagt over het volstrekt verval der Wetenschappen in zijn Vaderland; ook is de keuze der dingen, die hij verhaalt, niet oordeelkundig; maar voornaamlijk mishaagt zijne ligtgeloovigheid, waar door hij allerhande Wondergeschiedenissen voor echte munt aanneemt; welke zucht tot wonderwerken hij voornaamlijk ontdekt in zijne andere werken: *Libri octo de miraculis, id est, de gloria Martyrum liber* I; *de virtutibus S. Juliani liber* I; *de gloria Confessorum, Liber* I; *de virtutibus S. Martini Libri* IV; *vitæ Patrum Liber* I. Zijne werken zijn uitgegeven door RUINART te *Parys* 1699, in *Folio*.

COSMAS Indicopleustes.

Onder anderen verdient hier niet voorbijgegaan te worden COSMAS, die naar zijne *Indische* Reizen *Indicopleustes*, (Ινδικοπλευστης, *de Indische Zeeman*) genoemd is, en als een *Wijsgeerig Reiziger* en *Aardrijksbeschrijver* kan beschouwd worden, door een werk, hetwelk eenig is in zijne soort. COSMAS was een *Egyptenaar*, die eerst als Koopman naa *Ethiöpië*, *Indië*, en andere Oosterſche Gewesten reis-

reisde, werd naderhand Monnik, en schreef onder de regeering van JUSTINIANUS verscheidene Boeken. Onder dezen zijn zijne *Aardrijksbeschrijving* en *Starrenkundige Tafelen* verloren geraakt; doch zijne *Beschrijving der geheele Wereld, naar het gevoelen der Christenen*, in XII Boeken, (χριστιανικη τυπογραφια παντος κοσμυ,) is bewaard en door MONTFAUCON in het licht gegeven (*). In dit Boek vindt men een zeldzaam mengelmoes van Starrenkundige, Natuurkundige, Aardrijkskundige, Oudheidkundige, Wijsgeerige en Godgeleerde verklaringen, berichten, invallende gedachten enz. Voornaamlijk zoekt hij in de vier eerste Boeken te bewijzen, dat de aarde niet, zoo als de Starrenkundigen willen, een bol, maar plat en een langwerpig vierkant is, op welks einden de hemel rust als een gewelf, binnen hetwelk de Starren gevonden worden, die van Engelen in beweging gebragt worden; en dat dag en nacht, gelijk ook de zons- en maans-verduisteringen daar uit ontstaan, dewijl een zeer hooge kegelachtige Berg naar het Noorden, rondom welken de Starren loopen, de verscheidene plaatzingen derzelven tegen de aarde veroorzaakt. Zoodanige stellingen, en het ongelukkig uitleggen van den Bijbel volgends dezelven, zouden, gevoegd bij den slechten stijl, het Boek ligtelijk uit de handen doen leggen, maar hij heeft menigvuldige bijzaken, welke belangrijk en gewigtig zijn. Zoo zegt hij (†), dat de *algemeene Zendbrie-*

(*) *Collect. nova Patr. et SS. Græcor. T.* II.

(†) *Libr.* VII. *pag.* 292.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

brieven, van de oudſte tijden der Kerk af, twijfelachtig waren, waaröm ook een volmaakt Christen niet op dezelven ſteunen mag, terwijl de andere Bijbelboeken genoegzaam zijn tot zijn onderwijs. Hij onderſtelt (*), dat MATTHEUS zijn Euängelie, en PAULUS den Brief aan de *Hebreën* in het *Hebreeuwsch* geſchreven hebben. Dat de klederen en ſchoenen der *Israëliten* in de Woeſtijn niet verſleten zouden zijn, gelijk MOSES ſchijnt te zeggen, (*Deut.* XXIX. 5.) verklaart hij (†) voor eene *Joodſche* Fabel; zij hadden geen gebrek aan klederen, omdat zij door Kooplieden van al het nodige voorzien werden. Hij verzekert, dat de ſpooren der *Egyptiſche* Wagenraden nog ten zijnen tijde de waarheid van den doortogt der *Israëliten* door de Roode Zee bevestigen (§). Onder andere merkwaardigheden heeft hij een lang opſchrift ter gedachtenis der overwinningen van den *Egyptiſchen* Koning PTOLEMEUS EUERGETES, hetwelk op bevel van dezen Vorst op eenen troon of zetel aan MARS gewijd, gehouwen, en door COSMAS in de *Ethiöpiſche* Zeeſtad *Abule* ontdekt was (**). COSMAS was ook de eerſte, die in *Ethiöpië* zelfs in de nabijheid van den oorſprong en bronnen des *Nyls* gereisd, en die in het Landſchap *Agan* geplaatst heeft (††). Ook verdienen zijne berichten (§§) van de *Indiäanſche* ſteden, dieren, ſpecerijën, en het groo-

(*) *L.* V. *p.* 255. (†) *L.* V. *p.* 205. (§) *L.* V. *p.* 194.
(**) *L.* II. *p.* 140. FABRIC. *Bibl. Gr. L.* III. *p.* 604.
(††) *L.* II. *p.* 139, 140. (§§) *L.* XI. *p.* 334.

groote eiland *Sielediva*, (waarſchijnlijk *Ceylon*,) aanmerking, insgelijks die over den ſtaat der *Chriſtenen* in *Indië* en *Perſië* enz.

Hoe min ook de Natuurkunde in dit Tijdperk beöefend werd, evenwel verwierven zich twee Grieksche Geneesheeren eenen aanzienlijken roem, door hunne ervarenheid in de Geneeskunde; die zich in de oude en vermaarde Geneeskundige School te *Alexandrië* geöefend hadden. De één was omtrent het jaar 500 AËTIUS, van *Amida* in *Meſopotamië* geboortig; ook was hij een tijd lang aan het Keizerlijke Hof te *Konſtantinopolen* hoofd der trauwanten, die voor den Keizer uitgingen. (Κομης τϛ Οψικιϛ, *Comes Obſequii.*) Hij heeft XVI Boeken van Geneeskundige werken geſchreven, waar in hij onder anderen de kern der geneesmiddelen en voorſchriften van HIPPOCRATES en GALENUS verzameld heeft. Ook heeft hij eigene waarnemingen en geneesmiddelen, onder welke laatſten zulken zijn, waar in de Geest des Bijgeloofs van zijne eeuw zich openbaart; hij geeft bij voorbeeld, wanneer iemand een graad in de keel gekregen heeft, te raad, men zal hem bij de keel vatten, en deze woorden ſpreken: BLASIUS, *de Martelaar en Dienſtknecht van* CHRISTUS *zegt: Klim weder op, of naa beneden* (*)! De ander, nog voortreflijker dan AËTIUS, was ALEXANDER, omtrent het midden der VIde eeuw, te *Tralles* in *Lydië* geboren. Hij leefde het laatst te *Rome* met groote vermaardheid, en ſchreef

Geneesheeren.

(*) FAARIC. *Biblioth. Gr. Vol.* VIII. *p.* 318.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

schreef hier zijn werk over de kentekenen en geneesmiddelen der ziekten. Evenwel schreef hij ook eene wonderbare kracht toe aan *Amuleten* en tovermiddelen, doch welke hij slechts in het geheim gebruikt wil hebben (*). Met deze twee vermaarde mannen eindigt de oude Geneeskundige School der *Grieken*, ten minsten hebben zelfs de bekwaamste volgende Artzen der *Grieken* deze en hunne voorgangers niet geëvenaard.

Rechtsgeleerden

De regeering van JUSTINIANUS heeft uitgemunt in kundige Rechtsgeleerden, onder welken voornaamlijk beroemd is TRIBONIANUS, die bij het samenstellen van het Wetboek van dien Keizer werkzaam is geweest. Hij heeft de aanzienlijkste waardigheden in den Staat bekleed, *Magister officiorum*, *Quæstor sacri palatii*, *Consul*, en is in het jaar 545 overleden. Zijn voornaamste medehelper bij gemelden arbeid THEOFILUS heeft nog bijzonder eene *Griekſche Paraphraſis* der *Inſtituten* geſchreven. In de laater jaaren der VIde eeuw heeft een ander Rechtsgeleerde, insgelijks te *Konſtantinopolen*, JULIANUS, de *Novellen* in het Wetboek in het Latijn overgezet, en in een uittrekzel gebragt.

Oudheden verloren geraakt.

Niet alleen ging de oude smaak voor de beeldende kunsten verloren, als hebbende reeds zedert een' geruimen tijd plaats gemaakt voor den zoogenoemden *Gothiſchen*, maar de afschaffing van den *Heidenſchen* Afgodsdienst vernielde vele kunststukken van standbeelden, en door den inval der barbaarsche volken, en de

(*) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* XII. *p.* 593.

de oorlogen daar op gevolgd, gingen 'er insgelijks vele verloren. In de belegering van *Rome* door de *Gothen* in het jaar 537 verdedigden zich de belegerden met ſtandbeelden, die zij van de muuren op de *Gothen* wierpen, en omtrent 100 jaaren te vooren was een geheel ſchip met ſtandbeelden, welke GENSERIK uit het door hem geplunderde *Rome* naa *Afrika* liet overvoeren, in zee vergaan (*). *Konſtantinopolen* alleen bewaarde nog vele dierbare overblijfzelen der bewonderenswaardige oudheid.

Overblijfzelen van het Heidendom en Wetten tegen de Heidenen

Wanneer wij onze aandacht vestigen op den toeſtand van het Heidendom in het *Romeinſche* Rijk, dan vinden wij niet alleen nog enkele geleerde Heidenen, gelijk wij reeds gezien hebben, maar ook werden nog vele plegtigheden, vermaaken, gedenktekens, en overblijfzelen van het Heidensch Bijgeloof niet alleen onder het gemeen aangehouden, maar ſomtijds ook door de Overheden begunſtigd. Zoo verhaalt ZONARAS (†), dat, onder de regeering van den Keizer ANASTASIUS, de ſchepen, met graan voor *Konſtantinopolen* beladen, in het gezicht der haven door tegenwinden terug gedreven werden, waar door de ſtad bijna in een hongersnood verviel; dit ſchreef men daar aan toe, omdat de ſtukken van het gebroken ſchip van koper, waar op het beeld der Geluks-Godin van hetzelfde metaal op eene openbare plaats geſtaan had, weggenomen waren; en

(*) PROCOPIUS *de Bell. Goth. L.* I. *C.* 23. *de Bello Vandal. L.* I. *C.* 5.

(†) *Annal. Libr.* XIV. *Tom.* II. *pag.* 57.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en de Overheid was hier van zoo wel overtuigd, dat zij gemelde ſchip op het zorgvuldigſte weder liet herſtellen. Somtijds kochten de Heidenen van de Christelijke land- en ſtadbeſtuurers de vrijheid, om den afgoden te offeren voor geld. Hier over bezwaart zich GREGORIUS *de Groote* bij de Keizerin KONSTANTINA (*), dat een Richter op het eiland *Sardinië*, waar nog vele Heidenen waren, deze gewoonte had. Hij zond 'er eenen Biſchop heen, die gelukkig aan hunne bekeering arbeidde; maar toen moesten zij zelfs als Christenen hetzelfde geld betalen, omdat de Richter niet weinig aan de Hovelingen voor zijne bediening ſchuldig was. In het Griekſche Rijk was de ijver des Keizers tegen de overblijfzelen van het Heidendom niet werkeloos. ZENO liet eenen *Heidenſchen* Tempel omverhaalen, die dicht bij *Konſtantinopolen* ſtond (†). Aan het Hof van JUSTINIANUS waren wel, een tijd lang, verſcheidene Heidenſche Hof- en Staatsbedienden; maar op éénS gaf deze Vorst de de ſtriktſte bevelen, dat geen Heiden zoodanige ambten meer bekleden zou; zij kregen drie maanden tijd van beraad, om ten aanzien van hunnen Godsdienst eene keuze te doen; verſcheidene voorname Heidenen werden gevangen gezet, Heidenſche Boeken verbrand, en de Beelden hunner Goden vernietigd; velen werden ſchandlijk rondgeleid, of zelfs geſlagen, waar uit gedwongene bekeeringen ontſtonden van zulken, die

(*) *Libr.* V. *Ep.* 41. *Tom.* II. *Opp. p.* 768.

(†) CODINI *Origg. Conſtantinop. p.* 14.

die nog heimlijk de Afgoden vereerden (*).

Dat de meesten der *Duitſche* Volken het Christendom reeds omhelsd hadden, hebben wij in ons Vde Deel verhaald, alwaar ook van de bekeering van *Ierland* door PATRICIUS, in het eerſte gedeelte der Vde eeuw geſproken is. De *Franken*, die onder hunnen Koning KLODWIG of CHLOÏS zedert het jaar 486 hun Rijk in de noordelijke Landſchappen van het tegenswoordig *Frankryk* gevestigd hadden, waren met hunnen Koning nog Heidenen; maar in het jaar 493 trouwde hij eene *Christelijke* Prinſes, CHLOTILDIS Broeders Dochter van den *Burgundiſchen* Koning GUNDOBALD; deze CHLOTILDIS, of CHROTECHILDIS, eene ſchrandere en moedige Vorstin, drong bij haren man aan, om het Christendom te omhelzen, dewijl zij haren eerstgeborenen Zoon geern wilde laten doopen; gelijk hij ook, met veel plegtigheid gedoopt werd; doch ongelukkig binnen de acht dagen, (*in albis*, of nog in het witte kleed der nieuwgedoopten,) ſtierf, hetwelk KLODWIG deed zeggen: „ als de jonge aan mijne Go-„ den gewijd was, zou hij in het leven zijn ge-„ bleven. " CHLOTILDIS liet echter ook haren tweeden Zoon, CHLODEMIR, insgelijks doopen. Ook dit kind werd ziek, en KLODWIG maakte reeds de aanmerking, dat hetzelve ook ſterven zou, omdat het in CHRISTUS gedoopt was; maar de Koningin bad tot God, en het kind werd gezond (†).

Bekeering der Franken.

Als

(*) PROCOP. *Hist. Arc. pag.* 302.

(†) GREG. TURON. *Hist. Franc. L.* II. *C.* 28, 29.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Koning KLODWIG wordt gedoopt.

Als eindelijk KLODWIG, in eenen veldſlag tegen de *Alemannen*, in het jaar 496, bij *Tolbiacum*, (*Zulpich* of *Zulch*, in het Hertogdom *Gulik*,) het te kwaad kreeg, hief hij het gezicht ten hemel, en bad JESUS CHRISTUS, met tranen in de oogen, om zijnen bijſtand, met belofte, van in hem te zullen gelooven, en zich in zijnen naam te laten doopen. Naauwlijks had hij uitgeſproken, of de vijand begaf zich op de vlucht, en de *Alemannen* onderwierpen zich. De Koning verhaalde aan zijne Gemaalin, dat hij, met CHRISTUS hulp, de overwinning behaald had (*). Terſtond ontbood CHLOTILDIS REMIGIUS, Biſſchop van *Rhemi*, (*Rheims*,) en verzocht hem den Koning liefde voor het Christendom in te boezemen. De Biſſchop deed het; doch de Koning maakte bedenking, dat zijne *Franken* hunne Goden niet ligt zouden laten varen. Toen hij daar over met hen wilden ſpreken, riepen zij hem al vooraf toe: „ Wij verwerpen de ſterflijke „ Goden, vroome Koning! en zijn bereid, den „ God te volgen, dien REMIGIUS als onſterflijk „ prijst!" Thans gebood de Biſſchop ſchikkingen tot den doop te maken. De Kerk werd met geſchilderd doek en witte gordijnen opgeſchikt, met welriekende zalven vervuld, en met brandende waskaarſen verlicht. Toen de Koning naderde, ſprak de Biſſchop hem met deze woorden aan: „ Leg „ nu, als een malsch *Sicamber*, uwe fierheid af! „ aan-

Ejusd. Hist. Franc. epitomata per Fredegarium C. 18.

(*) GREG. *Turon. l. c. C.* 30. FREDEG. *l. c. C.* 21.

"aanbid, wat gij ontstoken! ontsteek, wat gij aangebeden hebt.
X. D. Bladz. 75.

„ aanbid, wat gij ontſtoken! ontſteek, wat gij aan-
„ gebeden hebt!" Na dat de Koning gedoopt, en met de gewijde olie gezalfd, en met het kruis geteekend was, lieten zich ook 3,000 van zijne ſoldaaten doopen. Insgelijks werd eene Zuster des Konings Christen, en eene andere ging van het *Ariaansch* tot het *Katholijk* Geloof over (*). Volgends FREDEGAR (†) zal KLODWIG, toen de Biſchop hem uit de Euangelie-Geſchiedenis voorlas, hoe CHRISTUS zijn lijden te gemoet ging, gezegd hebben: „ Ware ik, met mijne *Franken*, daar
„ geweest, wij zouden hem, wegens dit aangedaane
„ onrecht, voldoening bezorgd hebben."

In dit geheele verhaal van de bekeering van dezen Koning der *Franken*, heeft alles een zoo natuurlijk beloop, volgends de geſteldheid van die tijden, dat het nodeloos is, naar de geheime beweegredenen of ſtaatkundige oogmerken te zoeken, welke KLODWIG eindelijk zouden beweegd hebben, een Christen te worden. De ijver en invloed van eene Christelijke Koningin, de Godsvrucht van eenen Biſchop, die zelfs den naam van een' Heilig man heeft, de overwinning behaald op een voorwaardelijk gebed, en de pracht der Godsdienſtige plegtigheden, deze bekeeringsmiddelen komen in dezen tijd meer voor, als krachtig gewerkt hebbende, om de Duitſche en andere Volken over te haalen. Onderzoek en behoorlijk onderwijs in den Godsdienst was de zaak niet, men vergenoegde zich, met eene kor-

Aanmerking over deze bekeering.

(*) GREGOR. TURON. *l. c. C.* 31. (†) *l. c. C.* 21.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

korte Geloofsbelijdenis; uit het boven aangehaalde zeggen van Koning KLODWIG kan men over zijne verſtandelijke begrippen van den Godsdienst oordeelen; waar bij men dit voegen kan (*): Toen de Bisſchop REMIGIUS den Koning met een groot gevolg, wordende het kruis vooruitgedragen, onder het zingen van *Litaniën*, in de heerlijke opgeſchikte, verlichte, en met balſemgeuren vervulde Kerk inleidde, vraagde de Vorst hem heel trouwhartig: „ Mijn vader! is dit nu het Rijk van „ CHRISTUS, hetwelk gij mij beloofd hebt?" waar op de Bisſchop antwoordde: „ Neen, maar het is „ de weg, die tot hetzelve leidt." Ook vinden wij niet aangedrongen op zedelijke verbetering van hart en daaden, en de Vorst bleef dezelfde heerschzuchtige wreedäart, die hij voorheen was, gelijk wij zien zullen. Genoeg, hij nam de plegtigheden van den Godsdienst in acht, verëerde de Geestelijken, en breidde zijn Christendom, met de wapenen, uit, onder Heidenſche of ook onrechtzinnige Volken, die hij overwon.

De Heilige olieflesch van Rheims.

Evenwel, zo wij de oude Frankiſche Schrijvers gelooven, was deze Vorst de geliefde van God, ten wiens behoeve zelfs wonderen gebeurden, gelijk GREGORIUS van *Tours* 'er verſcheidene verhaalt, maar te gelijk een diep ſtilzwijgen houdt, ten opzichte van de Heilige olie, welke eene duive, bij de zalving van KLODWIG, uit den hemel in een flesch-

jen

(*) Uit HINCMAR *in Vita S. Remigii apud* DUCHESNE *Scriptt. Franc. T.* I. *p.* 527.

jen zal gebragt hebben, en van welken nog eeuwen lang, een overblijfzel te *Rheims*, tot in onzen tijd, en de laatste in *Frankryk* voorgevallene omwentelingen toe, bewaard werd, ten gebruike bij de zalving der *Franſche* Koningen. Daartegen is HINCMAR, Aartsbisſchop van *Rheims*, omtrent het midden der IXde eeuw, de eerſte, die ons van deze wonderbare olie verhaalt, welk verhaal van de Xde eeuw af, bij de *Franſche* Schrijvers, dan twijfelend, dan vermeerderd of veränderd herhaald wordt (*). Ondertuſſchen is het ſtilzwijgen van GREGORIUS van *Tours* bewijs genoeg voor de ongegrondheid van deze overlevering, welke welligt ontſtaan is uit de eene of andere bloemrijke of oneigenlijke uitdrukking, of afbeelding van dezen doop, naar het denkbeeld van den doop van JESUS gevormd, zonder dat wij aan een godvruchtig bedrog, door REMIGIUS te werk geſteld, behoeven te denken. Men vindt bij de oude Schrijvers ook gewag van zekere Olie, die door eenen Engel aan den H. MARTINUS, Bisſchop van *Tours*, zal bezorgd zijn, toen die heilige man door eenen val van een' ladder in levensgevaar gekomen was, welke in een Klooster te *Tours* bewaard was; met welke olie HENDRIK IV. Koning van *Frankryk* gezalfd is geworden, omdat de

(*) HINCMAR. *in Vita S. Remigii ap.* ANDR. DUCHESNE *SS. Franc. T.* II. *p.* 524. *et ap.* SURIUM *Vit. SS. ad d.* 13. *Januar. et in Capitt. et Coronatt. Opp. Hincmari Tom.* I. *pag.* 744.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

de stad *Rheims* nog in handen van zijne vijanden was (*).

Dewijl KLODWIG thans de eenigste *Katholijke* Vorst was onder zoo vele *Duitsche* Koningen, die het *Christendom* volgends de *Ariäansche* leerbegrippen hadden aangenomen, gelooft men gemeenlijk, dat daar van de titel van *allerchristelijkste Koning*, (*rex christianissimus*,) en *Eerstgeboren Zoon der Kerk*, zijnen oorsprong heeft; doch, ons zijn reeds voorbeelden voorgekomen, dat deze titel al vroeger aan *Griekſche* Keizers geschonken is geworden, ook aan de Koningin der *West-Gothen*, eerst heeft Paus PAULUS II. in het jaar 1459, denzelven aan den *Fransschen* Koning LODEWYK XI. bij uitsluiting gegeven.

Titel van allerchristelijkste Koning.

De *Fransche* Schrijvers hebben nog meer bijzonderheden, ook van hemelschen oorsprong aan hunne Koningen, zedert de bekeering van KLODWIG, toegekend. Daar toe behoort het wapenschild met *Lelijën*, en het purperkleurige Rijksvaandel, (*l'Oriflamme*,) welke beiden aan dezen Vorst van Engelen zullen gebragt zijn. Ondertusschen zijn de wapenschilden eerst eenige eeuwen laater bekend geworden, en het gemelde vaandel was eigenlijk uit het

Andere bijzonderheden.

(*) THUAN. *Hist. L.* CVIII. *p.* 420-422. Men vergelijke J. J. CHIFFLET. *Disquisitio nova et accurata de ampulla Rhemensi Antverp. fol.* 1651. Vergeefs heeft de Abt VERTOT de waarheid van dit gewaande wonder in het begin der voorgaande eeuw pogen te verdedigen.

het Klooster van den H. DIONYSIUS, (*St. Denis*,) bij *Parys* genomen. Van REMIGIUS, Bisschop van *Rheims*, die zoo veel invloed op KLODWIG had, worden ook vele bijzonderheden verhaald. Zijne welsprekendheid wordt geroemd door SIDONIUS en AVITUS, zijne tijdgenoten; GREGORIUS van *Tours* (*) verhaalt ons van zijne wonderwerken, en dat hij een' dooden hebbe opgewekt. Hij oefende zijnen invloed gestadig op KLODWIG. Toen deze in het jaar 507 zich ten oorlog toerustte tegen de *West-Gothen* in *Galliën*, gaf REMIGIUS hem, in eenen Brief (†), onder andere goede vermaningen ook deze, dat hij toch de Bisschoppen vereeren, en hunnen raad volgen zou. Hij zelf hield zijn aanzien ook tegen de overige Bisschoppen van het *Frankische* Rijk ernstig staande tot aan zijne dood in het jaar 533, in eenen ouderdom van 96 jaaren. Na zijn dood klom zijne vereering als wonderdoener nog hooger. Bij eene besmettelijke ziekte te *Rheims*, openbaarde God (§), dat men het kleed, waar zijn graf mede bedekt was, plegtig zou omdragen, waar door de besmetting gestuit werd (**).

Deze bekeering van KLODWIG en zijne *Franken* Slechtgebe-

(*) *Hist. Franc. Libr.* II. *Cap.* 31.

(†) In JAC. SIRMOND. *Conc. Ant. Gall. T.* I. *p.* 175. *et in Append. Opp. Greg. Turon. p.* 1326.

(§) Zoo verhaalt GREGORIUS *Turon. de Gloria Confesforum Cap.* 79.

(**) Nog meer wonderen verhaalt FLODOARD *Hist. Eccles. Rhem. L.* I. *C.* 10. *fq.*

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

betrof eigenlijk alleen den *Salischen* Stam. Of de *Ripuariërs* of *Ripariërs*, die aan den *Rhyn* van *Ments* tot *Keulen*, en tot de Grenzen van *Thuringen* woonden, toen reeds Christenen waren, is onzeker. Maar zeker was de Koning RAGANAR of RAGNACHAR, die te *Cambrai*, (*Kameryk*,) over het tegenwoordig *Vlaanderen* en *Artois*, regeerde, met zijn *Frankischen* Stam, nog een Heiden. Doch, KLODWIG, de *West-Gothen* in *Gallië* overwonnen hebbende, bragt deze en andere *Frankische* Stammen door list, verraad, en wreedheid, meer dan door de wapenen onder zijne gehoorzaamheid; zoo hitste hij den Zoon des Konings der *Ripuariërs* op, om zijn' vader te vermoorden, en liet hem vervolgends zelven ombrengen; en dan schrijft GREGORIUS van *Tours*, met onbeschaamde vleijtaal (*):

„ Want God wierp daaglijks zijne vijanden onder „ zijne voeten, en vergrootte zijn Rijk, dewijl hij „ met een oprecht hart voor hem wandelde, en „ deed, wat welbehaaglijk was, in zijne oogen."

Te weten, alles werd door de Geestlijkheid, in zulke Vorsten, ten dien tijde, geduld, wanneer zij slechts de Geestlijkheid vereerden en het Christendom uitbreidden. Zoo moesten de onderdanen van RAGNACHAR, boven gemeld, terstond Christenen worden (†). Zelfs moest 's Konings ijver voor het *Katholijk* Geloof mede tot een voorwendzel dienen van zijnen oorlog tegen de *Gothen*, in welken hij zich

drag van KLODWIG en vleijerij van GREGORIUS van Tours.

(*) *Libr.* II. *Cap.* 40.

(†) HINCMAR. *Vit. Remig. l. c. pag.* 527.

zich bijzonder verliet op de hulpe van MARTINUS, voormaals Biſchop van *Turonum*. Evenwel kon hij zich niet onthouden, van te zeggen: „ De „ Heilige MARTINUS helpt goed, maar hij laat zich „ ook goed betalen;" toen hij zijn paard, hetwelk hij, vóór den ſlag, aan den Heilige MARTINUS gewijd had, van de Geeſtelijken van deszelfs Kerk met tweehonderd goudguldens moest loskopen, dewijl het paard, toen hij 'er maar honderd gezonden had, niet van zijne plaats wilde gaan (*). Op raad van REMIGIUS, beriep KLODWIG, in het jaar 511, het laatſte van zijn leven, de eerſte *Frankiſche* Kerkvergadering te *Aurelianum*, (*Orleans*,) welke hem in het hoofd van hare beſluiten *eenen Zoon der Katholijke Kerk* noemde (†), waar tegen hij hare beſluiten bekrachtigde.

Gevolgen dezer bekering voor de zeden der Franken.

De ſchikkingen, welke deze Kerkvergadering maakte, dat de Kerken vrijplaatzen zouden zijn, voor misdadigers, waren niet berekend, om de zeden van dit ruwe volk te verbeteren, bij hetwelk moorden en rooven niet zeldzaam was; doch ook over het geheel waren de Geeſtelijken meer opletende op de moeilijke plegtigheden, dan op de verbetering der zeden, volgends de leſſen van het Chriſtendom. Op eene heel onverſchillige wijze ſchrijft GREGORIUS van *Tours* (§) van eenen *Franki-*

(*) *Geſta Francorum epitom. Cap.* 17. *in corpore Franc. Hiſtor. Hanoviæ* 1613. *fol.*

(†) HARDUIN. *Act. Concil. Tom.* II. *pag.* 1007.

(§) *Libr.* V. *Cap.* 14.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

kischen Grooten, GUNTCHRAM. Hij was anders een goed man geweest, maar hij had eene geweldige hebbelijkheid tot valsch zweeren, en meinëed, en was gewoon, elken eed, welken hij eenen vriend mogt gedaan hebben, op staande voet weder te verbreken. Evenwel bleef het *Christendom* niet geheel zonder uitwerking, om de woeste onbeschaafdheid dezer natie te verzachten. Meermalen werd de woede van den Vorst, die door niets te stuiten was, gestild door de tusschenspraak van eenen Bisschop of Monnik. Dus schonk KLODWIG vergiffenis aan de oproerige stad *Verdun*, op voorbede van den *Presbijter* EUSPICIUS (*). Koning CHILDEBERT beval, dat alle nog overige Afgodsbeelden zouden weggedaan, en de grove buitensporigheden, welke 's nachts voor derzelver Feestdagen gepleegd werden, met stokslagen gestraft zouden worden (†). In het jaar 585 liet de Koning GUNTRAN van *Orleans* een gebod afgaan aan alle Bisschoppen en Geestelijken, als ook aan de Richters in zijn Rijk, om voor den Godsdienst te zorgen, daar toe te vermanen, en toe te zien, dat de overtreders naar Kerkelijke en Wereldlijke Wetten gestraft werden (§). Wij vinden ook in een oud bericht (**), dat DIE-

DE-

(*) *Vit. S. Maximini Miciac. in* DUCHESNE *SS. Francor. Tom.* I. *pag.* 317.

(†) *In Capitularibus Regg. Francor. Tom.* I. *pag.* 6.

(§) *l. c. pag.* 9.

(**) *Prol. f. Præfat. Legis Salicæ in* P. GEORGISCH *Corp. Jur. Germ. Ant. Halæ* 1738. 4to.

DERIK, Koning der *Franken*, de oude Wetten der *Franken*, *Alemannen*, *Beyerſchen* en andere hem onderworpene Volken, met de nodige veränderingen in ſchrift heeft laten brengen.

Door de veröveringen der *Franken* langs den *Rhyn* en *Donau*, tot in het binnenſte van *Duitſchland*, en het tegenwoordig *Zwitzerland*, werden niet alleen vele *Chriſtelijke* Gemeenten en Bisdommen, welke door de invallen der woeste Volken bijna te niet gegaan waren, herſteld, maar ook allengs het Christendom uitgebreid onder andere *Duitſche* Volken. COLUMBANUS, een *Ierſche* Monnik, kwam in het jaar 609 onder de *Alemannen*, in het tegenwoordig *Zwaben*, en predikte hun, niet zonder wonderen, gelijk men verhaalt, ook niet zonder vrucht, het Euängelie drie jaaren lang (*).

Uitbreiding van het Christendom in Duitschland.

Honderd jaaren vroeger leefde in het tegenwoordig *Oostenryk* een niet min vermaard Heilig SEVERINUS, wien men den *Apostel van Noricum* noemt, hij was na de dood van ATTILA, omtrent het jaar 454, uit *Pannonië* gekomen, en ſtichtte zijn voornaamſte Klooster bij *Faviana* of *Flaviana*, hetwelk men verkeerdelijk voor het tegenwoordig *Weenen* gehouden heeft. De *Rugiërs*, een Volk, van de *Oost-Zee* afkomende, hadden toen *Noricum* ingenomen, ook leed dit land veel van de verwoestingen der *Alemannen*. De H. SEVERINUS, met de gave der voorzeggingen toegerust, voorſpelde aan ODO-

(*) JONÆ *Vit. S. Columbani Cap.* 53. *in* MABILLON. *Act. SS. Ord. S. Bened. Sec.* II. *p.* 5.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ODOAKER, naderhand Koning van *Italië*, zijne toekomende grootheid; hier door en door zijne wonderen verwierf hij ontzag voor zijnen Godsdienst, en bragt veel toe, om de woeste wreedheden der *Rugiërs* te verzachten. Hij overleed in het jaar 482, en zijn ligchaam is naderhand naa *Napels* gevoerd, alwaar het nog veréerd wordt (*).

Der Beyerſchen.

De eerſte Hertog van *Beyeren*, van wien de *Frankiſche* Geſchiedenis gewaagt, GARIBALD, in het jaar 556, nam de weduwe van eenen *Frankiſchen* Koning ter Gemaalin, en zijne Dochter trouwde met eenen *Langobardiſchen* Hertog, die zekerlijk een *Christen* was, gelijk vervolgends een *Langobardiſche* Koning, in het jaar 589, eene andere Dochter van hem ten huwlijk vraagde (†): Uit welk een en ander men beſluiten mag, dat de *Beyerſche* Hertogen toen reeds het Christendom hebben omhelsd. Hetzelfde is ook waarſchijnlijk van de twee *Frankiſche* Hertogen van *Alemannië*, LEUTHAR en BUCELIN, uit den eerſten van welken men het huis van *Habsburg-Oostenryk* afkomſtig rekent, en welke beiden in het jaar 454 overleden zijn (§).

Thuringers.

De *Thuringers* ſchijnen al vroeger, ten minſten gedeeltlijk, Christenen geweest te zijn; doch nadat zij, in het midden der VIde eeuw, onder de *Frankiſche* Heerſchappij kwamen, zal deze Godsdienst meer

(*) EUGIPPIUS *Vit. S. Severini.*

(†) PAULUS *Diacon. de Gest. Langob. L.* I. *C.* 21.

(§) AGATHIAS *de imp. et reb. gest. Justin. L.* I. *p.* 13. GREGOR. *Turon. Hist. Franc. L.* IV. *C.* 9.

meer voortgang bij hen gemaakt hebben. Onder de *Duitſche* Volken bleef het Heidendom langst in ſtand bij de *Sakſen* en *Friezen*, om niet te ſpreken van die landen van *Duitschland*, in welke *Slaviſche* Volken woonden, die nog vele eeuwen lang bij dien Godsdienst volharden.

Bekering der Picten door columba.

Terwijl de *Picten* in het Noorden van *Brittannië*, of de *Schotſche* Hooglanden nog Heidenen waren, had de *Britſche* Bisſchop NYNIA reeds voorheen de meer zuidelijk wonende *Picten*, volgends hun verhaal bij BEDA (*), tot het Christendom overgebragt. In de laater jaren der VIde eeuw predikte GILDAS, een *Presbyter*, (Priester,) in *Brittannië* het Euängelie in de noordelijke deelen van dit Eiland met een gelukkig gevolg (†). Deze GILDAS zal, meent men, onderſcheiden moeten worden van eenen anderen GILDAS, een' *Brit* en Geestelijke, onder den naam van den *Wijzen* bekend, die omtrent het jaar 543 dat beklaaglijk tafereel van den ondergang van zijn Vaderland zal beſchreven hebben, (*Epistola de excidio Britanniæ*,) hetwelk nog voorhanden is, en waaröm hij, in zeker opzigt, als de eerſte inlandſche Geſchiedſchrijver der *Britten* wordt aangemerkt (§). Omtrent het jaar 563 of 565, kwam een *Ierſche* Presbijter en Abt, COLUMBA, nog dieper in de Berglanden van *Schotland*, en werd hier onder de *Picten* hun eerſte Leer-

(*) *Hist. Eccl. Gentis Anglor. L.* III. *C.* 4. *p.* 168.

(†) USHER. *Britann. Eccles. Antiquit. p.* 255.

(§) THOM. GALE *SS. rer. Brit. T.* I. *p.* 1.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Leeraar in het Christendom (*). Men moet dezen COLUMBA niet verwerren met COLUMBANUS, dien wij hier voor (†) onder de *Alemannen* ontmoet hebben. BRID of BRUD was Koning der *Noorder-Picten*, toen COLUMBA in *Schotland* aanlandde, en deze werd door COLUMBA met zijn geheele volk tot het Christelijk Geloof bekeerd. Men schonk hem het kleine Eiland *Hy*, anders ook in oude tijden *Jona* genoemd, alwaar hij een Klooster stichtte, wordende dit Eiland, hetwelk tot *Schotland* behoort, thans nog naar hem *St. Columba*, of in het *Iersch I-kolm-kil* genoemd. Hier overleed hij in het jaar 597, maar zijn gebeente zal in het graf van PATRICIUS, den Apostel der *Ieren*, verplaatst zijn geworden (§).

Der Angel-Saksen door AUGUSTINUS.

Toen deze COLUMBA overleed, was ook reeds de grond gelegd tot het invoeren van het Christendom onder de *Angel-Saksen*, die het zuiden van *Brittanniën* thans bezaten. Dit volk was niet alleen Heidenen, maar had ook de oefening van het Christendom, hetwelk onder de *Britten*, die door hen overwonnen werden, reeds naar het uitwendige vrij bloejend geweest was, in derzelver door hen bemagtigd land bijna geheel uitgeroeid. BEDA (**), die den *Britten* ten kwade duidt, dat zij geene behoorlijke zorg hebben aangewend, om de *Angel-Saksen* van het *Christendom* kennis te geven, schoon met zeer wei-

(*) BEDA *l. c. et L. V. C.* 10. (†) *Bladz.* 83.
(§) BEDA *l. c.* USHER. *l. c.*
(**) *l. c. Libr.* I. *Cap.* 17. *et* 20.

weinig recht, wegens hunnen treurigen toeſtand, verhaalt ons van twee *Galliſche* Biſchoppen, GERMANUS en LUPUS, die in *Brittannië* zullen gekomen zijn, om de *Pelagianery* te keer te gaan, toen reeds de noodlottige oorlog der *Britten* tegen de *Angel-Sakſen* en *Picten* gevoerd werd, die ook wonderen hebben verricht. Maar eene geſchikter gelegenheid tot een gunſtig onthaal van het Christendom bij de *Angel-Sakſen* bood zich thans aan in het huwlijk van ETHELBERT, Koning van *Kent*, met de *Christelijke* Princes BERTHA, Dochter van CHILDEBERT, Koning der *Franken* te *Parys* (*). Doch reeds te vooren had GREGORIUS, toen Abt van een Klooster te *Rome*, naderhand Biſchop aldaar, grooten ijver opgevat, om zelf aan de bekeering der *Angel-Sakſen* te arbeiden. Hij zag eens op de ſlaavenmarkt te *Rome* eenige ſchoone jongens te koop ſtaan. Op zijne vraag, uit welk volk zij waren? verſtaande dat zij *Anglen* waren, zeide hij: „ Heel goed! zij hebben een *engelächtig* gezicht, „ en verdienen, medeërfgenamen der *Engelen* te „ zijn." Men noemde hem het landſchap *Deiri*, waar zij geboren waren. „ Ook eene goede beduidenis!" riep hij, „ zij zijn van den toorn, „ (*de ira*,) verlost, en tot de barmhartigheid van „ CHRISTUS geroepen." Nog vraagde hij, hoe de Koning van dat land heette? Men zeide hem: ELLE: „ *Alleluja!*" hernam hij, „ de lof van „ God, den Schepper, moet in dat Gewest gezongen

(*) BEDA *Libr.* I. *Cap.* 25.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

„ gen worden." Nu verzocht hij verlof van den Bisschop PELAGIUS II, om derwaards te vertrekken, maar de *Romeinen* wilden hem niet zoo ver van hunne Hoofdstad verwijderd hebben (*). Toen hij, in het jaar 590, Bisschop was geworden, liet hij *Engelsche* jongelingen in het *Frankische* Rijk kopen, en te *Rome* in de Kloosters, in het Christendom onderwijzen, om hen eens tot bekeering van hunne landgenooten te gebruiken (†). Doch, eer zij daar toe in staat waren, zond hij reeds uit zijn Klooster AUGUSTINUS aan het hoofd van omtrent 40 Monniken naa de *Angel-Saksen*. Deze landde, verzeld van eenige *Franken*, om hem als tolken te dienen, aan het Eiland of Schier-eiland *Thanet*, op de kust van *Kent*, in het jaar 597, en liet van daar den Koning ETHELBERT melden, dat hij gekomen was, met eene zeer blijde boodschap; de Koning zelf op het gemelde Eiland gekomen, trad met hem in gesprek, en gaf toen dit bescheid: „ Het zijn wel fraaije woorden en beloften, die gij „ medebrengt; maar dewijl zij nieuw en onzeker „ zijn, kan ik u terstond geene toestemming geven, „ en alles laten varen, wat ik, met het geheele „ volk der *Angel-Saksen*, geloofd heb. Evenwel, „ naardien gijlieden van zoo ver als vreemdelingen „ gekomen, en, naar het mij voorkomt, ge„ neigd zijt, om ons ook mede te deelen, het ge„ ne gij voor waar en goed houdt; willen wij u „ niet

(*) BEDA *Libr.* II. *Cap.* 1.

(†) GREGOR. M. *L.* VI. *Ep.* 7. *T.* II. *Opp. p.* 196.

„ niet ontrusten; maar u eene goede herberg en de
„ nodige levensmiddelen laten aanwijzen; ook ver-
„ bieden wij u niet, zoo velen gij kunt, door pre-
„ diken, tot uwe geloofsgenooten te maken (*)." Hunne prediking daar op aanvangende, bekeerden zij spoedig velen, en ook den Koning ETHELBERT zelven, tot het Christendom, welks waarheid zij door een heilig leven en ook door wonderen bevestigden, terwijl echter de invloed der Koningin waarschijnlijk niet weinig tot deze bekeering zal hebben toegebragt. Met dit alles dwong de Koning niemand zijner onderdanen, om zijn voorbeeld te volgen, oordeelende, dat de dienst van CHRISTUS vrijwillig en niet gedwongen moest zijn (†). Niet lang daar na liet AUGUSTINUS zich van den Aartsbisschop van *Arelate*, tot Aartsbisschop der *Angel-Saksen* inwijden, en gaf van het een en ander kennis aan GREGORIUS, die zijne blijdschap over den voortgang van het Christendom in zijn antwoord betuigde, maar 'er tevens vermaningen bijvoegde, tegen alle hooggevoeligheid, als zijnde weinig in zijn schik met de eerzucht van AUGUSTINUS, die nu van eenen Abt in een' Aartsbisschop herschapen was (§).

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

AUGUSTINUS had ten zelfden tijde eenige vragen en twijfelingen aan GREGORIUS voorgesteld, waar op wij in de Brieven van dezen laatsten het antwoord

(*) BEDA *Libr.* I. *Cap.* 25.
(†) BEDA *l. c. Cap.* 26.
(§) GREGORIUS M. *Libr.* VI. *Epist.* 28.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

woord vinden (*). Deze vragen waren zeldzaam genoeg, bij voorbeeld, hoe zich de Biſchop jegens zijne Geeſtelijken te gedragen hebbe, met betrekking tot de vrijwillige giften der Gemeente! Of Geeſtelijken, die de gave der onthouding niet hebben, in huwlijk mogen treden, en dan den leerſtand verlaten moeten? Hoe het komt, daar 'er maar één Geloof is, dat de *Roomſche* en *Galliſche* Gemeenten enz. zoo heel verſchillende gewoonten hebben? Hoe men met eenen Kerkendief moet handelen? over het huwlijk van twee broeders met twee zusters? over den graad van bloedverwantſchap in het huwelijk? Hoe hij zich gedragen moest omtrent de Biſchoppen van *Galliën* en *Brittanniën*? Eenige andere vragen betreffen *echte lieden*, bij voorbeeld, of hij eene zwangere vrouw doopen mogt? hoe vele dagen na de bevalling eene kraamvrouw in de Kerk mag komen? hoe kort na de geboorte een kind of deszelfs moeder gedoopt mogt worden? hoe lang daar na een echte man zijne vrouw weder mag bijwonen? enz. Deze vragen en derzelver beäntwoording zullen waarſchijnlijk betrekking hebben gehad op zekere plaatslijke omſtandigheden bij de nieuwbekeerde *Angel-Sakſen*; gelijk dan ook GREGORIUS zich verders (†), in zijne voorſchriften en raadgevingen aan AUGUSTINUS, toont te ſchikken naar de vooröordeelen van dit nieuwbekeerde volk, als hij, bij voorbeeld, wil, dat men de Afgodstempelen niet zal

(*) *Libr.* XI. *Epist.* 64.

(†) *Libr.* XI. *Epist.* 26. BEDA *Libr.* I. *Cap.* 30.

zal verwoesten, maar met wijwater reinigen, met Altaren en *Reliquien* voorzien, om hen tot die plaatzen te lokken, en des te ligter tot de kennis van God op te leiden. In plaats van de offerdieren, en offermalen, laat hij godvruchtige maaltijden toe, op de feestdagen der Heiligen enz., en wil, dat men dus trapswijze zal voortgaan in het verlichten van deze menschen.

Te gelijk echter zorgde GREGORIUS voor het gezag van zijne eigene Kerk, van welke hij deze *Angel-Sakfifche* als eene Dochter, en dus als eene uitbreiding van zijn Kerspel of Geestelijk gebied aanmerkte. Hij zond het *Pallium* aan AUGUSTINUS, als Aartsbisschop, maar schreef 'er hem bij (*), dat hij hem het gebruik van hetzelve alleen schonk bij het bedienen van het Avondmaal, (*ad fola Misfarum folennia agenda.*) Hij gaf ook aan nieuwe medeärbeiders van AUGUSTINUS heilige kerkvaten van goud en zilver, klederen, en boeken mede, welke laatfte beftonden uit affchriften van Bijbelboeken, maar ook zond hij hem *Reliquiën* of Heilige Overblijfzelen. Ook droeg hij aan AUGUSTINUS op, om over de nieuw geftichte Gemeenten XII Bisfchoppen te ftellen, die aan hem ondergefchikt zouden zijn. De Bisfchop van *Londen* zou altijd door een *Synode* van Bisfchoppen gewijd worden, en ook het *Pallium* van *Rome* ontfangen. Te *Eboracum*, (*York*,) zou AUGUSTINUS insgelijks een Bisfchop aan-

(*) *Libr.* XI. *Epist.* 65. BEDA *Libr.* I. *Cap.* 29.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

aanſtellen, die als *Metropolitaan* XII Biſſchoppen onder zich zou hebben, waar bij hem dan ook het Roomſche eerekleed toegezegd wordt. Evenwel zou deze laatſte na de dood van AUGUSTINUS niet onder den eerſten ſtaan, maar deze beide Biſſchoppen zouden met elkanderen in den rang afwiſſelen. Het ſchijnt, dat de Koninglijke Hoofdzetel *Dorovernam*, (*Canterbury*,) alwaar AUGUSTINUS zich had nedergezet, aan GREGORIUS min bekend is geweest, hoewel laater *Roomſche* Biſſchoppen de Metropolitaan-rechten van deze ſtad des te nadruklijker bevestigd hebben. Hoe het zij, AUGUSTINUS was de eerſte Aartsbiſſchop van *Canterbury*, en zijne Opvolgers bleven de eerſte Prelaten van *Engeland*. Deze ſtichter van het Christendom onder de *Angel-Sakſen* ſchijnt niet lang na het jaar 604 geleefd te hebben (*).

AUGUSTINUS beproefde, met behulp van Koning ETHELBERT, volgends de uitſpraak van GREGORIUS, ook over de nog beſtaande oude Brittiſche Kerk, zijn gezag te vestigen. Doch dit ging niet gemaklijk. 'Er werd wel tusſchen hem en hunne Biſſchoppen een geſprek gehouden, op de Grenzen, op eene plaats, daar naar, *Augustines Aak*, (*robur Augustini*, de eik van AUGUSTINUS,) genoemd; in hetzelve nodigde AUGUSTINUS hen, om in naauwe Kerkgemeenſchap met hem te komen, ten aanzien

(*) BEDA *Libr.* II. *Cap.* 3. GUIL. MALMESB. *de Gestis Regum Angl. Libr.* I. *Cap.* 1.

zien van verſcheidene plegtigheden, als ook van den tijd der viering van het Paaschfeest, doch lang te vergeefs. Eindelijk ſtelde AUGUSTINUS voor, om de uitſpraak aan een wonderwerk over te laten, door het herſtellen van eenen zieken. Alhoewel zij dit ongeern inwilligden, werd 'er echter een blinde *Angel-Saks* gebracht, wiens genezing de *Britſche* Biſschoppen vergeefs beproefden, maar die op het gebed van AUGUSTINUS terſtond zijn gezicht weder kreeg, waar door, zegt het verhaal (*), de *Britſche* Geestelijken erkenden, dat AUGUSTINUS wel een Leeräar van het rechte geloof kon zijn, maar te gelijk verklaarden, dat zij, zonder toeſtemming van hunne Gemeenten, de oude gewoonten niet konden opgeven; zij verzochten eene talrijker bijëenkomst. Deze hun ingewilligd zijnde, gingen zeven van hunne Biſschoppen en een aantal geleerde mannen uit hun vermaard Klooster *Bancornaburg*, anders *Bangor*, op reize tot dezelve. Onder weg pleegden zij raad met eenen heiligen Kluizenaar, die hun antwoordde, dat zij AUGUSTINUS te wille konden zijn, indien hij een man Gods ware, waar van een kenteeken zou zijn, indien hij eenen zachtmoedigen en nedrigen geest had, (*Matth.* XI. 29.) en dit zouden zij kunnen weten, indien zij laater op de vergadering kwamen, en AUGUSTINUS dan voor hen opſtond. Dit deed AUGUSTINUS niet, waaröm zij zich tegen hem, als een hoogmoedig mensch, in

(*) BEDA *Libr.* II. *Cap.* 2.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

in alles verzetten. Maar nu dreigde AUGUSTINUS hen, dat, dewijl zij met hunne Broederen geene vrede wilden hebben, zij oorlog met vijanden en Heidenen hebben zouden. En dit gebeurde ook na zijne dood, want ETHELFRED, Koning van *Northumberland*, verſloeg de *Britten*, waarſchijnlijk in het jaar 613, en liet ten zelfden tijde 1200 van hunne Monniken nederſabelen. Sommige oude Schrijvers geven hier bij te verſtaan, dat, of AUGUSTINUS zelf dit onheil der *Britſche* Monniken geſticht, of ten minſten, dat ETHELBERT, die in alles naar hem luiſterde, de andere *Sakſiſche* Koningen tot dezen oorlog zou opgehitst hebben, om de halſtarrigheid der *Britten* tegen zijnen Biſchop te ſtraffen. In de daad erkent men den *Britſchen* geest van vrijheid, in deze oude bijna onderdrukte Kerk, die toch geene dochter der Roomſche Kerk was, want de fabel, dat de *Britſche* Koning LUCIUS, in het jaar 356, het Christendom zou ontvangen hebben van den *Roomſchen* Biſchop ELEUTHERIUS, heeft lang alle gezag en geloof verloren.

Bekering der Heidenen in het Griekſche Keizerrijk.

In het *Griekſche* of *Oosterſche Keizerrijk* waren ſteeds nog Heidenen in merklijken getale overig. Wij hebben boven (*) reeds geſproken van den ijver van JUSTINIANUS, om het Heidendom in zijne Staaten uit te roeijen. Wij hebben bovendien nog een verhaal van eenen *Syriſchen* Biſchop, JOANNES, van de *Eutychiäanſche* of *Jakobitiſche* gezindheid

(*) *Bladz.* 72.

heid (*), dat hem in het jaar 546 door JUSTINIANUS werd aanbevolen, te *Konſtantinopolen* de verborgene Heidenen op te zoeken; waar van 'er velen onder de Patriciën, Spraakkundigen, Sofisten, Pleitbezorgers, en Geneesheeren ontdekt werden; één derzelven, de *Patriciër* FOKAS, benam zich zelven met vergif het leven, en zijn lijk werd, op bevel des Keizers, in een' kuil geworpen. Eenigen tijd daar na deed deze Bisschop eene reis door *Carië*, *Lydië*, *Frygië*, en andere Landen van *Aſië*, en doopte op dezelve, waarschijnlijk door de vrees voor 's Keizers ongenade krachtig geholpen, wel 70,000 Heidenen, voor welke 96 Kerken gesticht werden.

Uitbreiding van het Christendom in Perſië.

Even gelijk in het Westen, zoo zullen ook in het Oosten, geheele Natiën tot het Christendom bekeerd zijn, gedurende dit tijdperk, en wel, volgends de denkwijze van dezen tijd, meestäl door middel van wonderwerken. Zoo zal de Pilaar-heilig SIMEON, de Heidenen op den *Libanon*, en een deel *Arabieren*, door een wonder, bekeerd hebben. Den opgang, welken het Christendom in *Perſië* maakte, in het jaar 508 of 513, zal hetzelve verschuldigd geweest zijn, aan de deugd van eenen Bisschop, die, met het teken des Kruis, de Demons verjaagde, die in een Kasteel op de Grenzen van *Perſië* en *Indië*, *Tzundadeer* genoemd, eenen schat van geld en juweelen bewaarden, welke schat de Bisschop aan den Koning CABADES overgaf. Voor deze weldaad schonk de Koning hem den rang boven

(*) ASSEMANI *Biblioth. Orient. Tom.* II. *pag.* 83.

III BOER XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ven de *Manicheën* en *Jooden*, en liet het aan alle zijne onderdaanen vrij, om den Christelijken Godsdienst aan te nemen (*).

Zekerer is het, dat de bekeering der *Laziërs*, tot vele moeilijkheden en verſchillen tusſchen het *Perſiſche* en *Romeinſche* Rijk aanleiding gaf. De *Laziërs*, een Volk, wonende in het oude *Colchis*, aan gene zijde van den Vloed *Faſis*, waren afhanglijk van *Perſië*. Onder de regeering van den Keizer JUSTINUS kwam hun Koning TZATHUS te *Konſtantinopolen*, nam daar het Christendom aan, en werd afhanglijk van den *Griekſchen* Keizer (†). — De *Abasgers*, aan de *Laziërs* grenzende, langs de zee, naar het *Kaukazisch* Gebergte heen, verëerden wonden en bosſchen als Goden. Deze namen het Christendom aan, onder de regeering van JUSTINIANUS, zonder dat ons bericht wordt, bij welke gelegenheid (§). Kort daar na ſtonden de *Abasgers* tegen hunne Koningen op, die beiden dwingelanden waren, en ſchaften de Koninglijke regeering onder zich af; terwijl JUSTINIANUS nog zorgde, dat 'er bij hen eene Kerk, ter eere van de Maagd MARIA geſticht, en zij van Geeſtelijken voorzien werden. — De *Herulers* waren tegen het einde der Vde eeuw over den *Donau* gekomen, en door Keizer ANASTA-

Bekering der Laziers, Abasgers en Herulers.

(*) Men heeft dit vertelſeltjen bij VICTOR *van Tununa Chron. ad ann.* 508. THEODORUS den Voorlezer *Hist. Eccles. L.* II. *C.* 34. Ook heeft THEOFANES *Chronogr. pag.* 140. hetzelve nageſchreven. (†) THEOFAN. *p.* 144. (§) PROCOP. *de bello Goth. Libr.* IV. *Cap.* 3.

stasius zeer goed ontfangen; maar hun woest gedrag noodzaakte hem, hen te beoorlogen, en zij werden bijna geheel uitgeroeid. De overgeblevenen ontfingen van justinianus landerijën en geld, en werden tot Christenen gedoopt. Nu namen zij wel eene zachtere levenswijze aan, maar bleven toch, zegt procopius (*), trouwloos, en de slechtsten onder alle menschen.

Christenen in Arabië.

Van een *Arabisch* Volk, hetwelk hij *Immirenen* noemt, geheel in het Zuiden van *Arabië*, verhaalt theodorus *Lector* (†), dat zij eerst *Jooden* geweest zijnde, naderhand Heidenen geworden, ten tijde van anastasius het Christendom aangenomen en eenen Bisschop bekomen hebben. Waarschijnlijk bedoelt de Schrijver de *Homeriten*, inwoners van Gelukkig-*Arabië*, of den Stam *Hamjar* in *Temen*, waaromtrent theofanes (§) verhaalt, dat adad, Koning der *Exumiten*, een Joodsch Volk in *Indië*, (liever *Auxumiten* in *Ethiopië*, alwaar wel zeer waarschijnlijk vele *Jooden* woonden, maar waar echter het Christendom reeds ten tijde van konstantyn *den Grooten* gevestigd was) (**), de *Homeriten* overwonnen hebbende, volgends eene gelofte, door hem gedaan, indien hij overwinnaar zou zijn, van Keizer justiniaan eenen Bisschop en andere Leeraars verzocht hebbe, door welken hij, met al zijn volk, tot het Christendom bekeerd zal zijn.

De-

(*) *De bello Goth. Libr.* II. *Cap.* 14.

(†) *H. E. L.* II. *C.* 58. (§) *Chronogr. p.* 188.

(**) Zie *Deel* IV. *Bladz.* 262.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Dezen oorlog verhaalt PROCOPIUS (*), wien wij het meest gelooven mogen, geheel anders. Een ijverig Christen Koning van *Ethiopië*, dien hij HELLISTHEÆUS noemt, vernomen hebbende, dat de *Homeriten*, welke gedeeltlijk Heidenen gedeeltlijk Joden waren, de Christenen in hun land onderdrukten, beöorloogde hen, en doodde hunnen Koning, waar na hij hun eenen Christen tot Koning gaf, ESEMIFÆUS genoemd, en uit hun eigen volk, die hem eene jaarlijkſche ſchatting beloofde. Na zijn vertrek zetten zij dezen Koning af, en verkozen wel weder eenen Christen ABRAM, maar die de knecht was van een *Romeinsch* Koopman in *Arabië* enz. Dit verhaal van PROCOPIUS kan zeer wel waarheid behelzen, wat de hoofdzaak betreft. De Jooden zijn in dit gedeelte van *Arabië* van ouds zeer talrijk geweest, en nog bevinden 'er zich verſcheidene duizenden *Joodſche* huisgezinnen, en reeds ten tijde van ORIGENES lezen wij van *Christenen* onder de *Homeriten* (†), ook onder de regeering van Keizer KONSTANTIUS (§), ſchoon het ſchijnt, dat geen gering gedeelte van dat volk weder op nieuw verwilderd, en tot het Heidendom wedergekeerd is. Doch over het geheel breidde zich het Christendom, met den aanvang der VIde eeuw, meer uit onder de Arabieren (**).

Uit

(*) *De bello Perſ. Libr.* I. *Cap.* 20.

(†) Vergel. *Deel* III. *Bladz.* 47-52.

(§) Zie IV *Deel*, *Bladz.* 265.

(**) THEODORET. *Hist. Eccles. Libr.* II. *Cap.* 35.

Uit eenige plaatzen van PAULUS *Diaconus* (*) heeft men beſloten, dat de *Langobarden*, in het jaar 568 in *Italië* vallende, nog Heidenen waren, die zelfs de *Christenen* wreed vervolgden, en dat eerst hun derde Koning AUTHARIS een Christen is geworden. Doch deze plaatzen zeggen dit niet duidlijk, veel meer verzekerden hunne gezanten, die hun Koning AUDOIN aan Keizer JUSTINIANUS zond, dat zij van God even zoo dachten als de *Romeinen*, en zich daaröm ook tegen de *Ariänen* verzetten zouden (†). Dus zouden zij reeds voor het jaar 568 Christenen geweest, maar in *Italië Ariänen* geworden zijn.

Christendom der Langobarden.

De *Jooden*, hoe zeer buiten hun Vaderland verſtrooid, en in hunne ballingſchap dikwijls van Opperheeren verwisſelende, hoe zeer of aangelokt en genodigd, om den Christen-Godsdienst, die op den Godsdienst van MOSES zoo naauwe betrekking heeft, te omhelzen, of gedrukt en verächt, om hun aankleeven aan hunne gevoelens en plegtigheden, bleven des niet te min daar bij volſtandig volharden, waar toe het gedrag der Christenen jegens hen, en hun eigene volkshoogmoed, maar ook de nieuwe ſteun, welken zij, in dit Tijdperk, aan hunne gevoelens wisten te geven, veel toebrachten.

Toeſtand der Jooden. Wetten tegen hen.

Keizer JUSTINIANUS, die meer dan anderen op hen gebeten was, gaf verſcheidene wetten tegen hen; dus gebood hij, in het jaar 531 (§), dat de Joo-

(*) *De Gest. Langobard. L.* II. *C.* 10. *et* 27.

(†) PROCOP. *de bello Goth. Libr.* III. *Cap.* 34.

(§) *Cod. L.* I. *t.* 5. *de Hær. et Manich. et Sam. l.* 21.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Jooden, (*qui Iudaicam ſuperſtinonem colunt*,) nooit als getuigen tegen de Rechtzinnigen, (*orthodoxos*,) zouden toegelaten worden. Aan de *Samaritanen* verbood hij volſtrekt, eenig getuigenis in rechten af te leggen, hen dus nog beneden de Jooden ſtellende. Zelfs gebood hij naderhand (*) hunne *Synagogen* te verwoesten, en hen te ſtraffen, als zij nieuwe zouden willen bouwen. In het jaar 556 toonde hij zijn ongenoegen aan eenen Staatsdienaar, die zich te gunſtig betoond had jegens de *Jooden* en *Samaritanen* (†). Zijn Opvolger JUSTINUS gaf ook nog eene wet tegen de *Samaritanen*, verbiedende, dat zij van niemand mogten erven of geene Burger- of Krijgsposten zouden waarnemen enz. Boven anderen verdient eene wet van JUSTINIANUS, na het jaar 540 aan de *Jooden* gegeven (§), opmerking, in welke hij hen vermaant, in het lezen der Heil. Schrift niet aan de letter te blijven hangen; hij vergunt hun, dezelve niet alleen in het *Hebreeuwsch*, maar ook in het *Grieksch* te lezen, waar toe hij de Overzetting der LXX aanprijst, maar ook die van AQUILA niet verbiedt; hij laat hun ook het gebruik van Overzettingen in alle talen toe, zoo als bij voorbeeld de Latijnſche, (*Italica.*) Doch hij verbiedt volſtrekt de van hen zoo genoemde *tweede uitgave*, (*ſecunda editio*, in het oorſpronglijke δευτερωσις,) dat is, de *Miſchna*, als zijnde niet met de Heilige Schrift ver-

(*) *Leg.* 17. *de Hæreticis.*

(†) *Novell. Conſtitution.* 45.

(§) *Novell. Conſtitution.* 146.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

verëenigd, noch van de Profeeten geleerd, maar enkel eene uitvinding van menſchen. Hunne voornaamſte Leeräars, (Αρχιφερεχιδαι, heeten zij in het oorſpronglijke, welk woord men gist, dat afgeleid is, van Αρχι en פרקים *de afdeelingen* of *kapittelen* der *Miſchna*,) en *oudſten*, zullen niemand mogen in den ban doen, omdat hij de Griekſche Overzetting leest. Indien ſommige *Jooden* de Opſtanding der Dooden, het Oordeel, of de Engelen zullen loochenen, zullen dezen nergens geduld worden, en op lijfſtraffe die dwalingen niet mogen verſpreiden. Eindelijk, bidt de Keizer de Jooden, om toch niet zoo zeer op de woorden der Heilige Schrift te zien, maar den rechten zin, tot kennisſe van God, naar te ſpooren. Hoe zacht dit ſlot ook ſchijne, de wet zelve was hard, voor de *Jooden*, omdat zij hun het lezen der *Miſchna* verbood, welke zij als het beste hulpmiddel hielden, om hunnen Godsdienst ſtaande te houden.

In het *Frankiſche* Rijk werden, om dezen tijd, verſcheidene *Kerkelijke Wetten*, welke alle kracht van burgerwetten hadden, tegen de Jooden gemaakt; dus werden de huwelijken met eenen Jood of Joodin verboden, in eene Kerkvergadering te *Orleans* 533 (*) en in eene andere aldaar 538, wetten gemaakt, omtrent Christen-Slaven bij de Jooden (†). En eene Kerkvergadering te *Toledo*, in het jaar 586, gebood, met goedkeuring van Koning RECCARED

(*) *Conc. Aurel.* II. *C.* 19. *ap. Hard. Conc. T.* II. *p.* 1176.

(†) *Concil. Aurel.* III. *C.* 13. *l. c. p.* 1426.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

RED (*), dat geen Jood een Christen-Slaaf of bijzit zou hebben, dat zij geene overheidsämbten bekleeden, en de ſlaven, die zij tot hunnen Godsdienst verleid hadden, zonder losgeld vrij zouden geven.

Veel zachter en billijker werden de Jooden behandeld in het Rijk der *Oost-Gotben*, door Koning DIEDERIK, hetwelk men aan de verdraagzame grondregels van CASSIODORUS mag toeſchrijven. Zij kregen van gemelden Vorst *verlof*, om hunne oude Sijnagoge te *Genua* te verbeteren (†); ook bevestigde hij op hun verzoek alle hunne voorrechten aldaar (§). Te *Rome* had het graauw hunne Sijnagoge in brand geſtoken, maar de Koning gebood de daaders te ſtraffen (**). Ook nam hij de Jooden, die te *Milaan* woonden, onder zijne beſcherming (††).

Jooden oproerig.

Ondertusſchen is dit ook waar, dat de Christen-Schrijvers de *Jooden* van oproer, verraad, en zulken ſlechten aard beſchuldigen, dat zij geene gunſtiger behandeling waardig ſcheenen. Volgends THEOPANES (§§) kroonden de *Jooden* en *Samaritanen* in *Palæſtina* zekeren JULIANUS tot hunnen Koning, in de eerſte jaren van JUSTINIANUS, en woedden tegen de Christenen aldaar met rooven, branden, en moorden, tot dat deze Keizer hen bedwong, en hunnen Koning ter dood deed brengen. THEOPHYLACTUS

SI-

(*) *Can.* 14. *ap Hard. Tom.* III. *pag.* 481.
(†) CASSIODOR. *Var. Libr.* II. *Epist.* 27.
(§) *l. c. L.* IV. *Ep.* 33. (**) *l. c. Ep.* 43.
(††) *Libr.* V. *Ep.* 37. (§§) *Chronogr. p.* 152.

SIMOCATTA, die in de eerſte jaaren der VIIde eeuw geſchreven heeft, noemt de Jooden (*) eene booze en trouwloze natie, onverzoenlijk jegens hare vijanden. Zij namen, zegt hij, deel in den opſtand van den *Perſiſchen* Veldheer BARAM, (of BAHARAM,) in het jaar 509, om welken ook vele Jooden in *Perſië*, waar zij talrijk en zeer gegoed waren, werden omgebracht.

Toeſtand der geleerdheid onder de Jooden.

Wij behoeven ons echter niet zeer te verwonderen, dat eene natie, overal verſtrooid, overal verachtt, meermalen in eene ſoort van wanhoop op wraak bedacht was; ondertusſchen gaf hun zwervend en onzeker leven hun thans aanleiding, om zich op den Koophandel toe te leggen, en men gelooft, dat de Jooden, in dit of het volgend Tijdperk, uit het *Frankiſche* Rijk verdreven, en naa *Italië* gevlucht zijnde, de Wisſelbrieven hebben uitgevonden. Voords, gelijk door alle tijden, voornaamlijk de beöefening van hunne Wet en Godsdienst de voornaamſte geleerdheid van dit volk had uitgemaakt, zoo beijverden hunne Godsdienst-Leeraars zich ook thans nog omtrent hunne Taal en omtrent hunne Wet. De *Hebreeuwſche* taal was al, zedert eeuwen, niet meer door dit volk gebruikt, hetwelk in het Oosten den *Arameïſchen* tongval had aangenomen, en in het Westen de Westerſche taalen ſprak; met inmenging van Oosterſche woorden. Om nu de Hebreeuwſche taal en derzelver uitſpraak te behouden, gaven waarſchijnlijk, omtrent de VIde eeuw, of volgends ELIAS LEVITA omtrent het jaar 500, de Leeraaren der

(*) *Hist. Libr.* V. *Cap.* 7.

III BOEK XI Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

der Joodsche School te *Tiberias*, aan de Hebreeuwsche taal, de tegenwoordige vokaalpunten. Gemelde School had met de overige Joodsche Schoolen in *Palæstina*, te *Jafne*, *Cæsarea* en *Zephoria*, reeds lang haren ouden luister verloren. De leerlingen van JUDA *den Heiligen*, opsteller der *Mischna*, verhuisden meer en meer naa *Babylonië*, alwaar, onder het *Persisch* Gebied, thans de Schoolen van *Sora*, *Pumbeditha*, en *Nahardea* bloeiden. Hier werd de *Babylonische Talmud*, in de Vde eeuw, opgesteld, in de School te *Sora*, en te *Pumbeditha*, door R. ASCHE en R. ABHINA, en R. JOSE enz., welke weldra bij de *Farisseeuwsch*-gezinde *Jooden* aanzien verkreeg boven den *Jerusalemschen Talmud*, die in de IIde eeuw was vervaardigd. Ondertusschen waren de *Rabbynen* te *Tiberias*, in het begin der VIde eeuw, de opstellers van de *Masora*, of zekere oordeelkundige bezorging van den *Hebreeuwschen* Tekst des Ouden Testaments, waar naar zij *Masorethen* genoemd worden, die alle verzen, woorden en klinkletters in den Bijbel geteld, en de verschillende leeswijzen in denzelven hier en daar aangewezen hebben. Deze Joodsche Geleerden schreven in verbasterd Hebreeuwsch, waar uit het *Rabbynsch* ontstaan is; of ook in het *Chaldeeuwsch*. Op de *Gemarische* Leeräars, onder welken velen, om hunne verschillende gevoelens, den naam van *Seburiërs*, (סבוראים) droegen, volgde eene klasse van *Rabbynen*, de *verhevenen* of *voortreffelijken*, (גאונים) genoemd. Het hoofd-onderscheid der *Joodsche* Leeräaren, hetwelk reeds van de *Farizeën* en *Sadduceën* oorsprong-

lijk

lijk was, duurde nog voort. Even gelijk de *Fariſeën*, namen de *Rabbaniten*, (רבנים) benevens de Heilige Schriften, ook de uitleggingen en bijvoegzelen aan, welke in den *Talmud* verzameld zijn; maar de *Kareërs* of *Karaïten*, (קראים) verwierpen alle zulke bijvoegzelen en overleveringen, en hielden zich enkel aan de Wet van MOSES. Dit onderſcheid duurt nog heden voort, hoewel de *Karaïten* weinig in getal, en door de *Fariſeën* verdrongen zijn.

Pogingen om de Jooden te bekeeren.

Door het bovengemelde werk van de *Miſchna* en *Talmud*, werden de *Jooden* in hunne gehechtheid aan hun Geloof en aan hunne Leeräaren verſterkt; door de harde behandeling hun door de *Christenen* aangedaan, door de ergerlijke twisten van bijna twee eeuwen, over het leerſtuk der *Drieëenheid*, en door het menigvuldig Bijgeloof, werden zij tevens meer en meer afgeſchrikt, om zich met de Christenen te verëenigen; en de ſchriften en predikatiën van de Christenen tegen de *Jooden* ten dezen tijd hebben ook weinig te betekenen. GENNADIUS (*) gewaagt van een geſchrift van zekeren EVAGRIUS, waarſchijnlijk in het midden der Vde eeuw, *Altercatio Simonis Judæi et Theophili Christiani*, hetwelk verloren is, maar 'er is nog eene *Griekſche* beſchrijving (†) van een geſprek, hetwelk GREGENTIUS, Aartsbisſchop te *Taphar* of *Taphra*, in Gelukkig-*Arabië*, omtrent het jaar 540, met den Jood HERBAN, vier dagen achter een,

(*) *De Viris Illuſtr. Cap.* 50.

(†) In de *Biblioth.* PP. *Græco Lat. T.* XI. *pag.* 194. Vergel. FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* IX. *pag.* 14.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

een, in tegenwoordigheid van den in het voorgaande genoemden Koning der *Homeriten*, ABRAM, een eene menigte *Jooden*, gehouden zal hebben. Volgends het daar bij gevoegd verhaal, zal GREGENTIUS vijf of zes millioenen *Jooden* tot het Christendom overgebragt hebben. Omtrent honderd jaren vroeger zal BASILIUS, Bisſchop te *Seleucië* in *Iſaurië*, dien wij, in het vervolg, nader zullen leeren kennen, in zijne XXXVIIIſte Predikatie, zo ze echt is, gepoogd hebben, de *Jooden* uit de LXX weeken van *Daniël* te overtuigen, dat de MESSIAS waarlijk op den beſtemden tijd gekomen is (*).

Bekering der Jooden door gewaande wonderen

De bekeeringen van *Jooden*, welke de Geſchiedenis, in dit Tijdperk, verhaalt, zijn ook daaröm meer veröorzaakt, of door gewaande wonderen of door geweld, dan wel door redelijke overtuiging. Dus had eens het kind van een Jood, die een glasfabriek had, gegeten met Christen kinderen, van het gene overgebleven was van het H. Avondmaal, hetwelk men te *Konſtantinopolen* gewoon was, te huis aan de kleine kinderen te eten te geven. De Joodſche vader, hier over vergramd, wierp het kind in den gloejenden glasöven; vergeefs zocht de moeder hetzelve, drie dagen lang, de geheele ſtad door; op den derden dag riep het kind haar uit den oven toe, en verhaalde, dat eene vrouw in een purperen kleed dikwijls bij hem gekomen was, met eten en water, die ook de kolen, die het omringden, had uitgedoofd. Keizer JUSTINIANUS, het gebeurde ver-

(*) Zij ſtaat in CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* I. *p.* 238.

vernomen hebbende, liet den vader kruisigen; de moeder en het kind werden gedoopt, en onder de Kerkelijken aangenomen, zoo luidt deze vertelling (*).

JUSTINIANUS bragt ook de Jooden te *Borion*, eene stad in *Libyë*, door zijn bevelen, of door onderwijs? tot het Christendom; zoo als ook in derzelver nabuurschap vele Heidenen (†). Eenigen tijd te vooren, onder de regeering van Keizer ZENO, hadden de *Samaritanen* (§) de Christenen te *Neapolis* in *Palæstina* in eene Kerk overvallen, en onder anderen den Bisschop wreed mishandeld. Zij werden daaröm, op 's Keizers bevel, van den Berg *Garizim* verjaagd, en op deszelfs top eene Kerk voor de *Moeder Gods* gesticht. Kort daar na maakten de *Samaritanen* 'er zich weder meester van; maar werden met de dood gestraft. JUSTINIANUS wist, vervolgends, velen van hen tot den Doop te bewegen, en herstelde vijf Christen-Kerken, die door hen verbrand waren.

In het *Frankische* Rijk, ontmoet men, ten dezen tijde, inzonderheid, voorbeelden van gedwongene bekeeringen der *Jooden*. Dus stelde AVITUS, Bisschop te *Arvernum*, (*Clermont* in *Auvergne*,) omtrent het jaar 576, den *Jooden* de keuze voor, zich te laten doopen, of die stad te verlaten. Een aantal onderwierp zich, doch de overigen weeken naa

En door geweld.

(*) EVAGR. *H. E. L.* IV. *C.* 36. Met eenige veränderingen. GREG. *Turon. Hist. Francor. L* I. *Cap.* 20.

(†) PROCOP. *de ædific. Justin. Libr.* IV. *Cap.* 2.

(§) PROCOP. *l. c. Cap.* 7.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622

naa *Maſſilia* (*), alwaar zij echter insgelijks tot het Christendom gedwongen werden (†). — CHILPERIK I, Koning te *Soisſons*, noodzaakte, in het jaar 583, vele Jooden, zich te laten doopen, en ſtond als gevader over ſommigen (§). Doch velen bleven Jooden in hun hart, en vierden den Sabbath te gelijk met den Zondag. De Koning zelf zocht eenen Jood, PRISCUS, met wien hij zaken had, in perſoon te bekeeren (**). De Jood wierp den Koning tegen, dat God geenen Zoon of Kinderen enz. had, waar tegen de Koning hem zocht te verklaren, hoe God volgends *Pſ.* CX. 3. op eene *Geeſtelijke wijze*, (*ab Spirituali utero*,) zijnen Zoon geteeld hebbe. De Jood antwoordde, dat God niet Mensch heeft kunnen worden, dat hij niet kan geboren worden, of ſterven. Hier zweeg CHILPERICH, maar GREGORIUS, die tegenwoordig was, nam het woord op, en beriep zich op plaatzen uit de *Pſalmen* en uit JESAIA enz. Als PRISCUS zich niet liet overtuigen, gebood de Koning, eindelijk in toorn uitvaarende, dat men hem gevangen zou zetten, opdat hij *tegen wil en dank gelooven zou.* PRISCUS kreeg, door geſchenken, eenig uitſtel, en beloofde, zich te zullen laten doopen; maar werd ondertusſchen, door een' bekeerden *Jood*, met wien hij in twist geraakt was, met verſcheidenen van de zijnen, om

(*) GREGOR. *Turon. Libr.* V. *Hiſt. Franc. C.* 11.
(†) GREGOR. M. *L.* I. *Ep.* 47. *T.* II. *p.* 541.
(§) GREGOR. *Turon. Libr.* VI. *Cap.* 17.
(**) GREGOR. *Turon. l. c. Cap.* 5.

om het leven gebragt, zonder dat de daader geſtraft werd.

Evenwel moet men dit ter eere van GREGORIUS *den Grooten*, Biſchop van *Rome*, erkennen, dat hij meermalen zich voor de vervolgde en verdrukte Jooden in de bres ſtelde, en dat hij alle geweld, om hen tot het Christendom te noodzaaken, afkeurde, gelijk men uit zijne Brieven (*) zien kan. Niet altijd echter was hij zoo billijk en verdraagzaam jegens de Ongelovigen. Hij drong geſtadig aan, dat de Wet zou uitgevoerd worden, welke aan de Jooden verbood, Christen-Slaven te hebben, en bijzonder wilde hij, dat zoodanige Slaaf terſtond voor vrij zou erkend worden, wanneer hij, om zijn Godsdienst wil, in eene Kerk den toevlucht nam (†). Dit eischt hij uitdruklijk, in gevalle een *Samaritaan* (§), een' Heidenſchen Slaaf zou beſneden hebben, omdat hij wegens deze daad buitendien reeds ſtrafbaar was (**). Nog erger was het, dat hij den Biſchop van *Calaris*, (*Cagliari* in *Sardinië*,) vermaande, als 'er nog hardnekkige Heidenſche Boeren in zijne Gemeente mogten zijn, die met

GREGORIUS de Groote verklaart zich tegen alle vervolging der Jooden.

(*) *L.* I. *Ep.* 47. XIII. 12. IX. 6, 55 I. 10. 35. VIII. 25.

(†) *Libr.* IV. *Epist.* 9.

(§) Of *Samariër*, gelijk hij ſpreekt. *Samaritaan* was een ſcheldnaam, welke, ten dezen tijde, aan de *Jooden* in *Italië* gegeven werd. GREGOR. M. *L.* VIII. *Ep.* 21. bij CASSIODORUS heeten de *Jooden Samareæ Superſtitionis Populus Libr.* III. *Ep.* 45.

(**) GREGOR. M. *Libr.* IV. *Epist.* 9.

III BOEK XI Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

met zoo harde belastingen te laten drukken, dat zij daar door gedwongen moesten worden, om tot het Geloof te ſpoeden (*), hoewel hij anders van de Landbezitters op *Sardinië* alleen vordert, dat zij hunne *Heidenſche* Boeren vlijtig zouden vermaanen, om den Afgodsdienst te verlaten.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Staat der Geestelijkheid. De Geestelijkheid aan den Vorst onderworpen. Huwelijken der Geestelijkheid. Haar rijkdom, aanzien en heerschzucht enz.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

De Geestelijkheid aan de Vorſten onderworpen.

De *Leeräars* van het *Christendom*, welke het werk der bekeering van Ongeloovige Volken, als hunnen bijzondere pligt, aan zich trokken, en die onder de benaming van *Geestelijkheid* zich ondertusſchen meer en meer verhieven bóven de *Wereldlijken* en *Leeken*, bleven echter, gedurende dit Tijdperk, nog onderworpen aan de Opper-Vorſten, zoo zelfs, dat, op het laatſte van dit Tijdperk, GREGORIUS, Biſchop van *Rome*, hoe zeer ook de omſtandigheden der gebeurenisſen hem begunſtigden, om zich onäfhanglijk te maken, nogthans zijne gehoorzaamheid bleef betuigen en bewijzen, aan de *Griekſche Keizers*, die hij zijne *Heeren* en *Meesters* noemde, bij

(*) *Libr.* IV. *Epist.* 96.

bij welken hij niet meer dan *ſtof* en een *worm* was (*).

Als blijken van deze Oppermagt der Vorſten, ſtrekken de door hen gegevene nog voorhanden zijnde wetten, betreffende de *verkiezing*, *verëischten*, en *inwijding* der *Biſſchoppen*, *Ouderlingen*, en andere *Geestelijken*, (*Clerici.*) Dus verboden de Keizers ZENO en ANTHEMIUS, in het jaar 469, het kopen van Bisdommen (†). Eene wet van Keizer JUSTINIAAN, van het jaar 528 (§), geeft verſcheidene voorſchriften en bepaalingen omtrent het verkiezen van eenen Biſſchop. Hij verbood in dezelve, onder anderen, dat geen Biſſchop of Landbiſſchop, (χωρεπισκοπος,) rondreizende Opziener der Gemeenten, (*viſitator ſive circuitor*, περιοδευτης,) geen Ouderling, of eenig ander *Geestelijke*, (*Clericus*,) geen Rentmeester van Kerkelijke inkomſten, (οικονομος,) Advokaat der Kerken, (εκκλησιεκδικος,) geen Opziender van Herbergen voor vreemdelingen, van gast- armen- wees- en kinderhuizen, voor geld zouden worden aangeſteld. In het jaar 531 herhaalde hij het verbod, dat men geenen Biſſchop zou kiezen, die kinderen had uit zijn huwlijk (**). Met eene andere wet, zorgde hij, in het jaar 532 (††), dat niemand, die in de ſteden eenige bediening bekleed-

Keizerlijke wetten omtrent de verkiezing enz. der Geestelijkheid

(*) *L.* III. *Ep.* 65. V. 20, 30. VI. 16. VII. 6, 33.

(†) *Cod. L.* I. *tit. de Epiſc. et cler. l.* 31.

(§) *l.* 42. *Cod. de Epiſc. et cler.*

(**) *l.* 43. *Cod. de Epiſcop. et cler.*

(††) *l.* 53. *Cod. de Epiſc. et cler.*

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

kleedde, (*Curialis*,) of ook geen gerichtsdienaar; (Ταξεωλης,) Biſchop of Ouderling zou worden. Over de verëischten in eenen Biſchop, Ouderling en Kerkendienaar, liet de Keizer zich, in eene andere wet, zeer breedvoerig uit (*), met nieuwe bijvoegzels in eene volgende wet (†), bijzonder vaſtſtellende, hoe veel bij de inwijding van eenen Biſchop of Kerkelijken zou betaald worden, door de eerſten, naar evenredigheid van de grootheid en inkomſten hunner Bisdommen, bij voorbeeld: De Biſchoppen van *Rome*, *Konſtantinopolen*, *Alexandrië*, *Theopolis* (§), en *Jeruſalem*, zouden voor de inwijding, (περι ενθρονιστικων, *pro cathedratico*,) betalen aan de Biſchoppen, die hen inwijden, en aan andere daar bij dienstdoende Kerkelijken volgends gewoonte, niet meer dan XX ponden gouds enz. Doch geen *Kerkelijke* zal iet aan den Biſchop betaalen, die hem inwijdt, maar alleen het gewoone aan de genen, die daar bij dienst doen, mids deze uitgave niet te boven ga de inkomſten van één jaar. Onbegrijpelijk is het, dat men in deze wet gewag heeft meenen te vinden van de zoogenoemde *Annaten* in de *Roomſche* Kerk, naderhand ingevoerd, dat is, de inkomſten van een jaar van elken Biſchop, op te brengen aan den Biſchop te *Rome*.

Op

(*) *Novellæ Conſtitut.* 6.

(†) *Novellæ Conſtitut.* 123.

(§) Dus had JUSTINIANUS *Antiöchië* genoemd, nadat het door de *Perſen* verbrand, en door hem weder herbouwd was. PROCOP. *de ædific. Juſt. L.* II. *p.* 424.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Op dezelfde wijze zijn 'er, in dit Tijdperk, menigvuldige wetten, omtrent de rechten en pligten der Geestelijkheid, ten blijke van derzelver afhanglijkheid van den Oppervorst, gegeven. Zoo is 'er eene wet van THEODOSIUS *den Jongeren* en VALENTINIANUS in het jaar 439, die eene boete ſtelt, op het lasteren van een' Biſchop, maar die tevens beveelt, dat alle *Kerkelijken* en *Monniken*, die naa *Konſtantinopolen* reizen, om Kerkelijke zaken, met een getuigſchrift van hunnen Biſchop moeten voorzien zijn (*). Volgends eene wet van Keizer MARCIANUS, van het jaar 456 (†), behoorden de beſchuldigingen tegen eenen Geestelijken het naast tot de rechtbank der *Biſchoppen*, (*Episcopalis audientia*,) maar, indien de beſchuldiger zijne zaak niet voor den *Aartsbiſchop* van *Konſtantinopolen* brengen wilde, zou één der eerſte Staatsdienaaren, (*præfectus prætorio*,) de aanklagte onderzoeken. Hetzelve werd, in het jaar 470, bevestigd, door de Keizers ZENO en ANTHEMIUS (§). In het jaar 505, gebood Keizer ANASTASIUS (**), dat zekere Overheidspersonen, (*defenſores*,) uit Rechtzinnigen genomen, hun Geloof onder eede in tegenwoordigheid der Biſchoppen afleggen, en met deelneming der Geestelijkheid zouden aangeſteld worden.

Keizerlijke wetten omtrent derechten en pligten der Geestelijken.

Maar

(*) *l.* 22. *de Episcop. et cleric.*

(†) *l.* 25. *Cod. de Episcop. et cleric. Coll. l.* 13. *C. de Episcoporum audientia.*

(§) *l.* 33. *Cod. de Episcop. et cleric.*

(**) *l.* 19. *Cod. de Episcop. audientia.*

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Maar voornaamlijk heeft JUSTINIANUS eene menigte wetten gegeven, betreffende de *rechten* en *voorrechten*; maar ook omtrent het *gedrag* der Bisschoppen. Hij verbood in het jaar 528 aan alle Bisschoppen, door reizen en trekken, zonder zijn bevel, hunne Gemeenten te verlaten (*). In het volgende jaar vernieuwde hij eene wet van HONORIUS, omtrent het bezoeken der *gevangenen* door de Bisschoppen (†), behalven eene menigte andere wetten en verordeningen, welken het onnodig is, hier alle bij te brengen; en waaromtrent wij alleen aanmerken, dat BARONIUS (§), met grooten ijver, alle deze verordeningen van den Keizer JUSTINIAAN voor onbillijke aanmatigingen verklaart, en hem ten sterkſten berispt, dat hij, die zich van de Priesters had moeten laten leeren en regeeren, zelf ondernomen hebbe, in de Kerk te leeren en te regeeren; waar door hij ook eindelijk zich in den afgrond der Ketterij gestort hebbe. Geen wonder, dewijl deze handelwijze des Keizers geheel strijdig was met de eischen van den Bisschop, ten wiens behoeve BARONIUS zijne Geschiedenis geschreven heeft. Ondertusschen toonde JUSTINIANUS de hoogste achting voor de waardigheid en voorrechten der Geestelijkheid, wier besluiten op hunne Kerkvergaderingen hij eerbiedigt, en wier heiligheid hij ten hoogsten vereerde, zoodat zij, alles wel overwogen, door zijne wetten zoo veel

(*) *l.* 43. *Cod. de Episcop. et cleric.*

(†) *l.* 22. *Cod. de Episcop. audientia.*

(§) *Ann. Eccl. ad a.* 528. *n. T.* VII. *p.* 167.

veel niet in onäfhanglijkheid verloor, als zij onder zijne beſcherming in waare of gewaande rechten won.

In het *Frankiſche* en andere door de *Duitſche* Volken opgerichte Rijken, welke het Christendom omhelsd hadden, was de Geestelijkheid zoo veel te meer in achting, hoe meer deze Volken, nog Heidenen zijnde, gewoon waren, hunne Priesters te eerbiedigen; de Christen-Geestelijkheid ſteeg bij hen nog hooger, daar zij genoegzaam de eenigſte geleerden onder hen waren, de verzamelaars en verbeteraars hunner wetten, beſchermers der onderdrukten, zelfs tegen de Koningen, in naam van het Christendom, en daar zij veeläl voor heilige en wonderdoende mannen gehouden werden. Het was om die reden, dat de Biſchoppen dikwijls als Gezanten en Vredemakers door de Vorſten gebruikt werden (*).

Achting der Biſchoppen in het Westen, onder de Duitſche Volken.

De vermaarde THEODORIK, of DIEDERIK, Koning der *Oost-Gothen*, wist echter met alle achting voor de Geestelijkheid zijn gezag over hen te handhaaven, zoo zelfs, dat de verkiezing en aanſtelling der Biſchoppen van *Rome*, hunne afzetting en zelfs hunne gevangenneming van zijne bevelen afhing. In de Brieven van CASSIODORUS (†) vindt men verſcheidene bevelen, welke de Biſchoppen, en hunne belangen en verrichtingen betreffen.

De Oost-Gothen.

Nergens waren bijna de Biſchoppen en Geestelijken in zoo hooge achting, als bij de *Franken*, even-

In het Frankiſche Rijk.

(*) SIDON. *Apollin. Libr.* VIII. *Ep.* 6, 7. GREGOR. *Turon. Libr.* IX. *Cap.* 20.

(†) CASSIOD. *Var. L.* II. *Ep.* 18. III. 14. IV. 44. I. 9.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

evenwel ſtonden zij ook hier onder het gebied der Koningen, die dikwijls naar hun welgevallen de Biſchoppelijke ſtoelen vervulden (*). De eerſte *Franki*ſche Kerkvergadering te *Orleans*, in het jaar 511, zegt in haren Brief aan Koning KLODWIG, dat zij op zijn bevel is ſaamgekomen, en naar zijnen wil over ſommige ſtukken geraadpleegd heeft, verzoekende om zijne bevestiging en goedkeuring (†). Deze Biſchoppen veröorlooven geenen Leek, om tot de Geestelijkheid over te gaan, zonder toeſtemming van den Koning en de Overheid (§). Het hing zelfs van de vergunning der Frankiſche Koningen af, of de Biſchoppen van hun Rijk, bij twisten die onder hen ontſtonden, zich aan den Biſchop van *Rome* wenden mogten (**). Een van deze Vorſten, GUNTRAM, Koning te *Orleans*, zegt GREGORIUS (††), zorgde zelfs, bij gelegenheid eener peſtziekte, als of hij een Prieſter ware, voor de middelen, door welken de wonden der zondaren genezen konden worden. Hij gebood alle zijne onderdaanen te Kerke te komen, de *Litaniën*, met alle aandacht, waar te nemen, niets dan gerſtenbrood met klaar water te drinken enz. Zijn ijver was zoo groot, dat GREGORIUS niet twijfelt aan de waarheid van een toen lopend verhaal, dat zekere vrouw haren kran-

(*) GREGOR. *Turon.* IV. 7, 15. VI. 7. IX. 23.

(†) *Act. Concil. Harduin. Tom.* II. *pag.* 1007.

(§) *Can.* 4. *l. c. pag.* 1007.

(**) GREGOR. *Turon. Hist. Franc.* V. 21.

(††) *Libr.* IX. *Cap.* 21.

kranken zoon genezen had, door hem water, met een' lap, die van 's Konings kleed gefcheurd was, te drinken te geven. Ja deze Bisfchop wil zelfs meermalen booze geesten, hij noemt ze *larvæ*, (*fpooken*) (*), uit bezetenen, hunne misdaaden hebben hooren belijden, toen zij van dezen Koning daar toe gedrongen werden. Deze GUNTRAM gaf ook in het jaar 588 een bevel aan de Bisfchoppen, (*facrofancti et Apostolici Pontifices*,) omtrent het vieren van den Zondag. Koning CHILPERICH liet in het jaar 578, van de onderdaanen der Kerklanden, die de verfchuldigde krijgsdienften niet hadden waargenomen, de daar op gewoone boete, (*bannus*, *heribannus*, *heirban*,) betaalen (†)

Ondertusfchen, hoe zeer de Vorften, bijzonder de *Franken*, hunne oppermagt handhaafden boven de Geestelijkheid, het ontzag en de eerbied, welke zij voor den Godsdienst en de Heiligen betoonden, deeden het aanzien en de ftoutheid der Bisfchoppen van tijd tot tijd toenemen; waar toe zelfs de Koningen niet zelden door hunne bevelen de hand leenden. Koning CLOTAR I, die over alle de *Frankifche* landen gebood, beval omtrent het jaar 580, dat, wanneer een Richter iemand onrechtvaardig mogt veröordeeld hebben, de Bisfchop der ftad, in afwezendheid des Konings, hem deswegens beftraffen, en het vonnis verbeteren zou (§). Dezelfde Ko-

Ontzag der Vorften voor de Bisfchoppen

(*) Vergel. *Vit. Patr. Cap.* 19.

(†) GREGOR. *Turon. Hist. Franc.* V. 27.

(§) *Ap.* BALUZ. *Capitt. Reg. Franc. T.* I. *p.* 8.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Koning had een bevel gegeven, dat alle de Kerken van zijn Rijk een derde deel van hare inkomsten aan de Koninglijke kamer zouden betaalen. Dit bevel ondertekenden alle de Bisschoppen, hoewel ongeern, behalven de Bisschop van *Tours*, INJURIOSUS, die tegen den Koning zeide: „ Wilt gij God „ het zijne ontnemen, zoo zal hij u ook spoedig „ het Rijk ontnemen; want het is onbillijk, dat gij „ uwe schuuren, uit welken gij de armen behoor„ det te onderhouden, met hunne aalmoesen zoudt „ opvullen!" met welke woorden hij, zonder afscheid te nemen, en toornig, vertrok. De Koning was ontsteld, en vrezende voor de magt van den Heilige MARTINUS (*), zond hij den Bisschop geschenken achter na, bad hem om vergiffenis, verklaarde zijn bevel krachteloos, en verzocht hem tevens, den Heiligen MARTEN om zijnen bijstand te smeeken. Jegens dien zelfden Heiligen betoonde zich de Koning CHILPERICH I. te *Soissons* omtrent het jaar 577 op eene zeldzame wijze ootmoedig (†). Als zijn Zoon MEROVEUS, dien hij had laten gevangen nemen, en tegen wil en dank tot *Presbyter* (Priester,) had laten wijden, in de Kerk van den Heiligen MARTEN te *Tours* gevlucht was, eischte hij van den Bisschop GREGORIUS aldaar, dat deze hem zou overleveren, onder bedreiging, van dien gantschen oord te vuur en te zwaard te zullen verwoesten, gelijk hij, in de daad, op de weigering des

(*) GREGOR. *Turon. Hist. Franc.* IV. 2.

(†) GREGOR. *Turon. l. c.* V. 14.

des Biſchops deed, evenwel durfde hij zijn' Zoon, noch eenen *Frankiſchen* Grooten, GUNTRAM, met geweld, uit de Kerk haalen. Maar daar tegen liet hij eenen Brief aan den *Heiligen* op deszelfs Graf leggen, waar in hij hem verlof verzocht, om dit te mogen doen, met een vel wit papier, om zijn antwoord te vernemen; maar dit antwoord bleef achter.

Deze Koning was zeer vergramd tegen PRÆTEXTATUS, Biſchop van *Rhotomagus*, (*Rouan*,) en liet hem zoo lang gevangen zetten, tot de Biſchoppen hunne rechtbank over hem konden ſpannen. (*usque ad ſacerdotalem audientiam*) (*). Vervolgends beſchuldigde hij hem voor de vergaderde Biſchoppen te *Parys*, dat hij zijnen Zoon MEROVEUS tegen zijn Vaders leven opgehitst, en een deel volks door geld tot ontrouw jegens den Koning omgekocht had. PRÆTEXTATUS ontkende alles, waar op de Koning de Biſchoppen verliet, die nu door eenen *Aardsdiaken* van *Parys* vermaand werden, om thans hunne waardigheid te handhaven. Alle de Biſchoppen zwegen, vrezende voor de woede van de Koningin, de beruchte FREDEGUNDIS, op wier aanſtoken dit alles tegen MEROVEUS en PRÆTEXTATUS ondernomen werd. GREGORIUS alleen, onze Geſchiedſchrijver, vermaande hen, den Koning met hunnen raad bij te ſtaan. — Evenwel bleven zij zwijgen, behalven twee vleijers, die GREGORIUS bij den Koning aanbrachten, als des Konings ergſten vijänd. GREGORIUS ten Hove ontboden, liet zich noch

(*) GREGOR. *Turon.* V. 19.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

noch door bedreigingen, noch door vleijingen van den Koning, noch zelfs door aangebodene geſchenken van de Koningin omzetten. De Koning weder in de vergadering der Biſchoppen gekomen, klaagde PRÆTEXTATUS, als een dief, aan. Als PRÆTEXTATUS zich hier op goed verdedigde, ging de Koning uit de vergadering, en bekende aan zijne vertrouwelingen, dat hij hem onſchuldig hield. Ondertuſſchen moest de wil der Koningin worden doorgezet. Men liet dan PRÆTEXTATUS, onder de hand, raaden, hij zou zich door eene bekentenis voor den Koning vernederen, om alle verdere vervolging te ontgaan. PRÆTEXTATUS, dien raad volgende, wierp zich voor 's Konings voeten neder, toen deze weder in de vergadering verſcheen. Nu knielde ook de Vorst voor de biſchoppen, en zeide: „ Hoort, Godzaligſte Priesters, den ſchuldigen „ zijne gruwelijke misdaad bekennen." Vervolgends eischte hij, dat PRÆTEXTATUS afgezet en in den ban gedaan zou worden. Hier tegen verzette zich weder GREGORIUS alleen, als tegen eene ſchending der Kerkelijke wetten. Evenwel werd PRÆTEXTATUS gevangen weggevoerd, en naa het Eiland *Cæſarea*, (*Jerſey*,) gebannen (*), maar naderhand op aanſtoken van FREDEGUNDIS vermoord (†).

Dus bereikten dan eindelijk de Koning en Koningin hun oogmerk omtrent PRÆTEXTATUS, ſchuldig of onſchuldig, ook tegen den wil der Biſchoppen. Doch

(*) GREGOR. *Turon.* VII. 16.

(†) GREGOR. *Turon.* VIII. 31, 41.

Doch juist deze CHILPERICH wordt ook door GREGORIUS van *Tours*, onder alle de *Frankiſche* Vorſten, met de zwartſte kleuren afgeſchilderd. Hij noemt hem (*) den NERO en HERODES van zijnen tijd. Waarſchijnlijk was wel zijn zwaarſte misdaad in het oog van GREGORIUS, dat hij de Priesters des Heeren meermalen lasterde, en in het geheim met de Biſſchoppen zijnen ſpot dreef. Niemand, voegt onze Schrijver 'er bij, haatte de Kerken meer dan hij, alzoo hij menigwerf zeide: „ Zie! onze ka„ mer is arm gebleven; onze rijkdommen zijn aan „ de Kerken overgedragen; ſlechts de Biſſchoppen „ alleen regeeren; onze eere is ondergegaan, en aan „ de Biſſchoppen der ſteden gekomen." En misſchien ſprak wel de Vorst niet geheel zonder grond van waarheid.

Kerkvergaderingen en derzelver wetten, omtrent de vrijplaatzen.

Toen in de laatſte tijden van dit Tijdperk het *Frankiſche* Rijk geheel verwilderd was, en geene rechten, verbonden, bloedverwantſchap of eenige godsdienſtige of burgerlijke betrekkingen ontzien werden, bleef echter de eerbied voor de Kerken als vrijplaatzen ſteeds ſtand houden. Dit alöud recht was in het *Frankisch* Gebied, door verſcheidene Kerkvergaderingen, vastgeſteld; reeds door de eerſte onder KLODWIG te *Orleans* (†), gelijk het in de vergadering te *Arauſio*, (*Orange*,) in het jaar 441 bepaald (§), en eenigen tijd daar na vernieuwd was

(*) *Libr.* VI. *Cap.* 46.

(†) Boven *Bladz.* 81, 116.

(§) *Concil. Arauſ. Can.* 5. HARD. *Act. Conc. T.* I. *p.* 1784.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

was te *Arles* of *Arelate* (*), en de uitſpraak van den ban over hen, die deze vrijplaatzen zouden durven ſchenden, werd met wereldlijke ſtraffen bevestigd op eenen Rijksdag, in het jaar 595 door Koning CHILDEBERT gehouden (†). Doch, gelijk wij in een voorig Deel gezien hebben, hoe de *Griekſche* Keizers zich genoodzaakt vonden dit recht te beſnoeijen, om het misbruik, hetwelk 'er van gemaakt werd, hoewel de Geestelijken, gelijk CHRYSOSTOMUS zich weinig aan de Keizerlijke wetten ten dezen tijde ſtoorden (§), zoo maakte ook JUSTINIANUS uitzonderingen op dit recht van vrijplaats in het jaar 535 (**), hoewel het vervolg geleerd heeft, dat deze wet ook ſpoedig weder te leur geſteld werd. In het Westen inzonderheid hield de Geestelijkheid zich aan het beſluit der Kerkvergadering van *Orleans*, hetwelk GRATIANUS in zijne *Beſluiten* of *Decreten* invoegde, welke de grondſlag van een algemeen Kerkelijk Wetboek werden (††). Ook werden deze beſluiten in eene andere Kerkvergadering te *Orleans*, in het jaar 541, nog vernieuwd (§§).

Andere

Zoodanige Kerklijke wetten waren vervolgens de ſteun

(*) *Concil. Arelat. Can.* 30. HARD. *T.* II. *p.* 775.

(†) *Decretio Childeb. Regis. ap.* BALUZ. *Tom.* I. *Capitull. R. Franc. pag.* 17.

(§) Verg. *Deel* V. *Bladz.* 249, 250.

(**) *Nov. Conſtit.* XVII. *Cap.* 7.

(††) *Cauſ.* XVII. *qu.* 4. *C.* 36. *Cauſ.* XXXIV. *qu.* 1 *C.* 3.

(§§) *Can.* 21. HARD. *Concil. Tom.* II. *pag.* 1439.

ſteun voor het Geestlijk gezag en waardigheid; zij verzochten wel op dezelven de bevestiging hunner Vorſten, die zij ook altijd verkregen, maar dezen ſpraken ook in hunne wetten menigmalen van de *Heilige Wetten der Kerk* met zoo veel achting, dat aan derzelver gezag niet getwijfeld kon worden. Meermalen vernieuwden ook de vergaderingen der Bisſchoppen het beſluit, dat in elk Gewest ten minſten tweemalen 's jaars zulke *Synoden* of Kerkelijke Bijëenkomſten zouden gehouden worden; gelijk 'er bijzonder in dit Tijdvak zeer velen gehouden zijn; reeds in het jaar 441 te *Arauſio*, of *Orange*, in het volgende jaar te *Vaiſon*, (*Vaſenſis* in *Galliën*,) vervolgends te *Arles*, (*Arelate;*) in het jaar 451 maakte de algemeene Kerkvergadering te *Chalcedon* verſcheidene Kerkwetten, met betrekking tot de Geestelijkheid, van wier zoo vermaarden *Canon*, den 28ſten, betreffende de gelijkheid tusſchen den *Patriarch* van *Konſtantinopolen* en *Rome*, wij reeds te voren geſproken hebben (*).

menigvuldige Kerkvergaderingen en Kerkelijke beſluiten, bijzonder ten voordeele der Geestlijkheid.

Keeren wij terug tot de bijzondere gewestelijke Kerkvergaderingen. In het jaar 465 werd 'er eene gehouden te *Vannes*, welke de Geestelijken voor *dronkenſchap* waarſchuwde, onder zekere ſtraffen (†). In hetzelfde jaar verbood eene vergadering te *Rome*, of liever de Bisſchop HILARIUS, geenen heel onkundigen, verminkten, of boetedoenden onder de Geestelijkheid aan te nemen (§). Eene verga-

(*) Zie *Deel* V. *Bladz.* 264 en 330.

(†) *Concil. Venetic. ap. Hard. T.* II. *p.* 795.

(§) *l. c. pag.* 799.

de-

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dering te *Agatha*, (*Agde* in *Languedok*,) in het jaar 506, met verlof van den *Ariaanſchen* Koning der *West-Gothen*, ALARIK, door 24 *Katholijke* Biſſchoppen gehouden, bepaalde ook veelvuldige Kerkregelen. Men heeft van dezelve opgemerkt, dat zij haren *Ariaanſchen* Vorst den *zeer godzaligen* genoemd heeft, (*piiſſimus*,) alhoewel HARDUIN in zijne uitgave (*) deze benaming heeft weggelaten. In het jaar 511 werd de meergemelde Kerkvergadering te *Orleans*, op bevel van Koning KLODWIG, en onder zijnen invloed, gehouden. Wederöm hielden 24 Biſſchoppen van het *Burgundiſche* Rijk, bijëengeroepen door de Biſſchoppen AVITUS te *Vienne*, en VIVENTIOLUS te *Lugdunum*, in het jaar 517 eene vergadering te *Epaonum* (†), waarſchijnlijk thans *Tenne*, in het Landſchap *Bugeix*, in het Hertogdom *Savoye*, alwaar men ſteenen gevonden heeft, met het opſchrift: *Deæ Eponæ*. In hetzelfde jaar 517 gaven elf Biſſchoppen van laatstgemelde Rijk, op eene vergadering te *Lugdunum* of *Lyon*, een voorbeeld van hunne ſtandvastigheid. Zij hadden een' aanzienlijk *Burgundisch* Heer, STEPHANUS, in den ban gedaan, omdat hij met eene nabloedverwante, en wel, naar het ſchijnt, met de Zuster zijner eerſte Vrouw, getrouwd was. Alhoewel nu de Koning SIEGMUND zich deze zaak aantrok, en den Biſſchoppen, en onder hen VIVENTIOLUS voornaamlijk, dreigde, nogthans bevestigden zij thans hunnen ban. Tevens beſloten zij, indien één van hen

(*) *l. c. p.* 997. (†) *Ap. Hard. l. c. p.* 1045.

hen iet zou moeten lijden, zouden alle de anderen hem ondersteunen, en schadeloos houden. Indien zelfs de Koning zich vrijwillig van de Kerkgemeenschap zou willen scheiden, zouden zij allen te gelijk zich in een Klooster begeven, en dat niet eer verlaten, vóór dat de Koning, op het gebed der Heiligen, zich met hen verzoend zou hebben (*). Te *Ilerda*, (thans *Lerida*,) in *Spanje*, werd in het jaar 524 eene Kerkvergadering gehouden (†). Eene andere nieuwe te *Orleans* in het jaar 532 (§), en te *Clermont* in *Auvergne* (**). Eene andere te *Orleans*, in het jaar 538 (††), was zeer zacht in het bestraffen van ondeugende *Kerkelijken*. Voor diefstal of vervalsching zouden zij alleenlijk afgezet, en voor een valsch getuigenis enkel twee jaaren van de Kerkgemeenschap uitgesloten worden. Ook bepaalde zij, dat, wanneer de Kerkelijken, (zoo als onlangs op vele plaatzen, door aanstoking des Duivels, gebeurd was,) *oproerig* samenrotten, het zij met eenen eed, of door schriftelijke ondertekening, hunne straffe alleen van eene Kerkvergadering bepaald zal worden. Reeds in het jaar 541 vergaderden weder eenige Bisschoppen te *Orleans* (§§), en andermaal in het jaar 549 (***).

Op deze wijze hielden zich menigvuldige Kerk- De Kerkeverver-

(*) *Ap.* HARDUIN. *l. c. pag.* 1053.
(†) *l. c. p.* 1064. (§) *l. c. p.* 1174.
(**) *l. c. p.* 1181. (††) *l. c. p.* 1425
(§§) *Concil. Aurelian.* IV. *l. c. pag.* 1436.
(***) *l. c. pag.* 1444.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

vergaderingen in het *Frankiſche* Rijk bezig, om wetten te geven, terwijl die in andere Gewesten bijzonder in het Oosten, zich meer bepaalden tot het beſlisſen van Godgeleerde verſchillen. Deze Kerkelijke Wetgevers gaven echter ſteeds nog acht op de rechten en bevelen van hunne Koningen, ſchoon zij dikwijls zich tegen de burgerlijke magt aankantten. Omtrent het jaar 553 werd te *Clermont* in *Auvergne*, na het overlijden van den Bisſchop, door de Geestelijkheid aldaar terſtond zijn Ouderling, (*Presbijter*,) CATO, als zijn navolger vereerd, die ook terſtond eigenmagtig alle zijne rechten uitöefende. De nabuurige Bisſchoppen, die de genegenheid der Gemeente tot hem zagen, verklaarden zich gereed, om hem in te wijden, met bijvoeging, dat de Koning THEUTBALD nog jong was; indien hij dus mogt beſtraft worden, (waarſchijnlijk, omdat hij het Bisdom, zonder Koninglijke bewilliging, had aangenomen,) wilden zij hem bij de Rijksgrooten verdedigen, en hem alle nadeel, hetwelk hij lijden mogt, uit hun vermogen vergoeden. Maar CATO gaf hun ſpijtig ten antwoord: hij had van jongs af zoo veel gevast, bij dag en nacht gebeden, ook aalmoeſen gegeven, dat God, dien hij zoo lang gedient had, hem het Bisdom niet kon laten ontnemen; voornaamlijk, dewijl hij alle trappen van zijnen ſtand, naar *Kerken-orden*, was doorgegaan; zij konden zich dus wel naa hunne ſteden begeven, hij zou deze bediening toch, naar de Kerkelijke wetten, (meenende waarſchijnlijk de goedkeuring van het Hof, en de keuze des volks,)

lijken verzetten zich tegen de Koningen

ver-

verkrijgen. Terſtond daar op dreigde hij den *Aards-diaken* CAUTIN zoo ſterk, dat deze zich daar over bij den Koning beklaagde, die daaröm op eene Kerkvergadering te *Mets* denzelfden CAUTIN tot Biſchop van *Clermont* liet benoemen, en hem kort daar na daar liet invoeren. Maar CATO week volſtrekt niet, en weldra verdeelde zich de geheele Gemeente tusſchen deze twee (*). Ja nog in het vervolg wêerſtreefde CATO de bevelen van het Hof ſtraffeloos (†). Maar de Koning CHILDEBERT toonde, om dezen tijd, minder toegevendheid jegens SAFFARAC, Biſchop van *Parys*; dezen liet hij, wegens misdaaden, welke hij beleden had, op eene Kerkvergadering in die Hoofdſtad, afzetten, en in een Klooster opſluiten (§). — Eene andere Kerkvergadering te *Parys* van het jaar 557, zocht onder anderen de misbruiken bij verkiezingen van Biſchoppen voor te komen. Volgends een van hare beſluiten (**) zou elk Biſchop van de Geeſtelijkheid en inwoners zijner ſtad vrij gekozen worden; maar niemand, bloot door een bevel des Konings, of door eenig ander middel, tegen den wil van den *Metropolitaan*, en der overige Biſchoppen van dat Gewest aangeſteld worden. Ondertusſchen konden ligtelijk zulke gevallen voorkomen, waar eene onmiddelijke Koninglijke aanſtelling verëischt werd; ja zelfs ontſtonden niet

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

(*) GREGOR. *Turon. Hist. Franc. L.* IV. *C.* 5-7.
(†) *l. c. Cap.* 15.
(§) *In* HARDUIN. *Concil. Tom.* III. *pag.* 335.
(**) *Can.* 8. *l. c. pag.* 339.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476 tot 622.

niet lang daar na uit zulk een geval in de daad verre-gaande moeilijkheden. Koning CHLOTAR had bevolen, zekeren EMERIUS, zonder voorkennis van den *Metropolitaan*, die afwezend was, tot Bisschop van *Xaintes* of *Saintes*, (*Santones*,) in te wijden. De *Metropolitaan* LEONTIUS, Bisschop van *Burdegalis*, (*Bourdeaux*,) hield daar op, in het jaar 563, eene vergadering van Bisschoppen, die EMERIUS afzetten, en in zijne plaats HERACLIUS, Ouderling te *Burdegalis*, verkozen. Dit besluit liet de vergadering, door den Ouderling NUNCUPATUS, aan den Koning CHARIBERT, Zoon van CHLOTAR, bekend maken, en om zijne bekrachtiging verzoeken. Maar CHARIBERT dit zeer euvel opnemende, liet NUNCUPATUS wegsleepen, op eenen wagen vol doornen zetten, en in ballingschap wegvoeren, zeggende: „ Meent gij dan, dat 'er niemand van Koning „ CHLOTARS Zoonen overig is, die zijn Vaders „ verordeningen zou kunnen handhaven, dat gij den „ door hem verkozenen Bisschop, zonder ons ver- „ lof verstoten hebt?" Tevens liet hij EMERIUS weder aanstellen, LEONTIUS met eene boete van 1,000 goudstukken en ook de overige Bisschoppen met hem straffen (*).

Middelerwijl werden ook in het gebied der *West-Gothische* Koningen Kerkvergaderingen gehouden; wier wetten gedeeltelijk de Geestelijkheid betroffen. Merkwaardig is één derzelven, die op bevel van den Koning ARIAMIR, van de Bisschoppen van *Gal-*

(*) GREGOR. *Turon. Hist. Franc.* IV. 26.

Gallicië, in de *Metropolis Braga*, in het tegenwoordig *Portugal*, in het jaar 561, gehouden werd (*), wegens derzelver besluit, (*Can.* 18,) dat 'er volstrekt *geene lijken in de Kerken zouden begraven worden*; maar, indien dit al noodzaaklijk was, zou het enkel langs derzelver muuren geschieden, „ want," zeggen de Bisschoppen, „ indien „ aan de steden het voorrecht toekomt, dat binnen „ hare muuren geene doode ligchamen ter aarde be„ steld mogen worden; hoe veel meer is men dit „ aan den eerbied voor de Martelaren schuldig?" Op eene andere Kerkvergadering te *Braga* (†), insgelijks op bevel van den Koning ARIMAR, in het jaar 572, werd den Bisschoppen belast, de bijzondere Gemeenten vlijtig te bezoeken, evenwel mogten zij van eene Gemeente, welke door hen bezocht werd, niet meer dan twee stukken gouds, (*solidi*,) nemen; voor de *inwijdingen* tot Kerkelijke bedieningen mogten de Bisschoppen volstrekt geene geschenken nemen; iet, hetwelk ook kort te vooren, in het jaar 567, op eene *Synode* te *Tours* verboden was (§).

Thans gaven ook de klagten, gegrond of ongegrond, tegen eenige *Frankische* Bisschoppen, aanleiding tot verscheidene Kerkvergaderingen. Men beschuldigde GREGORIUS, Bisschop van *Tours*, schandelijke maren van de Koningin FREDEGUND verspreid te hebben. Hier over werd eene Kerkvergade-

(*) *Conc. Braccar.* I. *ap.* HARD. *Conc. T.* III. *p.* 350.
(†) HARD. *T.* III. *p.* 386. (§) *l. c. p.* 366.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dering gehouden, voor welke haar Gemaal, de Koning CHILPERICH, getuigen aanvoeren wilde, maar alle de Bisschoppen verklaarden: *dat men een geringer persoon niet gelooven kon, tegen eenen Bisschop*; waar op GREGORIUS over drie altaren zwoer, dat de beschuldiging valsch was, en toen voor onschuldig verklaard werd (*). Op eene vergadering te *Matisconum*, (*Maçon*,) van het jaar 581 (†), op bevel van den Koning GUNTRAM bijëengekomen, werden, behalven het bevestigen van oude wetten, betreffende de Geestelijkheid, nog eenige nieuwe vastgesteld; bij voorbeeld: onder bedreiging van opsluiting te water en brood voor 30 dagen, werd het den Kerkelijken verboden, kleding en schoenen, op de wijze der Leeken, te dragen. Een *Aartsbisschop*, (het eerste voorbeeld in eene oorkonde, van het gebruik van dit woord, in plaats van *Metropolitaan*,) zal zonder den hem eigen mantel, (*pallium*,) den openbaren Godsdienst, (*Missæ*,) niet bedienen. Bij de vroeger wetten tegen de *Joden* werd nog gevoegd, dat geen *Jood*, in de tegenwoordigheid van eenen Bisschop moge zitten. Nogmaal deed dezelfde GUNTRAM, *Frankische* Koning van *Burgundië*, de Bisschoppen van zijn Rijk te *Matisconum*, (*Maçon*,) in het jaar 585 bijëenkomen, voornaamlijk om eenige Bisschoppen te straffen, die de partij van één' zijner vijanden omhelsd hadden. Ook zette de vergadering werklijk eenen derzelven

(*) Hij verhaalt dit zelf *Hist. Franc.* V. 50.

(†) HARD. *Tom.* III. *pag.* 451.

ven af, terwijl zij eenen anderen eene boetedoening van drie jaaren oplegde. — Op deze vergadering bevond zich een Bisschop, die beweerde, *dat men de vrouwen geene menschen kon noemen*; doch als men hem, onder andere Bijbelplaatzen, *Gen.* V. 2. voorhield, en de aanmerking maakte, dat CHRISTUS *een Zoon des menschen* genoemd wordt, omdat hij de Zoon eener Maagd is, trok hij zijn gevoelen in (*). Deze vergadering bevestigde op nieuw het recht van *vrijplaatzen* in de Kerken. Men haalde toenmaals nu en dan, (waarschijnlijk op Koninglijk bevel, of uit wraakzucht eeniger Grooten,) de Bisschoppen van de Voorhoven der Kerken, en wierp hen in de openbare gevangenis; dit verbood de vergadering volstrekt, en beval, dat de Vermogenden of Grooten, zich, wegens klagten tegen Bisschoppen, aan derzelver *Metropolitaan* zouden wenden, die, als de zaak gewigtig was, hen met raad van andere Bisschoppen zou oordeelen. Zij gebood aan alle Bisschoppen het oefenen der *gastvrijheid*, en opdat men, zonder gevaar, in hunne huizen zou kunnen gaan, zouden zij *geene honden* houden. Ja, deze vergadering bepaalde zelfs de burgerlijke eerbewijzingen, welke *de Leeken aan haren stand bewijzen* zouden moeten. Als een aanzienlijk Wereldlijke eenen *Kerkelijken* op reis ontmoet, behoort hij zich diep voor denzelven te buigen, omdat hij door hem de voorrechten van het Christendom ontvangen heeft. Zo zij beiden rijden, zal de Wereldlijke den hoed af-

(*) GREGOR. *Turon.* VIII. 20.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

afnemen, en den Geestelijken oprecht groeten. Maar rijdt alleen de Wereldlijke, dan zal hij terſtond van het paard ſtijgen, en den Geestelijken minzaam groeten; opdat God, die de waare Liefde is, in beiden zijn genoegen hebbe. „ Maar wie," voegen de Bisſchoppen 'er bij, „ deze, op ingeving des Heiligen „ Geestes, (*Dictante Spir. S.*) gemaakte verörde„ningen overtreedt, die zal zoo lang van de Kerk, „ welke hij in hare dienaren ontëert, uitgeſloten „ blijven, als het de Bisſchop goedvindt (*)." Eene Kerkvergadering te *Autisſiodorum*, (*Auxerre*,) in het jaar 584 of wat laater gehouden (†), herhaalde insgelijks verſcheidene oude Kerkregelen. Als ook eene, op bevel van den *West-Gothiſchen* Koning RECCARED, in het jaar 589, te *Toledo* gehouden (§), en eene tweede ook op RECCAREDS bevel, in het jaar 589, te *Narbonne* vergaderd, vergunde geenen Geestelijken purperen klederen te dragen, dewijl dit tot Wereldlijken praal behoort; ook niet op ſtraat te zitten, of te ſtaan, en te praten; nog minder verbindtenisſen aan te gaan tegen hunne Overſten; eindelijk verbood zij hun, de Kerk vóór het eindigen van den Godsdienst te verlaten (**).

Aanmerkingen over deze Kerkelijke wetten

Men ziet zoo veel uit alle deze voorbeelden, hoe weinig de Geestelijkheid werk maakte, om te zorgen, dat de pligten van hun ambt, als Leeräars der *Christenen*, verklaard, en de verëischten daar toe opgegeven werden; van eene geleerde voorbereiding tot dit

(*) HARD. *l. c. p.* 459. (†) *l. c. p.* 1444.
(§) *l. c. p.* 467-479. (**) *l. c. p.* 491.

dit ambt ſpreken de Kerkregels geheel niet, alleen men moest niet geheel en al onwetend zijn, ten minſten een tijd lang in een Klooster geleefd hebben, om in dezen ſtand te kunnen treden. Maar des te vlijtiger was men, om de waardigheid en het aanzien der Geeſtelijken te handhaven en uit te breiden, en den ſcheidsmuur tuſſchen de *Geeſtelijken* en *Leeken*, of zoogenoemde *Wereldlijken*, op te richten. De grond hier toe was reeds vroeger gelegd, door een verkeerd toepaſſen van de voorrechten der Apoſtelen op alle Leeraaren van den Chriſtelijken Godsdienſt, als ook door het even verkeerd overbrengen van het *Joodſche* Prieſterdom op den Chriſtelijken Leerſtand; waar bij kwam, dat de Monniken, eerſt onder de *Leeken* opgekomen, thans ook onder de Geeſtelijken begonnen gerekend te worden. Het is waar, dat de *Spaanſche* Kerkvergadering van *Tarraco*, in het jaar 516 (*), verordende, dat de Biſſchoppen niet alleen de Ouderlingen van hun Kerſpel, maar ook een zeker getal *Leeken tot de Kerkvergadering mogten medebrengen*, doch het is zeer waarſchijnlijk, dat dezen aldaar enkel Toehoorders zouden wezen van het gene de Biſſchoppen zouden goedvinden, hun voor te ſchrijven.

Het huwelijk der Geeſtelijken meer en meer afgekeurd.

In het Vde *Deel* van deze *Geſchiedenis Bladz.* 233, hebben wij aangemerkt, hoe de ongehuwde Staat der Geeſtelijken, uit verſcheidene oorzaken, en ſamenlopende omſtandigheden vrij algemeen werd aangeprezen, ſchoon 'er nog geen verbod van het huw-

(*) Bij HARD. *Tom.* II. *pag.* 1043.

III. BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

huwlijk aan dezelve geſchied was, door eenig beſluit eener algemeene Kerkvergadering. Alhoewel nu ook, in het tegenwoordig Tijdperk, geene algemeene Kerkvergadering uitdruklijk het huwlijk der Geestelijken verbood, en dus de oude vrijheid hier omtrent ſtand bleef houden, de bijzondere vergaderingen evenwel gaven, de ééne meer dan de andere, zoodanige Kerkregelen en Wetten, waar door het huwlijk, hetwelk eerlijk is onder allen, volgends de uitſpraken der Apostelen, den Geestelijken, als voor de meerdere volmaaktheid van hunnen ſtand boven de Leeken, niet pasſende, verboden, of ten minſten door bepalingen moeilijk gemaakt wordt. De *algemeene Kerkvergadering* te *Chalcedon*, in het jaar 451, alle voorgaande Kerkbeſluiten aangaande de huwlijken der Geestelijken als bekend onderſtellende, beveelt alleen, (*Can.* 14,) dat, daar het in ſommige landen den *Voorlezeren* en *Voorzangeren* geöorloofd is, te trouwen, zij ten minſten geene vrouw uit eene Ketterſche partij trouwen zullen. Maar hebben zij reeds in zulk een huwelijk kinderen verwekt, die van Ketters gedoopt waren, dan zullen deze tot de Kerklijke Gemeenſchap toegelaten, maar die nog ongedoopt zijn, niet van Ketters gedoopt worden. Maar menigvuldiger zijn de Kerkregelen van bijzondere vergaderingen, welke echter, hoofdzaaklijk, hier in overëenkomen, dat de Geestelijken zoo zeldzaam mogelijk getrouwd zullen zijn; maar als zij ook in den echt leven, zich van alle gemeenſchap met hunne vrouwen onthouden zullen; en dat zij, zich niet onthoudende, ſtrafbaar zijn.

zijn (*). Sommigen maakten wel eenige verzachting, bij voorbeeld, de Bisschoppen, te *Tours* verzameld, in het jaar 561 (†), verzachtten een voorgaand besluit, hetwelk elken *Priester* of *Leviet*, (gelijk zij spreken,) die overtuigd werd kinderen verwekt te hebben, van het Heilig Avondmaal uitsloot, in zoo verre, dat zulk een Geestelijke geen hooger post zou bekomen, en bij het Avondmaal geen' dienst zou doen. Aan den anderen kant verbood eene Kerkvergadering te *Vannes*, in het jaar 465, aan alle Ouderlingen, Kerkendienaaren en andere Kerkelijken, die niet mogten trouwen, om ook geene bruiloften bij te wonen, of gezelschappen, op welke minneliederen gezongen, of dartele dansen gedanst werden (§). Doch, het zal niet nodig zijn, meer dergelijke bijzondere verordeningen van Kerkvergaderingen bij te brengen. Alleen dit merken wij aan, dat in het begin van dit Tijdperk in het Oosten de Geestelijken nog steeds hunne oude vrijheid bleven genieten, om in het huwelijk te mogen leven. Doch tevens, dat men ook in het Oosten niet zoo menigvuldige voorzorgen omtrent de Geestelijken nodig heeft geoordeeld, om hen van allen verdachten omgang met vrouwen te weeren, zoo als men daaromtrent genoegzaam door alle Kerkvergaderingen in het Westen, in derzelver besluiten, voorbehoedzelen en wetten ontmoet. En met dit alles, kon men,

(*) *Concil. Arausc. Can.* 22-25. HARD. *T.* I *p.* 1786. *Arel. Can.* 2. *Tom.* II. *l. c. pag.* 773.

(†) *Can.* 2. *l. c. p.* 794. (§) *Can.* 11. *l. c. p.* 798.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

men, zelfs door eenen Bisschop, die getrouwd was, van zijne vrouw geheel af te zonderen, en haar op zich zelve te doen woonen, niet verhinderen, dat niet deze of gene Bisschop bij zijne vrouw kinderen verwekte. Zoo verhaalt GREGORIUS van *Tours* (*), dat URBICUS, Bisschop van *Auvergne*, afgezonderd leefde van zijne echte vrouw, en dat zij beiden hunnen tijd onder gebeden, aalmoesen, en andere goede werken, verdeeld hadden; maar dat de booze vijänd, die altijd ijverzuchtig is op de heiligheid, de vrouw tot vleeschlijke lust aangepord, en van haar eene tweede EVA gemaakt had. Zij was 's nachts naar het huis der Kerk gegaan, en had, dewijl de deuren gesloten waren, aangeklopt en geroepen: „ Hoe lang slaapt gij, Priester? hoe lang opent gij de gesloteue deur niet? „ waaröm verächt gij uwe vrouw? waaröm stopt „ gij de ooren tegen de voorschriften van PAULUS: „ *Komt dan weder bij elkander, opdat de Satan „ u niet verzoeke?* Zie! ik kom weder tot u; „ niet tot eenen vreemden, maar tot mijn eigen „ ligchaam." De Bisschop liet haar eindelijk binnen, en nam haar in zijn bed op, en het gevolg was, dat de vrouw, op haren tijd, van eene dochter beviel. Doch, ter vergoeding vertelt hij ons elders (†) eene gebeurenis, waar bij de onthouding, welke een Bisschop en zijne vrouw, schoon in hetzelfde bed liggende, oefenden, door een wonderwerk

(*) *Hist. Franc.* I. 39.

(†) *De Gloria Confessorum Cap.* 87.

werk gerechtvaardigd werd, toen zij deswegens, op aanſtoken des Duivels, gelasterd werden.

Onder alle Biſſchoppen waren die van *Rome* de voornaamſten en ijverigſten, voor den Ongehuwden Staat der Geestelijken. LEO *de Groote* ſchreef, in het jaar 440, aan de Biſſchoppen van *Mauritania Cæſareënſis* in *Afrika*, dat hij zich bevreemdde, dat 'er onder hen Biſſchoppen, Ouderlingen, en Kerkendienaars waren, die *tweemaal of met eene weduwe getrouwd waren.* Daar door, zegt hij, wordt *dit groote ſacrament en eerwaardige verborgenheid* ontëerd (*). Op de vraag van RUSTICUS, Biſſchop van *Narbonne* in *Gallië*, of *gehuwde Diakonen kinderen mogen teelen?* antwoordt hij: Even min, als Biſſchoppen en Ouderlingen; alleen mogten zij dit doen, zoo lang zij Leeken en Voorlezers waren (†). Evenwel ſchijnt men hem onrecht te doen, als men meent, dat hij aan dien Biſſchop geſchreven hebbe, dat hij met twee Ouderlingen zacht moest handelen, die wel niet getrouwd waren, om de achting van kuiſchheid te hebben, maar die zich in ontucht verliepen. Daar hij veelëer twee Ouderlingen ſchijnt te berispen, die in hunnen ijver tegen leden der Gemeente, die zich aan echtbreuk ſchuldig gemaakt hadden, te ver gegaan waren. Zijn opvolger HILARIUS verklaarde aan de Biſſchoppen van het *Spaanſche* Gewest van *Tarraco*, dat hij geenen Biſſchop erkende, die tweemalen of met eene we-

Geheime redenen voor den ongehuwden ſtaat der Geestelijken.

(*) *Epist.* I. *Tom.* I. *Opp. pag.* 204.

(†) *Epist.* II. *l. c. pag.* 207.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

weduwe getrouwd was (*). Omtrent het jaar 560 schreef PELAGIUS I. aan den *Patricius* CETHEGUS te *Syracuse*, dat hij den Bisschop door de Gemeente aldaar verkozen, die *getrouwd* was en *kinderen had*, niet kon erkennen, dan onder deze voorwaarden; dat, eer deze Bisschop gewijd werd, hij zijn geheele vermogen naauwkeurig opgeven, en belooven zou, dat hij noch voor zich zelven, noch voor zijne vrouw, en kinderen, of nabestaanden, iet van de goederen der Kerk zou besteeden; maar alles, wat hij in zijn ambt zou aanwinnen, aan de Kerk ten eigendom zou nalaten (†). In denzelfden zin verklaarde zich ook GREGORIUS *de Groote*, blijkens verscheidenen van zijne Brieven. Ondertusschen zien wij, uit het laatst bijgebrachte bijzondere voorbeeld van PELAGIUS I, welke de geheime redenen waren, die de Bisschoppen van *Rome*, maar ook anderen, zoo sterk deeden ijveren voor den Ongehuwden Staat der Geestelijken; de vrees naamlijk voor het nadeel der Kerkelijke goederen en inkomsten, wanneer de Bisschoppen met een huisgezin van vrouw en kinderen bezwaard, voor derzelver onderhoud zouden zorgen, waar uit ook twisten ontstaan konden. Trouwens, zoo verhaalt ons de *Frankische* Geschiedschrijver GREGORIUS van *Tours* (§), dat een Bisschop te *Parys*, met de weduwe van zijnen voorzaat, veel moeite gehad hebbe, omdat zij,

(*) *In Act. Concil.* HARD. *Tom.* II. *pag.* 789.

(†) *Act. Concil. ed. Coleti Tom.* V. *pag.* 484.

(§) *Hist. Franc.* VIII. 39.

zij, het gene aan deze Kerk, ten tijde van haren man, geſchonken was, als haar eigendom wilde behouden, onder voorwendzel, dat het zijn rechtmatige aanwinst geweest was. (*militia hæc fuit viri mei.*) Wanneer de Biſchop ongetrouwd geleefd had, vermeerderde hij den rijkdom der Biſchoppen in het gemeen, en der gezamenlijke Geeſtelijkheid, welke onder de benaming van *Kerk* begrepen werden, zonder dat dezelve rijkdommen ooit weder konden keeren in de Burgermaatſchappij. Dit had de Vorſten oplettend behooren te maken, maar hoe zeer zij dit ſomtijds doorzagen, de achting en eerbied voor de Geeſtelijkheid was reeds zoo hoog geklommen, en gevestigd, dat de Vorſten, bijzonder de Keizers, de Kerkelijke Wetten veelëer bekrachtigden, en als voorſchriften van hunne Wetten voorſtelden. Daar van is eene merkwaardige wet van JUSTINIANUS, in het jaar 530 (*), in welke hij de Heilige Kerkregelen omtrent den Ongehuwden Staat der Geeſtelijken in zijne Wetten overneemt, en als de zijnen bekrachtigde. Ook toonde hij zijne zorgvuldigheid omtrent de Kerkelijke goederen (†). Door eene verördening van het jaar 536 (§) ſtelde hij vast, dat een *Kerkelijke*, boven den *Voorlezer* en *Zanger*, die trouwen zou, van zijn ambt zou worden afgezet. In eene andere van het jaar 541 (**) waakt

(*) *Cod. L. I. t. 3. de Episc. et cler. l. 45.*
(†) *l. 42. C. de Episc. et cler.*
(§) *Nov. Conſtit. 22. Cap. 42.*
(**) *Nov. Conſtit. 123. Cap. 29.*

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

waakt hij tegen het houden van vrouwspersonen in de huizen der Geestelijken.

Over het algemeen werd thans ook de vraag over verbodene huwelijken, in den graad van bloedverwantschap, ter beslissing aan de Geestelijken overgelaten, die zich reeds lang het voorkomen gegeven hadden, dat zij alleen dezelve uit de Heilige Schrift beslissen konden. De huwelijken tusschen Broeder en Zusters Kinderen liet JUSTINIANUS vrij (*). Maar thans hadden het de Bisschoppen zoo druk met de bepaling van bloedschandige huwelijken, dat geen Vorsten of Overheden daar eindelijk van durfden afgaan; tot de verbodene huwelijken rekenden zij, het huwelijk met des Broeders weduwe, met de vrouws Zuster, met de Stiefmoeder, tusschen Broeders en Zusters kinderen, met de weduwe of dochter van Vaders of Moeders Broeder, de Stiefdochter en andere nabestaanden; verders niet alleen de huwelijken tusschen *Christenen* en *Jooden*, die reeds door eene ouder Keizerlijke Wet verboden waren (†), maar ook tusschen *Katholijken* en *Ketters*, alleen met deze uitzondering, indien de Ketters beloven zouden, tot de Rechtzinnigen over te komen (§). Het zeldzaamste huwlijksverbod van deze tijden, dat men volstrekt niet mag trouwen met iemand, over wie men, bij derzelver doop, tot ge-

Andere verbodene huwelijken.

(*) *Libr.* V. *Cod. t.* 10. *de Nuptiis l.* 19. *Instit. Libr.* I. *t.* 10. *de Nuptiis Cap.* 4.

(†) *L.* I. *C. t.* 9. *de Judæis et Coelicolis l.* 6.

(§) *Concil. Chalced. Can.* 14. enz.

gevader geſtaan heeft, is wel van JUSTINIAAN (*), maar toch zeker van de Kerkelijken afkomſtig; want, de reden van het verbod wordt geſteld in een *Geestelijk naverwantſchap*. Ondertuſſchen zou men, met hetzelfde recht, mogen beſluiten, dat een huwelijk van een' Christen met eene Christinne ongeöorloofd zij, omdat wij, door den Doop, allen Broeders en Zusters geworden zijn.

Rijkdommen der Geestelijkheid.

In plaats dat de Vorſten, voor de rechten van den Staat, met betrekking tot het huwelijk, zouden gezorgd hebben, gedoogden zij ook, dat de Geestelijke Stand door zijne daaglijks toenemende *rijkdommen* nadeelig werd voor het algemeen welzijn. Van eerſten af leefden de Leeräars van vrijwillige gaven der Gemeenten, maar zedert de Wet van KONSTANTYN *den Grooten*, waar bij het aan ieder een overgelaten werd, een gedeelte zijner goederen aan de Kerk te vermaken, kregen zij vaste en aanzienlijke inkomſten, die welhaast door het ſchenken van landerijën enz. merklijk vermeerderden, waar toe de heb- en geldzucht van vele Kerkelijken zich van allerhande, zelfs laage middelen bediende. Eigenlijk werden zulke geſchenken naast aan eene *Kerk* gedaan, met bepaaling, dat de Geestelijkheid wel een gedeelte daar van genieten, maar dat van dezelven ook voor de armen der Gemeente, voor het Kerkgebouw zelf, en voor andere behoeften gezorgd moest worden. Hier door werden de Biſſchoppen, om die goederen te beſtuuren, in vele voor

(*) *Libr.* V. C. *t.* 4. *de Nupt. l.* 26.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

voor hun ambt geheel vreemde werkzaamheden ingewikkeld, ook waren 'er die zich van deze Kerkengoederen geheel willekeurig ten voordeele van zich zelven en hunne familie bedienden; om deze redenen werden 'er *Rentmeesters*, (*Oeconomi*,) der Kerkengoederen aangefteld, gelijk de Kerkvergadering van *Chalcedon* (*) zulks verordende.

Wetten daaromtrent.

De Vorften, die reeds klaagden, dat hunne inkomften verminderden, en hunne rijkdommen in den fchat der Kerke kwamen, waren echter zoo bevreesd, om voor vijanden van God, van zijne dienaaren, en van de armen, gehouden te worden, dat zij, door menigvuldige wetten, medewerkten, tot vermeerdering van den rijkdom der Kerke, dat is, der Geestelijkheid. Wij vinden daaromtrent Wetten van THEODOSIUS den IIden en VALENTINIAAN III, in het jaar 434, waar bij de Kerk voor erfgenaam verklaard wordt van Ouderlingen, Diakonen en andere Geestelijken, gelijk de Kloosters van Monniken of Gewijde Vrouwen, die zonder Testament ftierven, en geene ouders, kinderen of nabloedverwanten, nalieten (†). In het jaar 454 bepaalden VALENTINIAAN en MARCIAAN, dat de jaargelden, door de Keizers uit hunne inkomften voor de Kerken beftemd, geregeld betaald zullen worden (§). In het jaar 470 verboden de Keizers LEO en ANTHE-

(*) *Can.* 26. *Tom.* II. *pag.* 613. HARD.

(†) *l.* 20. *C. de Episc. et cleric.*

(§) *Libr.* I. *Cod. tit.* 2. *de S. S. Ecclefiis l.* 12. Vergelijk *l.* 13.

THEMIUS (*) alle vervreemding van Kerkelijke goederen, geſteld ook, dat alle de Geeſtelijken eener Kerk eenparig daar in bewilligden; bijzonder behooren hier toe verſcheidene Wetten van Keizer JUSTINIAAN, onder welke de volgende van het jaar 530 merkwaardig is (†). Dewijl het toenmaals dikwijls gebeurde, dat *in uiterſte willen onze Heere* JESUS CHRISTUS *tot univerſeelen erfgenaam* werd benoemd, of ook voor *erfgenaam voor de helft* enz. zonder nader eenige Kerk of Bedehuis bijzonder te beſtemmen; verklaarde de Keizer, dat in zulken gevalle de Kerk der ſtad of plaats waar zich de erflater bevond, als erfgename moet worden aangezien, en dat derzelver Rentmeesters voor derzelver rechten te zorgen hebben; behalven meer andere bijzonderheden. In eene wet van het jaar 541 (§) leide de Keizer den grond tot het naderhand zoogenoemde *Patronaat-recht*, ééne der ſterkſte aanmoedigingen tot het ſtichten van nieuwe Kerken en aanwijzingen van nodige fondzen voor dezelve. JUSTINIANUS vergunde naamlijk, dat, als iemand een Kapel wilde ſtichten, en daar in of zelf, of ook zijne erfgenamen, Geeſtelijken wilde aanſtellen, dat deze, indien 'er voor hunne inkomſten gezorgd en zij het waardig waren, gewijd konden worden. Deze wet herhaalde hij, in het jaar 555 (**), met de

(*) *l. c. l.* 14.

(†) *l.* 27. *Cod. de. S. S. Eccleſiaſtic.*

(§) *Novell. Conſtit.* 123. *Cap.* 18.

(**) *Novell. Conſtit.* 57. *Cap.* 2.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

de nadere bepaling, dat de ſtichter eener Kerk niet regelrecht het recht van aanſtelling zal hebben, maar zijne benoemde Geestelijken aan den Bisſchop ter onderzoeking zal voordragen.

Inbreuken op Kerkelijke goederen geſtraft.

In het Westen, bijzonder in het *Frankiſche* Rijk, gebeurde het nogthans niet zelden, dat de Vorſten aanſpraak maakten op Geestelijke of Kerkelijke goederen, welke zij zich zelven nu en dan aanmatigden. Maar, als wij GREGORIUS van *Tours* gelooven, zullen de daaders doorgaands van God, op eene zichtbare wijze, geſtraft zijn geworden; hetwelk zelfs eene hoofdbedoeling is van zijne verhaalen, aan te toonen, hoe ongelukkig allen geworden zijn, die de Geestelijkheid en de Kerken op de eene of andere wijze mishandeld hadden; een voorbeeld daar van is Koning CHARIBERT van *Parys*, in het midden der VIde eeuw, die, een goed aan de Kerk van den Heilige MAARTEN behoorende, genaast hebbende, zulks met de dood zal hebben bekocht. Welk verhaal GREGORIUS (*) dus beſluit: „Hoort dit, gij „allen, die de magt in handen hebt! Bekleedt anderen „zoo, dat gij eenen derden niet berooft! verrijkt „u met het gene de Kerk geene ſchade aanbrengt! „want God wreekt zijne knechten te ſpoodig. „Daaröm vermaanen wij ook elken Regeerder, die „dit leest, daar niet boos over te worden, want „wie boos wordt, erkent, dat het van hem ge„zegd is. Een dergelijk gewaand wonder van den Heilige METRIAS te *Aix* tegen CHILDERICH, den aan-

(*) *De Miraculis S. Martini L.* I. *C.* 29.

aanzienlijkſten Heer aan het Hof van Koning SIGEBERT, zal gebeurd zijn, omtrent het jaar 566, waar in deze Heilig toonde, *hoe gereed hij was tot wraak tegen den genen, die zijn goed aantastte* (*). Niet beter ging het den Graaf GOMACHAR, die zich meester gemaakt had van een goed der Kerk te *Agde* of *Agatha* (†). Daartegen verhieven de Geestelijken de milddaadige weldoeners der Kerken hemelhoog. In het jaar 582 ſtierf, volgends GREGORIUS (§), CHRODIN, een man van ſchitterende goedheid en godzaligheid, ſterk in het geven van aalmoeſen, een verkwikker der armen, een overvloedig *verrijker der Kerken*, en een *onderhouder* der *Geestelijken*. Dikwijls leide hij nieuwe landgoederen, en op dezelven wijnbergen en huizen, aan; alwaar hij de Biſchoppen onthaalde, die geringer inkomſten hadden, en onder welken hij, ten laatſten, alles, wat daar gevonden werd, huizen, akkers, gereedſchappen, daar toe behoorende landlieden en dienaren uitdeelde, zeggende: „ Dit alles zal aan „ de Kerk geſchonken zijn, opdat de armen, als „ zij daar door verkwikt worden, *voor mij vergeving van zonden van God verwerven.*" Doch, behalven dit één en ander zorgde de Geestelijkheid ook door Kerkelijke Wetten voor de Kerkelijke goederen. Hier toe behoort de Kerkregel van de tweede algemeene Kerkvergadering te *Tours*, in het jaar

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476, tot 622.

(*) GREGOR. *Tur. de Gloria Confeſſor. Cap.* 71.
(†) *Id. de Gloria Martyr. Libr.* I. *Cap.* 79.
(§) *Hiſt. Franc. Libr.* VI. *Cap.* 20.

III. BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

jaar 567 (*), dat, wanneer iemand de liggende gronden en andere bezittingen eener Kerk en Geestelijken, of van eenen Abt of Klooster, zou aanvallen, hem vooreerst een Ouderling der Kerk zal afmanen, en als dit zonder gevolg is, dat alle de Broeders, (waarschijnlijk de gezamenlijke Bisschoppen des lands,) hetzelfde schriftelijk zullen doen. Maar zou ook de derde vermaning niets baten, dan zullen zij gemeenschappelijk met de overige Geestelijkheid, en de Abten, tegen zulken moordenaar der armen, den 108, (109,) Psalm oplezen, opdat hem de vloeken treffen, gelijk JUDAS, die, voor de beurs bezorgd, den armen hun onderhoud onttrok; en opdat de gene, die, met verachting van God, de Kerk, en de Bisschoppen, (*Pontifices*,) zich verstout, zoodanige inbreuk te doen, niet alleen uit de Kerkelijke Gemeenschap uitgesloten, maar ook met banvloeken beladen, sterve.

Giften en tienden.

Met één woord, de Bisschoppen beschouwden hunne inkomsten en goederen, als behoorende tot de zaak van God, gelijk zij als zoodanig reeds zedert een' geruimen tijd alle hunne belangen beschouwd hadden. Zoo verordende de *tweede Kerkvergadering* van *Maçon*, in het jaar 585 (†), omtrent de *gaven*, welke de Christenen van ouds *vrijwillig* in de Godsdienstige vergaderingen deeden, dat, nademaal eenige Christenen het *gebod Gods* daar in *overtraden* hadden, dat zij geen offer brachten op het Heilig Al-

(*) *Can.* 24, 25. *ap.* HARD. *T.* III. *p.* 365, 366.

(†) *Can.* 4. HARD. *l. c. pag.* 461.

Altaar, in het vervolg alle mannen en vrouwen elken zondag brood en wijn op den Altaar zouden leggen, opdat zij *door deze opofferingen zoo wel van het pak hunner zonden ontheven worden*, als ook verdienen zouden, *medegenoten te zijn van* ABEL *en andere offerende rechtvaardigen*; maar alle ongehoorzamen zouden door banvloeken ter neder geworpen worden. Vervolgens bevelen zij ook de *tienden* op te brengen, opdat het gebed der Priesteren den volke vrede en heil mogt verwerven,

Misschien kan ons niets van de *hebzucht* en *inhaaligheid* der Geestelijken van dezen tijd een levendiger begrip geven, dan het werk van SALVIANUS, van wien wij eene *verdediging van het Christendom* gemeld hebben (*), hetwelk hij, volgends den gewonen titel, schreef, *tegen de gierigheid*, (*ad versus avaritiam Libri quatuor*,) maar hetwelk veeleer verdiende genoemd te worden *voor de gierigheid*, (*pro avaritia*) (†). In de Handschriften draagt het een' anderen tijtel: *Timothei ad Ecclesiam Catholicam* LL. IV. omdat SALVIANUS het opgesteld heeft, als eenen Brief aan de *Katholijke* Kerk; om zich zelven, als Schrijver, nog meer te verbergen, haalt hij het in zijn ander werk (§) aan als den arbeid van iemand anders, maar in eenen bijzonderen

Boek van SALVIANUS over de rijkdommen der Geestelijken.

(*) Zie V *Deel*, *Bladz.* 69.

(†) ERNESTI *Progr. de avaritia Ecclesiastica Opusc. Theol. pag.* 559. De gewoone tijtel is van GENNADIUS *de Viris Illustr. Cap.* 67.

(§) *De Gubernatione Dei Libr.* IV. *pag.* 54.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ren Brief (*), ontvouwt hij zijne oogmerken met hetzelve omſtandig. Zijne hoofdbedoeling met hetzelve is, te bewijzen, dat aan de Kerken, de Geestelijken en de Kloosters, en midsdien aan God zelven, veel te weinig geſchonken wordt, daar dit toch het gemaklijkſte rantzoen of losgeld voor de zonden is; waarömtrent hij onder anderen dit voorſchrift geeft: „ Schat dus op het zorgvuldigſte de „ verſchillende zonden, welke gij begaan hebt! Zie „ toe, wat gij voor leugens, voor vloeken, en „ meinëed, voor nalatigheden van gedachten, voor „ onreinheden der woorden, voor alle begeerten „ van eenen boozen wil ſchuldig zijt. Voeg hier „ eindelijk bij, wanneer 'er iet van die dingen binnen uw geweten is, waar van de Apostel ſpreekt, „ overſpel, hoererij, onreinigheid, brasſerij en „ dergelijken. Hebt gij alle zonden ſamen opgeteld, zoo overweeg den prijs van elke in het „ bijzonder! En vervolgends begeer ik niet, dat „ gij God voor uwe zonden alles geven zult, wat „ gij hebt; geef hem alleen, wat gij ſchuldig zijt, „ indien gij anders uwe ſchuld ſchatten kunt!" Daar nu, zegt hij elders, niemand van zijne zaligheid zoo volkomen verzekerd kan zijn: „ waaröm „ ſtreeft dan niet ieder een met alle krachten van zijne bezitting, (*totis ſubſtantiæ ſuæ viribus*,) daar „ naar, dat hij ten minſten door de opöffering derzelve in den dood, zich van alle zondenſchuld „ zijns levens vrijkoope? " (*ut vel mortis devoti-*

(*) *Epist.* IX. *ad Salonium pag.* 184-189.

tione redimat, quidquid vitæ offenſione contraxit.)

Deze voor de Geestelijken en Monniken zoo voordeelige Zedenleer, welke van niemand zoo nadruklijk in geſchrift is ingeſcherpt, als van SALVIANUS, bleef ſteeds de overvloejende bron van rijkdommen voor dezelven. De rijkdommen gaven, inzonderheid aan de Biſchoppen, aanzien, en gelijk zij reeds onder de Romeinſche Heerſchappij veel aan het Hof verkeerden, en hunnen invloed oefenden, zoo nam deze invloed meer toe, doordien zij op hunne Kerkelijke Landdagen, (dit werden thans hunne Kerkvergaderingen,) niet alleen voor zich zelven en hunne ambtgenooten, maar ook voor de Christenen in het gemeen, wetten opſtelden en voorſchreven, welke zij alleen daaröm van de Keizers lieten bevestigen, opdat zij in derzelver geheele Rijk zouden gelden. De *Duitſche* Vorſten vonden dit ligchaam van Geestelijken, reeds onderling vast verbonden, en oordeelden het nodig, ter ſtaving van hunne magt, en bevestiging van hunne overwinningen, derzelver invloed tot hunne oogmerken te moeten gebruiken, gelijk zij, in de daad, deeden, gebruikende hen tot hunne gevolmagtigden bij het ſluiten van verdragen en verbonden, gelijk wij daar van in het jaar 587 een voorbeeld vinden, in een verdrag tusſchen de beide *Frankiſche* Koningen GUNTRAM en CHILDEBERT, door bemiddeling van hunne Biſchoppen en Grooten, (*mediantibus ſacerdotibus atque proceribus*,) geſloten (*). Zij verſcheenen ook al vroeg op het Veld

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

De Biſchoppen worden Rijksſtanden.

(*) In BALUZ. *Capitull. regg. Franc. Tom.* I. *p.* 11.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Veld van Mars, (*Campus Martius*, *Kalendæ Martiæ*.) dat is op de oude *Frankiſche* Landdagen, gelijk zij thans ingericht waren. Vervolgends kwamen gemengde vergaderingen voor, wier grondaanleg wel Kerkelijk was, maar welke de Koningen met hunne Grooten en Leenmannen mede bijwoonden, om de daar op gemaakte Kerkelijke Wetten te bekrachtigen, en met Burgerlijke te vermeerderen. De eerſte van deze natuur, zoo veel wij weten, is de vijfde *Paryſſche* Kerkvergadering van het jaar 615 (*). Deze zou men in de daad als eene ſoort van *Rijksdag* kunnen aanzien, maar de Koning zelf noemt ze, bij ſlot, *Synodale Concilium*, eene Kerkvergadering. Langs dezen weg klommen de Biſſchoppen allengs in de Duitſche Landen en Rijken tot de waardigheid van *Rijksſtanden*. Doch, hoe het zij, zij werden thans algemeen als regeerers der Kerk aangezien. Deze *Kerkelijke Regeering* of *Hierarchie*, die eerſt *ariſtocratiſch* was, van de gezamenlijke Biſſchoppen, ſcheen allengs in eene *Oligarchie* der vier *Patriärchen* over te gaan. Aan eene *Monarchale* regeering had nog niemand, naar het ſcheen, gedacht. Evenwel doelde daar reeds zedert een' geruimen tijd het ontwerp der Biſſchoppen van *Rome* op, hetwelk zij met allerhande pogingen en den grootſten ijver hebben voortgezet, tot zij eindelijk in de Weſterſche Kerk hun oogmerk bereikten.

On-

(*) *Ap.* BALUZ. *l. c. pag.* 21. *et in act. Concil. Hard. Tom.* III. *pag.* 551.

Tijtelsder Bisschoppen.

Ondertusschen bleef men over het geheel in de V en VIde eeuw nog bij de oude tijtels, en derzelver gelijkvormigheid voor de Geestelijkheid. De oude algemeene naam van *Papa*, Vader, werd nog aan de Bisschoppen bij aanhoudendheid gegeven. Ondertusschen schijnt de Bisschop ENNODIUS, een kruipend vlijer van den Bisschop van *Rome*, omtrent het begin der VIde eeuw, de eerste geweest te zijn (*), die aan deze Bisschoppen, uitsluitend boven anderen, den naam geeft van *Papa*, of *Dominus Papa*. Doch hij werd daar in alleen van CASSIODORUS nagevolgd; hoewel ook op de Kerkvergaderingen te *Rome* in de jaren 501 en 502 de Bisschoppen aldaar *Papa*, *Apostolicæ sedis præsul*, en de overige Bisschoppen *Sacerdotes* of *Episcopi* heeten (†). JUSTINIANUS noemt wel, in eene Wet van het jaar 541, dezen Bisschop den *allerheiligsten Vader*, (*Papa*,) *van het oude Rome*, maar alleen om den rang van elken der vijf *Patriärchen* aan te duiden, die overigens elkander in rechten gelijk waren. In het jaar 585, wordt een Bisschop van *Lugdunum*, als Voorzitter van de tweede Kerkvergadering te *Maçon*, *Episcopus Patriärcha* genoemd (§). Terwijl JUSTINIANUS in zijne Wetten zoo wel den Bisschop van *Konstantinopolen* EPIFANIUS den *Heiligsten en Zaligsten Aardsbisschop der Koninglijke stad en*

(*) ENNOD. *Libr.* IV. *Epist.* I. *Tom.* I. *Opp. pag.* 857. *ed. Sirmond.*.

(†) HARD. *l. c. Concil. pag.* 967, 976.

(§) HARD. *l. c. Tom.* III. *pag.* 459.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en Oecumeniſchen, (algemeenen,) *Patriärch* noemt (*), als ook den Biſchop van *Rome*, JOANNES, met den naam van *Heiligſten Aardsbisſchop der eerwaardige ſtad Rome en Patriärch*, aanſpreekt (†), geeft deze zich zelven aldaar in eenen Brief aan den Keizer alleen den Tijtel: *Bisſchop van Rome*, en in de voorgaande Wet wordt hij van den Keizer alleen *Sanctiſſ. Papa veteris Romæ* genoemd. Maar een klein *Metropolitaan* van *Larisſa*, ſtelt boven zijnen Brief aan den *Roomſchen* Biſchop BONIFACIUS in het jaar 531 dit opſchrift: *Domino meo ſancto, ac per omnia beatiſſimo, et revera venerando Patri Patrum, univerſali Patriarchæ* (§), en zoo omtrent noemen hem andere Biſchoppen in hunne Brieven, alleen met weglating van het woord *univerſali*. Nog is aan te merken, dat de Tijtel van *Aardsbisſchop* en *Patriärch* verwisſeld wordt, tot dat de eerstgemelde eigen werd aan de *Metropolitanen*. De naam van *Exarchen*, dien de drie groote *Metropolitanen* van *Eſeze*, *Heraclea* in *Thracië*, en *Cæſarea* in *Pontus* gevoerd hadden, bleef nog in wezen, maar had alle kracht verloren, nadat de *Patriärch* van *Konſtantinopolen* hun hunne voornaamſte voorrechten onttrokken had.

Patriärchen van

Bij de *vijf Patriärchen*, welke de Kerk, in het midden der Vde eeuw, had, kwam, honderd jaren la-

(*) *Cod. Libr.* I. *Cap.* 1. *de Summa Trinit. l.* 7. *Novell.* 7. *Novell.* 16.

(†) *l.* 8. *Cod. de Summa Trinit.*

(§) HARD. *Act. Concil. Tom.* II. *pag.* 1111.

later, eenigermate een zesde, de Bisſchop van *Justiniana Prima* of *Prævalis*, in de provintie van dien naam, die tot het Oostersch *Illyricum*, thans *Albanië*, behoorde, gelegen, zijnde de geboorteſtad van Keizer JUSTINIANUS. Deze Keizer bepaalt dit in eene Wet aan den Bisſchop dezer ſtad, CATILLIANUS (*), en bevestigde het vervolgends in eene andere (†), met de nadere bepaling, dat gemelde *Aardsbisſchop* van eene bijzondere Kerkvergadering zal ingewijd worden, en volkomen in de hem ondergeſchikte landen den post zal bekleeden, als de Apostoliſche Stoel van *Rome*, volgends de vastſtelling van den Heiligen Vader, (*Papa*,) VIGILIUS. Maar deze nieuwe *Patriärch*, die alleen zijnen oorſprong had, in de genegenheid des Keizers voor zijne geboorteplaats, ſchijnt ſpoedig weder dit gezag verloren te hebben.

Justiniana Prima en Seleucia.

Oosterſche Schrijvers van laater eeuwen maken ook gewag van eenen *Patriärch* van *Seleucia*, en de daar tegen over aan den *Tigris* gelegene ſtad *Cteſifon* (§), alwaar in de daad de voornaamſte Bisſchop der *Perſiſche* Christenen, of hun *Metropolitaan* bij de *Grieken* ook *Aardsbisſchop* genoemd, reeds in het midden der IVde eeuw zijnen zetel had. Nu is het geheel niet onwaarſchijnlijk, dat de *Patriärch* van *Antiöchië* geduld hebbe, dat de *Christenen* in *Perſië*, onder dezen Bisſchop, als hunnen *Primas* of *Primaat* geſtaan hebben, maar dat hij de rech-

(*) *Nov.* 11. (†) *Nov.* 131. *Cap.* 3.

(§) ASSEMANI *Bibl. Orient. T.* I. *p.* 913.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

rechten van *Patriärch* zou bezeten hebben, heeft geenen grond in de Geschiedenis.

Merkwaardig is, in dit Tijdperk, de twist over den Tijtel van *algemeenen*, (*Oecumenischen*,) *Bisschop*, welken GREGORIUS *de Groote*, Bisschop van *Rome*, zoo euvel nam in JOANNES *Jejunator*, of *den Vaster*, *Patriärch* van *Konstantinopolen*. Ἡ οἰκουμένη, was de benaming van het *Romeinsche* Rijk, gelijk καθολικος, (*Katholijk*,) gebruikt werd van het geen door het geheele Rijk verspreid was; in dien zin wordt het eerst in den Brief van de Kerk van *Smyrna* (*), het woord *Katholijk* van de Christen-Kerk gebruikt, omdat zij zich reeds in alle de Wingewesten des Rijks gevestigd had. Men stelde dezen naam vervolgends tegen over de Ketterschen aanhangen, die in de ééne of andere Provincie opkwamen, dus kreeg dit woord *Katholijk* de betekenis van *Rechtzinnig*. — Gelijk 'er onder de Staatsbedienden in het Rijk één was, καθολικος geheeten; die de *algemeene* inkomsten van eenen of anderen Kreits bestuurde, zoo noemden ook de *Grieken*, ten tijde van PROCOPIUS (†), den Bisschop der Christenen in *Persarmenië*, die het opperst opzicht had over *alle* de Christen Gemeenten aldaar, καθολικος, welken tijtel nog tot op de nieuwste tijden verscheidene Oosterssche Kerkvoogden hebben blijven voeren. Bijna even eens is het met het woord οικουμενικος, hetwelk men door het Latijn-

Twist over den Tijtel van algemeenen Bisschop.

(*) Bij EUSEB. *Hist. Eccles.* IV. 15.

(†) *De bello Pers.* II. 25.

tijnſche *Univerſalis* uitdrukte. Een *Concilium Oecumenicum*, is eene Kerkvergadering, tot welke Biſſchoppen uit het geheele Rijk genodigd werden, ſchoon 'er geen vierde gedeelte verſcheen, en wier beſluiten het geheele Rijk door werden aangenomen en golden. Deze naam van algemeene Kerkvergadering wordt het eerst gevonden in de Handelingen en Brieven der Kerkvergadering te *Chalcedon*, en kort daar na gaf GELASIUS van *Cyzicum* (*) denzelven ook aan de Kerkvergadering van *Niceë*.

Te *Chalcedon* werd ook eerst, niet door de vergaderde Biſſchoppen, maar door eenen verdrevenen Ouderling, twee Kerkedienaren, en nog eenen Christen van *Alexandrië*, in eenen Brief aan den Roomſchen Biſſchop LEO (†), aan dezen de naam van *Oecumeniſchen* of *algemeenen Aardsbiſſchop* en *Patriärch van het Groote Rome* gegeven. Men kan eigenlijk dus niet zeggen, dat de Kerkvergadering zelve dit gedaan hebbe. Ondertuſſchen kon deze naam aan elken *Patriärch* gegeven worden, als zijnde de *algemeene Opziener van zijn Patriärchaal Gebied.* Ondertuſſchen vindt men tot in de VIde eeuw geen ſpoor, dat dezelve aan den *Patriärch* van *Konſtantinopolen* gegeven is, en zoo veel men weet, is hij aan geene andere Patriärchen dan aan dien van *Rome* en *Konſtantinopolen* gegeven geworden, omdat deze de beide Hoofdſteden van het Rijk waren, en deze Kerkvoogden het Voorzitterſchap bekleedden, op

(*) *Volum. Act. Concil. Nicæn. T.* I. *Hard. p.* 345.

(†) *Act. Concil. Chalced. l. c. p.* 321, 325, 332, 336.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

op de *algemeene* Kerkvergaderingen. In het jaar 518 komt deze tijtel het eerst van den *Patriärch* van *Konſtantinopolen* voor, op de Kerkvergadering van *Konſtantinopolen*, hem gegeven in het opſchrift van eenen Brief van de Geestelijkheid en Monniken van *Antiöchië* (*), en van de Kerkvergadering zelve (†). In eene andere Kerkvergadering aldaar, in het jaar 536, wordt de *Patriärch* MENAS ook *algemeen Aardsbisſchop* en *Patriärch* genoemd (§). Doch tevens noemden verſcheidene Abten en Monniken den *Roomſchen* Bisſchop AGAPETUS ook *Aardsbisſchop van het Oude Rome* en *algemeenen Patriärch* (**), en eene menigte Bisſchoppen gaven hem in het hoofd van hunnen Brief den Tijtel: *Vader der Vaderen*, *Aardsbisſchop der Romeinen*, en *Patriärch* (††). Om dezen tijd, dat is, zedert het jaar 533, verſchijnen de *Patriärchen* van *Konſtantinopolen* met dezen eernaam dikwijls in de Wetten van JUSTINIANUS (§§).

Het moet derhalven vreemd voorkomen, dat JOANNES, Bisſchop van *Konſtantinopolen*, door de Bisſchoppen van *Rome*, wegens het gebruik van dezen Tijtel zoo hevig beſchuldigd is geworden. Deze JOANNES, uit *Kappadocië* geboortig, oefende eerst een

(*) *Act. Concil. Conſtantin. T.* III. *Hard. p.* 1317.

(†) *l. c. pag.* 1321.

(§) *l. c. pag.* 1236, 1245, 1260, 1268.

(**) *l. c. p.* 1203. (††) *l. c. p.* 1217.

(§§) *l.* 7. *Cod. de Summ. Trin. l.* 34. *Cod. de Epiſc. audientia Nov.* 3, 5, 7, 16, 42, 67, 79.

eerst een handwerk, maar werd naderhand *Diakon* bij de Groote Kerk te *Konſtantinopolen* (*). Hij leefde zoo ſtreng, en vastte zoo menigvuldig, dat hij daar van den naam van *den Vaster* kreeg, (νηστεύης, *Jejunator*). (†). Toen men hem in het jaar 585 of 586 tot het Bisdom van *Konſtantinopolen* wilde verheffen, zocht hij het, hoewel vergeefs, met de vlucht te ontgaan. De *Roomſche* Biſſchop GREGORIUS *de Groote* prees hem in het eerst daaröm, en beval zich aan zijne Gebeden aan (§); en erkende zijne godzaligheid en nederigheid (**). Maar naderhand, toen hij met hem in twist geraakt was, beſchuldigde hij hem van verwaanden hoogmoed en huichelarij (††). Evenwel noemt hij hem, na zijn dood, den Heiligſten Biſſchop (§§). Doch des te meer hebben de *Grieken* hem geprezen en ook onder de Heiligen van hunne Kerk geplaatst. De *Patriärch* SOFRONIUS van *Jeruſalem* noemt hem bij FOTIUS (***), eene woonſtede der deugden. Om jegens de armen recht milddadig te zijn (†††), leende hij geld van Keizer MAURITIUS tegen een Handſchrift, waar bij hij zijn vermogen te pand ſtelde. Na zijn overlijden in het jaar 595, vond men, dat zijne nalatenſchap enkel be-

(*) THEOFAN. *Chronograph. pag.* 213.
(†) THEOFYL. SIMOCATT. *Hist. Maurit.* VII. 6.
(§) *L.* I. *Ep.* 4. (**) *L.* V. *Ep.* 43.
(††) *Libr.* V. *Epist.* 20. *Libr.* III. *Epist.* 53.
(§§) *L.* VI. *Ep.* 66. (***) *Cod.* CCXXXI. *p.* 889.
(†††) THEOFYL. SIMOC. *l. c.*

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

beſtond in eene houten bedſtede, eenen wollen deeken, en eenen verſletenen mantel. De Keizer ſcheurde toen het Handſchrift in ſtukken, en liet deze goederen als groote kostbaarheden in zijn Paleis brengen, alwaar hij ten tijde van de groote vasten in die bedſtede ſliep. JOANNES heeft ook eenige ſchriften nagelaten, zoo ſchrijft men hem toe eene *aanwijzing voor Boetelingen*, Ακολουθια και ταξις επι εξομολογουμενων. *Een voorſchrift en verordening voor de genen, die hunne zonden belijden*, in de *Latijnſche* Kerk *libellus poenitentialis* genoemd. Dit is uitgegeven door P. JOHAN MORIN (*). Men twijfelt echter ſterk aan de echtheid van dit ſtuk, ten minſten is het niet zonder laater inlasſchingen tot ons gekomen. Eene *Predikatie*, of een daar naar gelijkend *voorſchrift* van dezen *Patriarch* voor *die genen, welke hunne zonden aan eenen Leeraar biechten willen*, ook door MORIN uitgegeven, ſchijnt een uittrekſel van het eerstgemelde te zijn. Bovendien vindt men nog twee Leerredenen, die aan onzen *Patriarch* behooren, onder de Predikatiën van CHRYSOSTOMUS; eene *over de kuischheid en den maagdelijken ſtaat* (†), en eene andere *over de valſche Profeeten en Leeraars* (§). Nog gewaagt ISIDORUS van *Hispalis* (**) van een geſchrift *over het*

(*) *Comment. Histor. de disciplina in administratione Sacramenti Poenitentiæ.*

(†) *In Opp. Chryſost. Opusc. Var. Tom.* I. *p.* 808.

(§) *l. c. Tom.* VI. *pag.* 396.

(**) *De SS. Eccles. Cap.* 26.

het Sacrament des Doops, door JOANNES *den Vaster* opgesteld.

Deze *Patriärch* JOANNES *de Vaster* nu hield in het jaar 587, onder de regeering van TIBERIUS II, eene vergadering van *Oosterſche* Bisſchoppen, te *Konſtantinopolen*, op welke GREGORIUS, *Patriärch* van *Antiöchië*, die over zekere misdrijven beſchuldigd was, werd vrijgeſproken (*). In deze vergadering bekleedde JOANNES het ambt van Voorzitter, en bediende zich, zoo als zijne voorzaten gedaan hadden, in alle de ſchriften en ſtukken dezer vergadering, van den Tijtel van *Oecumeniſchen Patriärch*. Dit nam de toenmalige Bisſchop van *Rome*, PELAGIUS II, zoo kwalijk, dat hij (†) alles, wat op deze *Synode* gebeurd was, wegens dezen zoo *ſnooden trotſchen naam*, (*nefandum elationis vocabulum*,) door eenen bijzonderen Brief, voor nietig verklaarde, en den *Aardsdiaken*, dien hij als zijn zaakgelastigden aan het Keizerlijke Hof, (*ad veſtigia Dominorum*,) naa *Konſtantinopolen* gezonden had, verbood, het Avondmaal met den *Patriärch* aldaar te houden. BARONIUS heeft eenen Brief van PELAGIUS over dit onderwerp in zijne Jaarboeken ingevoegd, maar reeds lang is de onëchtheid van dezen Brief bewezen. Daar de *Patriärchen* van *Konſtantinopolen* te vooren reeds dezen tijtel voerden, kan de reden, waarom PELAGIUS 'er thans eerst tegen opkwam, geene andere geweest zijn, dan dat eene

(*) EVAGRIUS *Hist. Eccles. L.* VI. *C.* 7.

(†) GREG. *de Groote L.* V. *Ep.* 18. *T.* II. *p.* 74.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

eene Kerkvergadering, die over eenen *Patriärch* oordeelde, te veel luiſter op den *Patriärch* JOANNES verſpreidde, hetwelk de ijverzucht van den *Roomſchen* Biſchop gaande maakte.

JOANNES bleef evenwel, tot zijne dood toe, in het jaar 590, dezen eernaam voeren, waaröm GREGORIUS, de Opvolger van PELAGIUS, hem de hevigſte beſtraffingen deed in eenen Brief (*), welken hij aan zijnen afgevaardigden, (*Responſalis*,) te *Konſtantinopolen*, SABINIANUS, zond, met last om hem dien te overhandigen. Hij verweet hem, dat hij, door dezen *dwaazen en trotſchen naam*, toonde, met verachting van alle zijne Broederen, *alleen Biſchop* te willen genoemd zijn. De Kerkvergadering van *Chalcedon* had wel de *Biſchoppen des Apoſtoliſchen Stoels te Rome algemeen* genoemd, maar niemand van hen had dezen *verwaanden naam* aangenomen. Bij ſlot vermaant hij hem, zich niet verder eenen *algemeenen Vader in de Wereld*, (*Generalis Papa in mundo*,) te laten noemen, opdat hij zich geen zwaarder oordeel op den hals haale.

Hij ſchreef tevens aan zijnen *Diaken*, dat hij zich verwonderde, hoe deze had kunnen toelaten, dat de Keizer liſtig bepraat was geworden, om hem GREGORIUS ſchriftelijk tot vrede met den *Patriärch* te vermanen, alzoo *in dezen ſtrafbaren tijtel te bewilligen niet minder zou zijn, dan het Geloof te verzaken.*

Tevens ſchreef hij over hetzelfde onderwerp aan den

(*) *l. c. p.* 741-746.

den Keizer MAURICIUS (*), dat de ergernis over dezen tijtel algemeen was; hij GREGORIUS was een *knecht van alle Priesters*, zoo ver zij Priesterlijk leefden. Nog schreef hij aan de Keizerin KONSTANTIA, bij welke hij eenigermate klaagde, dat de Keizer hem aangeschreven had, om zich vredelievend te betoonen jegens den *Patriärch* JOANNES (†).

Na de dood van JOANNES, in het jaar 590, ging deszelfs opvolger CYRIACUS voort, den eernaam *Oecumenisch* te gebruiken. Ook bij dezen drong GREGORIUS, hoewel niet met de voorige hevigheid, aan, om dien *strafbaren* en *ergerlijken* naam niet langer te gebruiken (§). Naardien Keizer MAURICIUS hem herhaalde keeren liet vermanen, om de afgevaardigden van CYRIACUS wel te ontvangen, verdedigde zich GREGORIUS in eenen anderen Brief aan gemelden Keizer (**). De Keizer had hem onder anderen bevolen, om geene ergernis tusschen hen te verwekken, over eenen *nietsbeduidenden*, (*frivolum*) *naam*. Maar GREGORIUS merkte aan, dat dezelve ligt schadelijk konden worden. Als de *Antichrist* zichzelven God zal noemen, zal het ook zulk een naam zijn, maar toch heel schadelijk. Wie een *algemeen Priester* genoemd wil worden, die is een voorloper van den *Antichrist*, omdat hij zich boven alle Priesters verheft, gelijk de *Antichrist* boven alle menschen.

GRE-

(*) *l. c. Ep.* 20. *p.* 747. (†) *l. c. Ep.* 21. *p.* 750. (§) *L.* VII. *Ep.* 4, 5. *p.* 850 *Ep.* 31. *p.* 878. *L.* XIII. *Ep.* 40. *p.* 1246. (**) *L.* VII. *Ep.* 33. *p.* 881.

III BOEK XII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

GREGORIUS schreef insgelijks aan de *Patriärchen* van *Alexandrië* en *Antiöchië*, om hen tegen den *Patriärch* JOANNES op te zetten, van welks *Duivelsche aanmatiging*, (*diabolica usurpatio*,) hij hun bericht gaf (*). Hij slaagde echter bij hen niet volkomen naar wensch. ANASTASIUS, *Patriarch* van *Antiöchië*, vermaande hem, niet toe te laten, dat de booze geest, zonder oorzaak, de zielen zou kunnen ziften, en poogde hem, met 's Keizers woorden, zachter gevoelens in te boezemen. GREGORIUS daartegen, wilde hem, in zijn antwoord (†), beduiden, dat deze zaak op eene vervalsching van het geloof zou uitlopen. EULOGIUS, *Patriärch* van *Alexandrië*, liet hem lang op antwoord wachten (§), en toen hij hem eindelijk schreef, dat hij den *Patriärch* van *Konstantinopolen* dien trotschen naam niet wilde geven, gelijk GREGORIUS *bevolen had*, en integendeel dezen den *algemeenen Vader*, (*universalis Papa*,) noemde, mishaagde hij door dit laag kruipen aan GREGORIUS, die hem weder schreef (**), dat hij het woord *bevelen* toch niet weder moest laten hooren, alzoo hij al te wel wist, dat zij beiden slechts *Broeders* waren, ja dat EULOGIUS in *zeden* zijn *Vader* was, even min moest hij hem, in het vervolg, *algemeenen Vader* noemen, naardien GREGORIUS zijne eer enkel in de eer zijner Broederen en der algemeene Kerk zocht. On-

(*) *Libr.* V. *Ep.* 43. *L.* VII. *Ep.* 34.
(†) *L.* VII. *Ep.* 27. (§) *L.* VI. *Ep.* 60.
(**) *Libr.* VIII. *Epist.* 30.

Ondertusschen schijnt de *Alexandrynsche Patriarch* de ware bedoeling van den *Roomschen* Bisschop wel getroffen te hebben. Te weten, dat deze eigenlijk naarijverig was, over den *Patriärch* van *Konstantinopolen*, immers terwijl zij met alle drift alle heerschappij in de Kerk scheenen tegen te gaan, waren deze Bisschoppen 'er steeds op uit, om de Kerk van *Rome*, als het *hoofd der Kerk*, in naam van den Apostel PETRUS, te verheffen; zoo schrijft GREGORIUS *de Groote*, aan eenen Bisschop van *Syracusen* (*), dat niemand kan twijfelen, dat *de Kerk van Konstantinopolen aan de Roomsche onderworpen is*, als ook, *dat aan deze alle Bisschoppen onderworpen* zijn (†), ja zelfs, aan de *Macedonische* en *Griekse* Bisschoppen, dat *geene Synodale Handelingen, zonder het gezag en toestemming van den Apostolischen Stoel eenige kracht hebben.*

BARONIUS (§), en op zijn voetspoor andere Schrijvers van zijne Kerk, hebben geschreven, dat, eindelijk, de opvolger van GREGORIUS, BONIFACIUS III. van den Keizer FOKAS verkregen heeft, dat voortaan de Bisschop van *Rome* alleen *Oecumenisch* of *algemeen* zoo heeten, waar toe men zich op ANASTASIUS (**) en PAULUS *Diaconus* (††) beroept;

(*) *Libr.* IX. *Epist.* 12. *pag.* 940.
(†) *Libr.* IX. *Epist.* 59.
(§) *Ann. ad ann.* 606. *n.* 2. *pag.* 225.
(**) *Lib. Pontific. in Bonifac.* III. *p.* 237.
(††) *De Gest. Langobard. L.* IV. *C.* 37.

III BOEK XII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

roept; maar deze beide Schrijvers noemen het woord van *Oecumeniſche Patriärch* geheel niet. Ondertuſſchen hebben de *Proteſtanten* dit geern overgenomen, en op dien grond gemeend, dat men de *grondvesting van het Pausdom*, of de *Heerſchappij* van den Bisſchop van *Rome*, over alle Westerſche Kerken, in deze uitſpraak van FOKAS, een Dwingeland, in het jaar 606, ſtellen kon. De waarheid der zaak is deze. Reeds vroeg had de *Roomſche Kerk* de eerstheid van rang, onder de overige Gemeenten, niet omdat zij de Stoel was van den Apostel PETRUS, gelijk hare Bisſchoppen beweerden, maar omdat *Rome* de Hoofdſtad des Rijks was; vervolgends was de Gemeente van *Nieuw-Rome*, of *Konſtantinopolen*, haar volkomen *gelijk* geſteld, ja deze begon reeds, gelijk door Keizer JUSTINIAAN werklijk geſchiedde (*), als de *eerſte* aangemerkt te worden; maar FOKAS verſtoord op den *Patriärch* van zijne Hofſtad, bevestigde dien van *Rome* in deszelfs oude eerstheid van rang.

Met dit alles bleven de *Patriärchen* van *Konſtantinopolen* in het bezit en gebruik van den tijtel *Oecumeniſche* of *algemeene* Patriarch volharden, die hun van Keizers, Kerkvergaderingen, en bijzondere Bisſchoppen is gegeven geworden; zelfs hebben zij dien tijtel behouden, nadat het *Griekſche* Rijk onder de Turken gekomen is (†).

Een

(*) *l.* 25. *Cod. de SS. Eccles.*

(†) Zie J. ELSNER *Nieuwſte beſchrijving der Griekſche Christenen* III. *Hoofdſt. Bladz.* 52.

Een Levensbeschrijver van GREGORIUS *den Grooten* (*) verhaalt, dat deze Bisschop, bij gelegenheid van dezen twist, om zijne nederigheid te openbaren, het eerst voor zich en zijne navolgers den tijtel hebbe aangenomen van *Knecht der Knechten Gods*. Doch niets is zekerer, dan dat deze tijtel voor zijnen tijd reeds in gebruik is geweest. AUGUSTINUS (†) noemde zich reeds *Episcopus*, *Servus Christi*, *Servorumque Christi*, als ook (§): *Episcopus*, *fervus Christi*, *et per ipfum fervus fervorum ipfius*. En dus meer andere Bisschoppen. De reden was, dewijl men eigenlijk alle soort van *Kerkelijken*, die aan den dienst van God gewijd waren, in eenen bijzonderen zin, *Dienstknechten van God*, *fervi Dei* noemde, allerbijzonderst werden de *Heiligen* dus genoemd, daarom noemden zich de Bisschoppen *Knecht der Knechten Gods*. GREGORIUS *de Groote* nam ook, in zijne Brieven, dezen tijtel aan, welke eindelijk aan de *Roomsche* Bisschoppen eigen is geworden, echter met die verandering, dat zij zich in hunne Brieven of *Breves* alleen *Papa*, maar in hunne *Bullen* of Kerkwetten *fervus fervorum Dei* tekenen.

Tijtel van Knecht der Knechten Gods.

(*) JOANN. *Diacon. Vita S. Gregorii Papæ L.* II. *C.* 1. *p.* 45. *T.* IV. *Opp.* (†) *Ep.* 130. *T.* II. *p.* 290. (§) *Epist.* 217. *pag.* 608.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Roomſche Pauſen. Kerkelijke Wetten. Monniken. Monniken-orden.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Geſchiedenis der Roomſche Biſchoppen in dit Tijdvak.

Uit het één en ander, hetwelk ons, in het voorgaande *Hoofdſtuk*, is voorgekomen, mag men reeds opmaken, hoe de Roomſche Biſchoppen ſteeds beoogden, hun gezag te vergrooten en uit te breiden. De tijdsomſtandigheden dienden hun daar toe op eene bijzondere wijze. Bij den ondergang van het *Weſterſche* Keizerrijk, bleef hun gezag en aanzien ſtand houden bij de Vorſten dier Volken, die dit Rijk hadden omgekeerd. Toen zij vervolgends weder onder het Oppergebied der Romeinſche Keizers van *Konſtantinopolen* kwamen, moesten deze hen, om redenen van ſtaat, ontzien, wegens den invloed, welken zij, in het Westen, hadden. Ook wisten de *Patriärchen* van *Rome* van de verdeeldheden der Oosterſche Biſchoppen zich uitmuntend te bedienen, en zich eene meerderheid ook bij de Oosterſche Gemeenten te verwerven. Zoo lang *Rome* onder de heerſchappij der *Gothiſche* Koningen ſtond, hadden zij de Oosterſche Keizers in hunne Brieven *Zoonen* genoemd, en dezen tijtel bleven zij, als naar gewoonte, gebruiken, nadat *Rome* weder onder deze Keizers onderworpen was geworden (*). Met één woord, zij gingen onöphoudelijk voort, hun doel,

(*) *l.* 8. *C. de Summa Trinit. etc.*

doel, de alleenheerſching in de Kerk, te bevögen, en van ſtap tot ſtap te naderen. III BOEK XIII Hoofdſt.

Na de dood van SIMPLICIUS (*), in het jaar 483, kwam de *Senaat* van *Rome*, de *Geeſtelijkheid*, en de Gemeente, in de *Pieterskerk* bijëen, tot verkiezing van eenen nieuwen Biſchop. In deze bijeenkomst verſcheen de Opperſte Staatsdienaar van den Koning ODOACER, BASILIUS, die, in naam van denzelven, zijne verwondering te kennen gaf, dat men iet zonder zijne medewerking ondernomen had, dewijl het hem voornaamlijk toekwam, om bij eene Biſchops verkiezing te zorgen, dat noch de Kerkelijke, noch de Burgerlijke rust geſtoord werd (†). BASILIUS zal dus, ongetwijfeld, zijn aandeel gehad hebben, in de verkiezing van FELIX II. tot Opvolger van SIMPLICIUS. Deze FELIX, die in het jaar 492 overleed, zich in de *Eutychiäanſche* verſchillen mengende, was ſtout genoeg, om de *Patriärchen* van *Konſtantinopolen* en *Alexandrië* in den ban te doen, gelijk de eerstgenoemde, ACACIUS, hem insgelijks deed, waar door de ſcheuring tuſſchen deze beide Gemeenten niet weinig bevorderd werd. na C. G. Jaar 476. tot 622. FELIX II.

Zijn Opvolger, GELASIUS I, heeft het Biſchoppelijk beſtuur te *Rome*, van het jaar 492 tot 496, waargenomen, aan dezen worden eenige merkwaardige geſchriften toegekend. Eene verordening over het GELASIUS I.

(*) Men zie van hem *Deel* V. *Bladz.* 357.

(†) Men vindt dit verhaal in de Handelingen eener *Roomſche Synode* 503. bij HARDUIN. *act. Concilior. Tom.* II. *pag.* 977.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

het *H. Avondmaal*, welke GRATIANUS (*) bewaard heeft, is een ſtuk van een' Brief, door hem aan twee Biſſchoppen gezonden. Daar in zegt hij: „ Wij „ hebben vernomen, dat ſommigen enkel het H. „ Ligchaam nemen; maar zich van den kelk des „ H. Bloeds onthouden. Deze mogen toch, dewijl „ zij, ik weet niet in welk, dwaalgeloof verward „ zijn, of het geheele *Sacrament* genieten; of van „ het geheele geweerd worden; dewijl het verdeelen „ van eene en dezelfde verborgenheid niet zonder „ groote Kerkroof kan ondernomen worden." Het zij zoo, dat deze woorden bijzonder de *Manicheën* bedoelen, die toen te *Rome* en in *Italië* het hoofd weder begonnen op te ſteeken (†), evenwel is deze uitſpraak eene onbepaalde verwerping van de gedachte, als of men volſtaan kon met de helft der plegtigheid van het Avondmaal, hetwelk CHRISTUS heeft ingeſteld. HARDUIN heeft dit ſtuk niet gevoegd in zijne verzameling, in welke hij echter een ander ſtuk geplaatst heeft (§), een beſluit *omtrent de Heilige en Apokryfe Boeken*, hetwelk GELASIUS in het jaar 494 zal genomen hebben, met 70 andere,

(*) *De Conſecratione Diſtinct* II. *Cap.* 12. *p.* 1142. *Tom.* I. *Corp. Jur. Canon. ed. Boehmer.*

(†) Wij weten dit uit LEO *den Grooten Serm.* IV. *de Quadrageſim. ſeu* XLII. *pag.* 161. alwaar hij van deze *Manicheën* zegt: „ Zij nemen wel, met den onwaardigen mond, het ligchaam van CHRISTUS, maar weigeren volſtrekt het bloed onzer verloſſing te drinken."

(§) *Act. Concil. Tom.* II. *pag.* 937.

re, te *Rome* vergaderde Biſchoppen; in hetwelk als het ware de eerſte *Index librorum prohibitorum* vervat is. Ook wordt in hetzelve gezegd, dat, alhoewel alle *Katholijke* Gemeenten in de wereld maar één Bruid van CHRISTUS vertoonen, evenwel de Heilige Katholijke en Apoſtoliſche Kerk van *Rome*, niet door *Synodale* beſluiten, maar door de woorden des Heeren zelven: *Gij zijt Petrus* enz. den voorrang boven alle Gemeenten verkregen heeft. Deze Kerk is dan de eerſte, die van *Alexandrië* de tweede, die van *Antiöchië* de derde, met voorbijgaan van die van *Konſtantinopolen*. Hetwelk heel wel over het geheel genomen van GELASIUS heeft kunnen afkomſtig zijn, evenwel zijn 'er bedenkingen aangevoerd, waar uit men ſchijnt te moeten beſluiten, dat dit ſtuk, ten minſten, naderhand inlaſſchingen gekregen heeft.

Geheele Boeken, die aan GELASIUS toegeſchreven zijn, hebben hetzelfde lot gehad, dat derzelver echtheid in twijfel is getrokken. Daar onder is een *Liturgisch* werk over den Kerkendienst, (*Sacramentarium Celaſianum*,) het eerst door den Kardinaal TOMMASI in het jaar 1680 in het licht gegeven; hier ſchijnt weder plaats te hebben, dat hetzelve van tijd tot tijd met bijvoegſelen vermeerderd is, ſchoon de eerſte aanleg aan GELASIUS behooren moge. Een ander Boek van den Biſchop GELASIUS tegen EUTYCHES en NESTORIUS (*), hetwelk GENNADIUS (†) een

(*) *In Biblioth. Max. Patr. T.* VIII. *p.* 699.

(†) *De Viris Illuſtr. Cap.* 94.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

een groot en voortreflijk Boek noemt, is hem insgelijks zelfs van sommige geleerden van zijne eigene Kerk, onder anderen van BARONIUS ontzegd; waar toe misschien de volgende plaats in hetzelve iet kan toegebragt hebben: „ De *Sacramenten van het* „ *ligchaam en bloed van* CHRISTUS, welke wij ne„ men, zijn zeker iet Godlijks, om welks wil en „ door hetwelk wij der Godlijke natuur deelachtig „ worden; doch de *zelfstandigheid*, (*substantia*,) „ *of natuur van brood en wijn houdt niet op.* En „ zeker het *beeld* en de *gelijkvormigheid van het* „ *ligchaam en bloed van* CHRISTUS wordt in deze „ handeling van verborgenheden gevierd. Ons wordt „ dus oogschijnlijk genoeg getoond, dat wij van „ den Heere CHRISTUS hetzelfde gelooven moeten, „ wat wij in zijn beeld bekennen, vieren en nemen; „ dat gelijk als *brood en wijn*, door de werking „ des Heiligen Geestes, in de Godlijke zelfstandig„ heid overgaan, en evenwel *in het eigene van* „ *hare natuur blijven*, het zoo ook met die hoofd„ verborgenheid, welks wezen en kracht zij ons „ waarachtelijk voorstellen, gelegen is; het is één „ CHRISTUS, die geheel en waar blijft, dewijl de „ beide Natuuren, uit welke zijn persoon bestaat, „ het hun eigene behouden." — Verscheidene Brieven van GELASIUS, en zijn geschrift *van den Kerkelijken Ban*, (*Epistolæ et Tomus de anathematis vinculo*) (*), betreffen de *Eutychiaansche* verschillen, en inzonderheid de afzetting van ACACIUS.

Eene

(*) *In* LABBEI *Concil. T.* IV. *p.* 1157-1227.

Eene andere verhandeling van GELASIUS (*) is tegen den *Senator* ANDROMACHUS en andere *Romeinen* gericht, die beweerden, dat het Heidenſche Feest der *Lupercaliën*, hetwelk deze Biſſchop afgeſchaft had, moest blijven gevierd worden, beweerende, dat uit het nalaten van hetzelve zekere ziekten ontſtaan waren. Hetwelk niet anders kan verklaard worden, dan dat in zulke groote ſteden, in welken de Heidenen het allengs ooirbaar vonden, als Christenen te leven, het Christelijk en Heidensch Bijgeloof zich veelvuldig ſaamvermengde. Ook is het geene onwaarſchijnlijke gisſing, dat men, in plaats van dit, of een ander Heidensch Feest, ook in de maand *Februarij*, (*februa* van *februare* reinigen,) kort daar na het Christelijke Feest der *reiniging van* MARIA heeft ingevoerd, om de Christenen des te gemaklijker aan het affchaffen van het eerſte te gewennen, van hetwelk men bovendien ook eenige plegtigheden bij deze verändering overnam, als het wijden van waschkaarſen, hetwelk aan het Christelijke feest den naam van *festum candelarum*, of *lichtmiſſe*, gegeven heeft.

ANASTASIUS II, de volgende *Roomſche* Biſſchop, van het jaar 496 af, dacht vreedzamer over de twisten met de Oosterſche Biſſchoppen, dan zijne voorzaten (†), en was op het punt, om zelfs de Kerkelijke eer van ACACIUS weder te herſtellen ANASTASIUS II.

(*) *Ibid. pag.* 1234.

(†) Dit blijkt uit zijnen Brief aan den Keizer ANASTASIUS bij LABBEUS *l. c. pag.* 1278.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

len (*), toen hij onverziens door een schielijke dood werd weggerukt, in het jaar 498, hetwelk men, naar de vooröordeelen van dien tijd, als eene straffe van God beschouwde.

Na zijne dood verdeelde zich de Senaat, de Geestelijkheid, en de Gemeente, in twee partijën, bij de verkiezing van eenen nieuwen Bisschop. De ééne verkoos den *Diakon* SYMMACHUS, de andere den *Aardsouderling*, dat is, niet het hoofd van het *Roomsche* Ouderlingschap, maar dien de Bisschop het meest raadpleegde, LAURENTIUS. De *Roomsche Senator* FESTUS, die als Gezant aan het Keizerlijke Hof den Keizer hoop gegeven had, op bevrediging, wordt gezegd, door omkoping bewerkt te hebben, dat eene partij LAURENTIUS tot Opvolger van ANASTASIUS benoemde (†). De partij van SYMMACHUS was echter de talrijkste, maar de eene en andere oefenden ontallijke plunderingen, moorden, en andere buitensporigheden. Eindelijk besloten beide de partijën hunne zaak ter beslissing voor den *Oostgothischen* Koning DIEDERIK te *Ravenna* te brengen. Deze *Ariaansche* Vorst deed uitspraak, dat die der mededingeren als Bisschop zou erkend worden, die het eerst ingewijd was geworden, en de meeste aanhangers had. Dus behield SYMMACHUS de overhand. Deze hield hier op eene Kerkvergadering te *Rome*, in het jaar 499 (§), waar op be-

SYMMACHUS.

(*) *Liber Pontif. in Anastas.* II. *p.* 170.

(†) THEOD. *Lector in Excerpt. H. E. L.* II. *C.* 17.

(§) *Synod. Rom.* I. *T.* II. *Hard. p.* 918.

besloten werd, dat in het vervolg ieder van de Geestelijkheid, die bij het leven van den Roomschen Bisschop eenige maatregelen voor zijnen opvolger zou beraamen, zijnen post en de Kerkelijke gemeenschap zou verbeuren enz. Op eene andere Sijnode, in het jaar 501, benoemde SYMMACHUS, uit medelijden, LAURENTIUS tot Bisschop van *Nuceria*, thans *Nocera* (*). Evenwel deed de onderliggende partij, in het jaar 502, eene nieuwe poging, om SYMMACHUS den voet te ligten. FESTUS en PROBINUS, leden van den *Senaat*, met eenige leden der Geestelijkheid, beschuldigden hem van groote misdaaden, en zonden de daar toe omgekochte getuigen aan het Hof van den Koning DIEDERIK. De Geestelijkheid verdeelde zich op nieuw tusschen de twee mededingers; waar van de gemelde Raadsheeren den Koning kennis gaven, en hem verzochten, eenen Opperöpziener, (*Visitator*,) over de *Roomsche* Kerk aan te stellen. Hier toe benoemde de Koning ook PETRUS, Bisschop van *Altino*, maar zegt de Schrijver, die dit verhaalt (†), tegen de Kerkelijke Wetten, omdat, naar zijne mening, eene Kerkvergadering hier beslisfen moest, en niet de Landsvorst. 'Er schijnt werklijk, op 's Konings bevel, in het jaar 502, eene nieuwe *Synode* te *Rome*, de *derde* in dezen reeks, bijëengekomen te zijn, en andermaal ten voordeele van BONIFACIUS, uitspraak gedaan te hebben.

Maar

(*) *Lib. Pontif. in Symmacho pag.* 172.

(†) *Lib. Pontif. l. c. pag.* 73.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Maar de twist werd geheel beſlist in de *vierde* Kerkvergadering te *Rome*, in het jaar 503. Zij heet *Synodus Palmaris*, naar eene der twee gebouwen te *Rome*, *Palma aurea* of *Donius palmata*, en *Proticus palmata*, waarſchijnlijk naar het eerſte, in hetwelk de *Senaat* plagt te vergaderen. Zij kwam bijëen, op Koninglijk bevel, en de aanzienlijkſte Biſſchoppen uit *Italië* waren hier tegenwoordig. Zoo als de *Motropolitanen* van *Mediolanum* en *Ravenna*. Deze Biſchoppen erkennen zelven, dat de vergadering door den Keizer beleid was (*), ſchoon zij 'er terſtond bijvoegen, dat SYMMACHUS zelf, dien men aangevallen had, *dezelve had moeten uitſchrijven*, dewijl hem het voorrecht van PETRUS, en naar dit *bevel des Heeren*, het gezag der *Synoden* eene bijzondere magt over de Kerken had medegedeeld; en 'er ook daaröm *geen voorbeeld van was*, *dat mindere Biſchoppen over den Roomſchen gericht gehouden hadden*. Doch zij ſtellen zich hier mede te vrede, dat SYMMACHUS ſchriftelijk tot deze vergadering bewilligd had. Ook bevestigde hij dit in hunne vergadering, den genadigſten Koning voor deze vergadering dankende, maar te gelijk wenſchende, dat de aangeſtelde *Viſitator* weder afgeſchaft, en hem SYMMACHUS alles wat hem ontnomen was, terug gegeven, en hij in zijne waardigheid volkomen herſteld werd, om zich dan, als men het nodig rekende, tegen de beſchuldigingen te verdedigen. Hier in kon de *Synode*, gelijk zij zelve bericht, niets

(*) HARDUIN. *Act. Concil. T.* II. *p.* 967.

niets doen, zonder goedkeuring van den Koning, en deze gebood, dat SYMMACHUS zich eerst rechtvaardigen zou. Als hij zich deswegens naa de Biſchoppen op weg begaf, werd hij door een' troep van zijne vijänden overvallen; bij welke gelegenheid verſcheidene Ouderlingen van zijn gevolg gewond, en hij zelf in het uiterſte gevaar gebragt werd, indien hij van 's Konings bedienden niet ontzet was geworden. De Biſchoppen gaven hier van bericht aan den Koning, met bijvoeging, dat SYMMACHUS, volgends zijne verklaring, om zich te verdedigen, van zijne hoogheid afgezien had; de Koning had wel het recht, om te doen, wat hij wilde; maar hij kon, door de Kerkelijke Wetten ten minſten, niet verder genoodzaakt worden, zich voor hen te ſtellen, en dit weigerde hij volſtrekt. Hier op kregen zij ten antwoord: Zij mogten zelve de bekwaamſte middelen ter hand nemen, om ſlechts den vrede te *Rome* te herſtellen; de Koning ſchreef hun niets voor; maar veröerde veelmeer hunne Kerkelijke beſluiten; waar van zij echter aan God rekenſchap zouden moeten geven (*).

Op dit verlof verzuimden de Biſchoppen niet, aan *Italië deszelfs regent weder te geven*, gelijk zij ſpraken, en daar door Gods wil te vervullen. Zij beſloten, dat SYMMACHUS, ten minſten *voor de menſchen*, voor onſchuldig moest gehouden worden; maar zijne *geheele zaak* bleef *voor het Godlijk gericht voorbehouden*. Uit dit gantſche gedrag der ver-

(*) *l. c. p.* 968. *Præcept. Theuderici Regis p.* 971.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

vergadering heeft men willen bewijzen, dat zij hebbe vastgesteld, dat een Bisschop van *Rome van geen mensch* kan *geöordeeld* worden, maar van God alleen afhangt. Dit hebben zij echter niet algemeen gezegd, maar bepaald van de omstandigheden van SYMMACHUS; dat zij voorts erkenden, dat zij te gering waren, om hem te oordeelen, zag daar op, dat zij enkel *Italiäansche* Bisschoppen waren, en geenen *Patriärch* tot Voorzitter hadden. Voor het overige is het duidelijk, dat zoo wel deze vergadering als SYMMACHUS hunne afhanglijkheid van den Koning erkend hebben.

De tegenpartij van SYMMACHUS berustte echter niet in de uitspraak dezer vergadering. 'Er verscheen een geschrift in het licht, (*adversus Synodum absolutionis incongruæ*,) waar in aan dezelve verweten werd; dat zij vele valsche en schadelijke stellingen ten aanzien van den *Roomschen* Bisschop had aangenomen enz. De Kerkvergadering liet daar tegen eene verdediging opstellen door MAGNUS FELIX ENNODIUS, die den roem had van een Welsprekend Redenaar te zijn (*).

Bijzonderheden van ENNODIUS en van zijne stelling, dat een Bisschop van Rome

Deze ENNODIUS, een geboren *Galliër*, was toen *Diakon* te *Ticinum*, (*Pavia*,) alwaar hij in het jaar 510 Bisschop is geworden, in welke waardigheid hij een en andermaal in gezantschap naa *Konstantinopolen* is gereisd. Hij overleed, nauwlijks 50 jaren oud zijnde, in het jaar 521. Zijne schriften zijn door den *Jesuit* SIRMOND uitgegeven, met aan-

(*) *Bl.* 56. alwaar verkeerdelijk EUNODIUS gelezen wordt.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

aantekeningen (*). Van zijne *gedichten* hebben wij reeds gesproken. In de *negen Boeken* van zijne *Brieven* is misschien wel de merkwaardigste plaats de volgende (†), waar hij het gevoelen van eenen Ongenoemden wederlegt, *dat de vrijë wil alleen tot het verkiezen van het kwaad bepaald zij.* „ O „ scheuringwekkende leerstelling!" roept hij uit, „ die Godslastering op het voorhoofd draagt. Wat „ zou dat voor eene vrijheid zijn, waar men alleen „ dat mag willen, het gene straft? Of waaröm zou „ men het eene verkiezing noemen, waar men en- „ kel één deel geöorloofd vindt? Is dit waar, dan „ hebben geene Godlijke oordeelen plaats. Want, „ hoe zou God iet goeds van ons kunnen verlan- „ gen, als hij onzen wil het streeven daar naar „ verboden had? Zegt niet de Apostel zeer duide- „ lijk: *het willen is wel bij mij, maar volbrengen „ kan ik niet?* dat is, ik weet wel den rechten „ weg te verkiezen; maar ik zal bezwijken, indien „ mij niet de hooger genade op denzelven bijstaat. „ Niemand twijfelt 'er aan, dat ons door den ge- „ ver der genade de baan des rechts geöpend „ wordt; de genade gaat voor ons heen, wanneer „ wij meermalen door den hemel tot rust genodigd „ worden, zoo als door de woorden: *Komt gij „ Kinderen! hoort naar mij!* of, *komt gij gezе- „ genden des Heeren enz.* Maar indien onze vrijë „ wil en onze arbeid aan zulke vermaningen geen „ ge-

van niemand dan van God geöordeeld worde.

(*) *Paris.* 1611. 8. *et in Sirmondi T.* I. *p.* 801-1146.

(†) *L.* II. *Ep.* 19. *p.* 836. *l. c.*

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

„ gehoor geeft, dan ſtorten wij ons vrijwillig in de „ hel, en worden 'er door geen bevel in geſtoten. „ Wij zijn het dus aan de genade verpligt, dat wij „ geroepen worden, dat ons, langs geheime wegen, „ indien wij maar niet wederſtaan, een ſmaak des „ levens wordt ingeſtort; maar het komt op onze „ verkiezing aan, de ons aangewezene weldaden „ aan te nemen." In de daad, men behoeft ſlechts weinig te weten, van de *Pelagiäanſche* Geſchiedenis, om te zien, hoe nabij deze woorden aan de gevoelens van PELAGIUS komen, evenwel beweert SIRMOND, dat dezelve overëenſtemmen met de leer van AUGUSTINUS, bijzonder met zijn Boek *de Correptione et Gratia*; maar deze Schrijver wil eenen *Heiligen* en *Belijder*, zoo als ENNODIUS gewoonlijk genoemd wordt, niet tot eenen *Halven Pelagiäan* gemaakt hebben, en van zijne Kerk niet bekennen, dat zij, reeds zedert vele eeuwen, van het Leerſtelzel van AUGUSTINUS is afgeweken. —

De *Lofreden*, welke ENNODIUS, omtrent het jaar 507 of 508, op den Koning DIEDERIK gehouden heeft (*), bevat wel eenige goede plaatzen, maar het geheel heeft niets van de ware *Romeinſche* Welſprekendheid. — Nog heeft hij eene *Levensbeſchrijving* gegeven van zijnen voorzaat in het Bisdom van *Ticinum*, EPIFANIUS, die in het jaar 497 overleden was, behalven nog eenige andere kleine opſtellen.

Doch niets heeft hem zoo vermaard gemaakt in de *Roomſche* Kerk, als zijne *Verdediging voor de vier-*

(*) *Ap.* SIRMOND. *l. c. p.* 959.

vierde Romeinſche of zoogenoemde *Palmſynode*, (*Libellus adverſus eos, qui contra Synodum ſcribere præſumſerunt*) (*). In dezelve beweert hij niet alleen, dat, zonder bewilliging van eenen Biſchop van *Rome*, geene Kerkvergadering over hem oordeelen kan; maar hij verzekert zelfs, *dat elk dezer Biſchoppen reeds door den post, dien hij bekleedt, heilig en onſchuldig is; dit zij een van* PETRUS *hem nagelaten erfgoed; als zich een dezer Biſchoppen al niet zelf goede hoedanigheden verworven mogt hebben, zoo zouden die reeds genoegzaam zijn, die zijn groote voorganger hem bezorgd had, die toch wel vooruit heeft gezien, wie bekwaam ware, om voor de geheele Kerk van God tot eenen grondſlag te ſtrekken.* Wat den *Viſitator* betreft, dien DIEDERIK over de *Roomſche* Kerk verördend had, dit houdt ENNODIUS voor iet beledigends: *De zaken van andere menſchen*, zegt hij (†), *wil God misſchien door menſchen beſlist hebben; maar den Roomſchen Biſchop heeft hij, zonder eenig onderzoek, voor zijn gericht voorbehouden. Hij heeft gewild, dat de Opvolgers van den Zaligen* PETRUS *alleen aan den Hemel hunne onſchuld verſchuldigd zijn, en hun onbezoedeld geweten voor den toets van den ſtiptſten onderzoeker aanbieden zullen.* Dat ENNODIUS naar den zin der Biſchoppen ſprak, als hij beweerde, dat een *Biſchop van Rome niet van menſchen geöordeeld moet* worden, blijkt, omdat eene volgende Kerkvergadering te *Rome*, de *zesde*, onder SYM-

(*) *l. c. p.* 973. (†) *l. c. p.* 988.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

SYMMACHUS, in het jaar 503, zijne *verdediging* volkomen goedkeurde, en als een *Synodaal beſluit* wilde aangemerkt hebben. De Biſchoppen namelijk zochten in deze verheffing van den *Roomſchen* Biſchop hun eigen gezag te ſtaven, opdat hunne Kerk, in het Westen, onder verſcheidene Vorſten, en onder dezen ook *Ariänen*, levende, vastigheid en ſterkte zou hebben.

SYMMACHUS was naauwlijks op nieuw in zijne waardigheid bevestigd, of hij ſchafte op eene Kerkvergadering, nog in het jaar 502 gehouden, eenige verördeningen van den Koning ODOACER, en deszelfs Staatsdienaar BASILIUS, af, omtrent de verkiezing van eenen Biſchop, en het niet vervreemden der goederen van zijne Kerk, onder voorwendzel, dat Leeken niet vermogten, zoodanige ſchikkingen te maken, als hetwelk alleen den Biſchoppen toekwam (*).

Nog eene *zesde Synode*, ten tijde van SYMMACHUS, in het jaar 503, te *Rome* vergaderd, nam het geſchrift van ENNODIUS over, en vernieuwde de oude Kerkelijke wetten tegen allen, die Biſchoppen vervolgden, en zich van Kerkengoederen meester maakten. In het volgende jaar 504 bekrachtigde SYMMACHUS in eene Kerkvergadering gemeenlijk, doch verkeerd, de *zesde Roomſche* genoemd, zeer uitvoerige beſluiten tegen allen, die zich aan Kerkengoederen zouden willen vergrijpen.

In de *Eutychiäanſche* verſchillen van dezen tijd, die

(*) *In* HARD. *Concil. T.* II. *p.* 975.

die met zoo vele bloedſtorting woedden, wilde SYMMACHUS zich niet mengen. Maar den Bisſchoppen van *Arelate* en *Vienna*, die weder over hun Kerkelijk Rechtsgebied twistten, ſchreef hij aan, dat zij zich aan de uitſpraken zijner voorzaten hadden te houden (*).

Hoe rijk een Bisſchop van *Rome* toenmaals geweest zij, ziet men niet alleen uit de menigte van Kerken en kostbaarheden, welke *Rome* aan SYMMACHUS te danken had (†), maar ook daar uit, dat hij daaglijks 250 Bisſchoppen onderhield, die een Koning der *Wandaalen* in ballingſchap verdreven had (§).

HORMISDA, die na de dood van SYMMACHUS in het jaar 514 verkozen werd, beproefde tot tweemalen toe, den vrede met de *Grieken* te herſtellen, maar vergeefs, door zijne eigene ſchuld. De Keizer ANASTASIUS ſchreef hem bij die gelegenheid: „Wij „willen bevelen, en ons niet laten bevelen." Hij leefde tot het jaar 523. Van hem zijn nog eene menigte Brieven voorhanden, welke tot de Godgeleerde twisten van dezen tijd behooren (**). HORMISDA

Kort en treurig was de regeering van den volgenden *Roomſchen* Bisſchop JOANNES I. Keizer JUSTINUS had in het jaar 524 den *Ariänen* alle hunne Kerken, in zijne Landen, ontnomen. Koning DIE- JOANNES I

DE-

(*) SYMM. *Ep.* I. *et* II. *p.* 1291. *in* LABB. *Conc. T.* IV.

(†) *Lib. Pontif. pag.* 176.

(§) *Hist. misc. L.* XV. *p.* 428.

(**) *Apud Labbeum l. c. p.* 1420.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

DERIK, die *Ariäansch* was, hier over vertoornd, zond den Bisschop JOANNES, doch zeer tegen deszelfs zin, naa *Konstantinopolen*, om het intrekken van dit bevel te bewerken, met bedreiging, dat hij anders de Kerken der *Katholijken* hun in *Italië* ontnemen zou (*). Bij zijne komst te *Konstantinopolen*, ging hem de Keizer, en bijna de geheele stad, met waschkaarsen en kranssen te gemoet, zelfs wierp zich de Keizer voor hem op de aarde, en aanbad hem (†). Vervolgends verzocht hem JOANNES, dat hij den *Ariänen* hunne Kerken weder in zou ruimen, hetwelk hen JUSTINUS inwilligde, en zich toen van hem liet kronen. Evenwel, toen de *Roomsche* Bisschop, met de overige Gezanten, naa huis gekeerd waren, liet Koning DIEDERIK hen allen in de gevangenis werpen, in welke JOANNES in het jaar 526 gestorven is (§).

De Geschiedenis meldt niet duidelijk, welke reden deze Koning voor deze behandeling gehad hebbe. Waarschijnlijk heeft hij eenen argwaan opgevat, dat de Bisschop zich in eene ongeöorloofde verstandhouding met het *Griekssche* Hof hebbe ingelaten, welke gedachten door het uitbondig onthaal, hem daar aangedaan, waarschijnlijk wordt, maar nog meer daar door, dat hij, juist ten dezen tijde, wegens soortgelijk vermoeden, eenigen der aanzienlijkste mannen te *Rome* ter dood heeft laten brengen. BARONI-

(*) *Lib. Pontif. in S. Joh. p.* 190. *H. Miscell. l. c. p.* 436.

(†) *Lib. Pontif. pag.* 191.

(§) *Lib. Pontif. pag.* 192, 193.

NIUS (*), niet willende bekennen, dat een *Roomſche* Biſchop zijne voorſpraak aan de *Ariänen* zou geleend hebben, verändert de geheele zaak, en wil zijne Lezers doen gelooven, dat 's Konings toorn daar uit ontſtaan is, dat JOANNES veelëer den Keizer overgehaald heeft, om hunne Kerken in handen der *Katholijken* te laten; evenwel alleen ſteunende op eenen onëchten Brief, aan JOANNES toegeſchreven (†), en op eene plaats van GREGORIUS van *Tours*, waar hij van onzen Biſchop, als van eenen Martelaar, gewaagt (§), doch welke plaats eenen openbaren misſlag van dezen Schrijver bevat, die ook zelf bekent, hier alleen eene overlevering te volgen.

Na JOANNES dood, in het jaar 526, twistte men FELIX III. 58 dagen lang over de verkiezing van zijnen opvolger, tot dat Koning DIEDERIK, met zijn gezag, tusſchen beide kwam, en FELIX tot deze waardigheid benoemde, eenen man van zoo goeden reuk, dat alle partijën met hem te vrede konden zijn (**). Van de verrichtingen van dezen Biſchop weet men niets. Alleen ATHALARICH, opvolger van DIEDERIK, ſchonk thans aan de *Romeinſche* Geeſtelijkheid het recht, om hare twistzaken eerſt voor haren Biſchop, maar indien deze daar op geen acht ſloeg, voor de Wereldlijke Rechtbank te brengen (††).

Nieu-

(*) *Ann. ad a.* 525. *n.* 8.

(†) HARD. *Act. Concil. T.* II. *p.* 1081.

(§) *De Gloria Mart. L.* I. *C.* 14.

(**) CASSIODOR. *Var. L.* VIII. *Ep.* 15.

(††) CASSIODOR. *l. c. Ep.* 24.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

BONIFACIUS II.

Nieuwe verdeeldheden volgden op het overlijden van FELIX, in het jaar 530, alzoo op denzelfden dag ééne partij BONIFACIUS, en eene andere DIOSKORUS, tot Bisschop van *Rome* verkoos. Evenwel, 28 dagen daar na maakte de dood van DIOSKORUS een einde van deze scheuring. Dewijl DIOSKORUS zijnen aanhang met geld gekocht had, deed BONIFACIUS hem nog, na zijne dood, op eene Kerkvergadering, in den ban, en dit oorspronglijk vonnis, welks ondertekening hij verscheidene Bisschoppen en Ouderlingen afgedwongen had, liet hij in de Archiven zijner Kerk bewaren (*), het werd echter, eenige jaren daar na, op bevel van den Bisschop AGAPETUS, 'er uitgeligt, en voor eene aanzienlijke vergadering midden in de Kerk verbrand (†). Zoo bekend en openbaar intusschen was het omkopen der stemmen bij de verkiezing eenes Bisschops te *Rome*, dat de *Senaat* oordeelde, een nadruklijk besluit daar tegen te moeten nemen (§). BONIFACIUS, die met zijnen overledenen voorzaat zoo streng geweest was, liet op eene Kerkvergadering in de *Pieterskerk* eene verordening door de Bisschoppen ondertekenen, en voor het gewaand graf van PETRUS bezweeren, (*ante Confessionem B. Petri Apost.*) dat zij, na zijn overlijden, eenparig den Diaken VIGILIUS verkiezen zouden. Kort daar na echter ziende, dat hij te ver gegaan was, verbrandde hij op eene nieuwe

(*) *Lib. Pontif. pag.* 196, 197.

(†) *Ibid. pag.* 201.

(§) Men leest dit bij CASSIOD. *Var. Lib.* IX. *Ep.* 15.

we *Synode*, welke ook door den *Senaat* werd bijgewoond, in het jaar 531 deze verordening, in tegenwoordigheid der geheele vergadering, bekennende, dat hij zich tegen de rechten van zijnen Landsheer vergrepen had, (*reum ſe eſſe confeſſus est majestatis*,) waarſchijnlijk, omdat geene Biſchops keuze zonder des Konings voorweten en goedkeuring geſchieden mogt (*).

Om dezen tijd vervoegde zich STEPHANUS, *Metropolitaan* van *Lariſſa* in *Theſſalië*, met zijne klagten over den *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, EPIFANIUS, die hem voor zich ter veräntwoording gedaagd, en in eene Kerkvergadering veröordeeld had, bij BONIFACIUS, die over zijne zaak insgelijks te *Rome* eene vergadering hield, in het jaar 531 (†). Echter mag men uit eenen Brief van den volgenden Biſchop AGAPETUS I. aan den Keizer JUSTINIANUS (§) beſluiten, dat de Biſchop van *Lariſſa* geen voordeel getrokken hebbe van zijn beroep op den Roomſchen Stoel, maar dat hij zijn Bisdom voor zekeren ACHILLES heeft moeten ruimen.

Terſtond na de dood van BONIFACIUS, in het jaar 532, ontſtond weder een twist, over de verkiezing, die twee maanden lang duurde, en bij welken ſommige Geeſtelijken zelfs heilige vaten verkochten, om ſtemmen te kopen, weshalven Koning ATHA-

JOANNES II.

(*) *Lib. Pontif. pag.* 197, 1198.

(†) Waar van Brieven enz. overig zijn in HARDUIN. *Concil. Actis.*

(§) *Agap.* I. *Ep.* 4. *in Labbei Conc. T.* IV. *p.* 1794.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ATHALARICH de wet van den *Senaat* tegen *Simonië*, gelijk men het noemde, vernieuwde, en de ſtraffen op deze misdaad verzwaarde. Tevens bepaalde hij, hoe veel 'er voor de bevestiging van eene Bisſchops keuze door den Koning, aan de Koninglijke ſchatkist betaald moest worden; 3000 ſtukken gouds, (*ſolidi*,) voor eenen Bisſchop van *Rome;* 2000 voor andere *Patriärchen*, (*Metropolitanen*,) en 500 voor de Bisſchoppen van kleine ſteden (*). Van het aandeel, hetwelk JOANNES II. genomen heeft in de Godgeleerde verſchillen, en hoe hij de ſtelling, *dat een Perſoon uit de Driëenheid gekruist is*, voor even zoo rechtzinnig heeft verklaard, als zijn voorzaat HORMISDA die Kettersch gevonden had, zullen wij op zijne plaats zien.

AGAPETUS.

Bij de volgende verkiezing, in het jaar 535, ſchijnt de wet van ATHALARICH hare werking gedaan te hebben. Binnen zes dagen waren alle de ſtemmen vreedzaam verëenigd op AGAPETUS, Aartsdiaken te *Rome*, en Zoon van eenen Ouderling aldaar. Thans begon de oorlog van Keizer JUSTINIANUS tegen de *Oost-Gothen*; om denzelven af te wenden, zond de Koning THEODAHAR, ATHALARICHS Opvolger, den *Roomſchen* Bisſchop AGAPETUS met eenige *Senatoren* naar *Konſtantinopolen*, tot welke reize de Bisſchop, die ze op zijne eigene kosten doen moest, de vaten der *St. Pieterskerk* aan de Koninglijke kamer verpande; zonder dat de Geſchiedenis meldt, waar aan deze armoede van dien

(*) CASSIODOR. *Var. L.* IX. *Ep.* 15. *et* 16.

dien rijken Biſſchop oorſpronglijk was, ten ware dezelve alleen door hem werd voorgewend (*).

AGAPETUS te *Konſtantinopolen* gekomen, alwaar hij in zijne zending niet gelukkig ſlaagde, weigerde aldaar Kerkelijke Gemeenſchap te oefenen met den *Patriärch* ANTHIMUS, waar toe Keizer JUSTINIANUS hem te vergeefs trachtte te bewegen. De *Roomſche* Biſſchop eischte, dat deze *Patriärch* zich uitdruklijk tegen de *Eutychiänen* verklaren zou; als deze zulks weigerde, gaf de Keizer den *Roomſchen* Biſſchop gelijk, en noodzaakte ANTHIMUS, zijnen post neder te leggen; wordende op zijn verzoek MENNAS, een rechtzinnig Leeräar, toen door AGAPETUS tot *Patriärch* gewijd (†). Ten onrechte heeft BARONIUS getracht, deze gebeurtenis te doen voorkomen, als of AGAPETUS hierbij eigener gezag te werk was gegaan; tegen het gene AGAPETUS zelf, in eenen Brief aan den Biſſchop te *Jeruſalem*, meldt (§).

AGAPETUS overleed te *Konſtantinopolen*, in het jaar 536, maar zijn lijk werd naa *Rome* gevoerd. Nu verhaalt een oud Schrijver (**), dat zijn Opvolger, SILVERIUS, een Zoon van den voormaligen *Roomſchen* Biſſchop HORMISDA, den Koning THEODA- SILVERIUS

(*) LIBERATUS *in Breviar.* C. 21. *in Labb. Concil. Tom.* V. *p.* 774. *Lib. Pontif. pag.* 201.

(†) LIBERATUS *Breviar. l. c. Lib. Pontif. pag.* 202. ZONAR. *Ann. Libr.* XIV.

(§) LABB. *Tom.* V. *Concil. pag.* 46, 47.

(**) *Lib. Pontif. pag.* 204.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

DAHAR met geld hebbe omgekocht, om op ſtraffe des doods te bevelen, dat ieder hem SILVERIUS als Biſchop erkennen zou. In dit jaar 536 werd de ſtad *Rome* door den Keizerlijken Veldheer bemagtigd; van deze gelegenheid maakte de Keizerin THEODORA, Gemaalin van Keizer JUSTINIAAN, gebruik, om ANTHIMUS te *Konſtantinopolen* te herſtellen. Eerst ſchreef zij, op aanraden van den *Roomſchen Diaken* VIGILIUS, dien AGAPETUS te *Konſtantinopolen* gelaten had, aan SILVERIUS, dat hij ten Hove wilde komen, of ten minſten ANTHIMUS herſtellen, hetwelk deze volſtrekt weigerde. Ondertuſſchen kwam de Keizerin met gemelden VIGILIUS overëen, dat zij hem aan het Bisdom van *Rome* zou helpen, onder voorwaarde, dat hij de Kerkvergadering van *Chalcedon* zou affchaffen, en ANTHIMUS met zijne vrienden voor rechtzinnig zou verklaren, ook zou zij hem 700 ſtukken gouds laten betalen. VIGILIUS reisde daar op naa *Rome*, met een' Brief aan BELISARIUS, dat deze SILVERIUS onder een of ander voorwendzel afzetten, of ten minſten naa *Konſtantinopolen* zenden, en VIGILIUS in deszelfs plaats tot Biſchop aanſtellen zou. Kort daar na werd SILVERIUS beſchuldigd, dat hij *Rome* aan de *Gothen* had willen verraaden; hij werd daar op in hechtenis genomen, en naa *Patara* in *Lycië* gezonden. Maar de Biſchop dezer plaats deed bij den Keizer zoo nadruklijke voorſtellen omtrent de onſchuld van SILVERIUS, dat de Keizer hem weder naa *Rome* terug zond, alwaar VIGILIUS echter BELISARIUS wist te bewegen, om hem in zijne handen te leveren, waar

na

na hij hem op het Eiland *Palmaria* bande, alwaar hij zijn leven door den honger eindigde (*); men verhaalt, dat vele wonderdadige genezingen bij zijn graf zouden gebeurd zijn (†).

VIGILIUS I.

Schoon SILVERIUS eerst in het jaar 538 overleed, werd VIGILIUS, op bevel van BELISARIUS, reeds door de Geestelijkheid, in het jaar 537, verkozen; die nu terstond zijne belofte aan de Keizerin gedaan, vervulde, en, doch slechts in *het geheim*, eenen Brief schreef aan ANTHIMUS, en andere *Eutychiäansche* Bisschoppen, waar in hij zich volkomen met hun geloof verëenigde (§). Maar openlijk weigerde hij, ANTHIMUS te herstellen (**), waaröm de Keizerin den hoofdman van hare lijfwacht naa *Rome* zond, die hem in hechtenis nam, en onder de verwenschingen van het volk tegen VIGILIUS, naa *Konstantinopolen* voerde, van waar hij in het jaar 555 naa *Rome* keerende, te *Syracuse* in *Sicilië* overleed. Volgends BARONIUS (††), had hij zich als een *Wolf* op de kudde geworpen, was als een *dief* en *roover* in den schaapstal ingebroken; was te gelijk een *Scheurmaker* en *Ketter*, *Kerkroover*, ja een *Antichrist*, maar toen hij, *door Godlijke ingeving*, zoo zegt BARONIUS, maar in de daad

(*) LIBERAT. *in Breviario l. c.* PROCOPIUS *Bell. Goth. Libr.* I. *Cap.* 25.

(†) *Lib. Pontif. Epist.* 209.

(§) LIBERATUS *l. c. pag.* 776.

(**) *Lib. Pontif. pag.* 214.

(††) *Annal. ad a.* 538. *et* 540.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

daad op bevel van BELISARIUS verkozen was, had hij alle prijswaardige hoedanigheden te ſamen.

De Opvolger van VIGILIUS was één zijner getrouwſte aanhangers, de *Diaken* PELAGIUS, die als zijn zaakgelastigde, (*Apocriſiarius*,) aan het Keizerlijke Hof, de genegenheid des Keizers en aanzienlijke rijkdommen verworven had. Hij kwam te *Rome* terug, kort voor dat het in het jaar 546 door den *Gothiſchen* Koning TOTILAS belegerd was, bij welke gelegenheid hij de behoeftige inwoners met zijne ſchatten bijſtond, en bij de verövering den *Gothiſchen* Koning tot zachtheid bewoog (*). Na de dood van VIGILIUS werd hij op bevel des Keizers Biſchop in deszelfs plaats; maar kon ſlechts van twee Biſchoppen en eenen Ouderling gewijd worden, omdat hij die gevoelens verworpen had, welke men te *Rome* aankleefde (†). Daar thans het *Oost-Gothiſche* Rijk door NARSES geheel vernietigd was, begaf hij zich met dezen Bevelhebber in een' plegtigen omgang eener zingende menigte, (*data Litania*,) naa de *Pieterskerk*, alwaar hij van den Predikſtoel verzekerde, houdende het Euangelie en het Kruis boven zijn hoofd, dat hij nooit iet kwaads geſticht had tegen VIGILIUS, tevens verzocht hij de Gemeente, dat voortaan geen Geeſtelijke, van den Deurwachter af tot den Biſchop toe, door geld of beloften, en dus door *Simonië*, zou verkozen worden; waar op de Gemeente met luiPELAGIUS I.

(*) PROCOP. *de bello Goth. L.* III. *C.* 16, 20, 21.

(†) VICTOR *Tun. in Chr. ad a.* 555. *Lib. Pontif. p.* 283.

luider ſtemme hare toeſtemming te kennen gaf, en van dien tijd af ſchijnt PELAGIUS het vertrouwen der *Romeinen* gewonnen te hebben (*). Maar de overige *Weſterſche* Kerk kon hij niet zoo gemaklijk van zijne rechtzinnigheid overtuigen. De Bisſchoppen van *Tuscia*, (*Toskanen*,) wilden zijnen naam niet noemen in de openbare gebeden, waar over hij hen beſtrafte (†), maar tevens eene belijdenis afleide, van zijne overëenſtemming met de *vier* eerſte *algemeene Conciliën*, wijslijk van het *vijfde* onlangs gehoudene zwijgende, over hetwelk men verſchilde. Allengs echter werd dit laatſte door alle de *Italiaanſche* Bisſchoppen aangenomen, behalven die van *Istrië* en *Venetië*, waaröm PELAGIUS bij NARSES aanhield, om hen met geweld daar toe te noodzaken (§).

De verövering van *Rome* voor JUSTINIANUS, ten tijde van PELAGIUS, bragt de rechten van den Landsvorst, bij de verkiezing en bevestiging van den *Roomſchen* Paus, tot de *Griekſche* Keizers over, waarömtrent thans eenige nadere ſchikkingen gemaakt werden, waar van een oud *Ceremonieboek der Roomſche* Kerk, of *Dagboek der Romeinſche Bisſchoppen*, (*Liber diurnus Romanorum Pontificum*,) door den *Jeſuit* J. GARNIER het eerst uitgegeven, te *Parys* 1680, vele bijzonderheden meldt. Over het geheel kan men, ten aanzien van de verkie-

(*) *Lib. Pontif. pag.* 224.

(†) *Ep.* 6. *in* LABB. *Concil. Tom.* V. *p.* 794.

(§) *Ep.* 2-5. *l. c. pag.* 791-794.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

kiezing en bevestiging der Roomſche Biſchoppen, met MABILLON (*), de volgende tijdperken ſtellen. In het *eerſte* tot op KONSTANTYN *den Grooten*, verkoos de *Geestelijkheid* met de overige leden der Gemeente den nieuwen Biſchop; in het *tweede* tot op JUSTINIANUS, namen de Keizers en Koningen, die *Rome* beheerschten, deze verkiezing onder hun opzigt, om rust en vrede te handhaven; in het *derde* was deze verkiezing tot op KAREL *den Grooten* afhanglijk van de *Griekſche* Keizers, wier bevestiging met geld moest verkregen worden; met het *vierde* onder de *Frankiſche Koningen* bekwamen deze de benoeming en bevestiging tevens in hunne magt, hoewel zij de verkiezing aan de Geestelijkheid en het volk overlieten. In het *vijfde Tijdperk*, omtrent het midden der Xde eeuw, ſtelde Keizer OTHO *de Groote* zich en zijne opvolgers in dit recht; tot eindelijk de Pauſen, zedert de helft van de XIde, en nog meer der XIIde eeuw, of in het *zesde Tijdperk*, de verkiezing eenvoudig aan de *Kardinalen* hebben opgedragen, zonder zelfs eene Keizerlijke bevestiging toe te laten.

JOHAN III.

Dat 'er na de dood van PELAGIUS, in het jaar 560, meer dan vier maanden verliepen, eer de nieuwverkozene Biſchop, JOANNES III, werd ingewijd, ſchijnt daar aan toe te ſchrijven te zijn, dat de Keizerlijke bevestiging niet vroeger van *Konſtantinopo-*

(*) Die over dit en andere oude Ceremonieboeken breeder geſchreven heeft *Comment. in Ordin. Rom. Muſ. Ital. Tom.* II.

polen was aangekomen. Zijne twaalfjarige beſtuuring is niet rijk in gebeurenisſen. Twee *Frankiſche* Bisſchoppen, SALONIUS te *Ebrodunum*, (*Embrun*) en SAGITTARIUS te *Vapincum*, (*Gap*,) werden, om bedrevene misdaden, op bevel van den Koning GUNTCHRAM, in het jaar 567, op eene Kerkvergadering te *Lugdunum*, (*Lions*,) afgezet (*). Met verlof des Konings beriepen zij zich op den *Roomſchen* Stoel, welke eere aan Paus JOANNES zoo aangenaam was, dat hij den Koning met eenen Brief verzocht, hen weder te herſtellen, gelijk geſchiedde, maar binnen kort werden zij nog buitenſpoorig er, en hunne afzetting werd door eene nieuwe vergadering bevestigd (†). Doch, ten tijde van dezen Bisſchop, viel 'er eene nieuwe en gewigtige omwenteling in *Italië* voor, door den inval der *Langobarden*, in het jaar 568. ANASTASIUS (§) verhaalt wel, even als PAULUS *de Diaken* (**), dat zij door NARSES heimlijk ontboden waren, doch niet om zich aan het Keizerlijke Hof te wreeken, maar omdat hij op de *Romeinen* vertoornd was. Hij voegt 'er bij, dat, naardien NARSES zich, misnoegd, naa *Napels* begeven had, de Bisſchop JOANNES hem bewogen hebbe, om naa *Rome* terug te keeren, alwaar hij kort daar na geſtorven zal zijn.

BENEDICTUS, die in het jaar 574 het *Roomſche* Bis- BENEDICTUS.

(*) GREGOR. *Turon. Hist. Franc. Libr.* V. *C.* 20.

(†) *Id. l. c. Cap.* 28.

(§) *In Libr. Pontif. pag.* 227.

(**) *De Reb. Langobard. Libr.* II. *Cap.* 5.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Bisdom verkreeg, nam het vier treurige jaaren waar, toen *Italië*, door den verwoestenden inval der *Langobarden*, in den uiterſten hongersnood vervallen was (*).

PELAGIUS II.

Reeds had dit volk *Rome* zelf belegerd, in het jaar 578, waaröm zijn Opvolger, PELAGIUS II, ingewijd moest worden, zonder dat men de Keizerlijke bevestiging af kon wachten, (*absque jusſione Principis.*) Doch deze is waarſchijnlijk naderhand verzocht en verkregen. PELAGIUS zocht vergeefs hulp tegen de *Langobarden* bij de *Frankiſche* Koningen (†). Van *Konſtantinopolen* had hij weinig onderſteuning te wachten; en de *Exarch* ſchreef hem, dat hij nauwlijks zijn naaste gebied tegen dat volk beſchermen kon. Niet gelukkiger was hij in het bijleggen der Kerkelijke verdeeldheden, die nog van VIGILIUS tijden af in *Italië* overig waren. Want de *Metropolitaan* van *Aquileja* weigerde nog ſteeds met zijne onderhoorige Biſſchoppen de vijfde *algemeene* Kerkvergadering aan te nemen, en met dezelve zekere verklaringen van die van *Chalcedon*, (*tria Capitula*,) te verwerpen, eindelijk ondernam PELAGIUS, door den Keizerlijken *Exarch*, geweld tegen hem te gebruiken, doch zonder iet uit te richten (§). Meer waakzaam aan den anderen kant voor zijne hoogheid, viel hij, omtrent het jaar 587,

(*) *Lib. Pontif. pag.* 230.

(†) PELAG. II. *Ep.* 4. *T.* V. *Concil. Labb. p.* 939.

(§) PELAG. *Epist. ad Episcop. Istriæ pag.* 615. *Ep.* 5. *et* 6. *pag.* 940. *l. c.*

587, met alle hevigheid, den *Patriärch* JOANNES van *Konſtantinopolen* op het lijf, omdat deze den tijtel van *algemeenen*, (*Oecumeniſchen*,) Patriärch had aangenomen, waar van wij hier voor reeds verſlag gedaan hebben.

GREGORIUS de Groote. Zijne jeugd.

Zijn Opvolger was zedert het jaar 590 GREGORIUS I, *de Groote* bijgenaamd, die de rei der Roomſche Pauſen in dit Tijdperk ſluit. Hij kwam omtrent het jaar 540 te *Rome* ter wereld, waar zijn Vader GORDIANUS één der *Senatoren*, en de Biſchop FELIX III, een zijner Voorvaderen geweest was. In zijne jeugd werd hij in de Spraakkunde, Redekunde, en Rederijkkunde onderwezen (*). Nog voor het jaar 574 werd hij tot het Stadsrichter-ambt verheven. Reeds in zijne vroege jeugd had hij vele neiging ondervonden, om de wereld te verlaten; doch vele bezigheden hielden hem in dezelve terug. Na zijn Vaders dood beſteedde hij het vrij gebruik van zijne bezitting, om zes Kloosters in *Sicilië* te ſtichten, en van onderhoud te voorzien. In zijn huis te *Rome* leide hij een *zevende* aan, thans het Klooster der *Chamaldulenſer* Monniken (†).

Hij wordt Monnik en daar na Diaken.

Eindelijk werd hij zelf, in het jaar 575, of kort daar na, Monnik in dit laatstgemelde Klooster, en volgde, gelijk de *Benedictyner* Monnik MABILLON waarſchijnlijk gemaakt heeft, den regel van den Heili-

(*) GREG. *Turon. Hist. Franc. L.* X. *C.* 1.

(†) GREGOR. *Tur. l. c. S. Gregorii Papæ vita, auct. Paulo Diacono, Monacho Caſſinenſi in* GREGOR. M. *Opp. T.* IV. *p.* 1, 2. *Ejusd. vita, auct. Joh. Diacono L.* I. *p.* 23. *l. c.*

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ligen BENEDICTUS, die omtrent 40 jaren geleden door denzelven was voorgeſchreven. Vervolgends werd hij, geheel tegen zijnen zin, door den *Roomſchen* Biſchop, BENEDICTUS, of PELAGIUS, tot *zevenden Diaken* der *Roomſche* Gemeente, en medehelper van den Biſchop aangeſteld. Kort daar na, omtrent het jaar 579, werd hij door PELAGIUS, als zijn zaakgelastigde, (*Apocriſiarius*, *Reſponſalis*,) met verſcheidene Monniken naa *Konſtantinopolen* gezonden, ten einde bij den Keizer TIBERIUS hulptroepen tegen de *Langobarden* te verzoeken. Hier had de Patriärch EUTYCHIUS in een bijzonder geſchrift geleerd, dat de ligchamen, in de Opſtanding, ontaſtbaar, en fijner dan wind of lucht zouden zijn. GREGORIUS verklaarde dit voor eene dwaling, ſprak 'er meermalen over met den *Patriärch*, die, nog vóór zijn overlijden, van zijn gevoelen afſtond, en beleed, dat hij de waare opſtanding des vleeſches thans geloofde (*).

Zijne verklaring van het Boek Job.

Hier te *Konſtantinopolen* werd GREGORIUS door ſommigen verzocht, om eene verklaring van het Boek *Job* op te ſtellen, en deszelfs verborgenheden te ontſluiten, dat is, de Geſchiedenis *allegoriſch* uit te leggen, en deze *allegoriën zedelijk* toe te paſſen, alles met *getuigeniſſen der Heilige Schrift* voorzien (†); aan welk verzoek hij, niet zonder hui-

ve-

(*) GREGOR. M. *Moral. in Job. Libr.* XIV. *C.* 56. *pag.* 465. *Tom.* I. *Opp.*

(†) GREGOR. M. *Epiſt. ad Leandr. præm. Libr. Moral. in Job. pag.* 3.

vering, voldeed. Dit is het grootſte van zijne werken, en beſtaat uit *zes Hoofddeelen*, die in *vijfëndertig Boeken* verdeeld zijn, onder den tijtel: *Libri moralium, ſive Expoſitio in Librum B. Job* (*). Hij gelooft, dat JOB zelf de Schrijver van dit Boek is, en deze was, volgens hem, een *voorbeeld van den Heiland der Wereld*, *zijne vrouw* van het *leven van vleeschgezinde menſchen*; zijne *vrienden* beelden de *Ketters* af, die, onder ſchijn van raad te geven, verleiders worden enz. Dit werk werd, terſtond bij deszelfs uitgave, door eenen Biſſchop te *Ravenna* verördend, om bij den nacht-godsdienst voorgelezen te worden, hetwelk echter aan GREGORIUS zelven mishaagde, omdat het voor de ongeleerden te zwaar was (†). Naardien men in dezen tijd den Schrijver als een wonder van wijsheid beſchouwde, die uit een Bijbelboek zoo vele diepverborgene ſchatten van Godsdienstwijsheid in ſtaat was op te delven, behoeven wij ons niet te verwonderen, wanneer ISIDORUS, Biſſchop van *Hispalis* (§), van dit werk ſchrijft, dat, hoewel alle de ledenmaten van eenen Wijzen in tongen veränderden, zij nog niet alle de verborgenheden, die in dit Boek ontdekt, alle de zedelesſen, die 'er in ontvouwd worden, met alle de ſieraaden der Welſprekendheid, behoorlijk zouden kunnen uitdrukken. Men heeft zelfs verhaald, dat in de laater tijden der VIIde eeuw,

(*) *Tom.* I. *Opp. pag.* 7-1168.

(†) *Libr.* XII. *Epist.* 24. *Tom.* II. *pag.* 1195.

(§) *De SS. Eccles. Cap.* 27.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

eeuw, de *Oost-Gothiſche* Koning CHINDASWINTH, uit *Spanje*, op beſluit eener Kerkvergadering, eenen Biſſchop TAGIO naa *Rome* heeft gezonden, om een affchrift van hetzelve van den Paus te bekomen, en dat deze Biſſchop 'er één in een nachtgezicht in de *Pieterskerk* van GREGORIUS zelven bekomen hebbe (*).

Hardheid van GREGORIUS tegen den Monnik JUSTUS.

Na zijne wederkomst van *Konſtantinopolen* meent men, dat GREGORIUS zijn Klooster als Abt beſtuurd hebbe. Streng was hij, tot wreedheid toe, in het handhaven van de regelen van hetzelve. Van éénen zijner Monniken, JUSTUS genoemd, werd bekend, toen dezelve op zijn ſterfbed lag, dat hij drie goudſtukken had verborgen. Terſtond verbood GREGORIUS, wegens het overtreden van den Regel van vrijwillige armoede, den overigen Monniken alle gemeenſchap met den ſtervenden, zelfs moest des Monniks eigen Broeder, wien hij, in zijne laatſte oogenblikken, wenschte te zien, hem zeggen, dat zij hem allen verfoeiden, zoodat deze man treurig de wereld verliet. Vervolgends liet GREGORIUS hem onder eenen misthoop begraven, en het goud mede in den kuil werpen, waar bij alle de Monniken moesten uitroepen: Uw geld zij met u ten verderve! Dertig dagen na de dood van dezen JUSTUS, kreeg GREGORIUS medelijden met hem, en gaf den Proost van het Klooster last, om dertig dagen achter een *het offer* voor den overledenen te brengen, om hem van zijne pijnen te verloſſen; waar door waar-

(*) *Testimon. et elogia etc T.* I. *Opp.* GREG. *p.* XXI.

waarſchijnlijk een plegtig gebed verſtaan wordt. Op den dertigſten dag verſcheen JUSTUS aan zijnen Broeder, om hem te zeggen, dat hij van het vuur, hetwelk hem zoo lang gepijnigd had, verlost was; welk verhaal op het geloof van GREGORIUS zelven rust (*).

GREGORIUS leefde nog in zijn Klooster, toen 'er in November des jaars 589 eene vreeslijke overſtrooming van den *Tiber* gebeurde (†), op welke eene beſmetlijke ziekte volgde, aan welke ook PELAGIUS, in het begin des jaars 590, overleed. Nu verëenigden zich allen, om GREGORIUS tot zijnen opvolger te hebben. Deze daartegen verzocht Keizer MAURITIUS, om deze keuze niet te bevestigen, maar te vergeefs, alzoo deze bevestiging ſpoedig volgde. Eer dezelve van *Konſtantinopolen* aankwam, had GREGORIUS eenen ſtaatlijken omgang, met bidden en zingen, gehouden, om den voortgang der pestziekte te ſtuiten (§). Nu verhaalt een oud bericht bij BARONIUS (**), dat, bij dezen omgang, zich, toen GREGORIUS bij het grafgevaarte van ADRIANUS, (*Moles Adriani*,) gekomen was, een Engel vertoonde, die een bloot zwaard in de ſchede ſtak, ten teken, dat de ziekte een einde had genomen: en naar deze verſchijning, voegt men 'er bij, werd naderhand dit gebouw, hetwelk *Rome* tot een Kasteel dient,

GREGORIUS wordt Biſschop vanRome

(*) *Dialogor. Libr.* IV. *Cap.* 55. *pag.* 465.

(†) GREGOR. *Turon. Hist. Franc. L.* X. *C.* 1.

(§) GREGOR. *Tur. l. c.*

(**) *Ad a.* 590. *n.* 13. *Tom.* VIII. *pag.* 7.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dient, *Engelenburg*, (*il Castello di S. Angelo*,) genoemd, en met beelden van Engelen verfierd. Terftond daar na verbergde GREGORIUS zich buiten *Rome*, om het Bisdom te ontgaan; maar, zo wij zijn' Levensbefchrijver geloven willen, werd zijn verblijf door eene lichtftraal of door Engelen ontdekt (*). Hij zelf fpreekt van Godlijke oordeelen, die het hem onmooglijk maakten, langer te wederftreeven (†). Hoe het zij, de *Romeinen* bragten hem gevangen in de ftad, alwaar hij nog in het jaar 590 tot Bisfchop werd ingewijd (§).

Zijne Geloofsbelijdenis. zijne bevigheid tegen de Bisfchoppen van Istrië en Venetië.

Overëenkomftig de gewoonte, onder de groote Bisfchoppen der Christenheid, zond hij eenen Brief aan de overige *Patriärchen*, ten einde hun kennis te geven van zijne verkiezing, en tevens zijne overëenftemming met het geloof der Katholijke Kerk te verklaren (**), bijzonder met de vier algemeene Kerkvergaderingen, ja ook met de vijfde. Omtrent dit laatfte bleven de Bisfchoppen van *Istrië* en *Venetië* nog fteeds anders denken; jegens welken hij geern middelen van geweld zou gebruikt hebben, waar toe hij zelfs foldaten gebruikte; waar over Keizer MAURITIUS, op de klagten dezer Bisfchoppen, hem in eenen Brief beftraft (††). Deze Bisfchoppen fchijnen hem ook befchuldigd te hebben, dat hij naar de Bisfchoppelijk-

(*) PAUL. *Diacon. l. c. pag.* 6.
(†) *Libr.* I. *Epist.* 21. *Libr.* VII. *Epist.* 4.
(§) GREGOR. *Turon. l. c.*
(**) *Libr.* I. *Epist.* 25.
(††) NORIS. *Disf. de Synodo* V. *C.* 9. §. 5.

lijke waardigheid geſtaan had, en dat zijn ontwijken ſlechts eene geveinsde nederigheid geweest zij; maar JOANNES, Bisſchop van *Ravenna*, beſtrafte hem wederöm daar over, dat hij, die zoo bekwaam was tot dit ambt, hetzelve had pogen te ontwijken. Het één en ander gaf hem aanleiding tot het opſtellen van een werk, hetwelk voorſchriften voor Leeraars, (*Regulæ Pastoralis Liber*,) in zich bevat, en aan gemelden JOANNES gericht is (*). Dit Boek was vele eeuwen lang genoegzaam het Hoofdboek, waar van de Geestelijkheid in de Westerſche Kerk bij het bedienen van haar ambt gebruik maakte. ALFRED *de Groote*, Koning van *Engeland*, in de IXde eeuw, vertaalde het voor de Geestelijkheid van zijn Rijk in het *Angelſakſisch*; en reeds had de tijdgenoot van GREGORIUS, Keizer MAURITIUS, het door den *Patriärch* van *Antiöchië* in het *Grieksch* laten overzetten, alhoewel GREGORIUS dit uit beſcheidenheid afkeurde (†). Zelfs in laater tijden verhief men dit werk zeer hoog, en men kan toegeven, dat het het beste en nuttigſte onder de werken van GREGORIUS is. 'Er komen echter zeer vele laffe, en overdrevene dingen in voor. Terſtond in de eerſte *afdeeling* beſchrijft hij de ligchaamsverëischten van eenen Leeräar, volgends het gene MOSES Wetten omtrent de Priesters des Ouden Testaments voorſchrijven, 2 *B. Moſ.* XXI. 17. hetwelk GREGORIUS uitbreidt en vergeestelijkt. Hier zegt hij onder an-

(*) GREGOR. *Opp. Tom* II. *pag.* 1-102.

(†) *Libr.* XII. *Epist.* 24.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

anderen: Een Geestelijke mag geen *kleinen neus* hebben, dat is, hij moet niet onbekwaam zijn, om goed en kwaad te onderſcheiden; want de neus onderſcheidt den geur en den ſtank; waaröm 'er ook tot lof der Bruid in het Hoogelied gezegd wordt: *Uw neus is als een toren op den Libanon.* (*quia nimirum ſancta Eccleſia, quæ ex cauſis ſingulis tentamenta prodeant, per discretionem conspicit, et ventura vitiorum bella ex alto deprehendit.*) Maar hij mag ook geenen *grooten of gekromden neus* hebben, dat is, hij mag niet al te ſpitsvinnig zijn, om voor ſcherpzinnig gehouden te worden. enz. Ook is de ſtijl geheel niet uitlokkend, en de betrekking tusſchen Leeräaren en Toehoorders min gepast voorgeſteld, onder de benamingen van *rector*, *regimen*, *ſubditi*. enz.

Zijne levenswijze.

GREGORIUS zelf poogde alszins een voorbeeld te zijn van eenen voor den Christelijken Godsdienst ijverenden en ondernemenden, in de ſtrengſte Godzaligheid levenden, en door openbare voordragt van den Godsdienst en Kerkelijke Wetten nuttigen Bisſchop. Hij bleef ook zijne genegenheid voor het Monnikenleven behouden, behield zijne geringe kleding, veränderde maar weinig in zijne levenswijze; en in plaats dat voorheen de Roomſche Bisſchoppen jonge lieden, die *Leeken* waren, tot hunne bediening hadden, verkoos hij eenige Geestelijken en Monniken, met welke hij gemeenſchappelijk ſtudeerde, en zijne aandacht verrichtte (*). In plaats, dat

(*) JOH. *Diac. Vita Gregor. L.* II. *C.* 1. *C.* 11.

dat de Voorzaten van GREGORIUS vele ſchatten aan het ſtichten en verſieren der Kerken beſteedde, onderſteunde hij daar mede ellendigen en behoeftigen aan vele plaatzen, zelfs ſtrekte zijne milddadigheid zich uit tot de Monniken op den Berg *Sinaï* (*). Op elken eerſten dag der maand liet hij, uit zijne inkomſten, aan de armen koorn, wijn, kaas, visch en andere levensmiddelen uitdeelen. Aan 3,000 Nonnen in *Rome* ſchonk hij jaarlijks 80 ponden gouds tot haar onderhoud (†). Daaglijks zond hij aan kranken en gebreklijken te *Rome* gekookt eten. Dit en meer verhaalt JOANNES de Diaken, in zijne Levensbeſchrijving, die ons ook weet te melden, dat GREGORIUS daar voor is beloond geworden, dewijl, daar hij daaglijks vreemdelingen aan zijne tafel onthaalde, eens CHRISTUS zelf, en eene andere keer, de hem van God toegevoegde Beſcherm-Engel zich onder de gasten bevonden hebbe (§).

Aanmerking over het erfdeel van St. Pieter.

Bij deze gelegenheid vraagt men, van waar GREGORIUS al het benodigde tot zoo groote milddadigheid genomen hebbe? Men kan deze vraag genoeg beäntwoorden, door de aanmerking, dat de Biſchoppen van *Rome* niet alleen in deze Hoofdſtad verſcheidene gebouwen bezaten, die inkomſten gaven, en liggende gronden in de nabuurſchap, maar ook, dat telkens giften en erfenisſen aan de Geestelijkheid geſchiedden, ſchoon met het eigenlijk oogmerk, dat de armen daar van genot zouden hebben, waaröm GREGORIUS zelf deze goe-

de-

(*) PAUL. *Diac. Vita Gregor. pag.* 7.

(†) *Libr.* VII. *Ep.* 26. (§) *Libr.* II. *p.* 51.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

deren de *bezitting der armen* noemde (*), ook gemeenlijk het *erfgoed der Kerk*, (*Patrimonium Eccleſiæ*,) en eenmaal ook *het erfgoed van* ST. PIETER (†), maar ook in andere Landen en Gewesten, bij voorbeeld in *Sicilië* enz. waaröm een groot getal der Brieven van GREGORIUS opgevuld zijn met ſchikkingen en voorſchriften, omtrent derzelver beſtuur en beheering. Met dit alles kan men niet met zekerheid zeggen, dat de *Roomſche* Biſſchop Heer van eenige ſtad of land was. Trouwens, van eene ſchenking van land, door KONSTANTYN *den Grooten*, waar men veel van geſproken heeft, is geene ſpoor te vinden, en ſchoon men uit de Brieven van GREGORIUS eene en andere plaats heeft verzameld, gelijk de *Benedictynen* gedaan hebben in zijne Levensbeſchrijving, waar uit men beſloot, dat GREGORIUS van zekere ſteden meester zou geweest zijn, zijn deze plaatzen of niet duidelijk, of verminkt aangehaald, bij voorbeeld, als GREGORIUS ſchrijft (§), dat hij eenen *Tribunus* naa *Neapolis*, (*Napels*,) gezonden heeft, als Bevelhebber dier ſtad, met bevel aan de ſoldaten, zegt hij 'er met even zóo vele woorden bij: *pro ſerenisſimorum Dominorum utilitate*, (ten behoeve der doorluchtigſte Heeren,) de Keizers naamlijk.

Zijne Predikatiën.

Onder de openbare ambtsverrichtingen van GREGORIUS behoorde ook het prediken. Zoo lang zijne ſtem en gezondheid het toeliet, heeft hij twintig Predikatiën, die zeer kort zijn, gehouden, over de Eu-

(*) *Libr.* VI. *Ep.* 58. (†) *Libr.* I. *Ep.* 72.
(§) *Libr.* II. *Epist.* 31.

Euängeliën, of die gedeelten der Heilige Schrift, die onder den naam van Zondags-Euängeliën bekend zijn, welke verdeeling van de Kerk van *Rome* tot andere Westerſche Kerken is overgegaan; naderhand zeide hij nog *twintig* anderen eenen Geestelijken in de pen voor, en liet ze door anderen uitſpreken (*). Bijzonder ſtelde hij *tweeëntwintig Kerkredenen* op over eenige moeilijke plaatzen van EZECHIËL, waaromtrent zijne oude Levensbeſchrijvers vertellen, dat zijn Affchrijver, wien hij dezelve opgaf, de Diaken PETRUS, eene witte duif, welke de Heilige Geest was, op GREGORIUS hoofd zag zitten, terwijl hij het laatſte gezicht van den Profeet verklaarde. Doch het opſtel zelf van GREGORIUS beäntwoordt in geenen deele hier aan.

Zijne pogingen om Heidenen en Jooden te bekeeren en tegen de Ketters.

Hoe ijverig GREGORIUS zich betoond hebbe, in het bekeeren der Heidenen, hebben wij gezien in de bekeering der *Angelſakſen*, en op het Eiland *Sardinië*, omtrent de *Heidenen* was hij geneigd, geweld te gebruiken, met de *Jooden* wilde hij zachter gehandeld, en die liever door belooningen uitgelokt hebben; maar omtrent *Scheurmakers* en *Ketters* was hij zeer hard, gelijk wij in het voorbeeld der Biſchoppen van *Istrië* en *Venetië* gezien hebben. Hij gebood uitdruklijk (†) de *Manicheën* op zijne landgoederen in *Sicilië* ſterk te vervolgen, (*ſummopere perſequi*,) en tot het *Katholijk* Geloof te brengen.

Hij

(*) Zij ſtaan in zijne werken XL *Homiliarum in Euangelia Libri duo Tom.* I. *pag.* 1434-1661.

(†) *Libr.* V. *Epist.* 8.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Hij ſmeekte den Keizer MAURITIUS, de Wetten te gen de *ſnoodheid der Donatisten* ſtipt te laten uitvoeren (*); bij den Stadhouder van *Afrika* drong hij ten zelfden einde, ten ſterkſten aan (†), terwijl hij de *Afrikaanſche* Biſſchoppen vermaande, eenen Biſſchop af te zetten, die voor geld eenen *Donatiſtiſchen* Biſſchop in zijne ſtad had laten aanſtellen (§). Evenwel keurde hij het af, dat deze Biſſchoppen een beſluit genomen hadden, dat die gene van hen zijne inkomſten zou verliezen, die in het opſpooren der Ketters achteloos zou wezen (**). Dus gingen bij hem dikwijls Ketterhaat en malſcher gezindheden gepaard, ſchoon de eerſte doorgaans de overhand behield.

Zijne ſtrenge zedetucht omtrent Biſſchoppen en andere Geeſtelijken.

Gelijk GREGORIUS zelf eene ſtrenge levenswijze voerde, zoo duldde hij ook geene buitenſporigheden, aan welke zich niet zelden de Biſſchoppen en Geeſtelijken van dien tijd ſchuldig maakten, ſchoon hij daar bij tevens menigen ſtap deed, om zijn Geeſtelijk Rechtsgebied al verder en verder uit te breiden. HADRIANUS, Biſſchop van *Theben* in *Theſſalië*, werd van twee van zijne Kerkedienaars, die hij om hunne ondeugden had afgezet, over eene geldzaak en eene misdaad bij Keizer MAURITIUS aangeklaagd, die aan den *Metropolitaan*, den Biſſchop van *Lariſſa*, last gaf, om het eerſte te beöordeelen, en hem over het laatſte bericht te zenden. Maar deze Biſſchop befliste beide de ſtukken, veröordeelde HADRI-

(*) *Libr.* VI. *Ep.* 65. (†) *Libr.* IV. *Ep.* 34.
(§) *Libr.* II. *Ep.* 48. (**) *Libr.* V. *Ep.* 5.

DRIANUS, en liet hem gevangen zetten, alhoewel deze zich op den Keizer beroepen had. MAURITIUS liet de zaak nader onderzoeken, waar bij HADRIANUS werd vrijgesproken. Maar onverwachts gaf de Keizer nader bevel aan den *Primaat* van *Oost-Illyricum*, den Bisschop van *Justiniana Prima*, die eene *Patriärchale* waardigheid, volgends de schikking van Keizer JUSTINIANUS, bekleedde, om deze zaak nogmaal te behandelen, en deze bevestigde de veröordeling van HADRIANUS, die daar op zich met zijn beklag naa *Rome* wendde. GREGORIUS, zijne zaak nauwkeurig onderzocht hebbende, vond hem geheel onschuldig, en bestrafte de beide Bisschoppen zijne Richters nadruklijk (*), ja aan den *Primaat*, over wien hij toch eigenlijk geen rechtsgebied had, maakte hij, *uit kracht van het gezag van den Prins der Apostelen*, PETRUS, bekend, dat hij hem voor 30 dagen uit de Kerkelijke Gemeenschap uitsloot, terwijl hij eene volkomene boete had te doen, en aan den *Metropolitaan* ontnam hij alle gezag over HADRIANUS, wien hij voortaan zelf richten wilde.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Meer zwarigheid vond GREGORIUS bij een Kerkelijk geval in *West-Illyricum*. NATALIS, Bisschop van *Salona* in *Dalmatië*, had zijnen *Aartsdiaken* HONORATUS tot *Presbyter* benoemd, waar door deze, in de daad, van eene aanzienlijke waardigheid, welke geen *Presbyter* bekleden kon, beroofd was, ten einde zich aan HONORATUS te wreeken, die hem de overlevering van eenige Kerkgereedschappen had

(*) *Libr.* III. *Epist.* 67.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

had geweigerd, omdat de Biſchop te veel van gasterijen hield. GREGORIUS gebood hem HONORATUS in zijn ouden post te herſtellen, onder ſtraffe, dat hij het hem toegeſtane *pallium* verliezen zou (*). Ook maakte hij dit bevel aan de Biſchoppen van *Dalmatië* bekend (†). Kort daar na ſtierf NATALIS. Nu verbood GREGORIUS, in het jaar 590, aan gemelde Biſchoppen, zonder zijn voorweten, eenen anderen Biſchop van *Salona* in te wijden, voordat hij bericht zou hebben van de zeden des nieuwverkozenen, waar toe hij HONORATUS aanprees, maar den ondeugenden *Presbyter* MAXIMUS uitdruklijk uitſloot (§). Evenwel verkozen zij dezen MAXIMUS, wien zij ook inwijdden, omdat deze een Keizerlijk bevel ten zijnen voordeele verkregen had (**). GREGORIUS ſchreef hem daar op, dat hij zich van alle ambtsbedieningen, op ſtraffe van den Ban van God en den Apostel PETRUS, zou onthouden, tot dat aan GREGORIUS het bevel des Keizers gebleken was. Dezen Brief van GREGORIUS liet MAXIMUS openlijk verſcheuren, en klaagde hem zelfs bij den Keizer aan, dat hij den Biſchop MALCHUS, zijnen ſchuldenaar, in de gevangenis om hals had laten brengen. Hier op ſchreef GREGORIUS aan zijnen zaakgelastigden te *Konſtantinopolen* (††), aan *zijne doorluchtigſte Heeren*, (den Keizer en zijne Zoonen,) voor te dragen, dat hij God vreesde, en ſchrikte, om

(*) *Libr.* II. *Epist.* 18. (†) *Epist.* 19.
(§) *Libr.* IV. *Ep.* 10. (**) *Libr.* IV. *Ep.* 20.
(††) *Libr.* IV. *Epist.* 47.

om deelachtig te zijn aan de dood van eenig mensch; dat MALCHUS, zonder gevangenis, onverziens gestorven was, voorts verklaarde hij, dat hij eer sterven wilde, dan eenige vernedering der Kerk van den H. PETRUS dulden. Maar de Keizer, die hem buitendien niet zeer genegen was, gebood hem, MAXIMUS als Bisschop te erkennen, en dien, als hij zich voor hem vertoonde, wel te ontvangen. GREGORIUS beklaagde zich hier over bij de Keizerin (*), evenwel uit gehoorzaamheid, schreef hij, wilde hij wel door de vingeren zien, dat MAXIMUS zonder zijne voorkennis was ingewijd; maar zijne stoutheid, om zijn ambt te bedienen, daar hij onder den ban was, en de verwaarloozing der Kerketucht, kon hij niet voorbijzien. Vervolgends vermaande hij de Geestelijkheid en Gemeenten in *Dalmatië*, geene gemeenschap met MAXIMUS, en deszelfs aanhangers, te houden (†). Dit deed werking, en MAXIMUS vernederde zich eindelijk. Hij liet zich te *Ravenna* vinden, alwaar hij, door bemiddeling van den *Exarch*, door 's Paufen gevolmagtigden werd ontvangen. Hij zuiverde zich, met een eed, voor het ligchaam van den Heiligen APOLLINARIS, wegens *Simonië* en andere beschuldigingen. Maar vooraf wierp hij zich drie uuren lang midden in de stad neder, uitroepende: *Ik heb tegen God en den Zaligsten Vader* GREGORIUS *gezondigd* (§)! Waar op

(*) *Libr.* V. *Ep.* 21. (†) *L.* VI. *Ep.* 26, 27.

(§) *Libr.* VII. *Epist.* 17. VIII. 10. IX. 79, 80. *Fragm. in Append. Epp. Greg. p.* 1296.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

op GREGORIUS hem schreef, dat hij zijne ongenade (*ingratitudo*,) introk, en gereed was hem het *Pallium* te zenden (*). GREGORIUS ondernam zelfs, den *Patriärch* van *Konstantinopolen*, JOANNES, meer dan eens te onderhouden, omdat ATHANASIUS, een Monnik en te gelijk Ouderling, in eene Kerk aldaar met stokken geslagen, en nog een ander Ouderling onrechtvaardig behandeld was, hij schreef hem, dat een Bisschop zich niet door slagen gevreesd moest maken, wij zijn, zegt hij, tot Herders, niet tot vervolgers, bestemd, en het zou eene *nieuwe* en *ongehoorde* leer zijn, *iemand door slagen tot het geloof te dwingen* (†). Ondertusschen kreunde zich de *Patriärch* niet aan dit schrijven van GREGORIUS (§), zoo veel scheelde het, dat deze bij die gelegenheid eenig gezag zou hebben gebruikt als over eenen aan hem ondergeschikten Bisschop.

Zijn ijver tegen de misdaad van Simonië enomtrent den ongehuwden staat der Geestelijken.

Maar des te ijveriger was GREGORIUS, daar, waar zijn invloed werken kon, omtrent de zeden der Geestelijken. Een der heerschende misbruiken bij dezelven was, het koopen van Kerkelijke ambten en waardigheden door giften en geschenken, hetwelk GREGORIUS, met anderen, reeds vroeger, *de Ketterij van* SIMON of *Simonië*, (*Simoniaca Hæresis*,) noemde. Daartegen verzoekt hij den Frankischen Koning CHILDEBERT (**), en de Koningin BRUNEHILD (††) te waken, en wilde ten dien einde een *Synode* gehouden

(*) *Libr.* IX. *Ep.* 81. (†) *Libr.* III. *Ep.* 53.
(§) *Libr.* IV. *Ep.* 42. (**) *Libr.* V. *Ep.* 55.
(††) *Libr.* IX. *Ep.* 11.

den hebben enz. Ook was hij zeer gezet, zoo al niet op een geheel ongehuwd leven, ten minſten op de onthouding der Geestelijkheid, zonder daar bij te letten op de ſchandelijke gevolgen, welke uit dezen dwang voortvloeiden, waaröm hij ook meermalen aan Geestelijken en Biſſchoppen moest verbieden, geene vreemde vrouwen in hunne woningen aan te nemen (*). Men heeft eenen Brief van ULRICH, Biſſchop van *Augsburg*, bijgebragt, in de IXde eeuw, aan Paus NICOLAUS I. geſchreven, waar in gemeld wordt, dat GREGORIUS, aan de Kerkelijken het huwlijk verboden hebbende, kort daar na bevolen had, visch te halen uit zijnen vijver, bij welke gelegenheid men 6,000 hoofden van kinderen, uit den vijver had gehaald, hetwelk hem, omdat hij gevoelde, dat dit allen onëchte kinderen van Kerkelijken waren, bewogen had, hun het huwlijk weder vrij te laten (†).

Cardinales Episcopi Presbyteri et Diaconi.

Niet zelden komen in de Brieven van GREGORIUS voor *Cardinales Episcopi Presbyteri et Diaconi*, die evenwel niets gemeens hebben met de latere *Kardinalen* der *Roomſche* Kerk. In het Latijn van deze eeuw betekende *Cardinalis* zoo veel als de *voornaamſte*. Zelfs werd een der Opperbevelhebbers te *Rome* onder de *Oost-Gothiſche* Koningen *Princeps Cardinalis* genoemd (§). Iemand tot zulken rang verheffen noemde men *Cardinare* of *Incardinare*. Den *Bis-*

(*) *Libr.* I. *Ep.* 52. IX. 60, 106. XIII. 35.

(†) *Centuriat. Magdeb. Cent.* VI. *C.* 7. *p.* 388.

(§) CASSIODOR. *L.* VII. *Ep.* 31. *T.* I. *p.* 111.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Bisschop. werd deze naam gegeven, om hem van anderen te onderscheiden, die ongegronde aanspraak maakten op het bestuur van zijne Gemeente; en aan de *Ouderlingen* en *Kerkendienaren*, als eerste Leeraaren van zekere Kerken of Opzieners van armhuizen en andere Kerkelijke gebouwen. Maar deze namen en waardigheid zijn van tijd tot tijd in eenen meer bepaalden zin aan de Kerk van *Rome* eigen geworden.

Zijnezorg voor het Monnikenwezen.

Bijzonder zorgde GREGORIUS voor den Monnikenstand, omtrent welken hij verscheidene voorschriften geeft in zijne Brieven; ook schonk hij hun, ten aanzien van hunne afhanglijkheid van de Bisschoppen, verscheidene vrijheden, (*exemtiones.*) Voornaamlijk werden door hem in eene Kerkvergadering te *Rome*, in het jaar 601, voor de Monniken vele vrijheden bepaald (*), zonder dat zij daaröm uitdruklijk van de afhanglijkheid der Bisschoppen in het algemeen ontslagen werden, hoewel velen van tijd tot tijd zich daar toe van de vergunningen van GREGORIUS bediend hebben, om zich geheel onafhanglijk van de Bisschoppen te maken.

Dewijl GREGORIUS zulk een groot voorstander was van den Monnikenstand, moest hem eene wet van Keizer MAURITIUS, van het jaar 593, ongemeen treffen, volgends welke aan alle wereldlijke ambtenaren en aan de krijgslieden verboden werd, zich in een Klooster te begeven, waár tegen hij ook eenen nadruklijken Brief aan den Keizer schreef (†).

Voorts

(*) HARD. *Conc. T.* III. *p.* 537. (†) *L.* III. *Ep.* 65.

Voorts zijn 'er van hem drie vrijheidsbrieven aan de Oudſten en den Abt van een Klooster te *Augustodunum*, (*Autun*) (*), waar van de echtheid beſtreden, maar door de *Benedictynen* verdedigd wordt; een andere vermaarde vrijheidsbrief voor het Klooster van den Heiligen MEDARD te *Soisſons*, welken GREGORIUS in het jaar 594 zal gegeven hebben, wordt insgelijks door de geleerden onecht verklaard, ſchoon de *Benedictynen* hem insgelijks hebben trachten te verdedigen (†).

Ook heeft men in later tijden getwist, of GREGORIUS *de ſtichter is geweest van Kerkelijken naar zekeren regel gemeenſchappelijk levende?* (*Canonici regulares.*) Waarömtrent men kan toegeven, dat hij 'er, als het ware, de voorbereiding toe gemaakt heeft, maar eigenlijk zijn deze *reguliere Kanunniken* van later tijd.

GREGORIUS Vader der Ceremoniën.

Gelijk men, om de genegenheid en zorg van GREGORIUS voor de Monniken, hem den *Vader der Monniken* genoemd heeft, zoo heeft men hem ook ſomtijds den *Vader der Cæremoniën* genoemd, niet omdat hij juist Godsdienſtplegtigheden uitvond, met welke de Christenen reeds genoeg overladen waren, maar omdat hij ze met eenige nieuwe bijzonderheden verrijkte, en over het geheel verfraaide en verſierde. Van ſommigen werd hem verweten, dat hij *de Konſtantinopolitaanſche* Kerk te veel navolgde, waar tegen hij zich in eenen Brief aan den Bisſchop van *Syracuſe* ver-

(*) *Libr.* XIII. *Epist.* 8, 9, 10.

(†) *Append. ad S. Gregor. Epp. p.* 1284.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

verdedigt (*). Van GREGORIUS zorgvuldigheid voor de Kerkplegtigheden getuigt een werk over den Kerkendienst, (*Liturgie*,) onder den tijtel *Liber Sacramentorum* in de uitgave zijner werken te vinden (†), en bijzonder in hetzelve *een voorschrift van het vieren des Heiligen Avondmaals*, (*Canon Missæ.*) Men heeft daarömtrent aan te merken, dat een dergelijk werk van LEO *den Grooten*, en een van GELASIUS daar bij ten grondslag ligt, doch dat het even gelijk dezen vele invoegzelen heeft van laater tijden; MURATORI heeft bijzonder in den *Canon Missæ* bewijzen meenen te vinden voor de oudheid der *Transsubstantiatie*, maar is door ERNESTI (§) wederlegd. Ook vindt men nog in de uitgave zijner werken *Zegenwenschen van eenen Bisschop aan zijne Gemeente*, (*Benedictionale. f. benedictiones*,) en een Boek van *Kerkelijke Beurtgezangen*, (*Liber Antiphonarius*,) en nog een dergelijk, (*Liber Responsalis sive Antiphonarius*,) maar derzelver echtheid wordt met reden geloochend, dewijl zij blijken veel jonger te zijn, dan de tijden van GREGORIUS.

Zijn gevoelen omtrent de Beelden.

In sommige opzigten scheen GREGORIUS gematigd in zijne gevoelens omtrent gebruiken, welke naar Bijgeloof smaakten. Omtrent de *Beelden der Heiligen*, bij voorbeeld: SERENUS, Bisschop van *Massilia*, had, omdat sommigen van zijne Gemeenten de Beelden, die in de Kerken geplaatst waren, hadden be-

(*) *Libr.* IX. *Epist.* 12.

(†) *Opp. Tom.* III. *pag.* 1-240.

(§) *In Anti-Muratorio pag.* 96, 99. *seq.*

begonnen aan te bidden, dezelven laten breken en wegdoen. GREGORIUS prees zijnen ijver, dat hij niets wilde aangebeden hebben, wat met handen gemaakt was, doch berispte hem tevens, dat hij de Beelden gebroken had (*). Want, zegt hij, zij worden in de Kerken gebruikt, opdat de genen, die niet lezen kunnen, ten minſten aan den wand ziende lezen, wat zij niet in ſtaat zijn, in de ſchriften te lezen. Naderhand ſchreef hij hem nog uitvoeriger daar over (†). Zoo gaf hij aan eenen Monnik, wien hij, op zijn begeerte, Beelden van CHRISTUS, van de Maagd MARIA, en van de Apostelen PETRUS en PAULUS toezond, daar bij (§) eene vermaning, ten aanzien van het eerſte dezer Beelden, dat hij wel wist, dat hij niet om hetzelve verzocht had, ten einde het als God te verëeren; maar om door het aandenken aan Gods Zoon, door hulp van zijn Beeld, zich tot deszelfs liefde op te wekken. Hij zelf, voegt hij 'er bij, werpt zich niet voor hetzelve neder, als voor eene Godheid, maar hij aanbidt den genen, aan wien hij door hetzelve gedenkt.

Zijne Bijgeloovigheid met reliquiën.

Doch, ſchoon hij dus den Beeldendienst veröordeelt, ten minſten denzelven poogt te verſchoonen, toont hij in vele andere opzichten een zwakke geest te zijn, die aan allerlei ſoort van Bijgeloof verſlaafd was. Aan den bovengemelden Monnik, wien hij waarſchuwde, het Beeld van CHRISTUS niet te aanbidden, zond hij, behalven een kruis, nog *eenen fleu-*

(*) *Libr.* IX. *Ep.* 105. (†) *Libr.* XI. *Ep.* 13.
(§) *Libr.* IX. *Ep.* 52.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ſleutel, die boven het heiligſte ligchaam van den Apostel PETRUS *gezegend was* (*). Zoodanigen ſleutel, met wat hair van JOANNES *den Dooper*, zond hij ook aan den *West-Gothiſchen* Koning RECCARED, die van dezen behoorlijk ontvangen moest worden, en die, *het gene bij hem gevonden werd, door zijnen zegen zou vermenigvuldigen* (†). Hij zond meer zulke ſleutels, en verklaart wat 'er voor krachten in zulke ſleutels ſtaken en waaröm. Daar was in deze ſleutels iet van den *keten van* PETRUS, waaröm hij bij het overzenden van denzelven aan twee voorname Heeren, den wensch voegt (§), *dat deze keten*, welke dien Heiligen hals omſlingerd had, *ook hunnen hals, van denzelven afhangende, mogt heiligen, alzoo zulke ſleutels bij kranken door vele wonderen plagten te ſchitteren.* Ook zond hij een *klein kruis met een weldaadig ſtukjen van de ketenen van* PETRUS aan eenen PATRICIUS, met bericht, *dat dezen zijnen hals voor eeuwig van de zonden bevrijden zouden* (**). In hetzelfde kruis waren nog ſtukjens ingeſloten van den *rooster*, op welken de Martelaar LAURENTIUS gebraden was; deze zouden *de Liefde Gods in hem ontſteken.* Zulke *Reliquiën* noemde GREGORIUS *Heiligdommen*, (*Sanctuaria*,) omtrent welke hij de *Frankiſche* Koningin BRUNEHILD, en de Biſchoppen en Abten, waarſchuwde, dat zij niet op plaatzen bewaard moesten worden, waar gemeene dooden begraven lig-

(*) *Libr.* IX. *Ep.* 52. (†) *Libr.* IX. *Ep.* 122.
(§) *Libr.* I. *Ep.* 30, 31. (**) *Libr.* III, *Ep.* 33.

liggen, en dat de Kerkelijken, die ze bewaken, hun behoorlijk onderhoud bekomen (*). Doch voornaamlijk openbaart zich zijn bijgeloof in eenen Brief (†) aan de Keizerin KONSTANTINA, Gemaalin van MAURITIUS, die hem verzocht had, haar het hoofd of iet anders van het ligchaam van den Apostel PAULUS te zenden, ter inwijding eener Kerk, die zij ter eere van dezen Apostel liet bouwen. Hij antwoordde haar in den gemelden Brief, dat hij zulks niet doen kon, want dat men zulke ligchamen van Heiligen niet aanroeren veel min vervoeren mogt, zonder gevaar van eene onmidlijke dood, hetwelk hij met voorbeelden bewijst; men was bij die van *Rome* niet gewoon, als men *Reliquiën* of Heilige Overblijfzelen mededeelde, iet van de ligchamen der Heiligen te nemen; 'er werd flechts in eene bos een doek, (*brandeum*, bij de *Griekfche* Schrijvers πραανδιον,) overgezonden, welke men op de ligchamen der Heiligen gelegd had; als men deze in eene gewijde Kerk eerbiedig bewaarde, geſchiedden 'er zoo vele wonderen door, als of de ligchamen der Heiligen zelve daar verplaatst waren. Ten tijde van den Bisfchop LEO hadden eens eenige *Grieken* daar aan getwijfeld, en daaröm een dezer doeken in ſtukken geſneden, en terſtond was 'er bloed uitgelopen. Hij verzekert, dat het wegnemen van zulke ligchamen nooit ongeſtraft blijft; hoewel hij te gelijk het voorbeeld van eenige *Griekfche* Monniken aan-

(*) *Libr.* I. *Epist.* 57. VI. 49.
(†) *Libr.* IV. *Epist.* 30.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

aanvoert, die onlangs op het plein bij eene Kerk te *Rome* 's nachts ligchamen van gemeene dooden hadden opgegraven, welke zij als *Heilige Reliquiën* naa hun Vaderland wilden medenemen, doch die op deze daad betrapt waren. Wat de ligchamen der Apostelen PETRUS en PAULUS betreft, het was bekend, ſchreef GREGORIUS, dat, ten tijde van hunnen Marteldood, Oosterſche Christenen te *Rome* gekomen waren, die hunne ligchamen voor zich begeerden, omdat zij hunne medeburgers waren. Men had dezelve in de *Catacomben* of onderäardſche begraafplaatzen gelegd; maar als nu gemelde Christenen ze met verëenigde krachten van daar wilden wegdragen, werden zij door donder en blikſem zoo verſchrikt, en verſtrooid, dat zij geene moeite meer deeden. Daar op kwamen de *Romeinen*, en droegen deze ligchamen in de Kerken, waar zij nog bewaard worden. Zelfs weigerde hij aan de Keizerin den zweetdoek van het ligchaam van PAULUS, hetwelk zij verzocht had, evenwel, dewijl hij hare godvruchtige begeerte niet geheel ledig van de hand wilde wijzen, beloofde hij wat van de ketenen te zullen zenden, welke deze Apostelen aan de handen en om den hals gedragen hadden, nogtans durfde hij dit niet zeker toezeggen, want alſchoon de Priester voor velen, die daaröm verzochten, gemaklijk iet daar van afvijlde, wilde hem dit echter voor anderen volſtrekt niet gelukken.

Zijne zucht en

Dit alles is echter eene kleinigheid bij zijn werk, hetwelk hij in dezen zelfden geest geſchreven heeft:

Dia-

Dialogorum Libri IV *de vita et miraculis Patrum Italicorum, et de æternitate animarum* (*), waar van de echtheid door sommigen, zonder genoegzame reden, betwist is geworden. In dit werk verhaalt GREGORIUS aan zijnen Kerkedienaar PETRUS, op deszelfs verlangen, de wonderen en buitengewone lotgevallen van een aantal Bisschoppen en Monniken in *Italië*, voornaamlijk van den Heiligen BENEDICTUS, stichter der bekende Monniken-orde, en PAULINUS Bisschop van *Nola*. Wij willen ons niet ophouden met de onnozele sprookjens, welke de goede GREGORIUS vertelt, en die zijn *Diaken* met verrukking aanhoort. Alleen een enkel tot een staaltje: Het paard, waar op de *Roomsche* Bisschop JOANNES gereden had, wilde naderhand geene vrouw dragen. Als eens een Jood zich 's nachts in eenen Tempel van APOLLO bevond, zag hij eenen troep booze geesten; die aan hunnen aanvoerer berichtten, wat zij al tegen de vroomen gedaan hadden; zoo had 'er een eenen Bisschop door eene Non, die bij hem inwoonde, reeds zoo ver verleid, dat hij haar een zacht klapjen op den rug gegeven had; de Jood bragt door dit verhaal den Bisschop tot schaamte, zoodat hij de Non spoedig heenzond. Een *Presbijter* riep zijnen dienaar: Kom, Duivel, trek mij de laarzen uit! maar de werkelijke Duivel begon dit reeds, tot hij hem van zich dreef. enz. Midden echter onder zulke vertelzeltjes geeft GREGORIUS een en andermaal te verstaan, dat 'er aan be-

ligtgeloovigheid omtrent wonderen.

(*) *Tom.* II. *Opp. pag.* 149-474.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

bekeering en deugd meer gelegen is, dan aan het doen van wonderwerken. — In het IVde Boek van dit werk, wil GREGORIUS de eeuwigheid van het beſtaan der ziel bewijzen, op verzoek van zijnen *Diaken*, en hij doet zulks, door de bedenkingen daartegen op zijne wijze weg te ruimen, maar bijzonder door voorbeelden van verſchijningen van overledenen, ja door ſoortgelijke voorbeelden wil hij aantonen, hoe de zielen der godlozen in een ligchaamlijk vuur lijden kunnen, waar toe hij het voorbeeld aanhaalt, dat een Kluizenaar den *Oost-Gothiſchen* Koning DIETRICH, na deszelfs dood, in eenen vuurſpuwenden berg heeft zien werpen.

Het Vagevuur door GREGORIUS het eerst geleerd.

Nu begeert de Diaken, onderricht te worden, of men een *Zuiverend*, of *Vagevuur*, (*ignis purgatorius*,) na de dood gelooven moet? Hier bewijst GREGORIUS uit de Heilige Schrift, dat elk in de geſteldheid, waar in hij uit de wereld gaat, ook voor het aanſtaand oordeel verſchijnen moet; maar beweert tevens, dat *voor zekere ligte overtredingen*, nog voordat het oordeel plaats zal hebben, *zulk een vuur beſtaat*, omdat de Verlosſer zegt: de laſtering tegen den Heiligen Geest zal niet vergeven worden, noch in deze, noch in de toekomende eeuw; en gevolglijk te kennen geeft, dat zekere zonden eerst in de toekomende eeuw vergeven worden; vervolgends brengt hij hier toe 1 *Kor.* III. 12. alwaar hij door ijzer, koper, lood, grove; door hooi, ſtroo, ſtoppelen, ligte zonden verſtaat. Evenwel moet men weten, dat niemand daar zelfs voor de kleinſte zonden eenige zuivering bekomen zal, indien

den hij het niet in dit leven door goede werken verdiend heeft. En dit bevestigt hij, met voorbeelden van gezichten en verschijningen. Dus is GREGORIUS, in der daad, de eerste, die het Vagevuur ontstoken heeft, zoo als het in de Roomsche Kerk genoemd en omschreven wordt. Men heeft wel plaatzen bij LACTANTIUS, HILARIUS, AMBROSIUS, AUGUSTINUS, die een *Reinigend* of *Vagevuur* leeren, maar *eerst na het laatste Oordeel.* Het oudste gewag van eene reiniging na de dood, hoewel niet door een vagevuur, komt voor bij CLEMENS van *Alexandrië.* Daar van is nog onderscheiden het denkbeeld van AUGUSTINUS van een *zuiverend vuur* na dit leven; als van *eene smart over het verlies van aardsche goederen.* — Dit werk van GREGORIUS viel zoo zeer in den smaak dezer en der naastvolgende tijden, dat van geen van zijne overige werken zoo vele Handschriften overig zijn. In het midden der VIIIste eeuw vertaalde de *Roomsche* Bisschop ZACHARIAS het voor de *Grieken* in het *Grieksch.* In de volgende eeuw werd 'er eene *Angelsaksische* Vertaling van gemaakt, misschien door den Koning ALFRED zelven. Ook was 'er toen reeds eene *Arabische* Vertaling van. In later tijden is het ook in het *Fransch* en *Hoogduitsch* overgezet.

In de uitgaven van GREGORIUS schriften door de *Benedictynen*, vindt men een en ander uitlegkundig werk, (*in librum primum Regum, qui et Samuelis dicitur, variarum expositionum Libri sex* (*); *su-*

Zijne uitlegkundige schriften en Brieven.

per

(*) *Tom.* III. *Opp. Part.* II. *p.* 1-392.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

per Cantica Canticorum expositio (*); *in septem Psalmos poenitentiales expositio* (†), doch, behalven dat zij alle vermoeden, van onëcht te zijn, met zich brengen, verdienen zij in waarheid den naam van *Uitlegkundig* niet. In de XIV *Boeken*, in welken zijne *Brieven* verdeeld zijn, komen ook geene godgeleerde onderwerpen en verhandelingen voor, weinige uitgezonderd, welke daar en boven niet van die natuur zijn, dat wij 'er ons mede behoeven op te houden.

Zijne staatsverrichtingen.

Doch aan den anderen kant, waar schranderheid in staatszaken gevorderd werd, was GREGORIUS in staat, om het Vaderland gewigtige dienſten te bewijzen. Kort na het begin van zijn ambt, waren de Keizerlijke Landen in het midden en beneden *Italië* en *Rome* zelve in den uitersten nood, door de *Langobarden*; derzelver Koningin THEODELINDE, weduwe van den Koning AUTHARICH, die door haar huwlijk met den Hertog AGILUF, in het jaar 590, dezen ten troon verhief, was wel van het *Katholijk* Geloof, en dus der *Roomsche* Kerk genegen; maar de *Langobardische* Veldheer ARIULF rukte echter in het jaar 591, met zijn leger voor *Rome*; GREGORIUS viel van kommer over den ramp der burgeren in eene ziekte. Hij beklaagde zich aan den Bisschop van *Ravenna*, dat de Keizerlijke *Exarch* geene hulptroepen zond, en ook geenen vrede sluiten wilde (§). Hij poogde den *Exarch* daar toe te bewegen, geven-

(*) *Pag.* 397-462. (†) *Pag.* 466-559.
(§) *Libr.* II. *Epist.* 36.

vende zich met zijne *Romeinen* het aanzien van eenen kleinen ondergeschikten Staat, die in geval van nood voor zich zelven zorgen moest. Doch de *Exarch*, die den vijand eenige steden ontnam, kreunde zich aan dit alles niet, en de Koning AGILULF verscheen zelf voor het genoegzaam weerloos *Rome*. Thans redde GREGORIUS de Hoofdstad, door, gelijk hij meermalen deed, dezen Koning in het jaar 595 met geld te verzachten, waar over Keizer MAURITIUS zich echter onvergenoegd vertoonde, en GREGORIUS zag zich genoodzaakt, deswegens zich te verdedigen (*); hij beklaagde zich ook in eenen Brief aan de Keizerin over de onderdrukkingen, die 's Keizers bevelhebbers pleegden in *Italië*, *Sicilië*, *Corsica* (†). Eindelijk werd de vrede in het jaar 599 tot stand gebragt, door eenen Abt, wien GREGORIUS aan den Koning AGILULF gezonden had. Maar de nieuwe *Exarch* CALLINICUS bedreef weder zelf vijandelijkheden, waar over AGILULF zich gestreng wreekte, tot dat omtrent het jaar 604 andermaal een vergelijk getroffen werd (§). Met dit alles was GREGORIUS aan het Hof niet zeer gezien, de Keizer MAURITIUS keurde zijnen twist af, over den titel van *Oecumenischen* of *algemeenen* Bisschop. Doch deze Vorst verloor in het jaar 602 troon en leven, door een oproer van zijn leger, en de wreedheid van FOKAS, die door alle Schrijvers als een mon-

(*) Gelijk hij deed in eenen Brief *L.* V. *Ep.* 40.

(†) *Libr.* V. *Epist.* 41.

(§) PAUL. *Diac. de Gest. Lang. L.* IV. *C.* 21, 24, 26, 29.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

monster van ondeugd wordt afgeschilderd. Deze zond in het jaar 603 zijn beeld en dat zijner Gemaalin, volgends gewoonte, naa *Rome*, waar het toegejuicht en door GREGORIUS in de Kapel van een Keizerlijk Paleis geplaatst werd. GREGORIUS zelf betuigde zijne onderwerping aan FOKAS met eenen Brief (*), welke met deze woorden begint: „ Eere zij God in de hoogte! die, zoo als geschre„ ven staat, de tijden verändert, de rijken verzet!" en welke Brief verder vol overvloejende zegenwenschen is. Ook wenschte hij des Keizers Gemalin LEONTIA geluk met hare verheffing op den troon, God dankende, dat, in plaats van den voorgaanden zwaren last, den onderdanen thans een zoo ligt juk opgelegd was geworden (†).

Aanmerkingen over zijn karakter.

Wegens deze Brieven hebben vele *Protestantsche* Schrijvers GREGORIUS zware verwijtingen gedaan, om dat hij aan eenen Vorsten-moorder, rijksverweldiger, en wreedaard, zoo vleijend geschreven heeft, men kan echter aanmerken, dat GREGORIUS hier meer schreef als een Hoveling, die de gunst des nieuwen Keizers, wie hij dan ook ware, nodig had; over het algemeen was GREGORIUS anders, in den schijn ten minsten, bescheiden en onderdanig jegens zijne Opperheeren, gelijk hij zich doorgaans ootmoedig en nederig betoonde, zoo lang het zijne hoogere rechten, volgends welke hij zich als eenen opvolger van den Prins der Apostelen beschouwde, niet betrof. Om de-

(*) *L.* XIII. *Ep.* 31.

(†) *l. c. Ep.* 38.

deze te handhaven en uit te breiden, wist hij, als een ſchrander man, alle middelen ter hand te ſlaan. Als *Biſſchop* op zich zelven aangemerkt, was hij een voorbeeldig Opziener der *Geeſtelijkheid*, een handhaver der Kerketucht, en een voorbeeld van prijswaardige zeden; maar zoodra hij zich voorſtelt de *eerſte* en *opperſte gebiedende Biſſchop* der Chriſtenheid te zijn, dan verliest hij zijnen luiſter, en wordt een *voorloper der heerschzuchtige Pauſen*. Als *Monnik* zou men hem onverbeterlijk kunnen noemen, indien deze nieuwe ſoort van Heiligheid in de daad een volmaakter Christendom ware; als *Geleerde*, en bijzonder als *Godgeleerde*, verſchijnt hij ſlechts zeer middelmatig; ja hij gaf der echte *Romeinsch-Griekſche* Geleerdheid den laatſten doodſteek; voegt men 'er bij zijne zucht voor het *Bijgeloof*, en zijne ellendige wijze van *Bijbelverklaren*, dan kan men het niemand kwalijk nemen, als hij hem zelfs als een ſchadelijk man voor den Godsdienst en Godgeleerdheid aanziet; ſchoon men zich niet zal bevreemden, dat hem zijn leeftijd en de naastvolgende den eernaam van den *Grooten* heeft waardig gekeurd.

Na een beſtuur van 13 jaren overleed deze Biſſchop in het jaar 604, en werd in de *Pieterskerk* begraven. Eén zijner Opvolgers, GREGORIUS IV, liet in de IXde eeuw zijn lijk onder den Altaar leggen, die naar hem den naam draagt, alwaar men zedert jaarlijks zijn feest vierde met nachtwaken; men kuste zijnen mantel, het kruis, met overblijfzelen der Heiligen opgevuld, hetwelk hij op de

Zijn dood en nagedachtenis

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

borst gedragen had, en zijnen gordel (*). In dezelfde eeuw werd het een en ander van zijn ligchaam in het beroemde Klooster van den Heiligen MEDARDUS te *Soisfons*, en zijn hoofd in een ander Klooster te *Sens* gebragt (†). Aan wonderen, die door hem verricht zullen zijn, ontbreekt het niet, hoewel zij eerst door PAULUS en JOANNES *Diaconus*, twee of driehonderd jaren na zijne dood, zijn opgetekend. Hij dreef den Duivel met behulp van *Reliquiën* uit eene *Ariäanfche* Kerk, en men zag dien, in de gedaante van een zwijn, 'er uitlopen (§). Eene vrouw, welke hij in het H. Avondmaal het gewijde brood wilde overreiken, met verzekering, dat zij het ligchaam van CHRISTUS ontving, belachte dit, omdat het een ftuk van het brood was, hetwelk zij zelve gebakken, en als een geſchenk in de Kerk gebragt had. Zoodra GREGORIUS dit vernam, vermaande hij de Gemeente tot het gebed, dat God op eene zichtbare wijze de gelovigen ſterken, en de ongelovigen overtuigen mogt. Men bad; waar op hij naa het Altaar ging, en het gewijde brood ontdekte, vindende toen in plaats van hetzelve een ſtuk van een' bloedigen vinger; de vrouw dus beſchaamd hebbende, verkreeg hij weder van God door het gemeenſchaplijk gebed, dat dit een ſtuk brood werd, om van de vrouw gebruikt te kunnen worden (**). Inzon-

(*) JOANN. *Diac. Vita S. Gregor. L.* IV. *C.* 80.

(†) *Vit. Gregor. per Benedictin.*

(§) JOANN. *Diac. Libr.* II. *Cap.* 31.

(**) PAUL. *Diac. vit. ſ. Greg. C.* 23. JOANN. *Diac. L.* II. *C.* 41.

zonderheid is het verhaal van zijne voorbidding voor de ziel van Keizer TRAJANUS bekend. Als hij eens over de markt ging, die naar dezen Vorst den naam droeg, herdacht hij eene prijswaardige handeling van denzelven, jegens eene onderdrukte oude vrouw, en bad God met tranen, dat hij aan zijne belofte wilde gedenken, die hij aan de beſchermers der verdrukten gegeven had. Hij kwam vervolgends bij het Graf van *St. Pieter*, alwaar hij voortvoer te bidden; en toen als ſlapend in eene verrukking viel, in welke hem geöpenbaard werd, dat zijn gebed verhoord was, maar tevens werd hem aangezegd, dat hij niet weder op die wijze zou bidden, voor zulken, die zonder Doop geſtorven waren (*). Evenwel ſchijnen de *Romeinen*, van deze wonderen, die GREGORIUS in zijn leven verricht zou hebben, bij zijn ſterven, niet algemeen overtuigd geweest te zijn. Trouwens, JOANNES *Diaconus* (†) verhaalt, dat, als 'er toen een algemeene hongersnood plaats had, de uitſtrooijers der oude lasteringen, dat GREGORIUS de ſchatten van zijn *Patriärchaat* verkwist had, dewijl zij zich nu aan zijn perſoon niet konden wreken, zijne Boeken begonnen te verbranden, hetwelk echter geſtuit werd door zijnen hem zoo waarden *Diaken* PETRUS, die verklaarde, dat hij meermalen den H. Geest, in de gedaante eener duive, boven zijn hoofd had zien zweeven, en die, als het volk nog twijfelde, hen be-

(*) PAUL. *Diac. C.* 27. JOANN. *Diac. L.* II. *C.* 44.
(†) *Libr.* IV. *Cap.* 69.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

king over den voortgang van het gezag der Roomsche Bisschoppen

Rome, gedurende dit Tijdvak, zien wij, dat zij nog steeds onderdanen waren van de Heeren van *Rome*, de *Oost-Gothische* Koningen, en de *Griekse* Keizeren; wij zien, dat de *Oosterse Patriarchen* hen als huns gelijken bleven aanmerken; zelfs erkenden niet alle *Westerse* Bisschoppen hunne *Opperhoofdigheid*, maar gedroegen zich naar de *Kerkenwetten*; en die wetten, welke de Bisschoppen van *Rome* gaven, bepaalden zich tot hun eigen Kerspel bepaaldelijk; evenwel, de twee zoo vermaarde en werkzame Bisschoppen, LEO *de Groote* uit het voorgaande, en GREGORIUS *de Groote* uit dit Tijdvak, hadden groote stappen gedaan, waar door zij dat aanzien nader kwamen, hetwelk hunne navolgers, langs den door hen gebaanden weg, verkregen hebben. De meeste Westersche Bisschoppen begonnen hun Geestelijk Rechtsgebied te eerbiedigen, de benaauwde toestand, waar in *Rome* en het Keizerlijk *Italië* zich bevond, kwam hun uitnemend te pas, om hun aanzien en invloed te vermeerderen. Wij hebben gezien, hoe reeds vele Bisschoppen erkenden, dat die van *Rome* onder geenen Richter stonden, dan onder God alleen; onder den naam van den Apostel PETRUS breidden zij de palen van hunne magt meer en meer uit; terwijl de Oostersche Kerken ellendig geschud werden door Godsdienstwisten, die op algemeene Kerkvergaderingen beslist werden, werd hun stoel geächt als de zetel der Rechtzinnigheid; terwijl zij zich tot beschermers der Geestelijkheid opwierpen, en hun *Pallium* als een uitmuntend geschenk uitdeelden.

Door

Door hunne houding van nederigheid en onderwerping, als gehoorzame onderdanen, wekten zij de gunst der Vorſten, die hun daar tegen in het Kerkelijke zoo veel meer eer bewezen, terwijl zij hunne zaak ſteeds als de zaak van God en den Apostel PETRUS deden voorkomen. Ook maakten zij ten hunnen voordeele ſpoedig gebruik van de talrijke ſchaaren van Monniken; nieuwe Gemeenten, welke door dezelven onder de Heidenen geſticht werden, waren afhanglijk van den Biſſchop van *Rome* enz.

Verzameling van Kerkelijke Wetten

Een genootſchap van menſchen, zoo als de Christelijke Kerk, had zeker ſommige wetten en voorſchriften nodig, ook waren dezelve, wat het wezenlijke betrof, in de Heilige Schriften bevat, maar van tijd tot tijd, oordeelde men bijzondere voorſchriften en regelen, naar de omſtandigheden geſchikt, te behoeven; en de bijzondere Kerkvergaderingen zorgden ook voor zoodanige regelen voor hunne Gemeenten; maar algemeene, of een algemeen Kerkelijk Recht- of Wetboek voor alle Christenen, buiten het gene in de ſchriften der Apostelen daar toe behoorende gevonden wordt, had men niet voor de vierde eeuw; trouwens, de zoogenoemde *Apostoliſche Kerkverordeningen*, (*Conſtitutiones Apostolicæ*,) en de *Apostoliſche Kerkregelen*, (*Canones Apostolici*,) ſchijnen niet ouder te zijn, dan van deze eeuw (*); DIONYSIUS *de Kleine*, bekend door zijne Tijdrekening, vertaalde de vijftig eerſten van deze *Kerkregelen* in het Latijn, omtrent het mid-

(*) Zie *Deel* I. *Bladz.* 327.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

midden der VIde eeuw, en van toen af namen de Bisschoppen van *Rome* ze als echt aan, maar niet de overige 35, enkel, omdat deze niet vertaald waren.

DIONYSIUS werk over de Kerkelijke Hierarchie.

Men zou echter nog Kerkelijke Wetten uit den leeftijd der Apostelen bezitten, indien de schriften echtheid hadden, welke aan DIONYSIUS den *Areopagiet* worden toegekend, die door PAULUS bekeerd werd, en die de eerste Bisschop of gewoon Leeraar der Gemeente te *Athenen* geweest zal zijn (*), alwaar hij ook, volgends latere *Martyrologia*, den marteldood zal geleden hebben. Doch, reeds lang is bewezen, dat men hem verward heeft met eenen lateren DIONYSIUS, die in de IIIde eeuw, onder meer andere Leeraaren van het Christendom, uit *Italië* in *Gallië* gekomen, hetzelve bijzonder te *Lutetia* of *Parys* verkondigd zal hebben. Geen Schrijver der vijf eerste eeuwen had aan den eersten DIONYSIUS eenig geschrift toegekend, maar in het jaar 533 beriepen zich de *Severiänen*, een soort van *Eutychiänen*, in een gesprek met de *Katholijken* te *Konstantinopolen* gehouden (†), op zijne schriften. De *Katholijken* vraagden naar de echtheid dezer schriften, op welke vraag de *Severiänen* zich niet verder uitlieten. Evenwel waren deze schriften, wegens het *Mystike* en *Geheimenisvolle* van den inhoud zoo zeer naar den smaak dezer tijden, dat zij

(*) EUSEB. *Hist. Eccles.* III. 4.

(†) *Collatio Constantin. in Harduin. Act. Concil. Tom.* II. *pag.* 1163.

zij ſpoedig ingang vonden, en bijzonder bij de *Griekſche* Christenen. FOTIUS (*) haalt het Boek aan van zekeren *Presbijter*, THEODORUS, hetwelk hij, omtrent het midden der VIIde eeuw, *voor de echtheid der ſchriften van den Heiligen* DIONYSIUS geſchreven heeft. De Schrijvers der Latijnſche Kerk wisten reeds in de VIde eeuw iet van deze ſchriften, dewijl GREGORIUS *de Groote* eene plaats uit dezelve van hooren zeggen aanhaalt, in zijne Predikatiën (†). Maar eerst, in de eeuw van FOTIUS, werden zij in deze Kerk recht bekend, en zonder eenig verder onderzoek aangenomen, meer dan ééns in het *Latijn* vertaald, vermeerderd met eene fabelachtige Levensbeſchrijving van den gewaanden Schrijver, en dus heel ſpoedig eene geliefkoosde lezing voor Monniken en alle Mijſtieken (§).

Onder deze ſchriften is 'er één, *over het Kerkelijk Bewind*, (*de Eccleſiastica Hierarchia.*) Dit *Heilig Kerkbeſtuur*, zegt de Schrijver, of de *Geestelijkheid*, (*Clerus*,) bevat in zich eene waarde van Godlijk ingegevene wetenſchap, kracht, en volmaaktheid, welke den genen, die daar in uit *hierarchiſche* verborgenheden en leeringen zijn ingewijd, uit bovenäardſche en geheiligde uitſpraken der Godheid bewezen moeten worden.

De

(*) *Biblioth. Cod.* I. *pag.* 4.

(†) *Libr.* II. *Homil.* 34. *in Euangelia T.* I. *Opp.*

(§) Men verg. JOH. DAILLE *de SS. quæ ſub Dionyſii Areopagitæ et Ignatii Antiocheni nominibus circumferuntur, Libri duo Genevæ* 1666. 4to.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

De *Hierarchie* begrijpt alle Heilige ambtsverrichtingen in zich enz. Vervolgends behandelt hij den *doop*, de *verlichting*, (φοτισμα,) welke eene foort van Godlijke geboorte is; het vieren van het Heilig Avondmaal; de inwijding van den Heilige Olie; de inwijding tot Kerkelijke ambten en den Monnikenftand; eindelijk, de gebruiken, die bij overledenen in acht genomen moeten worden. Van dit alles verklaart hij de geheimen en verborgenheden, en dat alles in eenen gedwongenen ftijl vol van nieuwgefmeedde zeldzame woorden en famenvoegingen; onverftaanbaar en dweepachtig.

Het is dus zeker, dat wij uit de Apostolifche tijden geene verzameling van *Kerkelijke Wetten* overig hebben. Toen de *Kerkvergaderingen* vermenigvuldigden, maakten dezelven Kerkregels en voorfchriften, doch welke, omdat zij alleen gefchikt waren voor bijzondere Gewesten, niet algemeen aangenomen noch bewaard werden. Het werk van SABINUS, *Macedoniäanfchen* Bisfchop van *Heraclea* in *Thracië*, in de eerfte tijden der Vde eeuw, hetwelk men voor eene verzameling van zoodanige Kerkelijke Wetten plagt te houden, was meer eene verzameling van handelingen en echte ftukken dezer Kerkvergaderingen, (συναγωγη των Συνοδικων,) dan van derzelver befluiten, tot zijn bijzonder gebruik, en SOCRATES, die 'er in zijne Kerkelijke Gefchiedenis dikwijls van gewaagt, befchuldigt hem bovendien van partijdigheid en ontrouw, door het invullen of weglaten der oorfpronglijke ftukken.

Wat de algemeene Kerkvergaderingen betreft, derzel-

zelver voorſchriften waren, ja wel in de bedoeling, geſchikt voor de geheele Christen-Kerk, maar werden evenwel niet overäl aangenomen, en de Kerkvergadering van *Chalcedon* van het jaar 451 is de eerſte, waar men melding vindt van eene zoodanige verzameling van Kerkwetten, en zij wil in haren *eerſten Canon* (*), dat men alle tot hier toe van de Heilige Vaderen op elke Kerkvergadering vastgeſtelde *Canones* zal waarnemen; dewijl nu op deze Kerkvergadering meer dan eens beſluiten der Kerkvergaderingen van *Antiöchië*, *Nicea*, en *Konſtantinopolen* uit verzamelingen werden voorgelezen, en in hare Handelingen voorkomen, meende CHR. JUSTEL, een Fransch Geleerde, hier eene *verzameling* of *wetboek van Kerkewetten*, (*Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ*,) gevonden te hebben, onder welken tijtel hij die ook heeft uitgegeven te *Parys* 1610 8vo (†). Doch zij is even min volledig, als eene Latijnſche verzameling van Kerkwetten der *Afrikaanſche* Kerk, die insgelijks door hem is uitgegeven, en die in het begin der Vde eeuw zal opgeſteld zijn (§).

Vollediger en gewigtiger is eene andere verzameling, die JOANNES eerst een Pleitbezorger, (*Scholasticus*,) naderhand Ouderling te *Antiöchië*, en eindelijk *Patriärch* te *Konſtantinopolen*, van het jaar 564

(*) *Tom.* II. *Act. Concil. Hard. pag.* 601.

(†) En naderhand in zijne *Biblioth. Juris Canon. Veteris Tom.* I. *p.* 29-68. *Paris.* 1661. *fol.*

(§) SPITTLER *Geſchichte des Kanon. Rechts.*

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

564 tot 578 verzameld, en in welke hij de beſluiten der Kerkvergaderingen naar de onderſcheidene onderwerpen onder vijftig tijtels of hoofden gerangſchikt heeft; nog heeft dezelfde JOANNES eene andere verzameling van Kerkelijke Wetten, onder den tijtel: Νομοκανων nagelaten, in welke hij nevens de gemelde 50 tijtels met enkele aanhaling der daar toe behoorende Kerkewetten, plaatſte de daar mede overeenſtemmende Keizerlijke Wetten, bijzonder die van JUSTINIAAN, zijnen begunſtiger, aan wien hij zijn *Patriärchaat* te danken had, betreffende de Kerkelijke zaken.

Verzameling van Kerkelijke Wetten door DIONYSIUS den Kleinen.

Eindelijk trad de *Roomſche* Abt, DIONYSIUS *de Kleine*, met eene verzameling van Kerkelijke Wetten te voorſchijn, welke bijzonder in de *Roomſche* Kerk zeer gunſtig ontvangen is, en opgang gemaakt heeft. Men had, zedert het laatst der Vde eeuw, eene Latijnſche Overzetting van de *Niceïſche* Kerkbeſluiten, waar bij ook nog eenige andere gevoegd waren; deze, die bij DIONYSIUS *prisca translatio* heet, was in zeer ruwe en onduidelijke bewoordingen bevat; daarom werd DIONYSIUS, inzonderheid door den Biſchop van *Salona*, opgewekt, om eene betere en vollediger vertaling en verzameling van *Griekſche* Kerkwetten op te ſtellen, welke hij voor het jaar 525 nog tot ſtand bragt, en die uit *twee Deelen* beſtaat, het eerſte, *Beſluiten* der *Kerkvergaderingen*, het tweede, *Brieven van Roomſche Biſchoppen*, welke van dien tijd af *Epistolæ decretales* genoemd zijn geworden. Men behoeft zich derhalven niet te verwonderen, dat de *Roomſche* Biſchoppen

pen zeer in hunnen schik waren met dezen arbeid van DIONYSIUS, die, op deze wijze, hunne Brieven naast de besluiten der Kerkvergaderingen plaatzende, dus den weg baande, langs welken aan dezelven een gelijk gezag met deze toegekend, en dus de aangematigde rechten en voorrechten dezer Bisschoppen uitgebreid werden.

In het IIde Deel der uitgave der werken van LEO *den Grooten*, door QUESNEL, komt nog voor eene verzameling, onder het opschrift: *Codex omnium Ecclesiasticorum Canonum et Constitutorum S. sedis Apostolicæ, omnium, qui hucusque prodierunt, vetustissimus et amplissimus*, welke dus, volgends die opgave, ouder zou zijn, dan die van DIONYSIUS, doch, en in de voorrede en in de verzameling zelve komen spooren voor van latere bijvoegzelen, en het vermoeden is niet onwaarschijnlijk, dat deze verzameling niet voor de *Roomsche* Kerk, maar van eenen Geestelijken in *Gallië* tot zijn bijzonder gebruik gemaakt is.

Andere verzamelingen en uittrekzels.

Behalven deze verzamelingen van Kerkewetten werden om dezen tijd ook uittrekzels van dezelven vervaardigd. Bijzonder verwierf zich een *Diaken* te *Karthago*, omtrent het midden der Vde eeuw, FULGENTIUS FERRANDUS, die over de *Eutychiäansche* en andere twisten eenige Brieven en Opstellen heeft nagelaten, eenen naam door zijn *Breviarium Canonum*, bestaande in 232 korte voorstellen der besluiten van voorgaande Kerkvergaderingen. Kort daar na schreef MARTINUS, Bisschop van *Bracara* in *Gallicië*, (*Braga* in *Portugal*,) een dergelijk Boek.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Boek. Deze man was uit *Pannonië* geboortig; hij bezocht de Heilige Plaatzen in het Oosten, en kreeg bij die gelegenheid eene voor die tijden zeldzame geleerdheid. Vervolgends in *Gallicië* gekomen, bragt hij veel toe, ter bevestiging van het *Katholijk* Geloof onder de *Ariäanſche Sueven* aldaar; hij ſtichtte Kloosters; ſtelde aanwijzingen tot Godzaligheid op; en werd Bisſchop van eene Kloosterkerk in dat Gewest. Na het jaar 560 verkreeg hij de waardigheid van *Metropolitaan* van *Bracara*, en overleed in het jaar 580 (*). In zijn uittrekzel der Griekſche Kerkregelen, vergenoegde hij zich niet altijd met eene bloote vertaling, maar hij nam zelfs de vrijheid, om ze te verklaren, het een weg te laten, het ander bij te voegen, naar mate de inrichtingen der Westerſche Kerk hem toeſcheenen te verëiſchen. Zoo wordt door hem, (*Cap.* 39.) een *Kerkregel* van *Ancyra*, die den Kerkedienaren vergunde te trouwen, als zij bij hunne inwijding verklaarden, dat zij niet ongetrouwd konden blijven, met deze vergunning weggelaten. Ook is dit eene nieuwigheid, dat in de voorſchriften voor de *Leeken*, of het volk, aan hetzelve allereerst alle aandeel in de verkiezing der Leeräaren ontnomen wordt.

Op deze wijze nam de behandeling van het Kerkelijke recht eene richting, welke de *Hierarchie* in het algemeen begunſtigde, en in het bijzonder de Bisſchoppelijke *Ariſtocratie* voordeelig was, welke met

(*) GREGOR. *Turon. Hist. Franc. L.* V. *C.* 38. ISIDOR. *Hispal. de Viris Illuſtr. C.* 22.

met groote ſchreden eene drukkende *Oligarchie* naderde, terwijl de Vorſten, hoe zeer zij eene menigte wetten omtrent Kerkelijke zaken uitvaardigden, in de daad enkel de beſluiten der Biſſchoppen bevestigden, of zich door hen daar bij lieten beſtuuren; ook bleven zij altijd enkel *Leeken*, die aan de uitbreiding van de *Hierarchie* geene hindernis konden of mogten toebrengen.

Staat der Monniken.

Tot de wezenlijke veränderingen, welke, ten dezen tijde, in de oorſpronglijke geſteldheid der Chriſtelijke Kerk gebeurden, moeten ongetwijfeld gebragt worden de ſchikkingen, die omtrent de *Monniken* gemaakt werden. Deze, die men in de oudſte Christenheid niet gekend had, moesten eigenlijk, toen zij in de IVde eeuw opkwamen, *Leeken* zijn, die hun gantſche leven aan de Godzaligheid toewijden, maar ſpoedig lieten zich ſommigen van hen tot Biſſchoppen wijden, en in het algemeen naderden zij op velerleië wijze aan de *Geestelijkheid*, (*Clerus.*) Zij moesten verre van de ſteden afgezonderd wonen, maar kwamen dikwijls bij heele troepen in dezelven, om onrusten te ſtichten, die de Overheid en het Keizerlijke Hof zelf in verlegenheid bragten. Zij moesten met handen-arbeid zich eene ſobere kostwinning maken, maar de Weſterſche Monniken hielden al ſpoedig op, dezen pligt te vervullen. Daartegen waren alle Monniken in het eerst *vijänden van Geleerdheid*, maar het duurde niet lang, of zij gaven zich aan de Wetenſchappen over, en deeden zelfs uitſpraak in de ſpitsvinnigſte Godsdienstverſchillen. Dit alles breidde zich in de

Vde

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Vde en VIde eeuw nog ſteeds verder uit, en onderging nieuwe veränderingen.

De geſteldheid der tijden, in welken zoo vele ſtaatsömwentelingen, oorlogen, verwoestingen, en volksverhuizingen plaats hadden, gaven aanleiding, dat vele menſchen eene vrijplaats daar tegen in de Kloosters zochten, voornaamlijk Geleerden, die de ſtille rust nodig hadden, en nergens dan in de Kloosters vonden. Daar men in den tegenwoordigen tijd veel werks van wonderen maakte, vond men dezelven bijzonder bij de Monniken; deze wonderen veröorzaakten bij velen hoogächting en eerbied voor dezelven; en het ſtichten en begiftigen der Kloosters werd aangezien, als een middel, om zich bij God van zonden te zuiveren. Geen wonder derhalven, dat het getal der Kloosters aanmerkelijk toenam, 'er was een ontallijke menigte van dezelven in de Oosterſche Landen (*), in velen der *Egyptiſche* Kloosters bevonden zich wel 5,000 Monniken; dat 'er ten tijde van GREGORIUS *den Grooten* 3,000 Nonnen te *Rome* waren, hebben wij, in de bijzonderheden van zijn leven, gezien.

Groot aantal van Monniken en Kloosters

Tot hier toe bleven de Monniken, hoewel 'er reeds zedert de IVde eeuw velen tot *Geeſtelijken* werden aangenomen, nog van dezelven onderſcheiden, als *Leeken*, gelijk zulks uit de wetten der Keizers en uit de beſluiten van Kerkvergaderingen genoeg bewezen kan worden; nogtans werden zij thans

Zij zijn nog Leeken.

(*) THEODORETUS *Religios. Hist. Eccles. Cap.* 30. *T.* III. P. II. *pag.* 1293.

thans niet meer met de overige *Leeken* gelijk geſteld, maar maakten als een' zekeren middelſtand tuſſchen dezen en de *Geestelijken* uit. Sommige Biſſchoppen gaven hun reeds den naam *Clericus* of Geestelijke (*), ook onderſcheidden zij zich door hunne kleding, welke de Biſſchoppen gedeeltelijk navolgden; door het *affcheeren van het haair* ſtonden zij ook met de *Geestelijken* gelijk, tot dat dezen in de VIIde eeuw eene bijzondere wijze van het hoofd te ſcheeren aannamen, en daar door de zoogenoemde *Priesterlijke Kroon* verkregen, doch welke de Moniken vervolgends ook aangenomen hebben.

Afhanglijk van de Biſſchoppen

Zij bleven ook nog ſteeds afhanglijk van de Biſſchoppen van het Gewest, waar in de Kloosters lagen, en onderhoorig aan derzelver Geestelijk rechtsgebied, ſchoon de Biſſchoppen van *Rome* hen dikwijls onder hunne beſcherming namen, en gelijk wij van GREGORIUS *den Grooten* gezien hebben, hun vele vrijheden en ontſlag verleenden, en de *Roomſche* Biſſchop PELAGIUS I, misſchien omtrent het jaar 557, hun vergunde, om met medeweten van den ſtichter van hun Klooster, zelve hunnen Abt te verkiezen, uit de waardigſten van hun gezelſchap, hetwelk echter zich niet tot de Oosterlingen uitſtrekte, als bij welke, zelfs volgends de wetten van JUSTINIANUS, de Abt of *Archimandriet*, (namen van gelijke betekenis, voor welken ook ἡγεμενος gebruikt wordt,) door den Biſſchop aangeſteld, ten minſten bevestigd moest worden

(*) GREGOR. *Turon. de Gloria MM. L.* I. *C.* 76.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

den (*). In *Frankryk*, *Spanje*, *Italië*, *Afrika*, als ook in het Oosten, werden ook vele Kloosters door Bisſchoppen geſticht, die zelve Monniken geweest waren. THEODORETUS eindelijk maakt in zijne Brieven meermalen gewag van den *Exarch der Monniken*, waar door hij waarſchijnlijk eenen Abt verſtaat, of een' Ouderling, die in den naam van eenen Bisſchop het opperöpzicht had over verſcheidene Kloosters van zijn Kerspel.

CÆSARIUS ſchrijft den Monniken eenen regel voor.

Behalven de algemeene voorſchriften, aan de Monniken voorgeſchreven, bij voorbeeld, door LEO *den Grooten*, die aan hen, gelijk aan de *Leeken*, verbood, *openlijk te leeren of te prediken*, en door GREGORIUS *den Grooten*, of door Kerkvergaderingen, gelijk die van *Chalcedon*, en anderen, of door de Keizers en Vorſten, gelijk JUSTINIANUS in verſcheidenen van zijne wetten, waren 'er, in het Westen bijzonder, lieden, die voor het gedrag en de levenswijze der Monniken zorgden, door hun regels voor te ſchrijven. Onder dezen muntte in het begin der VIde eeuw voornaamlijk CÆSARIUS uit, wiens leven door zijne Leerlingen, den Bisſchop CYPRIANUS, en twee Kerkelijken, MESSIANUS en STEFANUS, beſchreven is, te vinden in de *Acta Sanctorum*. Hij was geboren in het Gebied van *Cabilonum*, thans *Chalons ſur Saone*. Toen hij omtrent zeven jaren oud was, deelde hij zijne klederen reeds onder de armen uit, zijne ouders wijsmakende, dat zij hem op ſtraat ontnomen waren. Toen

(*) *Nov.* 5. *C.* 1. 123. *Cap.* 34.

Toen hij XVIII jaren oud was, verliet hij zijne ouders, en werd van den Bisschop van *Cabilonum*, door het scheeren van zijn haair, en veränderen van kleding, tot den dienst van God aangenomen; na twee jaren bij denzelven vertoefd te hebben, begaf hij zich, ter gestrenger afzondering, naa het vermaarde Klooster *Lerinum*, op een Eiland aan de zuidelijke Kust van *Gallië*, alwaar hem het opzicht over den wijnkelder door den Abt werd toevertrouwd, maar dewijl hij alleen aan die genen wijn gaf, die denzelven nodig hadden, zonder dat zij 'er om vraagden, terwijl hij die aan de anderen weigerde, werden de Monniken tegen hem verbitterd, en de Abt raadde hem, zich naa *Arelate* te begeven, ter herstelling zijner gezondheid. De Bisschop dezer stad, EONUS, ontdekte, dat hij van zijne maagschap was, wijdde hem tot *Diaken*, en kort daar na tot *Ouderling*, (*Presbijter*,) en dewijl CÆSARIUS steeds de levenswijze der *Lerinische* Monniken stipt bleef waarnemen, benoemde de Bisschop hem tot Abt van een Klooster aldaar; vervolgends prees hij CÆSARIUS aan de Geestelijkheid aan, tot zijnen Opvolger, gelijk hij dan ook, na deszelfs overlijden in het jaar 502, tot Bisschop van *Arelate*, (*Arles*,) verkozen werd.

Terstond maakte de nieuwe Bisschop nieuwe schikkingen in den openbaren Godsdienst, die ook voor de Leeken nuttig konden zijn; opdat dezen in de Kerk niet zouden praten, moesten zij, zoo wel als de Geestelijken, Latijnsche en Griekse Liederen zingen, welke beide talen toen in deze Oorden van

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Gallië nog in gebruik waren; hij was ijverig in het doen van Predikatien, en daar velen der Gemeente gewoon waren, na het lezen der *Euängeliën*, de Kerk te verlaten, liet hij ſomtijds de Kerk ſluiten, om hen tot blijven te noodzaken; hij legde een Gasthuis aan voor zieken, en kocht de krijgsgevangenen los, die de *Oost-Gothen* van de *Franken* gemaakt hadden.

Ondertusſchen werd hij, bij den *West-Gothiſchen* Koning ALARICH, tot wiens Gebied *Arelate* behoorde, in het jaar 506 beſchuldigd, van verraderlijken handel met de *Burgundiërs*; ook werd hij daar op naa *Burdegalis*, (*Bourdeaux*,) gebannen, van waar echter de Koning, van zijne onſchuld overtuigd, hem ſpoedig terug riep. Drie jaren daar na werd hij weder beſchuldigd, maar andermaal vrijgeſproken; doch in het jaar 512 liet DIETRICH, Koning der *Oost-Gothen*, hem, om gelijke reden, naa *Ravenna* brengen, maar ook weder, getroffen door 's mans godsvrucht, ontſlaan.

CÆSARIUS, hoewel meer vroom dan geleerd, hielp toch voornaamlijk de *Semi-Pelagiänery* in *Gallië* onderbrengen; hij ſtond grootlijks in de gunst van den toenmaligen Roomſchen Biſchop SYMMACHUS, die hem als zijnen *Vicarius* het *Pallium* zond, en aan zijne Kerkendienaren vergunde, even als die te *Rome*, eene ſoort van klederen met wijde mouwen, (*Dalmaticæ*,) te dragen.

Men heeft van hem een aantal Predikatiën, welke ondertusſchen, hoewel zij verſcheidene nuttige vermaningen behelzen, over het geheel echter niet meer dan

dan zeer middelmatig zijn, maar zijn *voorſchrift* of *regel voor de Monniken* (*), heeft hem voornaamlijk beroemd gemaakt. Niet minder zorg beſteedde hij aan het oprichten van Nonnen-Kloosters, en derzelver inrichting. Hij bouwde voor haar een Klooster te *Arelate*, waar in zijne Zuster CÆSARIA Abdis werd, en als hetzelve in eene belegering verwoest was, herſtelde hij het weder, en voegde 'er eene Kerk bij; het getal der Nonnen in hetzelve beliep weldra meer dan 200, voor welke hij ook eenen uitvoerigen regel opſtelde (†). Dit Klooster ging hem zelfs in zijne laatſte dagen nog ter harte. Toen hij in het jaar 542 den dood voelde naderen, liet hij zich nog in hetzelve dragen, om de Nonnen tot het onderhouden van zijnen regel te vermanen, haar te vertroosten over zijn verſcheiden, en haar te zegenen. Terſtond na zijn dood werden zijne klederen door het volk om ſtrijd geplunderd, en door dezelven gebeurde zedert eene menigte van wonderdadige genezingen; trouwens, CÆSARIUS zelf ſtaat als een wonderdoener bij zijne Levensbeſchrijveren te boek.

COLUMBA of COLUMBANUS.

Op gelijke wijze, als CÆSARIUS, leefde en dacht ook COLUMBA, of COLUMBANUS, een *Ierſche* Monnik, tegen het einde van dit Tijdperk. Deze had in zijne jeugd eenige kennis der Latijnſche Spraakkunde, Rederijkkunst, en Wiskunde opgedaan. Na eeni-

(*) *Regula ad Monachos in* LUC. HOLSTENII *Cod. Regul. Monaſtic.* P. II. *p.* 89-94.

(†) *Regula ad Virgin. ap.* HOLSTEN. *l. c.* P. III. *p.* 18.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

eenigen tijd in het *Ierſche* Klooſter *Bangor*, waar in 3,000 Monniken waren, geleefd te hebben, onder de leiding van den beruchten Abt CONGAL, ging hij over naa *Brittanniën*, en in het jaar 589 naa het *Frankiſche* Rijk. Hier ſtichtte hij niet ver van *Beſançon*, in het Graaffchap *Burgondië*, de Klooſters *Luxeuil* of *Luxeu*, en *Fontaines*; omtrent twintig jaren lang genoot hij eenen algemeenen eerbied, toen hij in de ongenade viel van Koning DIETERICH II (*), waar door hij genoodzaakt was het land te verlaten. Hij reisde naa *Alemannië*, in het hedendaagsch *Zwaben*, alwaar hij omſtreeks de *Bodenzee*, drie jaren lang, onder vele wonderen, het Euängelie onder de Heidenen verkondigde. Een zijner *Ierſche* Medgezellen GAL, of GALLUS, naderhand ſtichter van het zoo vermaarde Klooſter van *St. Gal*, bedorf den gunſtigen loop van zijnen arbeid, door de Heidenſche Tempels in eenen ontijdigen ijver te verbranden, evenwel zette hij op eenigen afſtand van daar zijnen arbeid weder voort, tot dat hij, door den oorlog tuſſchen Koning THEUDEBERT, onder wiens beſcherming hij ſtond, en deszelfs Broeder DIETRICH, genoodzaakt was naa *Opper-Italië* te vluchten, in het jaar 612, alwaar hij in een dal niet ver van de *Trebbia*, het Klooſter *Bobbio* ſtichtte, waar in hij in het jaar 615 overleed. Zijn Levensbeſchrijver JONAS, een Monnik te *Bobbio*, die

28

(*) JONAS *in Vita S. Columb. ap.* MABILLON *Act. SS. Ord. S. Bened. Tom.* II. *pag.* 5. FREDEGAR. *Chron. Cap.* 36. *inter Opp.* GREGOR. *Turon.*

28 jaren na zijne dood schreef, weet zeer vele en zeldzame wonderen van hem te verhalen, van hetwelk dit eene staaltje genoeg zal zijn, dat hij eens den Duivel uit eene Bierton dreef, enkel door daar op te blazen, hetwelk de tegenwoordig zijnde Heidenen deed uitroepen: Deze man heeft een' goeden adem!

COLUMBANUS stelde ook eenen regel op voor zijne Monniken (*), welke waarlijk streng genoeg is, en op de geringste misslagen der Monniken eene straf van eenige klappen of slagen, (*percusfiones*,) stelt; bij voorbeeld, wie op den zegen van den Abt geen *Amen* zegt; of over tafel zonder dringende noodzaaklijkheid spreekt; of zijn lepel niet met het kruis-teken; of bij het aanheffen van eenen Psalm hoest enz., kreeg telkens zes klappen of slagen, en dus naar evenredigheid. Zoo slaafsch en benezelächtig tevens was de Godzaligheid der Monniken thans doorgaands.

Ondertusschen was dezelfde man, die in zijne Monniken niet het minste vonkje van vrijheid duldde, stout genoeg tegen den Roomschen Bisschop GREGORIUS *den Grooten*, wien hij in het jaar 590 eenen Brief schreef (†), over een verschil omtrent het vieren van het Paaschfeest, waaromtrent de *Ierssche* Kerk een middelweg hield tusschen de verordening der *Nicesche* Kerkvergadering en de gewoonte der

(*) s. COLUMB. *Regula Coenobialis ap.* HOLSTEN. *l. c.* P. II. *pag.* 153.

(†) *In* GREGOR. M. *Epist. Libr.* IX. *Epist.* 127

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

der *Quartadecimanen.* In het opſchrift van dezen Brief noemt hij zich zelven met toeſpeling op zijnen naam *Bar-Jona*, (Zoon der Duive,) en *vilis Columbæ;* en hij verklaart in den Brief zelven, dat hij zijn gevoelen niet veränderen zal, offchoon hij erkent, dat GREGORIUS op den ſtoel van den Apostel en Sleuteldrager, (*clavicularius*,) PETRUS gezeten is, en beduidt hem, dat, indien hij zich op de oude gewoonte beroept, deze eene oude dwaling is, waar tegen de waarheid, die altijd ouder is dan de dwaling, overſtaat. Over deze zaak en meer anderen hielden vele *Galliſche* Biſſchoppen in het jaar 602 of vroeger, eene Kerkvergadering, van wier uitſlag men niets weet. Alleen een Brief van COLUMBANUS aan dezelve (*), bevat dezelfde gevoelens, als zijn voorgaande. Hij verwacht met zijne Monniken, als ſchapen, het onderwijs der Herders, maar zij moeten met de ſtem des Oppersten Herders overëenkomen. Na de dood van GREGORIUS ſchreef hij aan deszelfs Opvolger, dat hij hem vergunnen wilde, niettegenſtaande dit verſchil, de Kerkgemeenſchap met de *Galliſche* Biſſchoppen niet te verbreken, zoo min als in gelijk geval de Biſſchoppen van *Rome* en *Smyrna*, ANICETUS en POLYKARPUS zulks niet gedaan hadden.

In een' anderen twist van meer belang, *de tribus capitulis*, van welke in het vervolg geſproken zal worden, verſchilde COLUMBANUS geheel van het gevoelen van den toenmaligen *Roomſchen* Biſſchop, en

(*) *In Biblioth. PP. Max. Lugdun. T.* XII. *p.* 26.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en over het geheel van die partij, die zich bij uitsluiting de rechtzinnigheid toeschreef. Hij schreef deswegens aan den Roomschen Bisschop BONIFACIUS IV, in het jaar 612, onder de volgende zeer nederige en niet min zonderlinge tijtels: *pulcherrimo omnium totius Europæ Ecclesiarum capiti*, *Papæ prædulci*, *præcelso Præsuli*, *Pastorum Pastori*, *reverendissimo speculatori*, *humillimus celsissimo*, *minimus maximo*, *agrestis urbano*, *micrologus eloquentissimo — mira res*, *rara avis*, *scribere audet Bonifacio Patri Palumbus*, (met toespeling op zijn naam; *Palumbus*, betekent eene zekere soort van Duiven.) Met dit alles beklaagt hij het, dat BONIFACIUS schuld heeft aan de lastering van den Godlijken naam onder de volken, en dat hij zijnen stoel ontëert, omdat hij niet waakzaam genoeg is tegen de Ketterijën. enz. Niettegenstaande dit alles bleef COLUMBANUS den rang van eenen Heiligen behouden, dien hem zijn roem, als Vader van ontelbare Monniken, en tevens als Wonderdoender, genoeg verzekerd had.

Orde van BENEDICTUS.

Het zal niet nodig zijn van meer regelen te gewagen, welke in de VIde eeuw aan de Monniken zijn voorgeschreven, door eenen AURELIANUS, Bisschop van *Arelate*, FARRETUS, Bisschop van *Ucetium*, (*Usez*,) enz. die alle verduisterd zijn, als het ware, door de Orde van BENEDICTUS, welke hare regelen uitbreidde tot vele Kloosters in vele Westersche Landen, eeuwen lang de eenigste in haar soort in de Westersche Kerk, vruchtbaar en beroemd door ontelbare mannen, in dienst van den

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Godsdienst, der Kerk, der Wetenschappen, maar ook des Pauslijken Bijgeloofs en heerschzucht; maar die in rijkdommen, aanzien en magt toenemende, spoedig van hare oorspronglijke inrichting is afgeweken, en niettegenstaande herhaalde pogingen nooit volkomen tot haren eersten regel is terug gekeerd.

Levensbijzonderheden van BENEDICTUS.

Derzelver stichter BENEDICTUS, wiens leven de *Roomsche* Bisschop GREGORIUS *de Groote* beschreven heeft (*), zag waarschijnlijk in het jaar 483 te *Nursia*, in de Provintie *Valeria*, (*Nurcia* in *Umbrië*, of in het Hertogdom *Spoleto*,) het levenslicht. Men weet niets van zijne afkomst, schoon sommigen hem vermaagdschapt hebben met het huis van *Oostenryk*. Hij werd naa *Rome* gezonden, om in de wetenschappen onderwezen te worden, maar ziende, dat de meeste Geleerden ondeugend waren, besloot hij, met verlating van het vaderlijk huis, zich in de eenzaamheid aan de Godzaligheid toe te wijden. Hij was toen omtrent 14 jaren oud, en van eenen Monnik, ROMANUS, in den oord van *Sublacum*, (*Subiaco*,) een stadje, omtrent eene dagreize van *Rome*, een Monnikskleed gekregen hebbende, begaf hij zich in een hol, waar hij drie jaren in doorbragt, zonder dat iemand dan ROMANUS zijne verblijfplaats wist; eindelijk ontdekten ook eenige Herders, die met hunne kudden daar henen kwamen, zijne Kluis, en hielden hem, dien zij onder eenig houtgewas, met een beestenvel bedekt, vonden liggen, eerst voor een wild beest, maar leerden spoe-

(*) *Dialog. L. II. T. II. Opp. p. 207-276.*

eindelijk ontdekten ook eenige Herders, die met hunne kudden daar henen kwamen, zijne kluis.

K.D. Bladz. 230.

III BOEK XIII Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ſpoedig van hem hunne zeden te verbeteren. Zedert werd hij door velen uit de omgelegene plaatzen bezocht, die hem ſpijze bragten. Doch ook leed hij, zoo als het verhaal wil, vele aanvechtingen van den Duivel; eindelijk kwamen de Monniken van een Klooster in de nabuurſchap, hem verzoeken, hun Abt te willen zijn, doch niet lang daar na berouw hebbende, omdat hij zoo geſtreng was, wilden zij hem met een glas wijn vergiftigen; doch, als hij het teken des kruis over hetzelve maakte, ſprong het glas in ſtukken; waar op BENEDICTUS dit Klooster verliet, en weder naa zijne Kluis keerde. Van hier verbreidde zich de roep van zijne heiligheid en wonderwerken zoo zeer, dat zeer velen zich naar zijn voorbeeld wilden ſchikken, waaröm hij, tuſſchen de jaren 520 en 527, in die nabuurſchap twaalf Kloosters ſtichtte, elk met eenen Abt en twaalf Monniken, terwijl hij anderen bij zich hield, die zijn onderwijs ſcheenen te behoeven. Ook bragten hem aanzienlijke lieden uit *Rome* hunne Zoonen, om hen op te voeden; maar ten laatſten noodzaakte hem de nijd van zekeren *Presbyter*, FLORENTIUS, omtrent het jaar 528, met zijne Monniken, dezen oord te verlaten. *Caſinus*, eene ſtad in *Campanië*, of liever de kruin des Bergs, op welks ſchuinte deze ſtad gelegen was, omtrent tuſſchen *Subiaco* en *Napels*, was de plaats, waar hij nu zijn nieuw verblijf verkoos. Hier vond hij eenen Tempel van APOLLO, en een heilig woud, den eerſten haalde hij omver, het ander hieuw hij om, en bouwde in deszelfs plaats twee Bedehuizen, echter niet,

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

niet, zoo als men verhaalt, zonder hevige tegenkanting des Duivels, die hem bij name riep, dat alle de Monniken het hoorden, en als hij niet antwoordde, hem schold, als *Maledictus*. Doch desniettegenstaande kwam het Klooster op den Berg van *Casinus* tot stand, van hetwelk BENEDICTUS, die ook den geest der voorzegging gehad zal hebben, voorspelde, dat het eens verwoest zou worden, hoewel hem de zielen der genen, die daar in leefden, geschonken waren; dit gebeurde ook in het jaar 589 door de *Langobarden*, en het duurde meer dan honderd jaren, eer het weder herbouwd werd. In het jaar 884 werd het weder door de *Arabieren* gesloopt; doch eindelijk is het hedendaagsche groote en schoone Klooster *Monte Casino* met deszelfs prachtige Kerk gebouwd, hetwelk, behalven andere rijkdommen, de stad *San Germano* bezit, door deszelfs Abt aan den voet des Bergs gebouwd. Deze Abt heeft een Bisschoppelijk Kerspel, en noemt zich „ Patriärch van de Heilige Religie, Abt aller Abten, Cancelier des Koningrijks *Sicilië*, Graaf en „ Stadhouder van *Campanië*, en andere Provin„ tiën." enz.

Daar tot hier toe bijna elk Klooster van Monniken eenen bijzonderen regel volgde, schreef BENEDICTUS omtrent het jaar 529 zijnen vermaarden regel aan zijne Monniken voor (*). In de inleiding tot

(*) *In* HOLSTEN. *Cod. Regular. Monast.* P. II. *pag.* 5-64. en meermalen afzonderlijk uitgegeven, ook met opheldering en aanmerkingen.

tot dezen regel onderſcheidt BENEDICTUS *vier ſoorten van Monniken: Coenobitæ*, *Kloosterlingen*, die gemeenſchaplijk onder eenen Abt in Kloosters leven; *Anachoretæ*, *Eremitæ*, of *Kluizenaars*, die zich ſterk genoeg bevinden, om, zonder onderſteuning der Broederen, alleen in eene Woeſtijn, den Duivel en de zonden te kunnen beſtrijden; *Sarabitæ*, die zonder beproeving en ervaring, nog aan de wereld verkleefd, en als leugenaars voor God, door hun geſchoren kruin, twee of drie bijëen, naar hunne invallen en begeerten, leven; en eindelijk nog erger, *Gyrovagi*, landlopers, die al hun leven in verſcheidene landen rondlopen; zich drie of vier dagen als gasten in een Klooster ophouden, en aan de wellusten, bijzonder aan de eetlust, zijn overgegaan. Voor de eerſte foort ſchreef BENEDICTUS eigenlijk zijnen regel, in welken hij eerst van den Abt ſpreekt, en dan in 72 afdeelingen, onder het opſchrift: *quæ ſunt inſtrumenta bonorum operum*, korte zedelijke voorſchriften geeft. Onder de uitvoeriger leſſen voor de Monniken ſtaat in de eerſte plaats de *volſtrekte gehoorzaamheid*, als de eerſte graad der ootmoedigheid; vervolgends vertoeft hij bij de *ootmoedigheid*, waar van hij XII graden opgeeft; dan handelt hij van de *Godsdienſtige Oefeningen* der Monniken; daar na geeft hij regels aangaande het *opzicht* over, en het *ſtraffen* der Monniken, willende hij, dat, als het gezelſchap groot is, onder den Abt tien Broeders, (*Decani* Dekens,) tot Opzieners, en een algemeen Onder-Opziener, *Præpoſitus*, (Proost,) zullen verkozen worden. *Handwerken* en *het lezen der Heil.*

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Heil. Schrift zullen de afwisselende bezigheden der Monniken wezen. Dan, zegt BENEDICTUS, zijn zij waare Monniken, *als zij van den arbeid hunner handen leven.* Naar de gesteldheid des lands, waar in het Klooster is, zal de Abt de kleding der Monniken schikken; doch onder eene gematigde lucht, oordeelt BENEDICTUS, dat twee hoofddekzels of kappen, (*cucullæ*,) voor elk, 's winters een ruige, en 's zomers een gladde, als ook onder het arbeiden een schouderkleed, (*scapulare*,) genoeg zijn. De Monniken mogen malkanderen niet bij den naam noemen, maar de oude Monniken noemen de jongeren *Broeders*, en deze hen *Vaders*, (*Nonnos*;) de Abt zal *Domnus*, (verkort voor *Dominus*, van waar het nieuwere *Dom*, hetwelk de *Fransche* Benedictijnen voor hunnen naam zetten,) en ook *Abbas* heeten. In gevalle, vervolgt BENEDICTUS, eenen *Monnik iet, het gene onmogelijk is, geboden wordt*, zal hij wel het bevel gehoorzaam aannemen, maar toch de vrijheid hebben, om zijnen Opziener de redenen van onmogelijkheid, met bescheidenheid, voor te dragen; maar blijft deze bij zijnen eisch, dan moet de Monnik weten, dat dit hem nuttig is; hij moet gehoorzamen, en zich op den bijstand Gods verlaten. Over het geheel was de regel van BENEDICTUS gematigder, dan de gestrengheid, welke men anders in de Kloosters van de Monniken vorderde; deze zachtheid was ook eene der oorzaken, waaröm deze Orde zoo grooten toeloop kreeg, maar tevens heeft zij aanleiding tot verscheidene twisten, over den inhoud en bedoeling van deze en gene voorschriften van

van dezen regel onder de *Benedictynen* in later tijden gegeven.

Men kan niet met volkomene zekerheid het ſterfjaar van BENEDICTUS aanwijzen, doch waarſchijnlijk wordt het in het jaar 543 geſteld. Volgends GREGORIUS zeide hij den dag van zijn overlijden vooruit, en op denzelven zagen twee van zijne Monniken, dat uit zijne Cel een weg tegen het Oosten ten Hemel leidende met mantels bedekt en met vele lampen verlicht was. Men had zijn lijk in het door hem gebouwde Bedehuis van zijn Klooster begraven, maar toen dit door de *Langobarden* verwoest werd, lag het onbekend onder de puinhoopen, tot dat in het jaar 633, of volgends anderen twintig jaren later, AIGULF, een Monnik uit de Abdij *Fleury*, thans *St. Benoit du Loir*, door zijnen Abt MOMMIOL gezonden, het gebeente van BENIDICTUS afhaalde, en in gemelde Klooster bracht.

In de *Acta SS. Ord. Bened.* (*) ſtaat een verhaal van zekeren GORDIANUS, aangaande het leven en de wonderen van den Heiligen PLACIDUS, eenen leerling van BENEDICTUS, die omtrent het jaar 534 door hem naa *Sicilië* gezonden, een Klooster, niet ver van *Meſſina*, geſticht zal hebben, maar, met zijn' Broeder, Zuster, en 33 Monniken, in het jaar 541, door de Barbaren, die in *Sicilië* gevallen waren, den marteldood zal geleden hebben. Derzelver gebeenten werden in het jaar 1588 in eene Kerk dier ſtad ontdekt, en met verlof van Paus SIX-

(*) *Sec.* 1. *pag.* 45-81.

III BOEK XIII Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

SIXTUS V. zedert openlijk vereerd. Doch dit geheele verhaal van dien GORDIANUS is vol fabelen en onwaarheden.

Nog vermaarder is een ander der allereerste leerlingen van BENEDICTUS, te weten, de Heil. MAURUS, doch niet alleen heeft BASNAGE (*) trachten te bewijzen, dat MAURUS zoo wel als PLACIDUS, een paar verdichte Heiligen zijn, maar ook hebben verscheidene *Roomsche* Geleerden ontkend, dat MAURUS ooit in *Frankryk* geweest is. Ondertusschen hebben de *Benedictynen* hun best gedaan, om de waarheid zijner Geschiedenis te staven, te meer, omdat zedert de XVIIde eeuw een vereenigd Genootschap van *Fransche* Benedictijner Kloosters zich naar hem *de Congregatie van den Heiligen* MAURUS genoemd heeft, uit welk Genootschap de door hunne geleerdheid verdienstelijke mannen MABILLON, MONTFAUCON en meer anderen bekend zijn.

(*) *Hist. de l'Eglise L.* XXI. *C.* 4. *T.* II. *p.* 1258.

VEER-

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Toeſtand van den Christelijken Godsdienst, en Godsdienstleere. — Voortgang der oude Godsdienst-twisten met de Ariänen, Semi-Pelagiänen enz. Nieuwe twisten; Nestorius, Eutyches, *Monophyſiten, enz.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Uit het gene in het voorgaande *Hoofdſtuk* verhaald is, kan men reeds opmaken, hoe zeer de Godsdienst der Christenen van zijnen zuiveren oorſprong ten dezen tijde verbasterd is geworden, zoo wel ten aanzien van de *kennis* als van de *beöefening*.

Overgang

Alles kwam bij de Christenen op eene *onveränderlijke rechtzinnigheid* aan, niet eene, welke op rede en ſchrift alleen gegrond is, maar op eene *Kerkelijke*, welke aan ieder voorſchreef, wat hij geloven moest. Het is zoo, de H. Schrift werd nog aangeprezen, als de eenige bron van Godsdienstkennis en Geloof voor Christenen. THEODORETUS, de bekwaamſte uitlegger dezer tijden, laat in een zijner Geſprekken (*) eenen *Rechtzinnigen* Christen verzekeren, dat men, behalven de Apostelen en Profeeten, geene reden hebbe, om veel acht te ſlaan op de gevoelens der Kerkvaderen; zelfs GREGORIUS *de Groote* wijst bij herhaling aan, hoe noodzaaklijk het lezen der Heilige Schrift voor de Christenen zij.

Bron der Godsdienstkennis de H. S. bezoedeld door menschlijke leeringen en gezag.

Aan

(*) *Dial.* I. *Tom.* IV. *Opp. pag.* 43.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Aan eenen Keizerlijken Geneesheer ſchrijft hij, dat de Bijbel een Brief van God aan zijne ſchepſelen is, welke men daaglijks behoorde te lezen en te overwegen (*), en hij ſpoort verſcheidene jonge dochters op, om zich vlijtig met den Bijbel bekend te maken (†). Wanneer men hier bijvoegt, dat de Bijbel in openbare vergaderingen gelezen, dat 'er Predikatiën over gehouden werden, en dat de Monniken veel werks van denzelven maakten, ſchijnt het, dat men deszelfs gezag boven alles rekende. Doch juist het te hoog ſtellen van de H. Schrift, en een verkeerde buitenſpoorige eerbied, die haar met GREGORIUS deed voordragen, als in een heilig duiſter gehuld, het najaagen van geheimen en verborgenheden, in den zin der Schrift, gaven aanleiding, om het vrij onderzoek derzelve te onderdrukken, en het heerſchend leerſtelſel als uitgemaakt zeker aan te merken, ook maakten de menigvuldige twisten over leerſtukken, dat de ongeleerde Christenen niet alleen, maar zelfs de meeste *Geestelijken*, zich niet gemaklijker konden te vrede ſtellen, dan met eenvoudig de uitſpraken en beſluiten aan te nemen, welke de Biſchoppen der bovenliggende partij op de Kerkvergaderingen vastſtelden.

Gezagder beſluiten van Kerkvergaderingen.

Ook werd het gezag der uitſpraken van zoodanige vergaderingen genoegzaam als Godlijk gehouden, en hunne *Canones* nevens, ja zelfs boven de Euängeliën, geſteld. Trouwens, is CHRISTUS bij twee of drie tegenwoordig, die in zijnen naam verga-

(*) *Libr.* IV. *Ep.* 31. (†) *Libr.* XI. *Ep.* 78.

gaderd zijn, zoo redekavelde men (*), hoe veel zekerer zal hij zulks bij velen zijn? Indien CHRISTUS, schrijft de Kerkvergadering van *Chalcedon*, aan den *Roomschen* Bisschop LEO (†), aan twee of drie zijne tegenwoordigheid beloofd heeft, zou hij dezelve niet schenken aan 520 Priesters, die hun Vaderland en arbeid hebben verlaten voor de kennis zijner echte vereering? Dus bepaalden dan de Kerkvergadering de leerstukken, die men te gelooven had, bij meerderheid van stemmen, welke meerderheid dikwijls afhing van den ijver van eenige weinige ijveraars, of van beroemde Bisschoppen, of van den invloed van eenen Bisschop, gelijk de *Roomsche* was; maar ook thans begon de *overlevering*, of de overëenstemmende leer der oude Kerkvaderen te beslissen, terwijl de bewijzen uit den Bijbel reeds min kracht van overtuiging hadden.

Ondersteund door Keizerlijke wetten.

Dit gezag der Kerkbesluiten werd ondersteund, door Banvloeken, Ketternamen, en verleiië dwangmiddelen, voornaamlijk door de wetten der Keizeren. Zoo lezen wij in eene wet van de Keizers THEODOSIUS II, en VALENTINIANUS III, van het jaar 449 (§), dat het aan niemand vrij zal staan, *buiten* of *behalven* het geloof, zoo als het op de Kerkvergaderingen van *Niceë* en *Efeze* verklaard is, *iet te zeggen of te leeren*. Op gelijke wijze verklaart Keizer MARCIANUS (**) het voor een' hoon, dien

(*) GREGOR. M. *L.* IX. *Epist.* 106.

(†) *Ap. Harduin. Tom.* II. *p.* 656.

(§) *L.* 3. *Cod. de Summa Trinit.* (**) *Tit. eod. l.* 4.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dien men de Kerkvergadering van *Chalcedon* zou aandoen, indien men *het gene van dezelve beſlist en verordend was, op nieuw wilde onderzoeken.* JUSTINIANUS, die zich geern met Kerkelijke zaken inliet, gaf kort na het aanvaarden zijner regeering, in het jaar 528, als het ware, eene openbare belijdenis van zijn geloof, in eene wet (*), in welke hij den *menſchen-aanbidder* NESTORIUS, den *onzinnigen* EUTYCHES, den *zielenmoordenaar* APOLLINARIS, enz. vervloekt. Hij ſchreef ook nog ten dien einde eenen Brief, in het jaar 533, aan den *heiligſten en zaligſten Aardsbiſchop der Keizerlijke ſtad, en algemeenen Patriärch*, EPIFANIUS (†), bijzonder tegen NESTORIUS, insgelijks eenen aan den *Roomſchen* Biſchop JOANNES II, den *heiligſten Aardsbiſchop der ſtad Rome, en Patriärch*, die hem in zijn antwoord (§) hooglijk deswegen prijst, bijzonder, omdat hij *aan den Roomſchen Stoel zoo veel eerbied* bewijst; aan denzelven alles wil *onderworpen* en verëenigd hebben. Hier bij ſtaat aan te merken, dat de *Gothen* toen meester van *Rome* waren, en dat den Keizer aan de toeſtemming en goedkeuring van den Roomſchen Biſchop veel gelegen lag; waar uit men het beſluit mag afleiden, wat deze *onderwerping der Oosterſche Gemeenten* beduiden kon, of wat JOANNES daar van maken wilde.

Gevolgen hier van met be-

Hoe zeer het nu den ſchijn hebbe, en het misſchien wel de bedoeling ware, om de *Rechtzinnige lee-*

(*) *l.* 5. *C. de Summa Trinit.* verg. ook aldaar *l.* 6.
(†) *l. c. l.* 7. (§) *l. c. l.* 8.

leere eens vooräl vast te bepalen, toonde nogtans het gevolg, dat men niet kon voorkomen, dat 'er telkens op nieuw nadere bepalingen nodig waren, uit hoofde van de geduurig ontſtaande nieuwe twisten, waar door de eigenlijke Godsdienstleere ligtelijk met Godgeleerdheid verward raakte, of ook door het gezag van aanzienlijke Leeräaren, die een of ander leerſtuk, als een gevolg en nodig bijvoegzel van andere leerſtukken op den voorgrond ſtelden; zoo als wij de leer *van het vagevuur ter zuivering van de zonde na de dood* door GREGORIUS zoodanig hebben zien voorſtaan, dat zij zedert in de Weſterſche Kerk, als een vastgeſteld leerſtuk, kon aangezien worden.

Overtrekking tot de leere.

Leerſtukken hebben in den *Godsdienst* altijd min of meer invloed op deszelfs beöefening; eene verbastering der leere is dus gevaarlijk voor de waare Godzaligheid en het *beöefenend Christendom*; de ondervinding leerde in dit Tijdperk de gegrondheid dezer waarneming. De onkunde, de ligtgeloovigheid, en verkeerde begrippen omtrent het wezen van deugd en godsvrucht waren overvloejende bronnen van Bijgeloof en vermenigvuldiging van uiterlijke Kerkplegtigheden.

Beöefenende Godsdienst.

Daar men de verëering van God ruim zoo veel in uitwendige vertoning begon te ſtellen, als in een aanbidden in geest en waarheid, won de Godsdienstöefening in uitwendigen praal naar evenredigheid, dat de Godsdienst van het hart en daden verflauwde. Aan Kerken en Kerkelijke Geſtichten werden verbazende ſchatten beſteed of verſpild, die

Vermenigvuldiging van Kerken, Feesten en Plegtigheden.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

kostbaarst werden opgeschikt; en waar toe een aantal Geestelijken of Kerkelijken, (*Clerus*,) behoorden, die dus naar evenredigheid vermeerderden; men hield staatlijke omgangen, (*Processiën*,) en de geheele Kerkedienst, (*Litanie*,) werd omslagtiger, en meer schitterend, gelijk wij uit de geschriften van GREGORIUS *den Grooten* zien kunnen. Niemand was ijveriger en spreidde meer grootsheid ten toon, in het stichten en vernieuwen van Kerken, dan Keizer JUSTINIANUS (*), welke Kerken aan den Aartsëngel MICHAËL, de Maagd MARIA, Apostelen, Martelaren, en andere Heiligen gewijd waren, doch die allen ver werden overtroffen door de heerlijke *Sofiëkerk* te *Konstantinopolen*, toegewijd aan den alleen *wijzen* God; (Σοφια, *wijsheid.*) Toen JUSTINIANUS dezelve zou laten inwijden, kon hij zich niet onthouden van uit te roepen: „ Ik heb u overwonnen, ô SALOMO! De sieraad van het allerheiligste dezer Kerk, waar de Altaar stond, en de Geestelijkheid alleen toegang had, bedroeg op zichzelven 40,000 ponden zilvers. De Keizer verördende (†), dat, in deze heiligste *groote* Kerk, niet meer dan 60 *Ouderlingen*, 100 *Kerkedienaars*, 40 *Kerkedienaressen*, 90 Onderkerkedienaars, 100 Voorlezers, 25 Zangers, en behalven dezen, die allen tot de Geestelijkheid, (*Clerus*,) gerekend werden, nog 100 Deurwachters, zijn zouden.

Aanhou-

Men vraagt misschien, wat zoo vele Kerkelijken in

(*) PROCOP. *de ædificiis Justiniani L.* I. *C.* 3. *sq.*

(†) *Novell.* 3.

in éene Kerk te verrichten hadden, doch de vraag is ligt te beäntwoorden, als men weet, dat men thans zich ook verbeeldde, dat niets aan God aangenamer kon zijn, dan een *onöphoudelijk bidden en zingen*, in eene Kerk of Klooster, door een aantal Geestelijken en Monniken, die elkanderen ſteeds afwisſelden. Zulke inrichting had in de Vde eeuw zekere *Griekſche* Abt ALEXANDER gemaakt, onder zijne Monniken, die daaröm ακοιμηλοι, (*Slapelozen*) genoemd werden. Een aanzienlijk Heer van *Rome*, STUDIUS genaamd, verloochende de Wereld en ſtichtte te *Konſtantinopolen* eene Kerk, ter eere van JOANNES *den Dooper*, en een Klooster, naar hem *Studium* genoemd, van ſteeds dienstdoende Monniken, welke *Studitæ* genoemd werden, en van welken ſommigen zich ook door hunne ſchriften eenen naam gemaakt hebben (*).

dende Godsdienſtige oefeningen.

Het toewijden van Kerkgebouwen aan Heiligen en Apostelen, gaf aanleiding tot menigvuldige nieuwe Feestdagen, waar onder men voornaamlijk mag tellen de Feesten van MARIA's *boodſchap* en *reiniging*. Den oorſprong van het eerſte kan men niet zeker aanwijzen; doch het wordt door ANASTASIUS (†), in het leven van den Biſchop SERGIUS, die zedert het jaar 678 te *Rome* die waardigheid bekleed heeft, reeds als een oud Feest aangemerkt, en met zijnen waardiger naam, (*Annunciatio Domini*) genoemd, ook komt het voor in het *Liturgisch* werk *Liber Sa-*

Feestdagen.

(*) NICEPHOR. *Hist. Eccles. L.* XV. *C.* 23.

(†) *Liber Pontif. pag.* 313.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Sacramentorum, van GREGORIUS *den Grooten* (*), onder den naam *Annunciatio Angeli ad B. Mariam*; men mag dus deszelfs oorsprong wel in deze tijden plaatzen.

Van het Feest der *reiniging* van MARIA, weten wij (†), dat het te *Konstantinopolen*, in het jaar 542, op bevel van JUSTINIANUS, het eerst gevierd is, na het eindigen van eene hevige pestziekte. Ook bij dit Feest werd in het eerst meer op CHRISTUS, dan op zijne Moeder, gelet. De *Grieken* noemden het ὑπαντὴ of ὑπαπαντὴ τȣ κυρίȣ, *het tegenkomen des Heeren*, omdat SIMEÖN en HANNA in den Tempel het kind JESUS tegen of te gemoet kwamen; ook het *Feest der voorstelling van* CHRISTUS; in de Westersche Kerk *festum luminum* of *candelarum*, *lichtmis*, naar de menigte van waschlichten, in de Kerk ontstoken en in de omgangen medegenomen. Eene oude overlevering (§) heldert deze gewoonte goed op. In plaats van de Godsdienstige zuiveringen bij de Heidensche *Romeinen* in *Februarij*, waar van ook deze maand den naam heeft, (*februa*, *februalia*,) werd een Christelijk reinigingsfeest ter eere van de Moeder des Heeren ingevoerd.

Het derde merkwaardige Feest uit deze tijden is de *Geboortedag van* JOANNES *den Dooper*. (*Na-*

(*) *Tom.* III. *Opp. pag.* 31.

(†) THEOFANES *Chronogr. pag.* 188. PAUL. *Diac. Hist. Miscell. Libr.* XVI. *pag.* 461. NICEFORUS *Callisti Hist. Eccles. Libr.* XVII. *Cap.* 28.

(§) DURAND. *Rational. divinor. officior. L.* VII. *C.* 7.

talis S. Johannis Baptistæ.) De Kerkvergadering te *Agatha*, (of *Agde*,) van het jaar 506, rekende dien nevens het *Paaschfeest*, *het Geboortefeest van* CHRISTUS, *Epifania*, *Hemelvaart*, en *Pinkſteren*, onder de grootſte Feesten, welke alleen in ſteden en Parochiekerken gevierd mogten worden (*).

Bijgeloovige eer bied voor de Maagd MARIA.

In deze eeuw klom de *Bijgeloovige verëering van de Maagd* MARIA ten top, waar toe de twisten met NESTORIUS veel toebragten. Trouwens, zoo dra de Kerkvergadering te *Efeze*, in het jaar 431, aan MARIA den eertijtel van *Godbaarſter* of *Moeder Gods* had toegekend, ſprak CYRILLUS, *Patriärch* van *Alexandrië*, haar in eene Predikatie op dezen toon aan (†): „ Wees ons gegroet, MARIA, „ Moeder Gods! gij eerwaardige ſchat der geheele „ wereld! gij onuitbluschlijke lamp! kroon der jong- „ vrouwen! ſcepter der rechtzinnige leere! altijddu- „ rende Tempel! verblijfplaats van hem, wien gee- „ ne verblijfplaats in zich bevatten kan! Moeder „ en Maagd! — Wees ons gegroet, die gij in uw „ heilig en maagdelijk ligchaam het onmeetlijke en „ onbegrijplijke beſloten hebt, door wie de Heilige „ Drieëenheid verheerlijkt en aangebeden, het dier- „ bare kruis des Heilands verhoogd en verëerd ge- „ worden is, door wie de Hemel zegepraalt, de „ Engelen en Aarts-Engelen zich verheugen, de „ Duivelen verdreven worden, de verzoeker over- „ won-

(*) *Can.* 21. *ap.* HARD. *Tom.* II. *pag.* 1000.

(†) *In Actis Concil. Epheſ. Act.* I. *Tom.* III. *Concil.* LABBEI *pag.* 583.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

„ wonnen, en het gevallene ſchepſel ten Hemel „ verheven geworden is!" Onder de hevigſte tegenſtrevers van NESTORIUS behoorde, naast CYRILLUS, zekere Ouderling te *Konſtantinopolen*, PROCLUS. Deze heeft drie *Predikatiën* nagelaten op de *Moeder Gods*, MARIA, die door COMBEFISIUS (*) zijn uitgegeven, de zeldzaamſte in haar ſoort, die men bedenken kan, onder anderen noemt hij MARIA; „ maagd en moeder, jongvrouw en „ hemel; de ontzettende weversboom der mensch„ wording, op welke het kleed der verëeniging op „ eene onuitſpreeklijke wijze geweefd is geworden; „ welks weever de H. Geest; de kunſtige mede„ hulpe, de overſchaduwende kracht uit de hoog„ te; de wol, de oude huid van ADAM; de inſlag, „ het vleesch der onbevlekte Maagd; de kam, de „ onmeetlijke genade des dragenden; maar de kun„ ſtenaar, het door het gehoor indringende Woord „ was." De naam van den Engel GABRIEL zal volgends dezen Prediker *God en Mensch* betekenen, omdat de gene, wiens geboorte hij boodſchapte, God en mensch was; en de geſlotene poort bij EZECHIEL, door welke God alleen wilde ingaan, zal MARIA zijn. Nog is 'er (†) eene Predikatie *op de allerheiligſte Godbaarſter* MARIA en *over de Menschwording*, onder den naam van BASILIUS, Biſchop van *Seleucië*, eenen tijdgenoot van PROCLUS, in welke hij insgelijks den lof van MARIA zoo

(*) *Nov. Auctar. Bibl. Patrum T.* I. *p.* 301.

(†) Bij COMBEFIS. *l. c. T.* I. *p.* 567.

zoo buitenſporig verheft, dat even daaröm BASNAGE en anderen de echtheid van deze, gelijk ook ten minſten van twee der Kerkredenen van PROCLUS, in twijfel hebben getrokken. De veréering van MARIA, en het oprichten van Kerken tot hare eer, deed ook ſpoedig *Reliquiën* of Overblijfzelen van haar opſpooren, zoo had men in de *Blacherniſche Mariekerk* te *Konſtantinopolen*, een tot de ſchouders afhangend hoofdhulſel, (ωμοφοριον of ωμοφορον,) der Heilige Maagd, aan hetwelk verſcheidene wondergenezingen werden toegeſchreven.

Zelfs Ketters bevorderden deze buitenſpoorige vereering van MARIA. De vermaarde *Eutychiäanſche Patriärch* van *Antiöchië*, PETRUS FULLO, beval, dat men in alle gebeden haren naam zou noemen (*). Haar beeld kwam ook allengs in de Kerken, men ſmeekte haar om allen Geestelijken bijſtand, en de Dichter FORTUNATUS hoopte door haar op vergeving van zonden (†), ja, Keizer JUSTINIANUS bidt in eene zijner wetten (§), *de heilige en glorierijke beſtendige Maagd en Moeder Gods* MARIA, *om hare voorbidding*, opdat God het Rijk volkomen door hem herſtellen moge. Omtrent het einde van dit Tijdperk, dreigde men de genen, die zekere Abdis beledigen zouden, met het *Oordeel van God*, *het*

(*) THEODORUS *Hist. Eccles. Excerpt. Libr.* I. *Cap.* 5. CEDREN. *Comp. Hist. T.* I *p.* 303.

(†) *Carm.* VIII. *Cap.* 5.

(§) *Lib.* I. *Cod. tit.* 27. *de officio Præf. Prætor. African. l.* 1.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

het Heilige Kruis, en *der zalige* MARIA (*). Ook wordt 'er gewaagd van eene Kerk, waar MARIA haar Kind in den arm houdt, en op eenen troon zit (†).

Aanroeping der Heiligen.

De *aanroeping der Heiligen*, die reeds in het voorgaande Tijdperk een begin had genomen, nam in het tegenwoordige algemeen de overhand. Daaromtrent lezen wij eene aanmerkelijke plaats in een werk, hetwelk aan THEODORETUS toegeſchreven (§) wordt, en ten minſten tot dezen tijd behoort. De Schrijver verwijt den Heidenen, dat zij noch SOCRATES, noch andere Wijsgeeren, op zulke wijze geëerd hebben, als de Christenen hunne *Martelaren*, wier Tempelen van heerlijkheid, ſieraad, en grootheid, ſchitterden. In dezelve zegt hij, vieren wij veelvuldige Godsdienſtoefeningen, en daaglijks brengen wij hunnen Heer daar onze lofzangen. Gezonden bidden om het behoud hunner gezondheid; kranken om hunne genezing; kinderlozen en onvruchtbaren om kinderen. *Men wendt zich niet tot hen, als tot Goden; maar bidt tot hen, als tot Godlijke menſchen, en wij roepen hen aan, om onze voorſpraken te wezen.* — Eindelijk, zegt deze Schrijver: „ *De Heer heeft onze eigene overledenen in* „ *de plaats van uwe Goden ingevoerd;* dezen in „ hunne ijdelheid ten toon geſteld, en aan genen „ hun-

(*) GREGOR. *Turon. Hiſt. Franc. L.* IX. *C.* 41.

(†) *Id. de Glor. Martt. L.* I. *C.* 10.

(§) THEODORET. *Græc. Affection. Curatio Diſp* VIII. *Tom.* IV. *Opp. pag.* 918.

„ hunne eer geschonken. Want, *in plaats van uwe* „ *Feesten van* JUPITER, BACCHUS, *en meer ande-* „ *ren, worden de Feestdagen van* PETRUS *en* PAU- „ LUS, *van* THOMAS, SERGIUS, MARCELLUS, LE- „ ONTIUS, PANTELEEMON, ANTONIUS, MAURI- „ TIUS, *en andere Martelaren gevierd;* maar in „ plaats van uwe schandelijke Ceremoniën — door „ Godlijke gezangen, het hooren van heilige rede- „ nen en gebeden, welke met roemwaardige tranen „ versierd zijn." Het baat niet, dat één of ander Schrijver van deze aanbidding der Heiligen niet spreekt, waar men zulks verwacht zou hebben, of daaromtrent behoedzaamheid aanprees, gelijk zoo ASTERIUS, Bisschop van *Amasea* in *Pontus*, in de eerste jaren der Vde eeuw, in eene Predikatie (*), aanmerkt: dat Gods woord veel krachtiger is, dan de voorbidding der Heiligen, en in eene andere (†) dezelven eenvoudig leert vereeren en navolgen. Dezelfde man toch hield weder andere Predikatiën, waar in genoeg voorkomt van de aanroeping en voorbidding der martelaren, derzelver wonderbare *Reliquiën* enz. Bij FULGENTIUS vindt men het onderscheid gemaakt tusschen de vereering, welke men aan God verschuldigd is, (λατρεια,) en den dienst, welken men ook aan menschen bewijzen moet; (δε-

(*) *Homil.* I. *in Psalm.* 5. *ap. Coteler. in Monum. Eccles. Græc. Tom.* II. *pag.* 7.

(†) *Adversus avaritiam in* COMBEFIS. *Nov. Auctar. Biblioth. PP. Tom.* I. *pag.* 40.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

(δωλευτις,) (*) doch ten aanzien van dit laatste beroept hij zich, ter opheldering, op het zeggen van den Apostel: *Dient malkanderen in liefde!*

In het voorgaande is ons ten overvloede gebleken, dat dit Tijdperk een Tijdperk geweest is van *wonderwerken der Heiligen*, ook hebben wij reeds voorbeelden genoeg gehad van de veréering van *Reliquiën* of Heilige Overblijfzelen; maar ook kregen de *beelden* van CHRISTUS, de Maagd MARIA, en andere *Heiligen*, eene plaats in de Kerken. Volgends THEODORETUS (†) zou het Beeld van den Pijlaarheiligen SIMEON in alle werkplaatzen van *Rome* geſtaan, en deszelfs eigenaars hoop op zijne beſcherming gegeven hebben. Om de waare *Reliquiën* van valſche en gewaande te onderſcheiden geeft eene Kerkvergadering van *Cæſar Augusta*, (*Saragoſſa*,) in het jaar 592 dit zeldzaam voorſchrift (§), dat men de *Reliquiën*, welke in *Ariäanſche* Kerken gevonden werden, bij de *Katholijke* Bisſchoppen brengen, en door vuur beproeven zou. Hoedanige *vuurproef*, even als het tweegevecht en dergelijken, behoorde tot de zoogenoemde *oordeelen Gods*, of *ordalia*, gelijk men ze noemde.

Wonderwerken, Reliquiën, Beelden en Heiligen.

Het Heil. Avondmaal.

Omtrent het Heilig Avondmaal verdient aangemerkt te worden, dat *Miſſa* of *Miſſæ* thans in de Westerſche Kerk deszelfs gewone benaming geworden

(*) *Fragm.* XII. *et* XIII. *ex L.* IV. *contra Fabian. p.* 593.

(†) *Hiſt. Relig. Cap.* 29.

(§) *Can.* 2. *in* HARD. *Act. Concil. T.* III. *p.* 533.

den was; uit GREGORIUS *den Grooten* (*) blijkt, dat het ook in bijzondere huizen mogt gevierd worden; ook weten wij uit hem (†), dat een *Diaken* bij het vieren van hetzelve uitriep, dat elk, die buiten de Kerkelijke Gemeenschap was, moest heengaan, waar uit blijkt, dat het in de Kerk niet van eenen Bisschop of Ouderling alleen gebruikt werd; ook is het duidelijk genoeg, dat men toen zoo wel den *wijn* als het *brood* gebruikte, waar tegen MABILLON (§) te vergeefs uitzonderingen gemaakt heeft.

Toestand der Godgeleerdheid.

Was dus de Godsdienst der Christenen verbasterd, hoewel zich nog overblijfzelen der oude eenvoudigheid, verhevenheid, en algemeene nuttigheid hier en daar vertoonden, doch welke daaglijks meer gevaar liepen, geheel verloren te raken; met de geleerde wetenschap van den Godsdienst, of de Godgeleerdheid, was het niet beter gesteld, daar men zich meestal vergenoegde met het gene voorgaande Kerkleeräars gezegd hadden, zonder van de behoorlijke vrijheid van zelf-onderzoek gebruik te maken, of ook te kunnen maken.

Canonder H. Schrift

Omtrent de *echtheid* en het *getal* der *Bijbelboeken* waren de Christelijke Leeräars tot hier toe nog niet eens. THEODORETUS (**) geloofde omtrent de *Boeken des Ouden Testaments*, dat zij gedeeltelijk

(*) *Libr.* 6. *Epist.* 43.

(†) *Dialog. Libr.* 10. *Cap.* 23.

(§) *Ann. Ord. S. Bened. Tom.* I. *pag.* 114.

(**) *Interpret. in Cantic. Canticor. Præf. T.* II. P. I. *p.* 3.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

lijk onder den Koning MANASSE, deels bij de *Babyloniſche* ballingſchap verloren gegaan zijnde, door EZRA herſteld, en op nieuw in geſchrift gebragt waren. Voorts, dewijl HIËRONYMUS en AUGUSTINUS in hunnen *Canon* verſchilden, waren inzonderheid de Weſterſche Gemeenten lang in onzekerheid, eindelijk behield de roem van AUGUSTINUS rechtzinnigheid hier de overhand boven de geleerdheid van HIËRONYMUS, en even daar door kregen de *Apokryfe Boeken* van het Oude Testament, welke HIËRONYMUS verworpen had, hun gezag en aanzien bevestigd. GREGORIUS *de Groote* ſchijnt wel het Boek van JESUS SYRACH niet voor *Canoniek* gehouden te hebben, omdat hij het aanhaalt onder den naam van *zekeren wijzen man*, evenwel brengt hij nu en dan plaatzen uit hetzelve bij, met die gewone aanhaling: *'Er ſtaat geſchreven;* doch duidelijker verklaart hij zich omtrent *het eerſte Boek der Makkabeën*, als hij zich zelven ontſchuldigt, dat hij een getuigenis uit een Boek aanhaalt, *hetwelk niet onder de Kanonieke Boeken behoort* (*). In *Afrika* ſchijnt men nog ſteeds omtrent dit onderwerp vrij gedacht te hebben. Ten minſten JUNILIUS, een *Afrikaansch* Biſchop in het midden der VIde eeuw, werpt nog verſcheidene Boeken uit den *Canon*, zoo des Ouden als des Nieuwen Testaments, of houdt die ten minſten voor twijfelachtig, in zijn Boek, opgedragen aan eenen anderen *Afrikaanſchen* Biſchop, PRIMASIUS, *de partibus Legis Divinæ Libri* II. In dit werk,

(*) *Moral. in Job. L.* XIX. *C.* 21. *p.* 622.

werk, hetwelk bij wijze van een gesprek tusschen eenen Leeraar en Leerling is opgesteld, geeft hij op, wat hij van eenen *Persiaan*, PAULUS, zegt geleerd te hebben, die in de *Syrische* school te *Nisbis* onderwezen was. Hij verdeelt de *Godlijke Boeken*, ten aanzien van derzelver *gezag*, in drie soorten, zulken die een *volkomen* gezag hebben, *Kanonieke*, die van allen aangenomen worden; zulken, die een *middelbaar* gezag hebben, of die van velen aangenomen worden; en zulken, die *geheel geen* gezag hebben, waar toe bij voorbeeld, de Boeken *Baruch*, *Judith*, en *Tobias*, behooren. In een ander opzicht verdeelt hij deze Boeken in vier soorten, Historische, Profetische, Spreuken en eigenlijke Leerboeken. Bij de *Historische* merkt hij aan, dat sommigen daar toe nog rekenen twee Boeken der *Chronieken*, het Boek *Job*, twee Boeken van *Ezra*, de Boeken *Judith* en *Esther*, en eindelijk *twee* Boeken der *Makkabeën*. Onder de XVII *Profetische* Boeken noemt hij ook de *Psalmen*, maar niet de *Openbaring* van JOANNES, van welke hij zegt, dat 'er de *Oosterlingen zeer aan twijfelen*. De *Spreukboeken* zijn bij hem SALOMO's *Spreuken* en JESUS SIRACH, waar bij, zegt hij, sommigen nog het *Boek der Wijsheid* en het *Hoogelied* voegen. Eindelijk haalt hij XVI *Kanonieke* Leerboeken aan, waar onder de Brieven der Apostelen; weder met die aanmerking, dat zeer velen den *Brief* van JAKOBUS, den *tweeden* van PETRUS, den *Brief* van JUDAS, als ook den *tweeden* en *derden* van JOANNES, als echt daar bij tellen.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Reeds vroeg in de tweede eeuw had PAPIAS eene verzameling gemaakt van gezegden en daden der Apostelen, en IRENEUS uit de overlevering tegen de Ketters bewezen, dat de *Katholijke* leer onvervalscht van de Apostelen af bewaard was gebleven. In het vervolg bewees de *Roomsche* Bisschop STEFANUS zijn gevoelen over den doop der Ketteren, uit de oude gewoonte, vervolgends in de IVde eeuw maakte men van *Traditie* of *Overlevering* gebruik, om nieuwe plegtigheden als *Apostolisch* te doen aannemen. Lang bleef het daar bij, dat men slechts Kerkgebruiken maar niet *Leerstukken*, uit de overlevering wilde goedmaken, maar thans ging men reeds verder, en VINCENTIUS van *Lerinum* prijst in zijn *Commonitorium adversus hæreses*, behalven de Heilige Schrift, als het krachtigst verweermiddel tegen de Ketters aan, eene verzameling van alles, wat van de oudste tijden af, alle Christelijke Leeraars eenparig voor waar hadden gehouden; of de *oudste* en *algemeenste overlevering*,

Traditie of Overlevering.

Syrische Overzetting van PHILOXENUS.

Daar in dit Tijdperk zoo vele *Duitsche* en andere volken tot het Christendom bekeerd werden, zou men, natuurlijk, Overzettingen des Bijbels in derzelver spraak hebben mogen verwachten, maar men vergenoegde zich deze nieuwbekeerden eene korte Geloofsbelijdenis te leeren, en de Kerkelijke gebruiken en plegtigheden Godsdienstig te doen waarnemen; ook ontbrak het aan mannen, die in staat zouden geweest zijn, om zoodanige Overzettingen te vervaardigen. Alleen hebben wij uit dezen tijd eene *Syrische* Overzetting van het Nieuwe Testament van

eenen

eenen *Eutychiäanſchen* of *Jakobitiſchen* Biſchop, XENAIAS, of gelijk hij ook genoemd wordt, FILOXENUS, welken naam hem gegeven werd door PETRUS FULLO, Patriärch van *Antiöchië*, die hem in het jaar 484 tot Biſchop van *Maburg* of *Hierapolis* in *Syrië* aanſtelde. Hij was uit *Perſië*, en daar zijnen Heer ontvlucht, wiens ſlaaf hij was. Keizer JUSTINUS ontnam hem in het jaar 518 zijn Bisdom, en hij verſtikte van rook te *Gangra* in *Paflagonië*, in het jaar 522. Hij heeft verſcheidene Schriften en Brieven nagelaten, waar van men berigten leest bij ASSEMANI (*). De *Syriërs* hadden reeds zedert eeuwen eene vertaling in hunne taal, de *letterlijke* of *eenvoudige*, (*Peſchito*,) genoemd. FILOXENUS of op zijn aanraden één zijner Landbisſchoppen POLYKARPUS, bezorgde hun eene nieuwe in het jaar 518, gelijk ook door hen zo niet het geheele O. Testament, ten minſten eenige Boeken van hetzelve ſchijnen vertaald te zijn. Nog is 'er eene *Syriſche* Overzetting vervaardigd door den *Neſtoriäanſchen Patriärch* MAR ABBA, die in het jaar 552 geſtorven is, doch waar van geene overblijfzels bekend zijn.

Uitleggers der H. Schrift

Maar des te meer *Uitleggers* van den Bijbel heeft men in dit Tijdperk, hoewel zij grootendeels dezen naam niet verdienen. Omtrent het midden der Vde eeuw muntten onder de *Grieken* uit, CYRILLUS, *Patriärch* van *Alexandrië*, wiens *uitlegkunde* geheel ingericht is ten dienſte van zijn *Leerſtelſel*, hetwelk door zijne *rechtzinnigheid* zeer werd aange-

(*) *Biblioth. Orient. Clem. Vatic. T.* II. *p.* 19.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

geprezen bij zijne tijdgenooten, terwijl hij zich met de verklaring van den woordlijken zin weinig ophoudt. Daartegen ontvouwt THEODORETUS, Bisschop van *Cyrus*, in *Syrië*, maar die niet volkomen als *Rechtzinnig* erkend werd, den letterlijken zin met veel oordeel en vlijt, en wordt voor den eersten Uitlegkundigen van deze tijden geächt. Wij zullen in het vervolg nader van den eenen en anderen ſpreken. De derde was ISIDORUS van *Peluſium*, te *Alexandrië* geboren, maar die zijn meesten leeftijd heeft doorgebragt in een Klooster, gelegen op eenen Berg bij *Peluſium*, waar in hij de uiterſte geſtrengheid van levenswijze in acht nam, en den roem van eenen Heiligen verkreeg; hij ſchijnt Abt van dit Klooster geweest te zijn, én tot Ouderling of Priester gewijd te wezen (*). Hij ſchreef een Boek *tegen de Heidenen*, waar van hij zelf gewaagt (†), als ook eene kleine Verhandeling, dat 'er *geen noodlot is* (§), doch beiden zijn verloren gegaan. Maar van zijne Brieven zijn 'er omtrent 2,000 overig, die in vijf Boeken verdeeld, en te *Parys* 1638 in *Folio* gedrukt zijn. Zij hebben echter meer het voorkomen van korte aantekeningen van zedelijken en uitlegkundigen inhoud, die dikwijls alleen uit weinige regelen beſtaan. Op eene plaats derzelven verklaart hij zich nadruklijk tegen den *Myſtiſchen* en *Allegoriſchen* zin (**). „ Die ge-

(*) FACUND. *Defenſ. trium Capitull. L.* II. *C.* 4.
(†) *Libr.* II. *Ep.* 137. *Ep.* 228.
(§) *Libr.* III. *Ep.* 253. (**) *Libr.* II. *Ep.* 195.

genen," schrijft hij, „ die het geheele Oude Testament op CHRISTUS zoeken over te dragen, zijn niet boven alle berisping. Want zij verschaffen aan de Heidenen en Ketters, die hetzelve niet aannemen, in den twist met ons eene zekere sterkte. Terwijl zij dat gene, hetwelk van hem niet gezegd is, geweldig wringen, geven zij aanleiding, dat ook, het gene ongedwongen van hem gezegd is, verdacht wordt, dewijl hunne partijën juist door hetzelfde, waar door zij hen als verwringende Uitleggers overhoop werpen, ook bij duidelijke plaatzen de overhand schijnen te hebben." Evenwel kon hij zelf den geliefden smaak van zijnen tijd niet verzaken, maar zoekt ook meermalen verborgenheden in zijne uitleggingen.

Behalven deze drie vermaarde Uitleggers der Heil. Schrift, had de *Griekſche* Kerk 'er in de Vde eeuw nog eenen, die geen Geestelijke noch Monnik, maar een *Sofist*, of Leeraar der Welsprekendheid was, PROKOPIUS van *Gaza*, onder de regeering van Keizer JUSTINUS I, die met het jaar 527 eindigde. Hij stelde eene doorlopende schriftverklaring op uit de uitlegkundige schriften van de oude vermaarde *Griekſche* Uitleggers, waar onder hij hier en daar zijne eigene aanmerkingen mengde. Zijn eerste *Uitlegkundig* werk, hetwelk, men, doch grootendeels alleen in eene Latijnsche Overzetting, gedrukt heeft, gaat over de acht eerste Boeken des Ouden Testaments. (*Commentarii in Octateuchum.*) De oorspronglijke *Griekſche* Tekst wordt in een handschrift der openbare Bibliotheek te *Augsburg* be-

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

waard (*), als ook van zijne uitlegging van het *Hoogelied*. Zijne verklaring over JESAIA is in het jaar 1580 te *Parys* in *Folio* uitgegeven; en een dergelijk werk over de *Spreuken* van SALOMO plagt in een Handſchrift, te *Parys* in de Koninglijke Bibliotheek, te berusten (†).

Voor het overige verdienen geene anderen uit deze eeuw als Uitleggers genoemd te worden; die 'er zijn, houden zich bezig met beuzelen over eenen Mijſtiken zin, met Leenſpreuken enz. Om hunne ervarenheid hier in te vertoonen, vallen hunne uitleggingen al veel op het *Hoogelied* en de *Openbaring* van JOANNES; zoo ſchreef ANDREAS, Biſchop van *Cæſarea* in *Kappadocië*, op het einde der Vde eeuw eenen *Commentarius* over de Openbaring van JOANNES, welke achter ſommige uitgaven der werken van CHRYSOSTOMUS geplaatst is. Uit dit werk, en ſommige anderen, ſtelde ARETAS, een van ANDREAS Opvolgers te *Cæſarea*, eene dergelijke verklaring op. ANASTASIUS *Sinaita*, of *de Sinait*, (omdat hij eenigen tijd Monnik geweest is op den Berg *Sinaï*,) *Patriärch* van *Antiöchië*, die in het jaar 599 geſtorven is, ſchreef *Anagogicæ contemplationes in divini opificii Hexaëmeron*, of leenſpreukige en geheimzinnige beſchouwingen over de Scheppings-Geſchiedenis.

On-

(*) JOAN. CHRIST. GOTTL. ERNESTI *Comment. de Procopii Gazæi Commentariis Græcis in Heptateuchum et Canticum ineditis. Lipſ.* 1785. 4to.

(†) MONTFAUCON *Palæogr. Gr. p.* 278.

Onder de Latijnſche Uitleggers van dezen tijd, die echter niet bij de beste *Griekſchen* komen, hebben wij reeds geſproken van CASSIODORUS, LEO *den Grooten*, en voornaamlijk GREGORIUS *den Grooten*. Een van de weinigen, die *Grieksch* verſtonden, VICTOR, Biſſchop van *Capua*, omtrent het jaar 545, vertaalde *de Harmonie der Euangelisten* van AMMONIUS in het *Latijn*. Ook ſchreef PRIMASIUS, Biſſchop van *Adrumetum*, in *Afrika*, die nog tot na het jaar 550 geleefd heeft, met behulp van HIËRONYMUS, AUGUSTINUS, en andere Latijnſche Kerkvaders, eene verklaring *van de Brieven van* PAULUS; als ook eene uitlegging van de *Openbaring* van JOANNES, *Commentaria myſticæ expoſitionis in Apocalypſin Libri* V.

Latijnſche Uitleggers.

Weinigen waren 'er, die in dezen tijd ondernamen, Leerſtellige werken op te ſtellen, en het *leerſtellige* werd nog meestäl in het *wederleggende* ingevlochten, waar toe de ſchriften van CYRILLUS van *Alexandrië* en THEODORETUS behooren. Sommige *Leerſtellige* werken uit dezen tijd zijn verloren gegaan of nog niet gedrukt. Hier toe behoort een geſchrift van LEONTIUS, Biſſchop te *Neapolis*, op het Eiland *Cyprus*. Ook noemt GENNADIUS (*) het werk van NICÆAS, Biſſchop van *Romatiana* of *Aquileja*, die nog in het jaar 458 leefde, hetwelk hij tot onderwijs der Doopelingen had opgeſteld: *Inſtructionis Libelli ſex*. Drie Schrijvers verdienen echter bijzondere aanmerking, onder welken de eerſte

Leerſtellige Schrijvers.

(*) *De Viris Illuſtr. Cap.* 22.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ſte is JOBIUS, een *Griekſche* Monnik, die omtrent het midden der VIde eeuw geleefd, en een werk geſchreven heeft *over de Menschwording des Zoons van God*, (οικονομικη πραγμαλεια,) hetwelk wij alleen uit de uittrekzels van FOTIUS (*) kennen, die zijne bekwaamheid in het verëffenen van ſchijnſtrijdigheden, en zijne geöefendheid in het uitleggen der ſchrift roemt, doch tevens erkent, dat hij in het oplosſen van zwarigheden niet heel gelukkig geweest is.

De opſteller der onëchte ſchriften van DIONYSIUS den *Areopagiet*, mag, in zekeren zin, onder de Leerſtellige Schrijvers van dezen tijd gerekend worden, ook om zijn Boek *de Coelesti Hierarchia*, in hetwelk hij *de regeering des Hemels* ons wil verklaren, de natuur en werkzaamheid der Engelen, welke hij in drie ordeningen verdeelt. De eerſte *klasſe* der Engelen is die, welke zich onmidlijk bij God bevindt, en het naast met hem verëenigd is; zij beſtaat uit *Troonen*, als ook uit *Cherubim* en *Seraſim*, die met vele oogen en vleugelen verzien zijn. De *tweede* klasſe wordt uitgemaakt door de *Magten*, *Heerſchappijën*, en *Krachten*. In de *derde* klasſe ſtaan de *Engelen*, *Aartsëngelen*, en *Vorſtendommen*. Hunne werkzaamheden en betrekkingen worden in eenen gezwollenen, maar donkeren en onverſtaanbaren mijſtiken ſtijl beſchreven, waar bij de Schrijver zich zelven niet verſtaat. Op gelijke wijze handelt een ander Boek van dezen Schrijver:

van

(*) *Cod.* CXXII. *pag.* 577-661.

van de Godlijke Naamen. Eindelijk heeft hij nog een Boek *over de Myſtike Godgeleerdheid*, hetwelk met een plegtig gebed aanvangt, waar in de Schrijver groote dingen belooft. „ Bovennatuurlijke, „ meer dan Godlijke, en meer dan goede Drieëenheid! (Τριας ὑπερουσια, και ὑπερθεε, και ὑπερα- „ γαθε,") roept hij uit, „ gij Opzienſter der „ Godlijke Wijsheid, (θεοσοφιας,) der Christenen! „ leidt ons tot den hoogstdonkeren, (ὑπεραγνωστον) „ maar ook hoogstglansrijken, (ὑπερφανη) en hoog- „ ſten top der geheime Godlijke uitſpraken, waar „ de eenvoudige, en voltooide, en onveränderlijke „ verborgenheden der Godgeleerdheid in de hoogst „ lichte duiſternis van een duiſter, geheimenisvol „ ſtilzwijgen, (καλα την ὑπερφωτον της κρυφομυστ- „ σιγης γνοφον,) ontdekt worden, welke in het „ allerduiſterſte op het allerklaarst uitſchittert." enz. Doch deze belofte wordt weinig vervuld, en de Schrijver ontſchuldigt zich, dat hij zoo kort in deze zaken is, daar mede, dat hij 'er vele voorbereidingen toe medegedeeld heeft in anderen van zijne werken, tot welken hij zijne Lezers verzendt.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

GENNADIUS van *Masſilia*, van wien wij reeds meermalen geſproken hebben, verdient ook nog onder die genen eene plaats, die in dezen tijd het *Leerſtellige* behandeld hebben, om zijn *Ontwerp der Kerkelijke Leerſtukken*, (*Libellus de dogmatibus Eccleſiasticis*,) hetwelk men aan AUGUSTINUS plagt toe te ſchrijven, en daaröm ook in de uitgave

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

van deszelfs werken gevonden wordt (*). GENNADIUS (†) zond dit opſtel, als zijne Geloofsbelijdenis, in eenen Brief aan den *Roomſchen* Biſchop GELASIUS. Men weet, dat GENNADIUS verdacht gehouden is van het *Semi-Pelagianismus*. Vooreerst ſtaat de Leere van de Drieëenheid met verwerping der tegengeſtelde dwalingen. Hier mede is de Leer van CHRISTUS *Menschwording* verbonden; dan volgt de Opſtanding der Dooden, de Schepping en geſteldheid der ziel en des menſchen in het gemeen. *Door den Val* is wel, gelijk hij gelooft, *de levendigheid van den vrijen wil verloren; maar niet de vrije wil zelf.* 'Er is *éene* Doop, vervolgt hij, maar *in de Kerk*, waar *één Geloof* is, en het voorſchrift van CHRISTUS in acht genomen wordt; *het Heilig Avondmaal daaglijks te gebruiken*, prijst hij niet, ſchoon hij het ook niet wil laken, maar hij raadt aan, hetzelve elken Zondag te nemen. Waare *boete* beſtaat daar in, dat men geene zonde bedrijft, en bedrevene beweent. Onder de Godlijke beloften zijn geene aardſche of voorbijgaande, dus vervalt ook het *duizendjarige Rijk*. Het *huwlijk* is goed, wanneer het ten oogmerk heeft, kinderen te teelen, en hoererij te vermijden. De *onthouding* is uitmuntend, maar nog verhevener de *Maagdelijke* Staat. Zich van eenige *ſpijzen* te onthouden, die overvloedig zijn, is niet kwaad, maar matig zijn in

(*) *In Append. T.* VII. *Opp. p.* 71-76. *ed Antverp.*
(†) *De Viris Illuſtr. Cap.* 100.

in derzelver gebruik in het gemeen, is eigenlijk Christelijk. Men moet de *ligchamen der Heiligen*, en *Martelaren* vereeren, en de Kerken naar hen genoemd, Godsdienstig bezoeken. Alleen *gedoopten* kunnen zalig worden. In het *Heilig Avondmaal* mag geen klaar water geöfferd worden, maar *wijn met water gemengd*, zoo als uit CHRISTUS zijde bloed en water vloeide enz.

Zedekunde.

Met de *Zedenkunde*, en de behandeling van dezelve, had het, in dit Tijdvak, onder de Christenen geen beter aanzien. Enkele Verhandelingen, Predikatiën over zedelijke onderwerpen, pligten, deugden en ondeugden, zedekundige uitleggingen van Bijbelboeken, en voornaamlijk het Asketisch-Mystieke en voorschriften voor Monniken, zie daar alles, waar toe zich de zedenkunde ten dezen tijde bepaalde. Onder de zedenkundige Schrijvers van dit Tijdperk worden genoemd, NICERIUS, Bisschop van *Trier*, die *over het Nachtwaken van Gods Knechten en van het voordeel van het Psalmzingen* geschreven heeft (*); EUCHERIUS, een voornaam *Galliër*, die zich in den bloei van zijn leven, daar hij eene Vrouw en twee Zoonen had, in het vermaarde Klooster *Lerinum* begaf, en naderhand Bisschop van *Lugdunum*, (*Lyons*,) geweest is, zijnde omtrent het jaar 450 overleden, schreef verscheidene werken, die te *Rome* 1564 in 4to zijn uitgegeven (†), on-

(*) In D'ACHERY *Spicileg. T.* I. *p.* 221.

(†) Men vindt eenige berichten van hen bij GENNAD. *de Viris Illustr. Cap.* 63.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

onder anderen *Liber formularum ſpiritalis intelligentiæ*, en *de quæstionibus difficilioribus Vet. et Nov. Testam.* bijzonder eene aanwijzing tot het Kluizenaarsleven: *Epistola paræneticа ad Valerianum*, *de contemtu mundi*, *et ſæcularis Philoſophiæ.*

NILUS, eerst ſtadhouder van *Konſtantinopolen*, daar na Kluizenaar op den Berg *Sinaï*, die omtrent het jaar 450 geſtorven is, is insgelijks geteld onder de Zedenſchrijvers van dezen tijd. In zijne *Brieven* vindt men verſcheidene ſtukken, die niet geheel verächtelijk zijn; voorts ſchreef hij twee of drie *Verzamelingen van Zedenſpreuken.* Een *Ascetisch* Boek tot verbetering van vele buitenſpoorigheden, die onder de Monniken waren ingeſlopen, nog een geſchrift *over acht ondeugden* enz (*).

JOANNES *Scholasticus*, Abt van een Klooster op den Berg *Sinaï*, waar hij in het jaar 606 overleed, ſchreef een Boek over de middelen om het hoogſte toppunt van Godzaligheid te bereiken, onder den tijtel κλιμαξ of *ladder*, naamlijk *ten Hemel*, van waar hij zelf den naam *Climacus* draagt; het is te *Parys* gedrukt 1633 *Folio.* Deze ladder heeft *dertig ſporten* of *trappen*, welke elk bijzonder wijdlopig verklaard worden; terwijl het geheel de volkomenheid van der Engelen ſtaat zal uitbeelden, welken hij in het Monnikenleven beſchouwt.

Zijn tijdgenoot JOANNES MOSCHUS, met den bijnaam Ενκρατας, *de Matige*, (waar uit men naderhand den verminkten naam *Eviratus* of *Evirates* ge-

(*) Zijne werken zijn te *Rome* uitgekomen 1673 *fol.*

gemaakt heeft) (*), die in verscheidene Kloosters in *Palæstina* geleefd, en ook in *Syrië* en andere Landen onder de Monniken rondgereisd heeft, beschreef het leven der Heiligen, die hij op zijne reize had leeren kennen, in een Boek *de Beemde*, (λειμων of λειμωναριον,) ook het *Nieuwe Paradijs* of *Lusthof*, (νεος παραδεισος,) vol zeldzame sprookjens, wonderwerken, verschijningen enz.

Predikatiën of Kerkredenen.

Daar de waare kennis en goede smaak in allen opzichte in het Christendom zoo sterk verminderde, kan men zich van de Leer- of Kerkredenen der Leeraaren van dezen tijd geene gunstige denkbeelden maken. Onder de voornaamste Predikers van dit Tijdperk staat bij de *Grieken* THEODORETUS boven aan, onder de middelmatigen kan CYRILLUS van *Alexandrië* gerekend worden, bij de *Latijnen* hebben wij LEO *den Grooten*, GREGORIUS *den Grooten* ontmoet; maar boven allen werd PETRUS, Bisschop van *Ravenna*, van het jaar 433, ten minsten tot het jaar 449, toen hij nog in leven was, door zijne tijdgenoten, als een voorbeeld van eenen voortreflijken Redenaar aangezien, en daaröm met den naam *Chrysologus*, (Guldenspreker,) vereerd. 'Er zijn van hem 176 korte Predikatiën overig en gedrukt *Venetiën* 1742 *Folio*. Zij hebben tot haar onderwerp verhalen en gelijkenissen uit de Euängeliën; eindelijk is zedenkundig bij voorbeeld zijn geschrift over de zorg voor het aardsche, over vasten en aalmoesen, en verscheidenen ter gedachtenis van Apostelen en Hei-

(*) FOT. *Bibl. Cod.* CXCIX. *pag.* 502.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Heiligen. Men kan niet ontkennen, dat hij aanleg had tot Welsprekendheid, maar zijne Welsprekendheid is niet de echt Griekſche en Romeinſche, noch die, welke tot den Christelijken Predikſtoel behoort. Zie hier een ſtaaltjen, hoe dezelve geſteld ware. Dus luidt het begin zijner CVIIIſte Kerkreden: „ Wij vragen dikwijls, waaröm CHRISTUS zoo in „ de Wereld intreedt, dat hij de nauwheid van het „ moederlijk ligchaam ondervindt, het onrecht eener „ geboorte lijdt, de banden der luijëren gedoogt, de „ zwakke wieg verdraagt, met tranen voedzel uit „ de borsten zoekt, en de verſcheidene trappen des „ ouderdoms en derzelver behoeften ondergaat. En „ hoe heeft dan die gene moeten komen, die ge„ nade medebrengen, vrees verjaagen, en liefde „ zoeken wilde? De Natuur leert iederëen, wat „ de kindsheid geldt, wat zij verdient. Welke „ barbaarschheid overwint de kindsheid niet? wel„ ke wildheid verzacht zij niet? welke wreedheid „ houdt zij niet terug? welke woede temt zij niet? „ welk geweld keert zij niet af? welke ſtrengheid „ leenigt zij niet? Hoe veel liefde vordert zij niet? „ welke genegenheid perſt zij niet af? welke gena„ de legt zij niet op? welke liefde verkrijgt zij „ niet? Dat dit waar is, weten de Vaders, de „ Moeders voelen, allen billijken, de menschlijke „ ingewanden getuigen het. Dus wilde dan hij ge„ boren worden, die geliefd, niet gevreesd wilde „ worden; en hoort evenwel, wat bij de mensch„ lijke boosheid eene zoo vleijende, zoo vroome, „ zoo lieve kindsheid uitricht! *Als de Koning* HE-

„ RO-

„ RODES *dit hoorde*, ſtaat 'er, *werd hij zeer ont-* III
„ *roerd.* enz. Indien *Jeruſalem*, indien de Koning, BOEK XIV
„ indien de Schriftgeleerden en Hoogepriesters zoo Hoofdſt.
„ zeer door de kindsheid ontſteld werden; wat na C. G.
„ zouden zij gedaan hebben, zoo CHRISTUS, als Jaar 476. tot 622.
„ een volwasſen mensch, als hij, ondersteund door
„ rijkdommen, en eene groote menigte volks, als
„ hij met verdachte lieden, als hij met uitlanders
„ gekomen was?" Laat ons hier nog een voor-
beeld bijvoegen van zijnen ijver voor zijnen ſtand.
In eene Kerkreden over de woorden: *Wien gij de zonden vergeeft, dien zijn zij vergeven* (*), roept hij uit: „ Waar zijn de genen, die beweeren, dat
„ de ééne mensch den anderen de zonde niet ver-
„ geven kan? die de genen, die eenmaal door Dui-
„ vels aandrift gevallen zijn, nederdrukken, opdat
„ zij zich niet weder oprichten? — PETRUS ver-
„ geeft de zonden, hij neemt de boetvaardigen met
„ alle blijdſchap op; en gebruikt deze magt, welke
„ God aan alle Priesters medegedeeld heeft. Had
„ hij, na zijne verloochening, geene boete mogen
„ doen, dan zou hij den roem des Apostels-ambts
„ en het leven te gelijk verloren hebben."

De voorgaande Paus PIUS VI. heeft in het jaar 1784 door eenen Priester te *Rome* BRUNO BRUNI in één Deel in *Folio* laten uitgeven, Preeken van MAXIMUS, Bisſchop van *Taurinum*, (*Turin*,) welke zeer kort zijn, en hoofdzakelijk Feestdagen van velerhande ſoort betreffen, doch die waarlijk dien ar-

(*) *Serm.* LXXXIV. *pag.* 323.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en Ketterijen.

der *Ketterij*, schrijft GREGORIUS van *Tours* (*), kan men den Bisschop in de Kerk niet ongehoorzaam zijn; van dezen zijn verscheidenen verloren geraakt. Zoo had GENNADIUS (†) een werk van VIII Boeken *tegen alle Ketters* in het licht gegeven. Ook noemt deze Schrijver (§) de schriften van eenen Bisschop in *Mauritanië*, VOCONIUS, tegen de Jooden, Ariänen, en andere Ketters; en ISIDORUS, Bisschop van *Hispalis*, (*Sevilla*,) in de VIIde eeuw, gewaagt (**) van een werk van PRIMASIUS, eenen *Afrikaanschen* Bisschop, *de Hæresibus Libri tres*, waar in hij verklaard heeft, waar door men een Ketter wordt, en waar aan men den Ketter kent.

Ondertusschen schijnen de belangrijkste werken over dit onderwerp bewaard te zijn gebleven. Het werk van THEODORETUS, hetwelk wij reeds in een voorgaand Deel gemeld hebben (††). Een werk van eenen anderen Griekschen Schrijver, LEONTIUS van *Byzantium*, is door CANISIUS in zijne verzameling geplaatst (§§), met nog eenige andere schriften van denzelven tegen de *Nestoriänen*, *Eutychiänen* en *Apollinaristen*; hij noemt hem een' man van vele geleerdheid, doch in de daad is hij een man van vele spitsvindigheid, geschikt, om met deze partijën te kampen.

Maar

(*) *Hist. Franc. Libr.* II. *Cap.* 23.

(†) Volgends zijn eigen bericht *de Vir. Illustr. C.* 100.

(§) *Cap.* 78. (**) *De SS. Eccles. Cap.* 9.

(††) Zie VI *Deel*, *Bladz.* 312.

(§§) *Lectt. Ant. Tom.* I. *pag.* 529.

III. BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Maar allen worden overtroffen door den Latijnſchen Schrijver VINCENTIUS van *Lirinum* of *Lerina*, die een *Galliër* van geboorte, na eenigen tijd burgerlijke ambten bekleed te hebben, in een Klooster op het Eiland *Lerina* of *Lirinum*, (*St. Honorat*, op de Kust van *Provence*,) Monnik en tevens *Presbyter* geweest is (*). Dit Klooster was vruchtbaar in eerwaardige en geleerde mannen, maar tevens waren deze Gewesten, bijzonder het naburige *Masſilia*, de voornaamſte zetel der *Semi-Pelagiänen*, en het is zeer waarſchijnlijk, dat VINCENTIUS insgelijks tot deze partij behoort hebbe (†). Hij zal nog voor het jaar 450 geſtorven zijn. In het jaar 430 ſtelde hij zijn *Vermaningsgeſchrift tegen de Ketters*, (*Commonitorium adverſus hæreticos*,) op, waar in hij zegt, dat hij dikwijls en zeer zorgvuldig vele heilige en geleerde mannen gevraagd heeft: „ Door „ welk zeker, en als het ware, algemeen en regel„ matig middel, hij de waarheid van het Katholijk „ Geloof van de ſnoode dwalingen der Ketteren, „ (*hæreticæ pravitatis falſitas*,) zou kunnen on„ derſcheiden?" en dat hij altijd van hen allen dit antwoord gekregen heeft: „ Men kon, op twee„ derleië wijze, zich voor de Ketters wachten, en „ het rein Geloof bewaren; vooreerst, *door het ge„ zag der Godlijke wet;* ten tweeden, *door de over„ le-*

(*) GENNAD. *de Viris Illuſtr. Cap.* 64.

(†) VOSS. *Hist. Pelag. Libr.* I. *Cap.* 9. Met wien de Kardinaal NORISIUS overeenſtemt *Hist. Pelag. Libr.* II. *Cap.* 11.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

arbeid en geleerdheid nauwlijks verdienen, welke aan deze uitgave besteed is geworden.

Ketterijen.

Thans is ons nog overig te verhalen, de Godsdienstige verschillen en twisten, over oude en nieuwe Ketterijën, welke dit Tijdvak zoo berucht gemaakt hebben, tot schande van het Christendom, door de hevigheid, waar mede zij gevoerd zijn geworden, en de gevolgen, welke zij hebben voortgebragt.

Haat tegen de Ketters.

Tot hier toe hadden de Christenen, nadat het Christendom, in den twist met de Heidenen en Joden, de zegepraal had behouden, voornaamlijk onderling verschild, over de leer der Godlijke *Drieëenheid*, of over de natuur van het hoogste voorwerp der Godsdienstige veréering, en over de *krachten* des menschen tot zijne verbetering, of over de wijze, om die volmaaktheid deelachtig te worden, welke het doel is van den Christelijken Godsdienst. In plaats echter van deze verschillen, door gematigdheid en waarheidliefde, nuttig te maken, maakten zij dezelven, door bitterheid, en driften, niet alleen nutteloos, maar hoogstschadelijk. Te meer, daar men niet zoo zeer over de waarheid, als over de overwinning, streed, zich zelven in de fijnste spitsvinnigheden verloor, en geene middelen ontzag, om de tegenpartij te onderdrukken; men gebruikte al spoedig, tot verdediging zijner gevoelens, niet gronden van betoog, maar van gezag, het getuigenis van oude Kerkleeraren en Kerkvergaderingen; en dewijl men het leerstelsel van gevoelens verwarde met de Godsdienstleere zelve, sloeg men over tot dwangmid-

middelen van *Banvloeken* der Kerkvergaderingen en *ſtrenge wetten* der Vorſten, door welke de eere van God en den Godsdienst zou gehandhaafd worden. Aan hen, die men voor *Ketters* verklaarde, en als zoodanig veröordeelde, ſchreef men niets goeds, maar enkel ſnoode inzichten en oogmerken toe, en beſchouwde hunne gevoelens als oorſpronglijk van den boozen Geest; aan hén wilden de Keizers THEODOSIUS II en VALENTINIANUS III niet eens den naam van *Christenen* toeſtaan (*), maar veröordeelden hen als vloekwaardige menſchen (†). JUSTINIANUS ſloot voor hen den weg tot alle eerämbten, en ontzeide hun zelfs het recht op de erfenis hunner ouderen, die, als 'er geene rechtzinnige nabeſtaanden waren, aan de Keizerlijke kamer moest vervallen (§). Hij verbood het getuigenis van Ketters tegen Rechtzinnigen in het gericht aan te nemen; tegen elkanderen mogten Ketters of Jooden getuigen, maar ook dit vergunde hij den *Manicheën*, *Heidenen*, *Samaritanen*, *Montanisten*, *Taskodrogiten* en *Ophiten* niet (**). Dat de Keizer MARCIANUS het menschlijk oordeelt, dat men den Ketteren eene eerlijke begrafenis vergunt (††), onderſtelt reeds, dat men hun die betwist of ontzegd hebbe.

Algemeene ſchriften tegen Ketters

Men heeft in dit Tijdvak talrijke geſchriften tegen de *Ketters* vervaardigd, dat is tegen allen, die der Geestelijkheid durfden tegenſpreken, want zonder

(*) *L. 9. C. de Hæret.* (†) *l. c. l. 7.*
(§) *l. 18. l. c.* (**) *l. 21. C. de Hæret.*
(††) *l. 9. l. c.*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

„ *levering der Katholijke Kerk.*" En dit is het, wat hij, in dit zijn werk, breedvoerig en bepaald behandelt. Doch, terwijl hij den *Bijbel* deszelfs eer schijnt te willen behouden, en daar mede alleen de *overlevering* te willen paren, verheft hij spoedig de laatste boven den eersten, door te beweren, dat men den zin des Bijbels zonder behulp der overlevering tegen de Ketters niet kan handhaven, omdat over denzelven steeds kan getwist worden. Zijn werk is verscheidene malen, onder anderen te *Bremen* 1688 4to gedrukt geworden, laatst te *Rome* 1731 8vo.

Nog is 'er een dichtstuk over dit onderwerp, hetwelk vrij vloejend en niet onaangenaam geschreven is, van eenen ORIENTIUS, ORENSIUS, of ORIESIUS, dien men voor eenen Bisschop van *Illiberis*, in *Betisch Spanje*, houdt, doch anderen voor eenen *Galliër* (*). Hoe het zij, het *eerste Boek* van dit gedicht bevat eene aanprijzing van Christelijke deugden, en het *tweede* eene waarschuwing tegen allerleië ondeugden.

Origeniaansche verschillen.

Wij gaan over tot de bijzondere Geschiedenis der Godgeleerde verschillen van dit Tijdperk; onder welke, in de eerste plaats, behooren, die, welke over de gevoelens van ORIGENES, of welke men dezen Kerkleeraar toeschreef, gevoerd werden. Na het gene deswegens met CHRYSOSTOMUS gebeurd was, en nadat deze gevoelens door vele Bisschoppen en Kerkvergaderingen veröordeeld waren, gelijk wij

(*) FABRIC. *Bibl. med. et inf. Latinit. T.* V. *p.* 173.

wij in het VIde Deel dezes werks verhaald hebben, ſcheenen zij voor altijd beſlist te zijn; en evenwel ontbrandden zij, waar men zulks het minst verwacht zou hebben, onder de Monniken in *Palæſtina*, en in de ſtreeken van *Cæſarea*, nog voor het einde der VIde eeuw op nieuw (*). – Maar omtrent het jaar 520 werd in de *nieuwe Laura*, een beroemd Klooster in dat land, hetwelk zijne inrichting en zijne Abten te danken had aan SABAS, *Exarch* of Opper-Opziener van alle Monniken in *Palæſtina*, en Abt der *groote Laura*, de grond tot nieuwe en langduurige twisten van deze natuur gelegd. Vier Monniken, onder welken NONNUS de voornaamſte was, waren in dit Klooster, het *Origenismus* toegedaan, waaröm zij door hunnen Abt AGAPETUS uit het Klooster gejaagd, maar door zijnen Opvolger MAMAS weder aangenomen werden. Toen SABAS in het jaar 530 te *Konſtantinopolen* kwam, verzocht hij Keizer JUSTINIANUS om de uitroeijing der *Origenisten*, en verkreeg ook plakaten tegen hen, als ook dat eene *algemeene* Kerkvergadering den Banvloek tegen hen liet uitgaan. Maar na de dood van SABAS verkregen twee Abten van deze partij, DOMITIANUS en THEODORUS, met den naam ASCIDAS, de genegenheid des Keizers, de eerſte werd in het jaar 537 Biſchop van *Ancyra* in *Galatië*, de ander wat vroeger Biſchop van *Cæſarea* in *Kappadocië*, waar door NONNUS en de zijnen ſtout geworden alles

(*) CYRILLI *Vita Euthymii in Anall. Græc. a Bened. Monach. edit. Paris* 1688. *p.* 52.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

les durfden beſtaan. GELASIUS, Abt van het *groote Laura*, verjoeg omtrent 40 *Origenisten* uit zijn Klooster, maar deze zich verëenigd hebbende met anderen uit de *nieuwe Laura*, ſloegen op weg, om het eerstgemelde Klooster met geweld aan te vallen, en hunne voornaamſte tegenſtrevers werden genoodzaakt, hetzelve te verlaten. Dezen vervoegden zich bij EFRAEM, Patriärch van *Antiöchië*, die nu een veröordeelend vonnis uitſprak tegen de leerſtellingen van ORIGENES; maar derzelver verdedigers daartegen noodzaakten PETRUS, *Patriärch* van *Jeruſalem*, om EFRAEMS naam uit de Kerkenboeken te ſchrappen; waar op hunne partijën een bevel des Keizers tegen deze leerſtellingen te weeg bragten, hetwelk niet alleen door den *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, MENNAS, met zijne Kerkvergadering, aangenomen, maar ook door DOMITIANUS en THEODORUS ondertekend moest worden. Doch, niettegenſtaande dit Keizerlijk bevel, verbraken NONNUS en zijne aanhangers alle Kerkelijke Gemeenſchap met de *Katholijken*; en hun beſchermer THEODORUS, die aan het Hof veel bleef vermogen, dwong den *Patriärch* van *Jeruſalem*, de Kerkgemeenſchap met hen te vernieuwen, en hen weder in hun Klooster te brengen, waar uit zij in het open veld geweken waren. Zedert werden de *Origenisten* zoo ſtout, dat zij de *Katholijke* Monniken te *Jeruſalem* door wereldlijke perſonen lieten afkloppen en de ſtad uitjagen. Daartegen ſnelden de *Beſſiërs*, een ſtam, die bij den *Jordaan* woonde, den *Katholijken* te hulp, van welken één ſneuvelde, als hij de *groote Laura* te-

tegen de *Origenisten* verdedigde, die het met ſteenen aanvielen. Eindelijk kwam het zoo ver, dat zij aan dit Klooster eenen Abt opdrongen. Doch, nadat NONNUS in het jaar 546 geſtorven was, raakten de *Origenisten* in *Palæſtina* onder malkanderen zelve verdeeld. Een gedeelte derzelve kreegden naam van *Protoktisten* of *Tetraditen*, waarſchijnlijk, omdat zij, meer dan de overigen, op het *voorbeſtaan* van CHRISTUS ziel aandrongen, en eene ſoort van *Vierheid* in de Drieëenheid ſcheenen in te voeren; zij daartegen noemden de andere partij *Iſochristen*, waarſchijnlijk naar derzelver gevoelen, dat door de toekomende wederbrenging aller dingen alle redelijke wezens aan CHRISTUS *gelijk* gemaakt zouden worden. Reeds door deze ſcheuring benadeelden de *Origenisten* zich zelven, maar niet minder, toen de *Iſochristen* eigendunklijk MAKARIUS tot *Patriärch* van *Jeruſalem* aanſtelden. De Keizer liet dezen zijne waardigheid niet lang genieten, en ook werd op de *algemeene* Kerkvergadering, welke hij in het jaar 553 bijëen riep, ORIGENES veröordeeld (*).

Volgends ſommige Schrijvers (†) van dezen tijd, zal voornaamlijk PELAGIUS, *Diaken* der Roomſche Kerk,

(*) Dit alles verhaalt de Monnik CYRILLUS van *Scythopolis: Vita S. Sabæ in* COTELERII *Monument. Eccl. Gr. Tom.* III. als ooggetuige.

(†) EVAGRIUS *Hist. Eccl.* IV. 37, 38. LIBERATUS *Breviar. cauſæ Neſtor. et Eutychian. C.* 23, 24. FACUNDUS *pro defenſ. trium Capitulor. L.* I. *C.* 2. IV. 4.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Kerk, en zaakgelastigde van den Bisschop dier Kerk aan het Hof te *Konstantinopolen*, gewonnen door sommige Monniken van *Jerusalem*, en uit afgunst jegens den Bisschop THEODORUS, den magtigen begunstiger der *Origenisten*, den Keizer hebben overgehaald, om bij een openbaar Plakaat de *Origenisten* te veröordeelen, tot het opstellen van hetwelk hij, met MENNAS, den *Patriärch* van *Konstantinopolen*, de hand zal geleend hebben. Om zich hier over te wreken, bewerkte THEODORUS, dat ook THEODORUS van *Mopsuestia*, een tegenstrever van ORIGENES, veröordeeld werd, waar door de vermaarde twist, *de tribus capitulis*, eenen aanvang nam, welke niet minder onheils brouwde in de Christelijke Kerk, dan die over ORIGENES. Volgends LIBERATUS (*) zal THEODORUS naderhand bekend hebben, dat hij en PELAGIUS verdiend hadden verbrand te worden, omdat elk van hen zulk een vuur in de Kerk gestookt hadden.

In het Plakaat van JUSTINIANUS, hetwelk het voorkomen en ook den naam draagt van eene Godgeleerde verhandeling, (*Liber adversus Origenem*,) (†) worden, met veel onbetaamlijke bitterheid, de volgende stukken, als gevoelens van ORIGENES veröordeeld: „ De Vader zij grooter, dan „ de Zoon; de Zoon grooter, dan de H. Geest, „ en deze grooter, dan andere Geesten. De Zoon „ kan

(*) *Cap.* 24.

(†) *In act. Synodi* V. *ap.* HARDUIN. *act. Concil. T.* III. *pag* 244-282.

„ kan den Vader, en de Heilige Geest den Zoon
„ niet zien; ook zijn zij beide ſchepzelen. Gods
„ magt zij beperkt, nademaal hij anders zich zel-
„ ven niet zou kunnen verſtaan. Alle geſlachten
„ en ſoorten zijn even eeuwig met God. Redelijke
„ wezens, welke gezondigd, en daar door hunnen
„ hoogen ſtand verloren hebben, zijn tot ſtraffe in
„ ligchamen nedergeſtoten, in welken zij eerst moe-
„ ten gereinigd worden, voor dat zij zich weder
„ kunnen opheffen, en dit gebeurt meermalen; ook
„ zijn 'er reeds vele werelden geweest, en zullen
„ 'er in het toekomende nog andere zijn." Behalven dit zond de Keizer nog eenen Brief aan de Kerkvergadering, die te *Konſtantinopolen* bijëen was (*), waar in hij te kennen geeft, dat 'er te *Jeruſalem* Monniken waren, die de dwalingen van PYTHAGORAS, PLATO, en ORIGENES verbreidden, welke dwalingen hij vervolgends opgeeft, terwijl de Keizer, bij het opgeven van het gevoelen over het voorbeſtaan der zielen, uitdruklijk beweert: *dat de Heil. Schrift leert, dat de zielen te gelijk met het ligchaam geſchapen worden*, waar na hij de vergadering vermaant, om deze dwalingen te veröordeelen, gelijk ook, met XV *Beſluiten* en *Anathematismen*, (Banvloeken,) geſchiedde door de Kerkvergadering te *Konſtantinopolen* (†), zonder dat men recht weet, of men daar door de *vijfde algemeene Kerkvergadering* van het jaar 553 te verſtaan hebbe, of eene bij-

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

(*) *Ap.* HARDUIN. *l. c. pag.* 281.
(†) *Ap.* HARDUIN. *T.* III. *pag.* 284.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

bijzondere, welke in die Hoofdstad kort voor of na het jaar 540 zal gehouden zijn; velen zelfs twijfelen, of de leerstellingen van ORIGENES door *de vijfde algemeene Kerkvergadering* te *Konstantinopolen* opzettelijk veröordeeld zijn geworden.

In het Westen had men over het geheel zich weinig gemoeid met de *Origeniänsche* twisten; zelfs ten dien tijde, toen in het Oosten dit vuur op het hevigst brandde, liet CASSIODORUS verscheidene Kerkredenen van ORIGENES ten gebruike van zijne Monniken in het Latijn vertalen (*). Tot dat eindelijk de *Roomsche* Bisschoppen de algemeene kreet, die zich tegen ORIGENES verhief, volgden, en zijne leerstellingen insgelijks veröordeeld hebben. Na 300 jaren zoo schandelijk als nutteloos over dit onderwerp getwist te hebben, ging eindelijk de naam van *Origenisten* geheel verloren.

Manicheën.

Maar andere oude Kettersche aanhangen hielden zich, in dit Tijdperk, nog lang staande, en maakten zelfs nu en dan onverwachten opgang. Onder dezen behoorden de *Manicheën* (†), hoe zeer AUGUSTINUS hunne dwalingen in vele schriften wederlegd had, en niettegenstaande zij als Staatsmisdadigers behandeld werden, waar door zelfs waarschijnlijk velen van hen het leven verloren; waar op zich hun vermaarde Leeräar FAUSTUS (§) beroemde, dat

(*) *De Institut. Divin. Litter. C.* I. *T.* II. *p.* 510.

(†) Vergel. *Deel* VII. *Bladz.* 254.

(§) *Ap.* AUGUSTIN. *contra Faust. L.* V. *C.* I. *Tom.* VIII. *Opp. pag.* 139.

dat dit lijden, hetwelk zij, om der gerechtigheids wille, dulden moesten, een kenmerk was van hun echt *Christendom*. Toen de *Wandalen*, omtrent het midden der Vde eeuw, *Afrika* bemagtigden, namen de *Manicheën*, die zich daar bevonden, de vlucht naa *Rome*, alwaar zij zich eenigen tijd onder de *Katholijken* verscholen, toen de Bisschop LEO *de Groote* hen in het jaar 443 ontdekte, en zijne Gemeente voor hen waarschuwde, gevende als kenmerken van de *Manicheën* op, dat zij, bij het H. Avondmaal weigerden, het Bloed van CHRISTUS te drinken (*), en dat zij, ter eere van zon en maan, op Zondag en Maandag vasteden. In eene andere Kerkreden (†) gaf hij eene schets van hunne dwalingen, en wenschte, dat zich niemand door hunne onthouding van zekere spijzen, door hunne haveloze klederen, en bleeke wezens, mogt laten misleiden. Ook ontbood hij, voor eene vergadering van Bisschoppen, en Ouderlingen, waar bij ook eenige aanzienlijke Heeren van *Rome*, *Senatoren* en Burgers, tegenwoordig waren, de zoogenoemde *uitverkozenen* of volmaakten van beiderlei kunnen, alwaar zij alle hunne stellingen en plegtigheden bekenden, maar bijzonder eene ontuchtige schendaad, van welke de schuldige personen, zelfs een Bisschop, tegenwoordig waren (§), waar uit LEO besloot, dat bij deze secte geene kuischheid en eerbaarheid, dat leugen ha-

(*) LEO M. *Serm.* IV. *de Quadragesf.* T. I. *p.* 161.

(†) *Serm.* IV. *in Epiph. pag.* 125.

(§) *Serm.* V. *de jejunio decimi mensis p.* 49.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

hare wet, de Duivel hun Godsdienst, en ſchande hun offer was. Van deze *Manicheën* bragt LEO 'er velen, niet zonder dwang te oefenen, tot de gemeenſchap met de *Katholijken* over (*), maar velen vluchtten uit *Rome*. Naar het verhaal van PROSPER (†) liet LEO ten dezen tijde velen van hunne Boeken verbranden; vervolgends bewerkte hij in het jaar 445 een nieuw Plakaat tegen hen, van VALENTINIAAN III, waar bij hij beveelt, hen als Kerkroovers en Staatsmisdadigers te ſtraffen (§), terwijl de volgende Keizers lijf- en levensſtraffen tegen hen vastſtelden (**).

Ook buiten het *Romeinſche* Rijk werd deze aanhang hevig vervolgd, door HUNERICH, Koning der *Vandalen* in *Afrika* (††), die in het begin zijner regering, in het jaar 477, ſommigen van hen levende liet verbranden, en anderen te ſcheep naa vergelegene Gewesten vervoeren. — In hun eigenlijk Vaderland, *Perſië*, waar hun getal zeer was toegenomen, waren zij een tijd lang meer gezien, dan de overige Christenen, maar als zij beſchuldigd werden, dat zij den derden Zoon van den Koning CABA-

(*) *Epist.* VII. *Tom.* I. *pag.* 624.

(†) *Chron. ad Ann.* 443. *in* CANIS. *Tom.* I. *Lect. Ant. pag.* 304.

(§) *Novell. Valentin. Aug. de Manichæis in Leon. M. Opp. Tom.* I. *pag.* 216.

(**) *Cod. Libr.* I. *t.* 5. *de Hæret. et Manichæis et Samar. l.* 11, 12, 15. 16.

(††) VICTOR *Hist. Perſec. Vandal. L.* II. C. 1.

CADES beloofd hadden, hem na zijn Vaders dood aan de Kroon te zullen helpen, liet CABADES in het jaar 525 een groot getal van hen, met hunnen Bisschop, nedersabelen (*).

Hoe hard ook PRISCILLIANUS en zijne aanhangers door den Keizer MAXIMUS behandeld waren (†), zij bleven echter in *Spanje* nog talrijk. TURRIBIUS, Bisschop van *Asturica Augusta*, (*Astorga* in het Koningrijk *Leon*,) beklaagde zich over hen in het jaar 447, in eenen Brief (§), aan twee andere *Spaansche* Bisschoppen, ook schreef hij aan den *Roomschen* Bisschop LEO, die hem in eenen langen Brief antwoordde (**), in welken hij dezen aanhang verfoeide, als hebbende van alle andere dwalingen, zelfs de Heidensche, iet overgenomen, waarom zij ook te recht, eenen tijd lang, door de Overheid met doodstraffen vervolgd was, dewijl dezelve alle rechten en huwlijksverbindtenissen, benevens alle eerbaarheid, verloochende. In de beide Brieven vindt men de lijst der dwalingen, welke aan de *Priscilliänisten* worden toegeschreven; zij leerden, wordt 'er gezegd: Dat 'er in de Drieëenheid maar één Persoon zij, die dan eens Vader, dan Zoon, dan H. Geest genoemd werd; dat 'er zekere krachten uit God uitgingen, welke in hem een begin gehad hadden; dat de Zoon van God de Eeniggeborene heette, om-

Priscilliänisten.

(*) ZONAR. *Ann. L.* XIV. *C.* 5. CEDR. *H. T.* I. *p.* 364.

(†) Zie *Deel* VII. *Bladz.* 254-300.

(§) TURR. *Ep. inter Ep. Leon.* M. *T.* I. *p.* 232.

(**) *l. c. Epist.* XV. *pag.* 226.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

omdat hij alleen van eene Maagd geboren was; zij geloofden, dat hij niet wezenlijk, maar alleen ſchijnbaar een menſch zij geworden; dat de ziel des menſchen van de zelfſtandigheid Gods zij; dat de Duivel nooit goed, en zijne natuur geen werk Gods, maar dat hij uit den *Chaos*, en de Duiſternis, voortgekomen zij, geen veroorzaker hebbe, maar zelfs de grondoorzaak van al het kwaad zij; zij verooordeelden het huwlijk en verfoeiden het kinderteelen; de zielen hadden te vooren beſtaan, maar in eene hemelſche woning gezondigd hebbende, waren zij in het ligchaam gekomen, onder de magt van de Vorſten der lucht en der geſtarnten; dat aan den invloed der ſtarren de zielen en ligchamen der menſchen verbonden zijn; zij onderwierpen de deelen der ziel aan zekere magten, en aan anderen de leden des ligchaams; de eerſten noemden zij met den naam der Aardsvaderen, deze naar de geſtarnten; zij hadden zeer vervalſchte Handſchriften van de *Kanonieke* Boeken, en *Apokryfe* Schriften onder den naam der Apostelen. — Eindelijk voegt LEO 'er bij, dat zij in het geheim zulke onkuiſche buitenſporigheden oefenden, als de *Manicheën*, van welken zij, over het geheel, alleen in naam onderſcheiden waren.

Uit alle zoodanige voorſtellen blijft het moeilijk zich eenen naauwkeurigen ſamenhang van hunne gevoelens te vormen, ook ſchijnt de Ketterhaat veel ten hunnen aanzien te ligt geloofd en vergroot te hebben. Uit de *Beſluiten* der Kerkvergadering te *Braga* in *Gallicië*, in het jaar 561, op bevel van ARIAMIR, Koning der *Sueven*, gehouden, die hunne

ne dwalingen veröordeelde, kan men niet meer licht ſcheppen, alleen meldt dezelve nog de volgende: Dat 'er in de Godheid eene Drieëenheid der Drieëenheid zij; dat donder, blikſem, ſtormen en droogte, van den Duivel oorſpronglijk zijn; dat het vleesch eene onreine ſpijze is; dat het den Geeſtelijken en Monniken geöorloofd zij, behalven hunne Moeders, Zusters, en dergelijke naastbeſtaanden, ook andere vrouwsperſonen in hunne woningen te nemen, en dat zij het Gedachtenisfeest van het H. Avondmaal, (onzen Witten Donderdag, *feria quinta Paſchàlis*,) eerst na het einde van het vasten begonnen. Na dezen tijd vindt men van de *Priscilliänisten* geen gewag meer in de Geſchiedenis.

Het *Ariäanſche* Leergevoelen, hetwelk in het *Romeinſche* Rijk geheel te niet gelopen was, bleef onder de *Duitſche* volken, die het Westerſche Rijk bemagtigd hadden, niet alleen ſtandhouden, maar herleefde zelfs, als het ware (*). Niet; omdat dit gevoelen aan deze volken meer behaagde, dan dat der *Katholijken*, dewijl zij het een en ander behoorlijk onderzocht en getoetst hadden; zulks bragt de geſteldheid dezer tijden niet mede; maar omdat zij meestäl hun Christendom van *Ariäanſche* Leeräars ontvangen hadden, waar bij nog ſtaatkundige inzichten kwamen. De *Gothen* en *Wandalen* waren zeer op hunne hoede tegen de Keizers van *Konſtantinopolen* en de Koningen der *Franken*, in wier Landen de *Katholijken* de overhand hadden, die

Ariänen.

(*) Verg. *Deel* VIII. *Bladz.* 67, 68.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

die door hunnen ijver, om aanhangelingen te maken, bij de *Gothen* en *Wandalen* gewantrouwd werden, waarom derzelver Vorſten den *Ariänen* het liefst begunſtigden; ja hier uit ontſtonden dikwijls harde behandelingen en vervolgingen tegen de *Katholijken*, die door hunne woelingen ſomtijds daar toe aanleiding zullen gegeven hebben, terwijl de *Ariänen* ſchavergoeding namen, van het gene zij te vooren geduld hadden.

Bij de Gothen.

Dus als EURICH, of EVARIK, Koning der *West-Gothen*, die tot het jaar 484 regeerde, in *Gallië* eenen inval deed, werden vele Kerken der *Katholijken* verwoest, Biſchoppen verjaagd, of om hals gebragt (*), en een Biſchop van *Turonum*, (*Tours*,) die zich bij de *Gothen* verdacht gemaakt had, gevangen naa *Spanje* gevoerd.

De *Frankiſche* Koning KLODWIG of CHLOVIS, nam daartegen in het jaar 507 een voorwendzel van oorlog tegen de *West-Gothen*, omdat zij *Ariänen* waren (†), alhoewel hun toenmalige Koning ALARICH zich zoo gematigd tegen de *Katholijken* gedragen had, dat dezen, die op zijn verlof in het jaar 506 eene Kerkvergadering te *Agatha*, (*Agde*,) hielden, van 80 Biſchoppen, zulks erkenden, en God op hunne knieën om zijn leven en den voorſpoed zijner regering baden (§). De *West-Gothiſche* Koning AMALA-

(*) GREG. *Tur. H. Franc. L.* II. *C.* 25. Verg. SIDON. *Apoll. L.* VII. *Ep. 6. in* SIRM. *Opp. T.* I. *p.* 591.

(†) GREG. *Turon. l. c. Libr.* II. *Cap.* 36.

(§) *Conc. Agath. in* HARD. *Concil. T.* II. *p.* 997.

LARICH, die zedert het jaar 526 regeerde, trouwde met KLOTILDIS, eene Katholijke Prinſes, uit het Koninglijk *Frankiſche* huis; maar hij verhinderde haar ſpoedig in de oefening van haren Godsdienst (*), hij liet haar, als zij naa de Kerk ging, met vuiligheid werpen, en zij werd zoo van hem geſlagen, dat zij eenen *doek* in haar bloed gedoopt aan haren Broeder den Koning CHILDEBERT van *Parys* zond (†), evenwel vergunde hij aan zijne *Katholijke* Biſchoppen te *Toledo* eene Kerkvergadering te houden (§). Hoe het zij, CHILDEBERT deed hem in het jaar 531 den oorlog aan, en hij werd kort daar na vermoord. THEUDIS, zijn Opvolger, gaf insgelijks den *Katholijken* Biſchoppen verlof, om jaarlijks te *Toledo* bijëen te komen (**).

Allengs echter won het *Katholijke* Leerſtelſel in *Spanje* veld bij de *West-Gothen*. LEOVIGILD, hun Koning, zedert het jaar 540, nam zijnen oudſten Zoon HERMENIGILD tot Rijksdeelgenoot aan, en trouwde hem uit aan INDEGUNDIS, Dochter van den *Auſtraſiſchen* Koning SIGBERT. Spoedig had dit huwlijk met eene *Katholijke* Vorstin kwade gevolgen. GUNDASVENTH, des Konings tweede Gemalin, zocht hare Schoondochter te bewegen, om het geloof van haren Gemaal aan te nemen. Als deze

(*) PROCOP. *de bello Goth. Libr.* I. *Cap.* 13.

(†) GREG. *Turon. Hist. Franc. L.* III. *C.* 10.

(§) *In* HARDUIN. *Concil. Tom.* II. *pag.* 1141.

(**) ISIDOR. *Chron. Goth. Vandal. et Suevor. in Hispania Era* 569. *p.* 721. *ed. Grot.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ze zulks weigerde, greep GUNDASVENTH de Prinſes bij de hairen, ſmeet haar op den grond, trapte haar met voeten, en gebood haar in een vijver te werpen, zonder hare ſtandvastigheid te kunnen overwinnen. Om dit in het vervolg voor te komen, wees LEOVIGILD, aan zijnen Zoon en deszelfs Gemalin, *Hispalis*, (*Sevilla*,) tot een Hofverblijf aan. Hier drong INDEGUNDIS, met behulp van den Bisſchop LEANDER, zoo lang bij haren man aan, dat hij het *Katholijk* Geloof omhelsde, en bij de zalving met de gewijde olie, den naam JOANNES aannam. Van toen af leide LEOVIGILD zich toe, om zijnen Zoon te doen vallen, zegt GREGORIUS (*). Maar een ander gelijktijdig Schrijver, een *Katholijke Goth* en Abt van een *Spaansch* Klooster (†), ſchrijft enkel, dat HERMENIGILD, uit haat tegen zijne Stiefmoeder, eenen opſtand verwekt hebbe. Hij werd door zijn Vader in het jaar 583 gevangen naa *Toledo* gevoerd, en twee jaren daar na omgebragt, onzeker, of zulks op zijn Vaders bevel geſchied is. Hij is naderhand bij de *Spaanſche* Kerk als een Martelaar verëerd (§). LEOVIGILD hield in het jaar 581 eene Kerkvergadering van zijne *Ariäanſche* Bisſchoppen te *Toledo*, op welke zij verklaarden, dat, wie van het *Roomſche*

(*) *Hist. Franc. Libr.* V. *Cap.* 39.

(†) JO. *Bilariens. in Chron. Tom.* I. *Lectt. Antiq.* CANIS. *pag.* 339.

(§) GREG. *Tur. l. c. L.* VI. *Cap.* 43. VIII. 28. *Jo. Bielar. l. c. p.* 341. ISID. *Chr. Era* 606. *ed. Gr. p.* 725. *Acta SS. Antv. ad d.* 13. *Mart. et April. T.* II. *p.* 138.

ſche Geloof tot het *Katholijke*, (zoo noemden de *Ariänen* hun Geloof,) zou overkomen, niet weder gedoopt, maar enkel door oplegging der handen en het gebruik des Avondmaals zou aangenomen worden. Nog zou LEOVIGILD de *Katholijken* vervolgd, velen van hunne Biſchoppen gebannen, hunne Kerken beroofd, en niet weinigen door vrees, anderen door geld en goederen tot het *Ariäansch* Geloof overgebragt hebben.

Maar LEOVIGILDS tweede Zoon en Opvolger RECCARED ging, terſtond na het aanvaarden der regering, in het jaar 586, tot het *Katholijk* Geloof over, waar in hij door zijne *West-Gothen* gevolgd werd. De bovengemelde Biſchop LEANDER had een groot aandeel in deze bekeering, doch voornaamlijk werd de Koning bewogen, omdat hij zich overtuigd hield, dat de *Katholijke* Biſchoppen alleen wonderen konden verrichten (*). RECCARED gaf vervolgends aan de *Katholijken* hunne Kerken weder, en ſtichtte en verrijkte nieuwe. Hij was de eerſte Koning der *West-Gothen*, die zich liet zalven en kroonen; hij verëerde de *Katholijke* Biſchoppen, die ſpoedig als Rijksſtanden den rang boven de wereldlijken verkregen. Geen wonder, dat de *Katholijke* Schrijvers dezen Koning, die tot het jaar 601 geregeerd heeft, hooglijk geprezen hebben. Ondertuſſchen

(*) *Concil. Tolet.* III. *in* HARD. *Act. Concil. T.* III. *pag.* 467. JOANN. *Bilar. in Chron. ap.* CANIS. *T.* I. *p.* 340. GREGOR. *Tur. Hiſt. Franc. L.* IX. *C.* 15. ISIDOR. *Chron. Era* 624. *pag.* 626.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ſchen ging deze zoo ſchielijk en ten minſten half gedwongene bekeering niet toe zonder verwarringen. In het *Narbonnenſisch Gallië*, (*Languedoc*,) verwekte een Biſchop der *Ariänen*, ATHALOC, ondersteund door twee Graven en andere Grooten, een oproer, waar in vele *Katholijke* Kerkelijken en Monniken omkwamen, en dat door Soldaten moest beteugeld worden; de beide Graven verloren het leven, en de Biſchop ſtierf van kommer (*). In *Spanje* maakte een Biſchop, SUNNA, eene ſamenzweering, om den Koning te onttroonen, en werd deswegens naa *Mauritanië* gebannen. Zelfs ſpande de Koningin, weduwe GOSWINTHA, tegen den Koning ſamen met eenen Biſchop ULDILA, die insgelijks gebannen werd, de Koningin zelf overleed kort daar na (†).

Vreemd moet het voorkomen, dat RECCARED door het wondervermogen der *Katholijke* Biſchoppen bewogen werd, daar een zijner Voorzaten, THEUDESCULUS (§) of THEODEGISIL (**), door een wonderwerk, hetwelk insgelijks door de rechtzinnigen verricht, en door hem nauwkeurig zal onderzocht zijn, niet van de *Ariänen* had kunnen afgetrokken worden. Eene doopvonte in eene *Spaanſche* Kerk werd van zelf met water gevuld, als men

(*) GREGOR. *Tur. l. c. L.* IX. *C.* 15. PAUL. *Emeritenſis, de Vitis Patrum Augustæ Emeritæ Cap.* 19.

(†) *Jo. Bilar. l. c.*

(§) ISIDOR. *Chron. Era* 586. *pag.* 723.

(**) GREGOR. *Turon. de Glor. Mart. L.* I. *C.* 24.

men het nodig had, en werd weder ledig, als men het niet behoefde. De Koning, die daar bij eenen kunstgreep der *Katholijken* vermoedde, verzegelde deze plaats drie jaren lang, te gelijk met den Biſchop, en liet ze bewaken; maar bij het openen werd het wonder bevestigd. Ondertusſchen heeft hij maar een jaar tot in 549 geregeerd; en dit is nog de kleinſte bedenking tegen zoodanig een wonder!

Onder de Sueven.

De *Sueven*, die zich in het hedendaagsch *Portugal* gevestigd hadden, werden nog vroeger, dan hunne naburen, de *West-Gothen*, van de *Ariänery* tot het *Katholijk* Leerſtelſel bekeerd. RECHIARIUS, hun eerſte Koning, die het *Christendom* omhelsde, en in het jaar 448 begon te regeeren, had wel het Rechtzinnig Geloof aangenomen (*), maar toen REMISMUND zedert het jaar 465 over hen regeerde, werd deze niet alleen zelf door zijne *West-Gothiſche* Gemalin, die *Ariäansch* was, maar ook door den ijver van AJAX, eenen *Ariäanſchen* Biſchop, uit *Gallië*, velen van zijne onderdanen, tot het *Ariaanſche* gevoelen overgehaald (†). Omtrent honderd jaren daar na echter keerde hun Koning THEODEMIR, die waarſchijnlijk ook ARIAMIR heette, en van GREGORIUS van *Tours* CHARARICUS genoemd wordt, tot de *Katholijken* terug, door de wonderkracht van den Heiligen MARTINUS (§), door welke zijn

(*) IDAT. *Chron. T.* II. *Opp.* SIRMONDI *p.* 237.

(†) IDAT. *l. c. p.* 243. ISID. *Chron. Suev. p.* 739.

(§) GREG. *de Mirac. S. Mart. L.* I. *C.* 11.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

zijn Zoon van eene doodlijke ziekte, en zijn volk van de melaatsheid genezen werd. Waarschijnlijk heeft de Abt MARTINUS de *Pannonier*, die, ten dezen tijde, in het jaar 560, in *Gallicië* kwam, veel tot deze bekeering toegebragt, hij werd naderhand Bisschop te *Braccara* of *Braga*, en wordt wegens zijne verdiensten in geloofsvoorschriften, en verordeningen voor de Geestelijkheid en het oprichten van Kloosters, zeer geprezen (*).

Onder de Vandalen

De *Vandalen*, insgelijks *Ariänen*, hebben echter nooit dit gevoelen laten varen. Zij sloegen zich eerst nevens de *West-Gothen* en *Sueven* in het Zuiden van *Spanje* neder, en werden zedert het jaar 429 bezitters van een groot deel van het *Romeinsche Afrika*; en waren even als de *Gothen* en *Gepiden Ariänen* (†). De gewelddadigheden door hen bij het veröveren van *Afrika* gepleegd, worden niet zelden als vervolgingen aangezien, ook kunnen zij bij dezelven bijzonder hard tegen de *Katholijken* gehandeld hebben (§), maar anders schijnen de *Ariänen* verdraagzaamer geweest te zijn omtrent andere-

(*) ISIDOR. *de SS. Eccles. Cap.* 22. VENANTIUS FORTUNATUS *Poem. Libr.* IV. *Cap.* 12.

(†) PROCOP. *de bell. Vandal. L.* I. C. 2. SALVIAN. *de Gubern. Dei Libr.* VII. *pag.* 243. IDATIUS *Chron. pag.* 234. wil echter, dat hun Koning GEISERICH of GENSERICH van het *Katholijk* gevoelen tot het *Ariäansche* was afgevallen.

(§) Waar van men spooren vindt bij GREGOR. *Turon. Libr.* I. *de Glor. Mart. Cap.* 82.

dere Godsdienſten. Ten minſten als zich GREGORIUS van *Tours* (*) eens in een twistgeſprek met eenen van hen eenige haatlijke uitdrukkingen veröorlooſde, zeide deze, die een afgezant was van den *West-Goihlſchen* Koning LEOVIGILD, bij den *Frankiſchen* Koning CHILPERICH: „ Laster de wet „ niet, welke gij niet veröert! Wij lasteren niet, „ het gene gij gelooft, alhoewel wij het niet geloo„ ven; omdat het niet tot misdaad gerekend wordt, „ wanneer men dit of dat veröert. Want wij ple„ gen in het gemeene leven te zeggen: *het is niet „ ſchadelijk, als men tuſſchen de altaren der Hei„ denen en de Kerke Gods midden doorgaat, bei„ den te veröeren.*" Waar over GREGORIUS zich zeer ergerde. Het gevoelen van dezen *Ariaan* zal echter niet het algemeene van zijne partij geweest zijn, als men zich verlaten kon op een ander verhaal van onzen Geſchiedſchrijver (†), volgends hetwelk THRASAMUND, Koning der *Vandalen*, alle inwoners van *Spanje* door marteling en velerleië doodſtraffen tot de *Ariänery* zal gedwongen hebben; waar bij hij het voorbeeld aanhaalt van eene aanzienlijke jongvrouw, die onthoofd is geworden, om hare ſtandvastigheid in haar Geloof; waar bij echter ſtaat aan te merken, dat THRASAMUND eerst na GENSERICH in *Afrika* geregeerd heeft, en maar een gedeelte van *Spanje* bezat. Ondertuſſchen is dit zeker, dat GENSERICH eerst in *Afrika* eene eigen-

(*) *Hiſt. Franc. Libr.* V. *Cap.* 44.

(†) *Hiſt. Franc. Libr.* II. *Cap.* 2.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

genlijke vervolging tegen de *Katholijken* heeft aangericht, die van zijne opvolgers aldaar gedeeltelijk voortgezet is geworden. De Geſchiedenis dezer vervolging onder GENSERICH en zijn Zoon HUNERICH, heeft een Bisſchop te *Vita* in de *Provintia Byzacena*, VICTOR, die omtrent het einde der vijfde eeuw leefde, beſchreven. (*Victor Vitenſis de Perſecutione Vandalica Libri* V.) Bij de uitgave van dit werk door RUINART heeft deze geleerde *Benedictyner* eene door hem opgeſtelde Geſchiedenis dezer vervolging gevoegd, welke hij vervolgd heeft tot het einde van het *Vandaliſche* Rijk.

Vervolging onder GENSERICH.

Of men de vervolging onder GENSERICH alleen hebbe aan te merken als uit de wreedheid van dezen overwinnaar tegen de overwonnene *Romeinen* in het gemeen, en uit zijne plunderzucht voortgevloeid, dan of dezelve zij toe te ſchrijven, aan zijn oogmerk, om alleen het *Ariänismus* in zijne Staten te dulden, beſlist VICTOR niet, maar eenigen tijd daar na ſchijnt de Koning dit laatſte oogmerk duidelijker geöpenbaard te hebben, gelijk PROSPER, insgelijks een tijdgenoot, ons meldt (*).

Onder HUNNERICH.

De vervolging van GENSERICH nam een einde met deszelfs dood, in het jaar 477; maar zijn Zoon HUNERICH vernieuwde dezelve met zulke hevigheid, dat PROCOPIUS (†) hem den wreedſten en onrechtvaardigſten van alle menſchen noemt. In het begin ge-

(*) *In Chron. ap.* CANIS. *Tom.* I. *pag.* 302.

(†) *De bello Vandal. Libr.* I. *Cap.* 9.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

gedroeg hij zich zacht jegens de *Katholijken*, wien hij hunne Godsdienstöefening weder vrijliet, en de Gemeente van *Karthago* vergunde, eenen Bisſchop te verkiezen, doch onder beding, dat de *Ariäanſche* Bisſchop te *Konſtantinopolen* en anderen vrijheid zouden hebben, om te leeren, in welke taal zij wilden. Maar als de nieuwverkozene Bisſchop grooten toeloop had', zelfs van *Vandalen*, werden, op aanſtoken der *Ariäanſche* Geestelijkheid, beulen aan de Kerkdeuren geplaatst, die den lieden van hunne natie, die ingaan wilden, huid en haair van het hoofd ſcheurden. HUNNERICH woedde zelfs tegen zijn eigen geſlacht, en liet zijn Broeders Zoon ter dood brengen; de *Ariäanſche* Patriärch werd verbrand, omdat 's Konings Broeder hem genegen was. Thans werd den *Katholijken* door verſcheidene gezichten hunne algemeene vervolging voorzegd. Eerst gebood de Koning, dat niemand dan *Ariänen* Hofbedieningen en ambten zouden bekleeden, zeer velen leiden daar op hunne ambten neder, dezen werden van alles beroofd, en naa de Eilanden *Sicilië* en *Sardinië* gebannen; Gewijde Maagden werden, doch vergeefs, door pijnigingen, genoodzaakt, te bekennen, dat hare Bisſchoppen en Geestelijken met haar onkuischheid gepleegd hadden. Bijkans 5,000 van deze laatſten, en anderen van hunne Geloofsgenoten, moesten naa de Woeſtijn trekken, waar zij, gelijk reeds op den weg derwaards, allerhande rampen leden. Onder welk ongelukkig gezelſchap onze Schrijver VICTOR zelf zich bevond (*).

(*) VICT. *Vit. l. c. L.* II. *C.* 6. On-

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Onverwachts gaf HUNNERICH, in het jaar 484, bevel, aan den Bisschop van *Karthago*, EUGENIUS, en de overige Katholijke Bisschoppen in zijn Rijk in *Afrika*, dat zij in het volgende jaar zich tot een gesprek over den Godsdienst te *Karthago* moesten laten vinden. Zij verschenen op den bepaalden tijd, maar werden zoo trotsch en wreed behandeld, dat zij geene gelegenheid hadden om behoorlijk te spreken, waaröm zij eene schriftelijke verdediging van hun Geloof, hetwelk zij in allen geval hadden gereed gehouden, overleverden.

De *Ariänen*, zegt VICTOR, het licht der waarheid niet kunnende verdragen, namen zeer kwalijk, dat deze Bisschoppen den naam van *Katholijken* hadden aangenomen, en beschuldigden hen bij den Koning, dat zij, in plaats van een behoorlijk onderzoek, een verward en onstuimig geraas verwekt hadden; hier op verscheen een Plakaat des Konings in het licht, waar in hij gebood, dat alle de Kerken der *Katholijken*, of gelijk hij hen noemt, der *Omoussänen*, zouden gesloten worden, zeggende in de inleiding van dit Plakaat: „ Dat het nodig en „ zeer rechtvaardig zij, dat juist dat gene weder „ aan hen worde uitgeöefend, wat voormaals ver„ scheidene Keizers, die zij tot hunne dwaling ver„ leid hadden, jegens andere Godsdienstpartijën „ verördend hadden;" waar toe hij derzelver Wetten en Plakaten tegen de *Ariänen* en *Donatisten* bijbrengt. Nu werden alle *Katholijke* te *Karthago* tegenwoordig zijnde Bisschoppen, uit de stad gejaagd, doch vervolgends op 's Konings bevel aan hen voorge-

geſlagen, dat zij weder in hunne ambten zouden herſteld worden, indien zij zweeren wilden, dat zij na zijne dood zijnen Zoon HILDERICH als Koning zouden erkennen. Eene bijzonderheid, welke doet vermoeden, dat bij deze vervolging ook Staats-inzichten hebben plaats gehad.

Thans werd eerst de vervolging algemeen, en trof niet alleen de Geestelijken, maar ook menſchen van allerleiën ſtand; gedurende dezelve zal een merkwaardig wonder gebeurd zijn, aan velen der ongelukkige Katholijken. In zekere ſtad van *Mauritanië*, weigerden de nog overige inwoners, want de meesten waren naa *Spanje* gevlucht, om *Ariänen* te worden, integendeel oefenden zij openlijk hunnen Godsdienst in een huis. Daar op werden hun allen, op bevel des Konings, op de markt, in tegenwoordigheid der naburige landlieden, de tongen tot den wortel toe uitgeſneden, en de rechtehanden afgehouwen. Desniettegenſtaande gingen zij voort, zoo duidelijk te ſpreken, als te vooren. Een van hen, de *Onderdiaken* REPARATUS, leefde naderhand in het Keizerlijk Paleis te *Konſtantinopolen*, alwaar hij, inzonderheid van de Keizerin, zeer geëerd werd. Over de echtheid van dit wonder is in *Engeland*, in de voorgaande eeuw, een hevige penneſtrijd gevoerd, tuſschen MIDDLETON, die dezelve beſtreed, en DODWELL, die ze verdedigde, en anderen (*). Zie hier, wat 'er hoofdzakelijk voor en

(*) Men zie de *Aantekening* op MOSHEIM *Kerk-Geſch.* IIde *Deel*, *Bladz.* 251. volgg.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en tegen is aan te voeren. ÆNEAS van *Gaza*, een tijdgenoot, getuigt, dat hij het wonderwerk nauwkeurig onderzocht heeft (*). VICTOR van *Vita* (†) getuigt van zich hetzelfde; MARCELLINUS, *Comes*, of *Graaf*, die kort daar na ſchreef, verzekert (§), niet alleen insgelijks, zulke met weggeſnedene tongen nogtans ſprekende Christenen te *Konſtantinopolen* gezien te hebben; maar voegt 'er nog bij, dat onder dezen zich een jongeling bevond, die van natuur ſtom geweest was, maar, zonder onderwijs, in CHRISTUS geloofd, en tot zijne eere eerst geſproken heeft, nadat hij van zijne tong beroofd was geworden. Ten zelfden tijde beroept zich ook de *Afrikaanſche* Biſſchop van *Tununa*, op het getuigenis der Hoofdſtad, ten aanzien van dit *bekende* wonder (**). De Keizer JUSTINIANUS zelf maakt 'er gewag van, in éene zijner Wetten (††), zeggende: „ dat hij eerwaardige mannen gezien heeft, „ die, alhoewel hun de tongen tot den wortel toe „ waren uitgeſneden, nogtans van hunne ſtraf op „ eene beklaaglijke wijze ſpraken." (*poenas ſuas miſerabiliter loquebantur.*) PROCOPIUS eindelijk (§§) verhaalt, dat 'er ten zijnen tijde ſommigen van hen te *Konſtantinopolen* nog overig waren, die *duidelijk* of

(*) Zie boven in dit *Deel Bladz.* 42.
(†) *Libr.* V. *Cap.* 6.
(§) *In Chron. ad Ann.* 484. *T.* II. SIRM. *p.* 283.
(**) *In Chron. ap.* CANIS. *Tom.* I. *pag.* 324.
(††) *l.* 1. *Cod. de officio Præf. Præt. Afr.*
(§§) *De bello Vandal. L.* I. *Cap.* 8.

of *verſtaanbaar*, (*explanate*,) ſpraken; maar voegt 'er bij, dat twee van hen, die zich met hoeren hadden ingelaten, hunne ſpraak tot ſtraf weder verloren hadden. — Zulke getuigenisſen ſchijnen beſliſſend te wezen. Daartegen echter kan aangemerkt worden: dat de ligtgeloovigheid dier tijden, welke zoo geneigd was, om overäl wonderen te vinden, dit wonder ook zeer verdacht make; hoe vele gewaande wonderen worden ons van dien tijd verhaald, door Schrijvers, die zich als ooggetuigen van dezelven melden, gelijk wij in den loop onzer Geſchiedenis gezien hebben. Ook is het opmerklijk, dat men niets leest van eenige uitwerking, welke zoodanig wonder op de *Ariänen* zou gehad hebben. Nog komt in bedenking, of aan allen de tongen wel geheel zijn afgeſneden, tot welke de bijzonderheid, door PROCOPIUS gemeld, aanleiding geeft; en of deze lieden wel zoo geheel duidelijk als te vooren geſproken hebben, waar aan de bewoording van den Keizer doet denken, *miſerabiliter loquebantur*. Hoe het zij, iet dergelijks had ook CHRYSOSTOMUS verhaald, van den Martelaar ROMANUS, in zijne Redevoering op denzelven (*).

Na de dood van HUNERICH, die in het jaar 485, na eene regeering van zeven jaren, door de wormen verteerd werd, volgends VICTOR, volgde hem zijn Broeder GUNTAMUND, die in het eerst de vervolging voortzette (†), maar ſpoedig veränderde hij van

Onder GUNTAMUND.

(*) *Tom.* II. *Opp.*

(†) PROCOPIUS *l. c.*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

van gedrag, riep de *Katholijke* Bisschoppen uit de ballingschap terug, en liet hunne Kerken openen (*).

Geheel anders was zijn Broeder THRASAMUND, die hem in het jaar 496 opvolgde, jegens hen gezind. Deze liet hunne Kerken weder sluiten, en verdreef 120 Bisschoppen naa *Sardinië* (†). Meest echter strekten zijne pogingen, om hen door beloften van eere en geschenken tot de *Ariäansche* leere te lokken en over te brengen.

Onder THRASAMUND.

VIGILIUS van Tapsus schrijft tegen de Ariänen.

Boven zagen wij, dat de *Katholijke* Bisschoppen in *Afrika*, op de bijëenkomst te *Karthago*, in het jaar 484, een schriftelijk vertoog ter verdediging hunner leer hebben ingeleverd. Onder hen bevond zich VIGILIUS, Bisschop van *Thapsus*, die naderhand naa *Konstantinopolen* ontweken, eenige Boeken heeft opgesteld tegen Ketterssche aanhangen, die door CHIFFLET te *Dyon* in het jaar 1664 zijn uitgegeven. Eén daar van, hetwelk hij op naam van ATHANASIUS heeft uitgegeven, (*Disputatio Athanasii cum Ario, coram Probo judice*,) is daarom ook in de werken van ATHANASIUS ingevoegd (§). Op zijne plaats hebben wij ook gezien, dat de zoogenoemde Geloofsbelijdenis van ATHANASIUS door vele Geleerden aan dezen VIGILIUS wordt toegeschreven.

FULGENTIUS.

Meer roem behaalde FULGENTIUS, die in het jaar 468 of wat laater te *Telepte* in *Afrika* geboren werd.

(*) VICT. *Tun. l. c.* ISID. *Chron. Era* 514. *p.* 735.

(†) VICT. *Tun. l. c. p.* 326. ISID. *l. c. Era* 526.

(§) *Tom.* II. *Opp. pag.* 562-596.

werd. Hij was eerst een Opziener van de Koninglijke inkomsten, (*Procurator*,) maar de strengheid afkeurende, met welke de belastingen werden afgevorderd, ging hij, in weêrwil van zijne verstandige Moeder, tot het Monnikskleven over. De toenmalige vervolging tegen de *Katholijken* noodzaakte hem, van plaats tot plaats te vluchten; op bevel van eenen *Ariäanschen* Ouderling, ontving hij slagen, en was nu op weg, om een toevlucht te zoeken onder de *Egyptische Monniken*, toen hij hoorde, dat deze de Kerkgemeenschap met *Rome* verlaten hadden, waaröm hij, in het jaar 500, in zijn Vaderland terug keerde. Hier werd hij tegen het verbod van den Koning THRASAMUND, dat geen *Katholijke* Bisschop verkoren mogt worden, en tegen zijnen eigenen wil, in het jaar 508, genoodzaakt, het Bisdom te *Ruspe* aan te nemen. Het overtreden van het Koninglijk gebod was oorzaak, dat hij, met meer dan 60 Bisschoppen, naa het Eiland *Sardinië* gebannen werd. Zijn leven is door eenen zijner leerlingen beschreven geworden (*). Door den roem van FULGENTIUS bewogen, liet de Koning THRASAMUND hem te *Karthago* weder komen, alwaar hem schriftelijke tegenwerpingen der *Ariänen* werden voorgelegd, opdat hij die zou beäntwoorden, gelijk hij deed in een geschrift, dat nog voorhanden

(*) *Vita S. Fulgentii a quodam ejus Discipulo conscripta, ad ejus successorem Felicianum in Actis SS. Antverp. Mens. Jan. Tom.* I. *pag.* 32. *et in Ed. Opp. Fulgentii Paris* 1684. 4to *pag.* 1-21.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

den is. (*contra Arianos Liber unus.*) De Koning THRASAMUND las deze beäntwoording opmerkzaam, maar gelijk de gemelde Levensbeſchrijver zich uitdrukt: „ dewijl hij nooit tot de zaligheid te „ vooren verördineerd was, zoo prees hij wel de „ ſchranderheid, welſprekendheid en nederigheid des „ Schrijvers; maar hij verdiende niet, de waarheid „ te verſtaan." Ondertusſchen zond hij den Bisſchop nog andere vragen toe, welke echter hem ſlechts eenmaal voorgelezen, en door hem niet eens afgeſchreven mogten worden; en desniettemin werd hem bevolen, op ſtaande voet daar op te antwoorden; gelijk hij ook deed in een aan den Koning zelven gericht werk, (*ad Thraſamundum regem Libri tres.*) Een *Ariäansch* Bisſchop, PINTA, ſchreef daar op tegen hem, waar tegen een antwoord onder de werken van FULGENTIUS gevonden wordt, (*pro fide Catholica adverſus Pintam Ariänum*,) doch waar van de echtheid verdacht is. Op aandrang der *Ariänen*, kreeg FULGENTIUS bevel, om weder naa *Sardinië* te keeren. Hier ſtichtte hij een Klooster van meer dan 40 Monniken; maar voorzeide tevens, dat hij ſpoedig naa *Karthago* terug zou geroepen worden, hetwelk ook in het jaar 523 gebeurd is; hij overleed in het jaar 533. Behalven de reeds gemelde ſchriften heeft hij 'er verſcheidene geſchreven, die tot de *Pelagiäanſche* en *Eutychiäanſche* verſchillen behooren; hier zullen wij alleen nog opnoemen, die betrekking hebben tot de *Ariäanſche*. Een aanzienlijk man van deze partij, FABIANUS, had wegens een met hem gehouden geſprek zulke ge-

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

geruchten uitgeſtrooid, dat FULGENTIUS nodig oordeelde, tegen hem een werk van XII Boeken uit te geven, van hetwelk echter ſlechts *Fragmenten* overig zijn. (*Fidei Catholicæ inſtrumenta, excerpta de Libris S. Fulgentii contra Gesta, quæ adverſus eum Fabianus hæreticus falſa confinxit.*) Tot een ander geſchrift van gelijken inhoud, gaf hem eene Kerkreden van den *Ariäan* FASTIDIOSUS gelegenheid, die te vooren een *Katholijke* Monnik en Ouderling geweest was. (*contra ſermonem Faſtidioſi Ariani Liber unus.*) Nog ſchreef hij twee andere Boeken over deze ſtoffe, (*de Trinitate ad Felicem Notarium*, en *de incarnatione filii Dei, et vilium animalium auctore.*) In het tweede gedeelte van dit laatstgemelde werk naamlijk onderzoekt hij de vraag: of God ook muggen, vlooijen, ſcorpiöenen, weegluizen en andere ſchadelijke dieren geſchapen hebbe? dan of zij van den Duivel, of ten minſten eerst na den zondenval voortgebragt zijn? Zijn antwoord is hoofdzaaklijk, zeker zijn ook dezen van God geſchapen; maar waren in het eerst allen goed; naderhand hebben zij hunne ſchadelijke vermogens tot ſtraf van de zonde des menſchen verkregen; maar die dieren, welke uit verrotting van vleesch en vruchten ontſtaan, behooren niet tot de oorſpronglijke Schepping. Ook zijn 'er nog XVIII *Brieven* van hem onder zijne werken, in welken hij onder anderen eenige vragen van den *Diaken* FULGENTIUS FERRANDUS beäntwoordt. Ook nog X *Predikatiën*, welke, onder een grooter aantal, hem als echt worden toegeſchreven. Zijne werken zijn verſcheidene

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

malen te *Parys* gedrukt, en te *Venetië* 1742 in *folio* nagedrukt.

Nog bij het leven van FULGENTIUS, herhaalden zich, in het jaar 523, de *Katholijken* onder de *Vandalen* in *Afrika*. De nieuwe Koning HILDERICH, Zoon van HUNERICH, had wel, bij eede, aan zijnen Voorzaat THRASAMUND, moeten beloven, dat hij de Kerkelijke en Godsdienſtige zaken bij denzelfden ſtaat zou laten; doch om dien eed te ontgaan, liet hij, voor dat hij daadlijk de regeering aanvaardde, de *Katholijke* Biſſchoppen uit hunne ballingſchap terug komen, hunne Kerken openen, en een' van hen tot Biſſchop van *Karthago* inwijden (*); volgends ſommigen zal HILDERICH zelf niet eens een *Ariäan* geweest zijn (†), doch met weinig waarſchijnlijkheid; maar hij was een bijzonder vriend van Keizer JUSTINIANUS, en een zoo zachtmoedig Vorst, dat hij zelfs van geene krijgszaken hooren wilde (§). Des te gemaklijker werd hij in het jaar 530 door eenen zijner bloedverwanten, GILIMER, van den troon geſtoten. Toen deze vier jaren daar na door BELISARIUS overwonnen en van het *Vandaliſche* Rijk een einde gemaakt werd, kreeg het *Katholijk* Geloof in *Afrika* op nieuw de overhand.

Ondergang der Ariänen onder de Vandalen

Ariänen

De *Burgundiërs*, die hun Rijk gevestigd hadden in

(*) VICT. *Tun. Chron. in* CANIS. *Lectt. Ant. T.* I. *p.* 328. *Vita S. Fulgent. pag.* 26.

(†) NICEPH. *Hist. Eccles. L.* XVII. *C.* 11.

(§) PROCOP. *de bell. Vand. L.* I. *C.* 9.

in het Hertogdom en Graafſchap *Burgundië*, het Gebied van *Lyon*, *Dauſinè*, *Provence*, *Savoye*, eindelijk van *Zwitzerland*, waren het *Katholijk* Geloof toegedaan, tot in het midden der vijfde eeuw; van hunne naburen de *West-Gothen* ſchijnen zij vervolgends de *Ariäanſche* leer te hebben aangenomen; evenwel leden de *Katholijken* geene vervolging onder hen. Integendeel betoonde zich de Koning GUNDEBALD, die met het einde der Vde eeuw begon te regeeren, een Vorst, dien men als eenen Krijgsman, Wetgever, en Welſprekend in het *Latijn* prijst, zich zeer gunſtig jegens hen. Hij werd in het jaar 500 door KLODWIG, Koning der *Franken*, met te meer voordeel aangetast, omdat zijn Broeder de partij der *Franken* gekozen had. Hij liet meer dan eene onderhandeling of geſprek tuſſchen de *Katholijke* en *Ariäanſche* Biſchoppen houden, onder anderen een in het jaar 499, waar van wij de geſchrevene Berichten volledig hebben. (*Collatio Episcoporum, præſertim Aviti Viennenſis Episcopi coram Rege Gundebaldo adverſus Arianos*) (*). In dit geſprek deed AVITUS den voorſlag, dat de beide partijën naa het Graf van den Heil. JUSTUS gaan, en dien over hun Geloof raadplegen zouden. De Koning was niet ongenegen, om dit aan te nemen, maar de *Ariänen* merkten aan, dit zou een ongeöorloofd raadvragen der dooden zijn, waar door SAUL zich zoo bezondigd had; de Heilige Schrift was

onder de Burgundiërs.

(*) In LUC. DACHERY *Spicil. ſ. Collect. vett. aliquot SS. T.* III. *p.* 304. *et in* SIRM. *Opp. T.* II. *p.* 221.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

was sterker dan alle goochelspel, en die was op hunne zijde. De uitkomst van het gesprek was, dat vele *Ariäansche Burgundiërs* tot de *Katholijken* overkwamen, schoon de Koning zulks niet deed. Hij onderhield echter Briefwisseling met AVITUS, die in zijne Brieven (*) verscheidenen van zijne vragen beäntwoordde. Eindelijk werd deze Vorst door de gronden van dezen Bisschop van de Godheid van CHRISTUS overtuigd, en verzocht hem, dat hij hem heimlijk, door de Heilige zalving, onder de *Katholijken* wilde aannemen (†).

Zijn Zoon SIEGMUND, die nog bij 's Vaders leven een deel des Rijks bestuurde, en waarschijnlijk te *Geneva*, (*Geneve*,) zijn verblijf hield, was toen reeds openlijk een lid der *Katholijke* Kerk, waar aan de Brieven van AVITUS ons niet laten twijfelen; hij volgde zijnen Vader in het jaar 516 in het gantsche Rijk op, en van toen af werd het *Katholijke* Geloof daar in het heerschende, gelijk dan ook in het jaar 517 de *Katholijke* Bisschoppen eene Kerkvergadering hielden te *Epaonum*. Met dit al hadden onder deze Vorsten de grootste snoodheden plaats, die door Kerkelijke stichtingen en plegtigheden geboet werden. GUNDEBALD had zijnen oproerigen Broeder in eene Kerk laten verbranden, en SIEGMUND liet zijnen Zoon uit het eerste bed, ligtgelovig aan de lasteringen zijner Stiefmoeder, in

(*) Bij SIRMOND *l. c.*

(†) GREGORIUS *Turonensis. Hist. Francor. Libr.* II. *Cap.* 34.

in het jaar 522 ombrengen (*). Door beroouw getroffen, begaf hij zich in het Klooster *Agaunum*, (misschien thans *St. Moritz* in *Walliserland*,) en bad onder weenen en vasten God om vergeving, en schonk aan het Klooster rijke inkomsten (†). Niet lang daar na werd hij door de *Franken* aangevallen, overwonnen, en in het jaar 524 ter dood gebragt. Drie jaren daar na bragt men zijn gebeente en dat zijner Gemalin, die met hem vermoord was, en zijner twee Zoonen, naa *Agaunum*, alwaar zij in eene Kerk werden bijgezet. De weldaaden door hem aan het Klooster *Agaunum* bewezen, en zijne ongelukkige dood hebben hem als een' Martelaar doen aanzien, en tot eenen Heiligen gemaakt, wiens Graf door wonderen vermaard is geworden. Onder anderen vonden koortsige lieden, (*frigoritici*,) hier genezing, nog ten tijde van GREGORIUS van *Tours*, als zij hem ter eere aandachtig het Avondmaal, (*misfas*,) genoten, en voor zijne rust tot God baden (§). — Door de vermeestering van het *Burgundische* Rijk, in het jaar 534, door de *Franken*, ging de *Arianery* onder de *Burgundiërs* te niet.

Toen de *Langobarden*, in het jaar 568, in *Italië* kwamen, schijnen zij nog grootendeels Heidenen geweest te zijn, van welken de *Christenen* veel hebben moeten uit-

Ariänen onder de Langobarden.

(*) GREGOR. *Turon. l. c. L.* III. *C.* 5.

(†) *SS. Concilia Studio* PH. LABBEI *T.* IV. *p.* 1557.

(§) GREGORIUS *Turonens. Hist. Francor. Libr.* III. *Cap.* 6. *de Gloria Martyr. Libr.* I. *Cap.* 75. *de S. Sigismundo Rege.*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

uitſtaan (*), evenwel, hun Koning AUDOIN's Gezanten verklaarden uitdruklijk aan Keizer JUSTINIAAN, dat hun volk van God even eens dacht, als de *Romeinen* (†). Men vindt ſpooren van *Ariaanſche* Biſchoppen, in de eerſte tijden der *Langobarden* (§). Koning ALBOIN, AUDOINS Zoon, liet aan den Biſchop van *Tarviſium* alle de goederen zijner Kerk over (**). AUTHARIS verbood de Kinderen der *Langobarden* in het *Katholijk* Geloof te doopen (††). Toen de Hertog AGILULF, in het jaar 590, door zijn huwelijk met THEUDELINDE, weduwe van AUTHARIS, den troon beklom, veranderde alles ten gunſte van de *Katholijken*, alhoewel AGILULF bij de *Ariäanſche* belijdenis ſchijnt gebleven te zijn. Maar zijn Zoon ADELWALD werd in dit Geloof door toedoen zijner Moeder gedoopt. Evenwel duurde het nog meer dan 50 jaren, eer de *Langobarden* van het *Ariäansch* Geloof afſtonden.

Semi-Pelagiäanſche twiſten.

Niettegenſtaande den ijver door AUGUSTINUS en zijnen leerling PROSPER, tegen de *Halve-Pelagiänen* aangewend en beſteed, waar van wij, in het voorgaande Xde Deel, verſlag gedaan hebben, bleven dezen ſteeds woelen, en durfden nu zelfs het leerſtelzel van AUGUSTINUS van dwalingen beſchuldigen. Eenige *Galliërs* bragten het gene zij in AUGUS-

(*) GREG. M. *Dial. L.* I. *C.* 4. III. 27. *Ep. L.* XIII. *Ep.* 38

(†) PROCOP. *de bell. Goth. L.* III. *C.* 34.

(§) GREG. M. *Dial. L.* III. *Cap.* 29.

(**) PAUL. *Diacon. Hist. Langob. L.* II. *C.* 12.

(††) GREG. M. *Libr.* I. *Epist.* 17.

GUSTINUS te berispen vonden, in korte ſtellingen bijëen. Deze werden door PROSPER wederlegd in *Reſponſiones ad Capitula calumniantium Gallorum* (*). Hetzelfde deed hij omtrent eenige tegenwerpingen van eenen VINCENTIUS, wien velen voor VINCENTIUS van *Lerinum* houden: *pro Augustini Doctrina Reſponſiones ad Capitula Objectionum Vincentianarum.*

Naardien de toeſtemming van den *Roomſchen* Biſchop veel invloed gehad had ten nadeele der *Pelagiänen*, was PROSPER 'er op uit, om denzelven ook tegen de *Semi-Pelagiänen* over te halen. Hij reisde met zijnen vriend HILARIUS, omtrent het jaar 431, naa *Rome*, en verkreeg van den Biſchop CÆLESTINUS aldaar een' Brief aan de Biſchoppen in *Gallië* (†), waar in hij dezen beſtraft, dat zij hunne Ouderlingen toelaten, over ongeſchikte vragen, (*indiſciplinatæ quæſtiones*,) te twisten, en dwalingen hardnekkig te verdedigen. Zij mogten het hun derhalven verbieden, zulke geſprekken te voeren; de nieuwigheid behoorde niet verder de oudheid aan te tasten, noch de onrustige geest den vrede der Kerk te ſtoren; AUGUSTINUS was ſteeds bij de *Roomſche* Kerk voor rechtzinnig gehouden, zij moesten zijne nagedachtenis des te minder laten ontëeren, daar deze nieuwigheid de geheele Kerk betrof. Met dezen Brief is een ander opſtel, (*Capitula ſeu prætéritorum ſedis Apoſtolicæ Epiſcoporum auctoritates de*

(*) *Append. ad T.* X. *Opp. Auguſt. p.* 133-140.

(†) *Append. ad Opp. Auguſt. T.* X. *p.* 88.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

de Gratia Dei,) zoo nauw verbonden, dat het in ſommige uitgaven als een deel van denzelven ſtaat. Ondertusſchen wist men op dezen Brief uitvluchten te maken, met te zeggen, dat CÆLESTINUS alleen bedoeld had de vroegere ſchriften van AUGUSTINUS aan te prijzen (*). CÆLESTINUS kwam reeds in het jaar 432 te overlijden, zoodat zijn Brief geen groote uitwerking kon doen. Daaröm vatte PROSPER nogmaal de pen op tegen CASSIANUS, die toen nog leefde, en gehouden werd voor den geleerdſten Schrijver onder de *Halve-Pelagiänen*. Dit is zijn vermaard werk *Liber contra Collatorem*, zijn laatſte tegen eene *Pelagiäanſche* partij, hetwelk wij nog bezitten, alhoewel hij nog na het jaar 440 ſoortgelijke ſchriften heeft opgeſteld (†). Hoe lang hij geleefd hebbe, kan men niet zeker zeggen, doch als zeker kan men onderſtellen, dat hij nog na het jaar 455 in leven geweest is. Hij was niet alleen de ijverigſte onder de leerlingen van AUGUSTINUS, maar ook verre de bekwaamſte in de ontwikkeling en verdediging van zijn leerſtelſel.

Ondertusſchen waren de *Semi-Pelagiänen* in *Gallië* niet tot zwijgen gebragt, gelijk zij ook, in de daad, aanzienlijke godvruchtige en geleerde mannen onder zich hadden (§). Behalven CASSIANUS ſchijnt ook HILARIUS, Biſchop van *Arelate*, door het ver-

(*) Hier over klaagt PROSPER zelf *Libr. contra Collatorem Cap.* 21.

(†) FOTIUS *Biblioth. Cod.* 54. *pag.* 45.

(§) PROSP. *Libr. contra Collat. Cap.* 1.

verwerpen, van AUGUSTINUS *Prædestinatie*, naar hunne zijde overgeheld te hebben; VINCENTIUS van *Lirinum*, en GENNADIUS, waren insgelijks hunne vrienden. De *jongere* ARNOBIUS, onderſcheidshalven dus genoemd, waarſchijnlijk een *Galliſche* Biſchop of Ouderling, omtrent het midden der Vde eeuw, laat in zijnen *Commentarius over de Pſalmen* ſoortgelijke gevoelens blijken; doch niemand veröorzaakte meer bewegingen dan FAUSTUS, Biſchop van *Regium* of *Rei*, thans *Riez* in *Provence*, die uit *Brittannië* geboortig en een vriend van SIDONIUS was, van wien hij wegens zijne welſprekendheid hoog geroemd wordt (*). De roem van het Klooster van *Lirinum* trok hem derwaards, en hij leefde in hetzelve met die voorbeeldige ſtrengheid, dat hij in het jaar 434 tot Abt van hetzelve verkozen werd; omtrent twintig jaren daar na werd hij Biſchop van *Rhegium*, wanneer hij dit ſtrenge Monnikſleven bleef achtervolgen. In het jaar 481 werd hij door den *West-Gothiſchen* Koning EURICH ten lande uitgebannen, waarſchijnlijk wegens zijnen ijver tegen de *Ariänen*. Na deszelfs dood, na drie jaren, keerde hij weder terug in zijn Biſdom, en overleed kort daar na, in het jaar 493, in eenen bijna honderdjarigen ouderdom (†). FAUSTUS was, met alle zijne Monniks-vroomheid, een liefhebber van kunde en onderzoek. Tot een bewijs

(*) SIDON. *Apoll. L.* IX. *Ep.* 3. *et* 9.

(†) SIDON. *Apollin. l. c. et Carm.* XVI. FAUSTI *Ep. ad Felic. Ep.* 6. *ad Ruricium* GENNAD. *de VV. Illuſtr. C.* 85.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

wijs daar van kan ſtrekken zijn Brief, ter beäntwoording van eenige vragen van zekeren PAULINUS; de eerſte van welke de zoogenoemde doodbeds-bekeering, of de bekeering in de laatſte oogenblikken des levens betrof, waar over FAUSTUS zoo ſtreng oordeelde, dat zelfs de *Burgundiſche* Koning GUNDEBALD zich dit aantrok, en over dit ſtuk met AVITUS, Biſchop van *Vienna*, raadpleegde (*). Reeds in den Brief aan PAULINUS had FAUSTUS beweerd, dat ADAMS zonde alleen in het ligchaam des menſchen, maar niet in zijne ziel, geſtraft is geworden, dewijl God in de ziel zijn beeld gelegd heeft. Maar kort na het jaar 470, vond hij eene andere gelegenheid, om zijne denkwijze over de Geeſtelijke krachten der ziel aan den dag te leggen. Hij had vergeefs gepoogd, eenen Ouderling, LUCIDUS, van zijne gevoelens af te trekken. Aan dezen ſchreef hij (†), wat hij met de *Katholijke* Kerk gelooven, en hoe hij even zeer de *Prædestinatie* als de leerſtellingen van PELAGIUS verwerpen moest. Hij moest tegen de verdedigers der volgende ſtellingen den *Ban* uitſpreken: Dat de mensch zonder zonde geboren wordt; dat hij enkel door zijnen arbeid, en zonder de genade Gods, zalig kan worden; — dat een gedoopte en rechtzinnige, als hij door allerhande bekooringen tot zonde verleid wordt, in ADAM en de erfzonde verloren gaat. — Dat de mensch door

(*) AVIT. *Ep.* IV. *in* SIRM. *Opp. T.* II. *p.* 20.

(†) FAUST. *Epist. ad* LUCID. *Presbyt. in* CANIS. *Lect. Ant. Tom.* I. *pag.* 352.

door Gods voorzien in den dood geſtort wordt; — dat de gene, die verloren gegaan is, de nodige geſchiktheid tot zalig worden niet ontfangen heeft; — dat een vat der onëere zich niet opbeuren kan tot een vat der eere; — en dat CHRISTUS niet voor allen geſtorven is, en ook niet alle menſchen zalig wil hebben. De Ouderling LUCIDUS ſchijnt echter deze gevergde herroeping niet eer gedaan te hebben, voor dat eene vergadering van 30 Biſſchoppen, in het jaar 476 te *Arelate* gehouden, hem daar toe noodzaakte. Deze vergadering droeg bovendien aan den Biſſchop FAUSTUS op, een Boek over deze onderwerpen te ſchrijven, hetwelk hare leden vervolgends ondertekenden. Eene andere vergadering te *Lugdunum*, beval hem, daar nog eenige bijvoegzels bij te maken.

Dit Boek, hetwelk zoo veel opziens baarde, lezen wij nog, *de gratia Dei, et humanæ mentis libero arbitrio Libri duo* (*). Eerst wederlegt FAUSTUS daar in, niet zonder hevigheid, de leerſtellingen van PELAGIUS, dat de menſchlijke natuur en de vrije wil zich, zonder bijſtand der Godlijke genade, tot de zaligheid helpen kan; dat 'er geene erfzonde is, en dat de mensch geſtorven zou zijn, alſchoon hij ook niet gezondigd had. Maar al heel ſpoedig wendde hij zich tot de genen, „ die, ter-
„ wijl zij beweren, dat de genade aan ſommigen
„ geſchonken, aan anderen ontzegd wordt, het ge-
„ ſchenk der genade met PELAGIUS verloren heb-
„ ben;"

(*) *In Bibl.* PP. *Colon. T.* V. P. III. *p.* 503-522.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

„ ben;" oogschijnlijk doelende op AUGUSTINUS en zijne aanhangers; hij beschuldigt de voorstanders van dit gevoelen, dat zij de genade lasteren, dewijl zij niet gelooven, dat dezelve aan *allen* gegeven wordt, noch, dat de Verlosser voor *allen* gestorven is; ook werpt hij hun tegen, dat zij, de *Pelagiäanſche* leer niet wetende te vermijden, tot het *Manicheismus* vervallen zijn. GENNADIUS (*) noemt dit een voortreflijk werk, waar in FAUSTUS getoond heeft, dat de genade van God onzen wil steeds uitlokt, hem voorgaat, en dat alles, wat de vrijë wil zelf als loon van eenen godvruchtigen arbeid verworven heeft, geen eigen verdienste maar een geschenk der genade zij. Spoedig echter werd dit werk door de aanhangers van AUGUSTINUS bestreden; de Bisschop AVITUS schreef 'er een bijzonder werk tegen (†). Een ander werk van CÆSARIUS, Bisschop van *Arelate*, *over de genade en den vrijën wil*, schijnt ook tegen FAUSTUS gericht te zijn (§). In het *Decreet* of *Besluit*, hetwelk aan den *Roomschen* Bisschop GELASIUS wordt toegeschreven, worden de schriften van FAUSTUS, onder andere *Semi-Pelagiäanſche*, mede veröordeeld.

Bewegingen der Scythische Monni-

De bewegingen over deze leerstukken plantten zich in de VIde eeuw tot *Konstantinopolen* toe voort. Zekere Monniken uit *Scythië*, dat is, uit een Gewest aan de Zwarte zee, niet ver van den uitloop des

(*) *De Viris Illustr. Cap.* 85.

(†) ADON. *Chron. ad a* 491.

(§) GENNADIUS *l. c. Cap.* 86.

des *Donau's*, die zich in deze Hoofdſtad onthielden, en eenen twist verwekten over de leere aangaande CHRISTUS, leverden ook den Gezant des *Roomſchen* Biſſchop HORMISDA aldaar, eene Geloofsbelijdenis over, in welke zij zich deels tegen PELAGIUS en CÆLESTIUS, deels tegen die genen met verfoeijing verklaarden, die, tegen de uitſpraak des Apostels, *het willen aan den mensch* en *ſlechts het volbrengen aan God toekenden* (*). Eenigen van deze Monniken reisden in perſoon naa *Rome*, alwaar zij de *Afrikaanſche* Biſſchoppen leerden kennen, die thans naa *Sardiniën* verdreven waren, van welken FULGENTIUS ligtelijk de voornaamſte was. Aan dezen zonden zij van *Rome* eenen Brief: (PETRI *Diaconi, et aliorum, qui in cauſa fidei a Græcis ex Oriente Romam miſſi fuerunt, de incarnatione et gratia Dom. nostri Jeſu Chr. ad Fulgentium et alios Episcopos Africæ Liber*,) (†) in welken zij zijn oordeel over hun leergevoelen van CHRISTUS en over de genade Gods verzochten; verklarende, dat zij de Boeken van FAUSTUS met den banvloek veröordeelden, „ welke hij tegen de *Prædestinatie*, te„ gen de Heilige Vaderen, en tegen de Apostelen „ zelve, geſchreven had." FULGENTIUS antwoordde hun, in naam van XV Biſſchoppen, zeer uitvoerig, en verklaarde hun zijne overëenſtemming omtrent deze beide onderwerpen (§). Een ander van

ken over de Halve-Pelagiänerij.

(*) *Append. Opp.* AUGUST. *Tom.* X. *pag.* 98.

(†) *Ep.* XVI. *in S. Fulgent. Rusp. Opp. p.* 277-285.

(§) *Lib. ſeu Epist.* XVII. *l. c. pag.* 286-323.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

van deze uit *Afrika* verdrevene Bisschoppen, POSSESSOR, schreef in het jaar 520, uit *Konstantinopolen*, over deze zelfde zaak aan HORMISDA, en vraagde hem om zijn gevoelen (*). HORMISDA klaagde in zijn antwoord (†), over de arglistigheid, trotsheid, godsdienstnieuwigheden, en het onrustig brein der *Scythische* Monniken. Wat de Boeken van FAUSTUS aanbelangt, zoo antwoordde hij: Men nam hem zoo min als elken Schrijver aan, die niet volkomen met het *Katholijk* Geloof overeenstemt; als hetwelk van de Vaderen reeds van alle kanten voor de Geloovigen naauwkeurig bepaald is; 'er zij minder aan gelegen, wat men leest, dan wat men gelooft, als men maar alles beproeft; overigens waren deswegens geene nieuwe twistvragen nodig; maar wat de *Roomsche* of *Katholijke* Kerk van den vrijën wil en de genade gelooft, kon men uit eenige schriften van AUGUSTINUS zien; hoewel een vlijtig lezer van den Apostel PAULUS bij dezen reeds onderwijs genoeg vindt.

Dit antwoord van HORMISDA was zoo behoedzaam en ontwijkend opgesteld, dat men zich niet behoeft te bevreemden, dat hetzelve niet voldeed. JOANNES MAXENTIUS, een der *Scythische* Monniken, schreef eene wederlegging (§) van hetzelve, waar in hij zelfs de echtheid van dit antwoord ontken-

(*) *Relatio Posses. Ep. in* LABBEI *conc. T.* IV. *p.* 1529.

(†) *Ibid. pag.* 1530.

(§) *In Biblioth.* PP. *Max. Tom.* IX. *pag.* 539. Vergelijk *Append. ad Opp.* AUGUST. *Tom.* X. *pag.* 102.

kende, waarſchijnlijk, om te vrijër te kunnen zeggen, dat 'er *Ketterſche* gevoelens in vervat waren.

Meer goedkeuring verwierf zich FULGENTIUS, door zijne ijverige verdediging der leerſtellingen van AUGUSTINUS. Behalven dat hij in een uittrekzel der Christelijke Geloofsleere in 40 regelen, ook de leere van de erfzonde, van de verdoemlijkheid der ongedoopte kinderen enz. kortelijk voordraagt (*), werd hij ook van de *Scythiſche* Monniken, die hem de ſchriften van FAUSTUS overzonden, uitgenodigd, om hunne verwerping van dezelven te bevestigen. Hij deed dit in een werk van zeven Boeken: *de gratia et libero arbitrio Libri responſionum ſeptem*, die verloren zijn (†). In een ander werk, hetwelk nog voorhanden is: *de veritate prædestinationis et gratia Dei*, *Libri tres*, vertoont hij zich insgelijks als een ijverig en welgeöefend leerling van AUGUSTINUS.

Tot hier toe waren de *Halve-Pelagiänen* nog door geene Kerkvergadering veröordeeld, en de Roomſche Biſchoppen maakten zwarigheid, eene duidelijk beſlisſende uitſpraak te doen. Doch in het jaar 529 hield CÆSARIUS, Biſchop van *Arelate*, eene vergadering met XIII andere Biſchoppen te *Arauſio*, (*Oranje*) (§), hetwelk in 25 beſluiten, de volgende ſtellingen, als dwalingen, verwierp en veröordeelde: Wanneer iemand loochent, dat de zon-

(*) *De fide ſeu de regula veræ fidei Liber unus C.* 26.

(†) FERRANDI *Vita S. Fulgentii pag.* 26. ISIDOR. *Hiſpal. de SS. Eccles. Cap.* 14.

(§) *Concil. Arauſ.* II. *Tom.* II. *Concil. Hard. p.* 1097.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

zonde van ADAM den geheelen mensch bedorven heeft; wanneer men gelooft, dat die zonde alleen ADAM, maar niet zijne nakomelingschap heeft geschaad; ten minsten wanneer men alleen den ligchaamlijken dood, maar niet ook de zonde, den dood der ziel, als een gevolg daar van aanneemt; wanneer men zegt: de genade Gods wordt op het gebed des menschen geschonken; en niet, dat de genade zelve dit gebed voortbrengt; wanneer men beweert, dat God op onzen wil wagt, om ons van zonden te reinigen; en niet, dat deze wil, om gereinigd te worden, door de instorting en werking des Heil. Geests ontstaat; wanneer men niet slechts den wasdom, maar ook den aanvang des geloofs, en de neiging om te gelooven, van geen geschenk der Godlijke genade, maar van onze natuurlijke krachten afleidt; wanneer men het gelooven, willen, verlangen, pogen, arbeiden, waken, bidden en dergelijke meer, zonder de genade Gods, als middelen aanziet, om ons de Godlijke barmhartigheid te verwerven, en niet veel meer dit alles van de ingeving des Heil. Geests verwacht; wanneer men door natuurlijke krachten iet goeds, dat ter zaligheid behoort, denken, verkiezen, en het Euängelie geloof geven laat, zonder zulks aan de verlichting en ingeving des Heil. Geests toe te schrijven; wanneer men eindelijk eenigen uit barmhartigheid, maar anderen door hunnen vrijën wil tot de genade des Doops laat geraken enz.

Deze besluiten werden door deze Bisschoppen en ook door eenige tegenwoordig zijnde Staatsdienaren on-

ondertekend, en ten zelfden tijde werd dit leerſtelſel in eene Kerkvergadering in het naburig *Valentia*, (*Valence*,) bevestigd (*), ook door den Roomſchen Bisſchop BONIFACIUS goedgekeurd (†), door welk een en ander, ſchoon de gevoelens der *Halve-Pelagiänen* van eeuw tot eeuw zijn voortgeplant, de twisten daar over voor eenige eeuwen beſlist werden.

Prædestinatiänen.

Ondertusſchen zochten de *Halve-Pelagiänen*, van hunne zijde, den aanhangeren van AUGUSTINUS de kladde der Ketterij aan te wrijven, door hun, wegens het leerſtuk der *Prædestinatie*, den naam van *Prædestinatiänen* toe te voegen. De *Jeſuit* SIRMOND heeft te *Parys* 1643 in 8vo. (§), een oud werk van eenen onbekenden Schrijver uitgegeven, welken ſommigen gedacht hebben PRIMASIUS, SIRMOND zelf AMBROSIUS *de Jongere* te zijn, doch hetwelk waarſchijnlijk tot het midden der Vde eeuw behoort, omdat het op zijne lijst van Ketterij die van EUTYCHES nog niet heeft. Dit werk voert het opſchrift *Prædestinatus*, en is in drie Boeken verdeeld, waar van het eerſte eene lijst van 90 *Ketteryën* bevat, waar van de *Prædestinatiänen* de laatſte uitmaken, welke deze Schrijver wilde beesten noemt, die zich onder de kudde des Heeren gemengd hebben, en leeren: „ De menſchen zijn, gedeeltelijk, door Gods voorziening, zoodanig ten doo-

(*) *Vita S. Cæſar. ap.* HARD. *l. c. p.* 1103.

(†) *In Append. Opp. Auguſt. T.* X. *p.* 109.

(§) Naderhand gevoegd in zijne *Opp. T.* I. *p.* 271-342.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

doode *geprædestineerd*, dat hun noch het lijden van CHRISTUS, noch de verloſsing des Doops, noch geloof, hoop en liefde baten kunnen. Zij mogen bidden, vasten, en aalmoeſen geven, nogtans kunnen zij op geenerleië wijze verlost worden, omdat zij niet ten leven *geprædestineerd* zijn. Die genen daartegen, die de voorwetende *Prædestinatie* onderſcheiden heeft, mogen de gerechtigheid verwaarlozen, verächten en vlieden; zij worden nogtans even zoo, zelfs tegen hunnen wil, tot het leven getrokken, als de eerſten, alhoewel zij ook tot het leven komen willen, in den dood uitgedreven worden. Zoo wordt aan genen, die niet bidden, gegeven, gelijk aan dezen, die bidden, geweigerd wordt. Hij verhaalt, dat zij onder den naam van AUGUSTINUS Boeken verdicht hebben, waar van hij in zijn tweede *Boek* een voorbeeld geeft, door zoodanig geſchrift, onder AUGUSTINUS naam verdicht, mede te deelen, hetwelk hij, in het *derde Boek*, op zijne wijze, wederlegt. SIRMOND meende, dat uit dit werk genoegzaam het beſtaan van eenen aanhang of gezindte der *Prædestinatiänen* bleek, maar in het jaar 1644 liet MARTIN VAN BAREOS, Abt van *St. Cyran*, onder den naam van PIERRE AUVRAY, eene hevige beöordeeling over dit geſchrift en deszelfs uitgever, (*cenſure du Prædestinatus du P. Sirmond*,) drukken, waar in hij beweerde, dat die ongenoemde Schrijver, een *Pelagiäan*, het geſchrift onder den naam van AUGUSTINUS zelf verdicht had, om gelegenheid te hebben, om, onder ſchijn van dat te wederleggen, zijne gevoelens te ver-

verſpreiden, en AUGUSTINUS en zijne aanhangers te kunnen verketteren, onder den naam van eene partij of aanhang, die nooit in de wereld beſtaan had.

Behalven dezen zijnen ongenoemden Schrijver heeft ook in der daad SIRMOND en anderen na hem vergeefs gezocht, duidelijke bewijzen op te zoeken, voor het beſtaan van zoodanigen aanhang. De Biſchop GENNADIUS, de *Jongere* ARNOBIUS, en zelfs TIRO PROSPER (*), gewagen wel van *Prædestinatiänen*, of *Prædestinariſſen*, doch niet als van eenen bijzonderen aanhang; gelijk ook de Monniken van *Adrumetum*, op welke SIRMOND zich ook beroept, nooit eenen aanhang gemaakt hebben; PROSPER zegt in de hier toe behoorende plaats, die echter aan verſchillende lezing en bedenking van echtheid onderworpen is, dat de Ketterij der *Prædestinatiänen*, van AUGUSTINUS, of volgends eene andere lezing, *uit de kwalijk verſtane ſchriften van* AUGUSTINUS, haren oorſprong genomen hebbe. Het is dus hoogstwaarſchijnlijk, dat men uit eenige leerſtellingen van AUGUSTINUS, door ſommigen wat ruw uitgedrukt, en door de *Halve-Pelagiänen* ongunſtig opgevat, deze Ketterij der *Prædestinatiänen* geſmeed hebbe (†). In

(*) *In Chron.*

(†) Dit heeft opzetlijk beweerd GILBERT MANGUIN, Koninglijk Raad en Preſident der eerſte Muntkamer te *Parys*, in *Accurata Hiſtoriæ ſeu fabulæ Prædestinatianæ R. P. Jac. Sirmondi Confutatione in vindiciis Prædestinationis et Gratiæ Tom.* II. *Opp. pag.* 443 690. *Parys* 1650. *in* 4to.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

In het Oosten waren reeds vroeger, omſtreeks het midden der Vde eeuw, nieuwe verſchillen over den Perſoon van JESUS CHRISTUS ontſtaan, die met hevigheid en bitterheid, met vele woordenvitterijën en ſchandelijke handelingen, werden voortgezet; de twisten, met en over NESTORIUS en EUTYCHES, bragten alle de Oosterſche Gemeenten in rep en roer, en vervulden de gemoederen met onchristelijke haat en vijandſchap, welke zelfs nog heden, te midden van den jammerlijk vernederden ſtaat der *Griekſche* Kerk, voortduren.

Nestoriaanſche verſchillen.

Berichten van NESTORIUS.

NESTORIUS was van *Germanicia* in *Syrië* geboren (*), naar waarſchijnlijkheid een leerling van THEODORUS van *Mopsvestia*; te *Antiöchië* genoot hij eenig onderwijs in de vrije kunſten, en onthield zich daar in een Klooster (†). *Presbyter* of Ouderling te *Antiöchië* geworden, zocht hij, zegt THEODORETUS, maar wiens bericht niet onpartijdig blijkt te zijn, door zijne fraaje en ſterke ſtem, meer dan door een edel en nuttig onderwijs, de gunst des volks te bejagen, ook vertoonde hij in klederen en gelaad een' ſchijn van Godsvrucht, welke hij niet bezat, en ſtelde zijne eigene eer boven de eer van CHRISTUS. Zoo veel is zeker, zijne welſprekendheid en ſtrenge zeden maakten hem zoo bemind als eerwaardig te *Antiöchië*. Bij het overlijden van SISINNIUS, Patriärch van *Konſtantinopolen*, droeg hem

(*) SOCRATES *Hist. Eccles. Libr.* VII. *C.* 29. THEOD. *Hæret. Fabul. Libr.* IV. *Cap.* 12.

(†) EVAGRIUS *Hist. Eccles. Libr.* I. *Cap.* 7.

hem daaröm aan het Keizerlijke Hof in het jaar 428 die waardigheid op (*); het volk in de Hoofdſtad hoopte CHRYSOSTOMUS, die ook van *Antiöchië* gekomen was, gedeeltelijk, in hem weder te zullen vinden (†); maar ook CYRILLUS, *Patriärch* van *Alexandrië*, erkende, hoe zeer naderhand zijn hoofdvijänd, dat hij, wegens zijne Godsdienstkennis, ijver voor het Geloof, en Godzaligheid tot den hoogſten Kerkelijken eerepost in het Rijk gekomen was (§).

Is een vervolger van Ketters.

Zoo groot was de ijver van NESTORIUS voor het Rechtzinnig Geloof, dat zijn gezegde, in zijn Intreereden, tot den Keizer vermaard is geworden: „ Geef mij de aarde van Ketters gezuiverd! „ dan zal ik u daar voor den Hemel geven. „ Help mij de Ketters uitroeijen, zoo zal ik u de „ *Perſen* helpen uitroeijen!" (**) Den vijfden dag reeds na zijne inwijding, ondernam hij, het Bedehuis der *Ariänen*, waar zij heimlijk bijëen kwamen, omver te halen. Dit bragt hen tot wanhoop, zoodat zij zelve het in brand ſtaken, waar door ook verſcheidene naburige huizen verbrandden. Dit verwekte onrust, en niet alleen deze Ketters, maar zijne eigene Geloofsgenoten noemden hem een brandſtichter. Uit nijd tegen den Biſchop der *Novatianen*, PAULUS, vervolgde hij hen, tot het Hof hem pa-

(*) SOCR. *L.* VII. *C.* 29. GENN. *de Vir. Illuſtr. C.* 53.

(†) CASSIAN. *de incarnat. Libr.* VII.

(§) *Apologet. ad Imperat. Theodos. in* MANS. *Concil. Tom.* V. *pag.* 235.

(**) SOCRAT. *Hiſt. Eccles. Libr.* VII. *Cap.* 29.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

palen ſtelde. De *Quartadecimanen* in *Klein-Aſië*, hadden ook veel van hem te lijden; en te *Sardes* en *Milete* kwamen 'er in eenen oploop, door hem verwekt, eenigen om het leven; ook zette hij anderen aan, om de Ketters te vervolgen.

Hij wordt zelf van Ketterij beſchuldigd.

Maar deze zelfde man, die zoo hard tegen de Ketters was, had zelf het ongeluk, van Ketterij verdacht en beſchuldigd te worden. ANASTASIUS, zijn Ouderling, die zeer bij hem gezien was, zeide eens in eene Predikatie: „ Niemand noeme MARIA „ eene *Godsbaarſter!* (Θεοτόκος, *Moeder Gods!*) „ Want MARIA was een mensch; maar dat God „ van een mensch zou geboren worden, is on„ mooglijk!" (*) Dit gezegde van zijnen Ouderling nam NESTORIUS in verſcheidene Kerkredenen op zich te verdedigen; zeggende onder anderen (†): „ den genen, die een kind van twee of drie maan„ den geweest is, kan ik nooit God noemen." Doch, daar wij nog brokſtukken van *Kerkredenen* van NESTORIUS zelven overig hebben (§), kunnen wij

(*) SOCRAT. *Hist. Eccles. Libr.* VII. *C.* 32. EVAGR. *Hist. Eccles. Libr.* I. *Cap.* 2. LIBERAT. *Breviar. Cauſæ Nestorian. et Eutychian. Cap.* 4. Volgends CYRILLUS den *Patriarch Ep.* VI. *Opp. Tom.* V. *pag.* 30. *et Ep.* IX. *p.* 37. zal de Biſchop DOROTHEUS in de Hoofdſtad predikende zich van deze woorden bedient hebben: „ Wie „ de *Heilige* MARIA eene *Godsbaarſter* noemt, die zij „ vervloekt!" Het één en ander kan waar zijn.

(†) EVAGRIUS *l. c.*

(§) Deels in het *Grieksch*, deels in het *Latijn*, naar de

wij hem zelven hooren, en zijne mening van hem zelven verſtaan: In de eerſte Kerkreden op de vraag komende, welke in zijne Gemeente thans menigvuldig gedaan werd: of men MARIA Θεοτοκος of liever ἀνθρωποτοκος noemen zal? vraagt hij: „Heeft God dan eene moeder? zo ja, dan moet men de Heidenen ontſchuldigen, dat zij Moeders der Goden verdicht hebben, dan liegt PAULUS, als hij van CHRISTUS Godheid zegt: Hij is zonder Vader, zonder Moeder, zonder Geſlachtrekening enz. Neen, MARIA *heeft God niet gebaard*, volgends JOH. III. 6. is dit onmooglijk. — *Het ſchepzel heeft den mensch, als een werktuig der Godheid, gebaard.* — God is wel een mensch geworden — maar gebleven, wat hij was. Ik verëer het gewaad, waar van hij zich bedient, om zijnentwil: wegens het verborgene aanbid ik het zichtbare; *van het zichtbare is God onaffcheidelijk.* Hoe zou ik dan kunnen beſtaan, de eere en waardigheid *des ondeelbaren* te ſcheiden? *Ik deel de naturen;* maar ik verbind de verëering van beiden. *Het is niet God op zich zelven, die in de baarmoeder gevormd is;* (want anders zouden wij een mensch als God verëeren,) maar dewijl God in den aangenomenen is, zoo wordt de aangenomene wegens den genen, die hem aangenomen heeft, God genoemd. Laat ons eenen tweevoudigen bekennen, en hem als éénen aanbidden! Want het *tweevoudige der natuuren is één wegens de eenheid.* Zoo ver-

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

de Overzetting van MARIUS MERCATOR in deszelfs *Opp. T.* II. *p.* 5. *ed. Garner. et* 52 *ed. Baluz.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

verklaarde hij in eene andere Kerkreden *over de vereeniging der beide naturen in* CHRISTUS, tegen de *Apollinaristen*, dat hij twee natuuren in den Verlosſer onderſcheidde, maar ſlechts eene waardigheid erkende, wegens derzelver verbinding; daar is maar één CHRISTUS, hoewel de Godheid en de Menschheid onderſcheiden zijn. Als de H. Schrift ſpreekt van zijne *geboorte* of *dood*, zegt zij niet *God*, maar CHRISTUS, of *Zoon*, of *Heer*, zoo *Gal.* IV. 4. dewijl de Maagd, CHRISTUS Moeder, (χριστοτόκος,) in zoo verre Gods Zoon gebaard heeft, die Gods Zoon is. Nog is 'er eene Kerkreden gericht tegen de *Ariänen* en *Macedoniänen*, in welke hij zegt, alhoewel de *Ariänen* God, het Woord, onder den Vader ſtellen, evenwel geven zij hem geen' nieuwen oorſprong. Maar anderen zetten hem na MARIA, en geven aan de *Godheid*, die de Tijden geſchapen heeft, eene *tijdelijke Moeder*; zij willen haar niet eens voor de *Moeder van* CHRISTUS erkennen. — Het is ondertusſchen eene Moeder eigen, kinderen te baren van dezelfde natuur. (ὁμοσία.)

Onrusten daar over te Konſtantinopolen.

Over deze ſtellingen van NESTORIUS, maar eigenlijk, omdat hij MARIA niet *Moeder Gods* of *Godsbaarſter* genoemd wilde hebben, zoo als zij te vooren reeds door Kerkleeräaren genoemd was (*), en welken titel men haar thans niet liet ontnemen, daar de eerbied voor deze Heilige Maagd zoo boven peil geklommen was, ontſtonden te *Konſtantinopolen* groote bewegingen. Sommige Ouderlingen predikten

(*) SUIC. *Thes. Eccl.* V. Θεοτόκος *T. I. p.* 1387.

ten 'er tegen, en ſcheidden zelfs de Kerkgemeenſchap, doch hun werd het prediken ſpoedig verboden. Nu riep het volk: „ Wij hebben eenen Keizer, maar geen' Biſchop." Van deze ſchreeuwers werden eenige door de Gerechtsdienaars gevat, en duchtig afgeklopt. Een eenvoudige Monnik beſtond NESTORIUS, midden in de Kerk, tegen te houden, dat hij niet, als een Ketter, tot de bediening van het Avondmaal gaan kon. Deze werd op last der Overheid gegeeſeld, en uit de ſtad geleid. Verſcheidene andere Monniken evenwel vervoegden zich aan de woning van NESTORIUS, en vroegen hem rekenſchap af, dat hij beweerd had, dat MARIA ſlechts een mensch van gelijke natuur als zij, (ὁμοσιος,) gebaard had. Hij liet hen gevangen nemen, en op bevel der Overheid werden zij geſlagen, en met ketenen beladen in de gevangenis gezet (*). Midden onder de preek, werd NESTORIUS eens ingevallen door een Leek, roepende: „ Het Woord zelf, „ hetwelk vóór alle tijden was, heeft zich ook tot „ eene tweede geboorte geſchikt (†)." NESTORIUS ging voort met prediken, en zeide enkel: „ De „ ſtoute gezegden van dezen hals laten zich gemakkelijk wederleggen." De Predikatie van PROCLUS, ter eere van de Maagd MARIA, waar van wij hier voor gewaagd hebben, was insgelijks juist geſchikt, om

(*) Zij verhalen dit zelve in het geſchrift: *Baſilii Diac. et reliquor. Monachor. ſupplicatio in Concil. Epheſ.* P. I. *Cap.* 17. *Tom.* I *Concil. Hard. p.* 1336.

(†) CYRILL. *adverſ. Neſtor. C.* 5. *T.* VI. *Opp. p.* 20.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

om die genen op te ſtooken, die zich verbeeldden, dat de eer der Maagd MARIA door NESTORIUS werd aangevochten. Nog werd in een geſchrift, hetwelk in de Hoofdſtad openlijk werd aangeplakt, NESTORIUS zwart gemaakt, door zijn gevoelen te vergelijken met de Ketterij van PAULUS van *Samoſata* (*). De geheele Gemeente van *Konſtantinopolen* was verdeeld, en de verwarring zoo groot, dat velen niet meer wisten, wat zij over deze vraag gelooven zouden (†).

Als men overweegt, dat in de daad *Moeder Gods* of *Godbaarſter* eene ongeſchikte uitdrukking is, hoewel NESTORIUS, die naderhand toegaf, dat men ze, in zekeren zin, zou kunnen gebruiken, misſchien voorzichtiger gedaan zou hebben, met dezelve eerst op te helderen, en zoo allengs buiten gebruik te brengen; als men overweegt, dat NESTORIUS, een *Syriër*, gelijk in het gemeen de *Syriſche* en *Oosterſche* Kerkleeräars, om de *Apollinaristen* tegen te gaan, die de Godlijke en menschlijke natuur van CHRISTUS ſcheenen te vermengen, omdat zij de Godheid de plaats der redelijke ziel bij den Zaligmaker lieten vervangen, liefst zich zoodanig uitdrukte, dat de gemelde natuuren behoorlijk onderſcheiden werden, moet men zich bevreemden, dat de beſchuldiging van Ketterij tegen NESTORIUS heeft kunnen plaats vinden, die zoo zorgvuldig verklaarde, niet *twee* maar ſlechts *één* CHRISTUS, ſchoon

(*) *Ap.* HARD. *l. c. p.* 1272. *et in* MERC. *l. c. p.* 18.

(†) SOCR. *l. c. Cap.* 32.

ſchoon twee natuuren, eene Godlijke en menschlijke, in hem te erkennen. Maar, NESTORIUS, een vreemdeling, was onder vele mededingers, onder welken die zelfde PROCLUS zich bevond, die zich tegen hem, als een' verdediger van de Maagd MARIA, opwierp, bevorderd tot de waardigheid van *Patriärch*, en daar hij zelf niet door beſcheidenheid en verdraagzaamheid uitmuntte, loerde de nijd en afgunst ſlechts op eene gelegenheid, om hem te doen vallen.

CYRILLUS Patriärch van Alexandrië mengt zich in den twist.

Hier bij kwam, dat de *Patriärch* van *Nieuw-Rome* of *Konſtantinopolen* een doorn in het vleesch was, voor de andere ouder *Patriärchen*, bijzonder voor den *Roomſchen* en *Alexandrynſchen*, die daarom geern iet zochten, waar door zij deszelfs toenemend aanzien konden beſnoejen. De uitmuntende CHRYSOSTOMUS had dus de afgunst van THEOFILUS van *Alexandrië* moeten ondervinden, zoo rustte dezes Zusters Zoon CYRILLUS ook niet eer, voordat hij NESTORIUS te grond had geholpen.

Zijn eerſte aanval op NESTORIUS was zijdelingsch en gematigd. In eene Paaschpreek, in het jaar 429 (*) gehouden, komt reeds eene lange plaats voor, welke zal aantoonen, dat, wel niet de Godheid, maar echter het met het vleesch verbonden Woord Gods des Vaders, uit MARIA geboren is, en dat men haar dus de *Moeder Gods* kan noemen, *omdat zij den in het vleesch verſcheenen God vleeschlijk gebaard heeft.* Zekerer is zijn Brief aan de Mon-

(*) CYRILL. *Alex. Opp. T.* V. *Part.* II. *p.* 222.

III BOEK. XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Monniken in *Egypte*, onder welken ook Ouderlingen en Kerkedienaars waren (*), tegen den *Patriarch* van *Konſtantinopolen* gericht, hoewel hij hem niet noemt. In dezen Brief reeds legt hij NESTORIUS dwalingen te last, daar wij in deszelfs Kerkredenen geene ſpoor van vinden, als of hij naamlijk de menschheid van CHRISTUS alleen tot een werktuig der Godheid, tot eenen *Goddragenden* mensch maakte, daar deze toch, zoo wel als hij, eene onſcheidbare verbintenis der Godlijke en menschlijke natuur in CHRISTUS toeſtond, maar deze natuuren ſlechts niet met malkanderen vermengd wilde hebben. Dewijl deze Brief te *Konſtantinopolen* gebragt was, en NESTORIUS met recht misnoegd gemaakt had, ſchreef CYRILLUS hem zelven (†), dat deze bewegingen uit zekere gezegden van hem of iemand anders ontſtaan waren, en reeds zoo ver gingen, dat ſommigen niet meer bekennen wilden, dat CHRISTUS God zij; maar alleen een werktuig der Godheid; een Goddragende mensch enz. Hij mogt derhalven zijne gegevene ergernis verbeteren, en de Heilige Maagd den naam van *Moeder Gods* geven. NESTORIUS antwoordde op dezen Brief kort en droog (§), dat hij zich dit antwoord, enkel uit Christelijke gematigdheid, door eenen Ouderling van CYRILLUS had laten afperſen; en hoewel deze *Patriärch* het een en ander, wat met de broederlijke liefde niet beſtaan-

(*) *l. c. in Epist.* CYRILLI *Epist.* 1. *pag.* 1-19.

(†) *l. c. Epist.* 2. *pag.* 19.

(§) *l. c. Epist.* 3. *pag.* 21.

ſtaanbaar was, aan hem geſchreven had, wilde hij echter zijne zachte en liefderijke gezindheid ook in Brieven jegens hem behouden. Aan den anderen kant had NESTORIUS aan den Roomſchen Biſchop CÆLESTINUS kennis van deze moeilijkheden gegeven. In een Brief aan denzelven, in het jaar 429 (*), hem eenig bericht gevraagd hebbende, omtrent eenige *Pelagiäanschgezinde* Biſchoppen, die zich aan den Keizer en hem gewend hadden, verhaalde hij hem bij die gelegenheid, dat hij in zijne Gemeente te kampen had met vervalſchers der rechtzinnigheid, die, na grenzende aan de *Apollinaristen* en *Ariänen*, van de Godlijke en menschlijke natuur van CHRISTUS eene vermenging maakten; en leerden: *God*, *het Woord*, eenswezens met den Vader, *had zijnen oorſprong van de Maagd genomen*, *die* CHRISTUS *gebaard heeft*, (χριστοτόκος) gelijk zij daaröm niet ſchroomden, haar *Godbaarſter* of *Moeder Gods* te noemen, (θεοτόκος,) hetwelk men alleen zou *kunnen dulden* in dien zin, omdat God het Woord zijnen onaffcheidbaren Tempel uit de Maagd bekomen heeft, maar niet, als of zij deszelfs Moeder ware.

Middelerwijl hadden eenige *Alexandriners* te *Konſtantinopolen* lasteringen uitgeſtrooid tegen hunnen *Patriarch.* Hier op volgde een nader ſchrijven van CYRILLUS aan NESTORIUS (†), waar in hij hem te

(*) In MARIUS MERCAT. *Opp. Part.* I. *p.* 66. *et* BALUZ. *Nova Collect. Concilior. Tom.* I. *pag.* 328.

(†) CYRILL. *Epist.* 4. *pag.* 22.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

te kennen gaf, dat hij niet kon verlangen vrij te blijven van laster, zoo min als zijn Heer en Meester, maar hem verders ſchrijft, dat hij, overëenkomſtig het *Niceensch* Geloof, niet beweert, dat het *Woord*, hetwelk uit God is, door *verandering* vleesch is geworden; ook niet dat het in den geheelen mensch, beſtaande uit ziel en ligchaam, *overgegaan* is, maar dat het *het vleesch*, *met eene redelijke ziel bezield*, niet door bloote overëenſtemming van den wil, of door aanneming van een menschlijke perſoon, maar *naar de Hypoſtaſis*, *op eene onbeſchrijflijke wijze*, *met zich verëenigd heeft*, waaröm men het woord Θεοτόκος moest blijven behouden.

NESTORIUS was hier mede nog niet voldaan. In zijn antwoord (*) merkte hij aan, dat de Heilige Schrift overäl, waar zij van de Menschwording des Heeren, (δεσποτικη οικονομια,) gewaagt, dezelve, en ook zijn lijden en dood aan de menschlijke natuur toeëigent; waaröm men χριστοτόκος, maar niet Θεοτόκος moest zeggen.

In dezen Brief ſcheen NESTORIUS nader te komen, maar het ongelukkig woord Θεοτόκος, met de gevolgen, welke elk der twistende partijën daar uit afleidde, verhinderde derzelver volkomene verëeniging. Om zijne partij te verſterken, ſchreef CYRILLUS niet alleen aan den Keizer THEODOSIUS, maar ook aan deszelfs Gemaalin EUDOXIA, en zijne Zuster, de Keizerin PULCHERIA, en hare Zusters, geheel-

(*) In CYRILLI *Epist. Ep.* 5. *pag.* 25.

heele Boeken (*), waar over de Keizer zelf hem zijn misnoegen te kennen gaf (†).

Eenige *Kerkelijken* van *Alexandrië*, welke waarſchijnlijk de zaken van hunnen *Patriärch* te *Konſtantinopolen* waarnamen, ſchreven hem, dat eenige vrienden van NESTORIUS hun vrede aangeboden, en hunne overëenkomst met het Geloof van CYRILLUS betuigd hadden: Hij ſchreef hier op (§), dat hij geen vijând van NESTORIUS was, maar dat deze door zijne dwalingen alle Bisſchoppen ſmartte; dat deze voorts liever Θεοδόχος dan Θεοτόκος wilde zeggen, was eene tegenſtrijdigheid, nademaal het eerſte woord de ontfangenis van God reeds aantoonde; nog minder kon men met hem het tweede woord van den Vader gebruiken, die gevoeglijker Θεογέννητος heeten zou.

De Roomſche Bisſchop CÆLESTINUS veröordeelt NESTORIUS.

Meermalen had NESTORIUS aan den *Roomſchen* Bisſchop CÆLESTINUS geſchreven, over de meergemelde *Pelagiäanſche* Bisſchoppen, zonder antwoord te bekomen, of omdat de Roomſche Bisſchop de *Griekſche* Brieven eerst moest laten vertalen, gelijk hij zelf naderhand bekende, of omdat hij kwalijk nam, dat NESTORIUS voor *Ketterſche* Bisſchoppen ten goede ſprak. NESTORIUS verzocht hem nogmaals

(*) *De recta in Dom. nostrum J. C. fide, ad Theod. in* CYRILLI *Opp. l. c. p.* 1. *post Epist. Liber Religioſiſſ. Reginis nuncipatus p.* 42. *Oratio altera ad easdem.*

(†) THEODOSIUS *Epist. ad Cyrill. in Act. Concilior. Ephes.* P. I. *Cap.* 18. *Tom.* I. HARDUIN. *p.* 1341.

(§) *Epist.* 8. *pag.* 52.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

maals (*) om bericht, ten einde te weten, hoe zich jegens hen te gedragen, tevens hem meldende, hoe veel moeite het hem kostte, de schandelijke Ketterijën van APOLLINARIS en de *Ariänen* uit te roeijen, alzoo sommigen van zijne Kerkelijken de beide natuuren, welke door de hoogste en onvermengde vereeniging in den persoon des Eeniggeborenen werden aangebeden, vermengd, en aan de Godlijke natuur ligchaamlijk lijden, en aan de menschlijke de onveränderlijkheid der Godheid toegedicht hadden. Maar CYRILLUS daar tegen schreef aan CÆLESTINUS (†), op eenen vleijenden toon, dat hij zich aan hem vervoegde, volgends de oude gewoonte der Gemeenten, dat NESTORIUS vreemde gevoelens had voorgedragen, en tegen alle rechtzinnigen in de wereld loochende, dat CHRISTUS *God*, *en* MARIA *de Moeder Gods zij*, en dat hij door den Bisschop DOROTHEUS allen, die dit beweerden, had laten vervloeken. Tevens gaf CYRILLUS aan zijnen gevolmagtigden, den Diaken POSSIDONIUS, dien hij, met dezen Brief, in het jaar 430, naa *Rome* zond, een schriftelijk opstel mede, waar in de *Ketterij* van NESTORIUS werd geschetst (§). Deze werd daar in beschuldigd te leeren, dat God het Woord, voorziende, dat de geen, die uit de Heil. Maagd zou geboren worden, heilig en groot zou zijn, hem

(*) *Ep.* II. *ad Cælest. in* MAR. MERC. *Opp. Part.* II. *p.* 69. BALUZ. *Nov. Collect. Concil. T.* I. *p.* 430.

(†) CYRILL. *Epist.* 9. *pag.* 36.

(§) *Common. Cyrilli, datum Possid. ap. Baluz. l. c. p.* 378.

hem deswegens uitverkoren, zijne buitengewoone geboorte daargeſteld, en hem de genade bewezen heeft, om met zijn naam benoemd te worden. Als 'er dus van het eeniggeboren Woord Gods gezegd wordt, het is Mensch geworden, betekent dit, het is altijd bij dezen Heiligen mensch geweest, hetwelk de Maagd gebaard heeft, zoo als het bij de Profeeten was, alleen met eene naauwere verbintenis. Daaröm vermijdde NESTORIUS ook het Woord *vereeniging*, (ἕνωσις,) en noemde alleen verbintenis, (συνάφειᾳ.)

Men ziet, hoe veel CYRILLUS aan NESTORIUS toedichtte, om hem zwart te maken. Deze bezwaarde zich hier ook over in het vervolg (*), dat CYRILLUS zich aan CÆLESTINUS vervoegd had, die veel te eenvoudig was, dan dat hij over Geloofsſtukken ſcherpzinnig zou hebben kunnen oordeelen, en dien hij daaröm ook, door het vervalſchen zijner gevoelens, gemaklijk had kunnen misleiden. CÆLESTINUS, wiens bekwaamheden NESTORIUS niet veel ongelijk gedaan ſchijnt te hebben, door de vleijerij van CYRILLUS zich verbeeldende, dat de *Oosterſche* Gemeenten enkel op zijne uitſpraak wachtten, hield ſchielijk in het jaar 430 eene Kerkvergadering, op welke het beſluit opgemaakt werd, dat NESTORIUS een Ketter was, die van zijn ambt ontzet moest worden, als hij niet binnen tien dagen, na het ontvangen van dit vonnis, zijne dwalingen verwierp.

(*) *In Synod. adv. tragoediam Irenæi ap.* BAL. *l. c. p.* 694.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

wierp (*). Hij ſchreef dit aan CYRILLUS (†), en droeg hem de voltrekking van dit vonnis op, zoodat CYRILLUS, indien NESTORIUS zijne Ketterij niet vervloekte, terſtond deszelfs ambt met een' ander bezetten zou. Ook ſchreef hij daadlijk aan NESTORIUS zelven (§), wien hij ſtreng doorhaalde, en hem zijn vonnis bekend maakte, dat hij voortaan van God, onzen CHRISTUS, zou leeren, zoo als de *Roomſche*, *Alexandrynſche*, en de geheele *Katholijke* Kerk. Ook gaf hij van *zijn*, of *veel meer*, zoo als hij zich uitdrukte, *van Gods Oordeel*, kennis aan de *Patriärchen* van *Antiöchië* en *Jeruſalem*, JOANNES en JUVENALIS, en aan de Biſchoppen van *Theſſalonika* en *Filippi*.

CYRILLUS, die niet zoo gereedlijk de afzetting van NESTORIUS kon daarſtellen, als CÆLESTINUS hem die bevolen had, ſchreef aan de *Patriärchen* van *Antiöchië* en *Jeruſalen* de beſluiten der *Roomſche* Kerkvergadering over (**), als ook aan AKACIUS, Biſchop van *Berrhoeen*, trachtende hen tegen NESTORIUS voor in te nemen. Maar dezen lieten zich niet zoo ligtelijk overreden. AKACIUS, een man van omtrent 100 jaaren, keurde in zijn antwoord wel af, dat NESTORIUS over eene diepzinnige vraag, welke men beter deed, onäangeroerd te laten, eenen node-

(*) GARNER. *Diſſ.* II. *de Synodis in cauſa Neſtorii habitis Opp.* MAR. MERC. *Part.* II. *p.* 335.

(†) *Inter* CYR. *Epiſt. Ep.* 10. *pag.* 40.

(§) *Epiſt. Cæleſt. ad Neſtor. ap.* BALUZ. *l. c. p.* 424.

(**) *In Cyrill. Epiſt. pag.* 42-65.

delozen twist had aangevangen, maar wenschte te gelijk, dat CYRILLUS de bewegingen, daar over ontstaan, liever stillen, dan verbreiden wilde.

Gelijke gezindheden openbaarde de *Patriärch* van *Antiöchië*, JOANNES, in eenen Brief aan NESTORIUS zelven (*), hem radende, voortaan een woord, waar op aanzienlijke mannen in de Kerk gesteld waren, te blijven gebruiken in den beteren zin, welken hetzelve dulden kon. In een vroeger schrijven aan den *Roomschen* Bisschop (†), had NESTORIUS reeds verklaard, dat hij zich tegen het gebruik van het woord Θεοτόκος alleen verzette in den *Ariäanschen* en *Apollinaristischen* zin, zoo verre het tot eene vermenging der naturen in CHRISTUS leidde; en hier van verschilde niet zijn antwoord aan den *Patriärch* JOANNES (§).

CYRILLUS geeft XII Banvloeken uit tegen NESTORIUS.

Maar deze en dergelijke verklaringen van NESTORIUS konden niets baten. Toen NESTORIUS de aankondiging van de schandelijke uitspraak des Roomschen Bisschops, hem door vier *Egyptische* Bisschoppen gedaan, met verachting had afgewezen (**), hield CYRILLUS in het jaar 430 eene Kerkvergadering te *Alexandrië*, op welke een voorschrift ontworpen werd, volgends hetwelk NESTORIUS zijne stellingen zou moeten herroepen, indien hij voor geen' Ketter gehouden wilde worden.

(*) *Ep. Joh. ad Nest. in* MANSI *Conc. T.* IV. *p.* 1061.

(†) *In* MAR. MERC. *Opp. Part.* II. *p.* 80.

(§) *In Synodico C.* 3. *ap.* BALUZ. *l. c. p.* 688.

(**) *In Act. Concil. Ephes. ap.* MANSIUM *T.* IV. *p.* 1179.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

den (*). Dit voorſchrift werd door CYRILLUS ſaamgetrokken in XII *Anathematismen* of *Banvloeken*, volgends welken NESTORIUS zou moeten vervloeken den genen, die niet belijdt, dat de IMMANUËL *waarächtig God*, en daaröm de H. Maagd eene *Moeder Gods* zij, dewijl zij *het Woord uit God*, hetwelk vleesch geworden is, *vleeschlijk gebaard heeft*. — Verders, die niet belijdt, dat het Woord uit God den Vader met het vleesch naar de *Zelfſtandigheid* verëenigd is geworden; dat 'er *één* CHRISTUS met zijn eigen vleesch, en even dezelfde openlijk *te gelijk God en mensch is* — die *in den éénen* CHRISTUS de zelfſtandigheden na de verëeniging ſcheidt, en daar aan alleenlijk eene verbintenis van waardigheid, aanzien en magt toeſchrijft, en niet eene verbintenis door eene *natuurlijke vereeniging*, (καθ' ἕνωσιν φυσικήν,) — die *de in de Heilige Schrift voorkomende ſpreekwijzen*, welke, of de Heiligen van CHRISTUS, of hij van zich zelven, gebruikt hebben, *tuſſchen twee perſonen of zelfſtandigheden* zoo verdeelt, dat hij ſommigen aan den mensch, die buiten het Woord uit God bijzonder beſchouwd wordt, toeſchrijft, maar andere, als Gode waardig, enkel aan dat Woord toekent — die zich onderwindt, CHRISTUS *eenen mensch, die God draagt*, (θεοφόρος,) te noemen; en niet zegt, hij is waarächtig God, als één Zoon, en wel van natuur, zoo als 'er ſtaat: *Het woord is vleesch ge-*

(*) *In* CYRILL. *Epist. p.* 67. *Act. Concil. Ephes. ap.* HARD. *T.* I. *p.* 1283. MAR. MERC. *Opp. Part.* II. *p.* 69.

geworden: en, *hij is des vleeschs en bloeds deelächtig geworden, gelijk wij* — die zich vermeet, te zeggen: *het Woord uit God* den Vader, *is God of de Heer van* CHRISTUS; en niet belijdt, het is te gelijk God en mensch, naar de Schrift: *het Woord is vleesch geworden* — die zegt: *het Woord Gods heeft op* JESUS, *als mensch, gewerkt*, en de eer des eeniggeborenen komt hem toe, als een' anderen, die buiten hem beſtaat — die zich verſtout, te zeggen: men moet *den aangenomenen mensch te gelijk met God het Woord aanbidden*, verheerlijken en God noemen, als iemand met eenen anderen, en die niet den IMMANUËL met ééne aanbidding en verheerlijking vereert, naar de plaats: *Het Woord is vleesch geworden* — die zegt, dat de ééne Heere JESUS CHRISTUS *van den Geest verheerlijkt is geworden*; zoodat hij *zijne kracht als eens anderen gebruikt*, en van denzelven de magt ontvangen heeft, om op onreine geesten te werken, insgelijks Godlijke tekenen aan menſchen te verrichten, en het niet veel meer zijnen eigenen geest noemt, door welken hij deze tekenen gewerkt heeft — die, alhoewel de Schrift zegt, CHRISTUS *is de Hoogepriester en Apostel onzer belijdenisſe geworden; hij heeft zich zelven voor ons Gode en den Vader opgeöfferd tot eene welriekende reuke*, evenwel leert: *niet het Woord zelf*, dat uit den Vader is, terwijl het vleesch, en een mensch, als wij, is geworden; *maar* als het ware, *een ander*, *die* voor zich op eene eigene wijze van eene vrouw mensch is geworden, *is onze Hoogepriester* en Apostel gewor-

den; of die leert, dat *dezelve voor zich zelven*, en niet voor ons alleen, *een offer geöfferd heeft*, dewijl hij geens offers behoefde, hij, die geene zonde kende — die niet belijdt, *dat het vleesch des Heeren levendmakend*, en aan het Woord uit God eigen; maar als het ware eenes anderen buiten hem is, doch die met hem, in waardigheid, verëenigd; maar niet op zichzelven levendmakend is; omdat het een eigendom des Woords is, hetwelk krachtig genoeg is, om alles levende te maken. — Eindelijk, die niet belijdt, *dat het Woord Gods naar het vleesch geleden heeft*, naar hetzelve *gekruist* is geworden, en *den dood gesmaakt* heeft, en de eerstgeborene uit de dooden geworden is, nademaal hij het leven en de levendmakende, als God, is.

Ook schreef CYRILLUS, in naam zijner vergadering, aan de Geestelijkheid en Gemeente, als ook aan de Monniken te *Konstantinopolen* (*), hen waarschuwende voor de dwalingen van hunnen Patriärch, en vermanende geene gemeenschap met hem te houden.

NESTORIUS stelt hier XII Banvloekentegen.

NESTORIUS, hoe zeer hij ook dezen aanval had kunnen verächten, oordeelde echter nodig, twaalf andere *Anathematismen* tegen die van CYRILLUS uit te geven, in welken hij de beschuldigingen van zijne partij op denzelven terug kaatste (†), en in welken hij de *vervloeking* uitsprak over den genen, die

(*) In CYRILL. *Epist. p.* 78, 80. *sqq.*

(†) Wij hebben ze enkel in Latijnsche Overzettingen, bijzonder bij MAR. MERC. *Opp. Part.* II. *p.* 116.

die den IMMANUËL alleen *waaren God* en niet ook *God met ons* noemt, dat is, die in onze natuur gewoond heeft, terwijl hij zich met dezelve, toen hij ze van MARIA aannam, verëenigde; die de *Heilige Maagd* eene *Moeder van het Woord Gods*, en niet liever van den IMMANUËL noemt — die, bij de verëeniging van het Woord Gods met het vleesch eene *plaatslijke verändering van het Godlijk Wezen* aanneemt, en zegt: dat *het vleesch voor de Godlijke natuur vatbaar zij*; of, dat *deze*, alleen *ten deele*, *met het vleesch verëenigd is*; of, dat *het vleesch*, om God te ontvangen, *in het onëindige en onbepaalde* met de Godlijke natuur *uitgeſtrekt* is geworden, en dat *even dezelfde op eene natuurlijke wijze*, (*natura*,) *God en mensch* is — die CHRISTUS, den IMMANUËL, niet *uit hoofde der verëeniging*, maar *uit hoofde der natuur*, *één noemt*, en niet belijdt, dat *uit de beide zelfſtandigheden*, zoo wel van God het Woord, als des van hem aangenomenen mensch, *eene verëeniging* des Zoons, welke zij nog *zonder vermenging* behouden, ontſtaan zij — die *de Bijbelſche ſpreekwijzen van* CHRISTUS, die de beide natuuren heeft, *alleen van één natuur opvat*, en aan *het Woord van God* zelf, zoo wel naar het vleesch, als *naar de Godheid*, *lijden* zoekt *toe te ſchrijven* — die zich onderwindt te zeggen: dat 'er, *na de aanneming des menſchen*, *natuurlijk een Zone Gods* is, daar hij toch IMMANUËL is — die, *na de menschwording*, eenen *anderen*, dan CHRISTUS, *God het Woord noemt*, en zich verſtout te beweeren, *dat de gedaante eenes*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dienstknechts even zoo, als God het Woord, *geen begin* hebbe, ja, even als dat, *ongeschapen* zij; en niet veel meer belijdt, dat zij van dezen, als haren natuurlijken Heer, Schepper en God; geschapen zij, welke hij ook met eigene kracht, in de woorden: *Breekt dezen Tempel af* enz. beloofd heeft op te wekken — die zegt, dat de *mensch, die uit de Maagd geschapen* is, die zelfde *eeniggeborene* is, die, naar *Ps.* CX. 4. *uit de Baarmoeder des Vaders voor de Morgenstarren geteeld* is, en niet belijdt, dat hij veel meer, wegens de vereeniging met hem, die natuurlijk des Vaders *eeniggeborene* is, den naam *eeniggeborene* deelachtig is geworden; of die ook zegt, dat JESUS een ander is dan de IMMANUËL — die beweert, dat *de knechts gedaante op zich zelve*, dat is, naar de gesteldheid van hare eigene natuur, *verëerd moet* worden, en eene beheerscheresse aller dingen zij, en haar niet veel meer wegens de gemeenschap verëert, tot welke zij met de zalige, natuurlijk alles beheerschende natuur des eeniggeborenen verëenigd en verbonden is — die zegt, *de knechts gedaante zij eenswezens met den Heiligen Geest*, en niet, dat zij door deszelfs werking die verëeniging en verbinding met God het Woord bekomen hebbe, in welke zij zedert hare ontfangenisse staat; door welke zij ook aan de menschen gewoone, en somtijds wonderbare, genezingen gewerkt, en de magt, om booze Geesten te verdrijven, gehad heeft — die zegt, *dat het Woord, hetwelk van het begin was, de Hoogepriester en Apostel onzer belijdenis geworden is*, en

zich

zich zelven voor ons geöfferd heeft; maar niet veel meer aan den IMMANUËL het Apostelſchap toeſchrijft, en in die zelfde betrekking de opöffering toekent; gevolglijk aan hem, die verëenigd is tot eene gemeenſchap des Zoons, dat is, die Gode, wat Godes is, en den mensch, wat des menſchen is, niet toeſchrijft — die zegt, *dat het met God het Woord verëenigde vleesch*, door de magt van zijne *eigene natuur levendmakend* is; daar toch de Heer en God zelf zegt: *de Geest is het, die levend maakt; maar het vleesch en is niet nut* — die eindelijk *het lijden des vleeſches* wel belijdt; maar het aan *het Woord Gods en het vleesch te gelijk*, in hetwelk het mensch geworden is, zonder onderſcheid van de waardigheid der natuuren, *toeſchrijft*.

JOANNES van Antiochië en ANDREAS van Samoſata keuren de Banvloeken van CYRILLUS af.

De Banvloeken of *Anathematismen* van CYRILLUS ſmaakten intuſſchen weinig aan andere voorname Kerkleeraaren. JOANNES, de Patriarch van *Antiöchië*, verklaarde in eenen rondgaanden Brief aan verſcheidene Biſchoppen (*), niet te kunnen gelooven, dat zij echt en van CYRILLUS waren, omdat zij geheel met de leer van APOLLINARIS overëenkwamen. ANDREAS, Biſchop van *Samoſata* in *Syrië*, ſchreef 'er eene wederlegging tegen, en ſtiet zich bijzonder aan de uitdrukking *natuurlijke Godlijke verëeniging* van de menschwording door CYRILLUS gebruikt; als ook aan de woorden: *God heeft in het vleesch geleden*; zelfs de geleerdſte onder

(*) *In Synodico advers. tragoed. Irenæi Cap.* 4. BALUZ. *l. c. pag.* 691.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

der de Godgeleerden van dien tijd, THEODORETUS, vatte, op verzoek van den *Patriärch* van *Antiöchië* (*), de pen tegen CYRILLUS op; deze gaf toen eene verdediging en nadere verklaring uit (†), waar door in de daad de partijën elkander nader kwamen, dan zij misschien zelve begrepen.

De Keizer beroept eene Kerkvergadering te Efeze.

Dewijl echter CYRILLUS steeds voortging, tegen de gewaande dwalingen van NESTORIUS te ijveren, waar in hij wakker werd bijgestaan door MARIUS MERCATOR, die zich toen te *Konstantinopolen* bevond, scheen 'er geen ander middel overig, om de rust te herstellen, dan eene *algemeene Kerkvergadering*, om welke NESTORIUS zelf den Keizer verzocht (§), en welke de Keizer THEODOSIUS *de Jongere*, ook in naam van VALENTINIANUS III, te *Efeze* samenriep, in het jaar 431 (**). De beide *Patriärchen*, CÆLESTINUS, die reeds uitspraak gedaan had, en CYRILLUS, op wien de Keizer misnoegd scheen, raadpleegden schriftelijk, hoe zich hier bij te gedragen, en CÆLESTINUS, die zich bij den Keizer ontschuldigde, dat hij niet in persoon op de vergadering verschijnen kon, gaf twee Bisschoppen en eenen Ouderling, die hij in zijne plaats zond, in last (††), om zich, behoudens het gezag des Apostolischen Stoels, in alles naar CYRILLUS te schikken. Aan de vergadering zel-

(*) *Ep.* CL. *T.* IV. *Opp. p.* 1288.

(†) *Apologet. advers. Oriental T.* VI. *Opp. p.* 159.

(§) EVAGR. *Hist. Eccles. L.* I. *Cap.* 7.

(**) HARD. *Concil. Tom.* I. *pag.* 1343.

(††) BAL. *Nov. Coll. Conc. T.* I. *p.* 381. HARD. *l. c. p.* 1347.

zelve ſchreef hij (*), dat zij, dewijl de H. Geest bij hen tegenwoordig was, en de bewaring van het echte Geloof van hen gevorderd werd, dit met alle vrijmoedigheid mogten uitvoeren; *zijne afgevaardigden zouden dat gene voltrekken, wat hij te vooren beſloten had.* Openlijk was het beſluit dezer Biſſchoppen geene uitſpraak der vergadering te laten gelden, dan de veröordeeling en afzetting van NESTORIUS.

In eenen Brief aan de vergadering (†) gaf THEODOSIUS haar bericht, dat hij, hoewel het beste vertrouwen op de Biſſchoppen hebbende, zijnen Staatsdienaar CANDIDIANUS naa *Efeze* gezonden had, om ten aanzien der Monniken en Leeken, en over het geheel, voor de goede orde en rust te zorgen, zonder zich echter te willen bemoeijen met de geloofsverſchillen, welker onderzoek aan de Biſſchoppen alleen werd overgelaten.

NESTORIUS verſcheen in het jaar 431 het eerst met 16 Biſſchoppen te *Efeze*, van een aantal landlieden als zijne wacht verzeld (§). Kort daar na kwam CYRILLUS met 50 Biſſchoppen uit *Egypte*, vele matrozen en boeren medebrengende. MEMNON, *Metropolitaan* van *Efeze*, die tot zijne partij behoorde, vergaderde 40 Biſſchoppen uit zijn gebied en 12 uit *Pamfylië*; een blijk dat zij bedacht waren, om zich van

(*) *Ap.* BALUZ. *l. c. pag.* 489.

(†) *Ap.* HARDUIN. *l. c. pag.* 1345.

(§) *Ep. Nestorii ad Theod. in Synod. C.* 8. *ap.* BAL. *l. c. p.* 700. *Ep. Memn. ad cler. Conſtant. p.* 524. *ibid.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

van de meerderheid van ſtemmen te verzekeren (*). Aanſtonds brak het ongenoegen tusſchen de partijën uit, alzoo MEMNON · NESTORIUS, noch iemand van zijne vrienden, in eene Kerk te *Efeze*, den Godsdienst wilde laten bijwonen, dewijl hij hen als reeds in den ban gedaan aanmerkte.

De Vergadering wordt door CYRILLUS aangevangen, voor de aankomst der Oosterſche Bisſchoppen.

JOANNES, *Patriärch* van *Antiöchië*, met de eigenlijke *Oosterſche* Bisſchoppen, die men van de *Aſiätiſche* onderſcheidde, en uit *Syrië* enz. komen moesten, waren nog niet aangekomen, door de verte en ſlegtheid der wegen (†), hoewel CYRILLUS dit vertoef aan opzetlijke oogmerken toeſchreef (§). Niettegenſtaande het verbod van CANDIDIANUS (**) en de betuiging van 60 andere *Aſiätiſche* Bisſchoppen, onder welken ook THEODORETUS, Bisſchop van *Cyrus* in *Syrië* (††), opende CYRILLUS in Junij des jaars 431 de vergadering, zonder hen af te wachten, en ſchoon hij zelf niet alleen de aanklager, maar ook de aangeklaagde was, matigde hij zich het recht aan van Voorzitter. NESTORIUS driemaal ſchrif-

(*) *Joann. Antioch. Relatio ad Imperat ap.* HARDUIN. *l. c. pag.* 1541.

(†) *Joann. Ep. ad Cyrill. ap.* HARD. *l. c. p.* 1348. *Conciliab. Ephes. Ep. ad Imper. l. c. p.* 1457. EVAGR. *H. E. L.* I. C. 3, 4. LIBERAT. *Breviar. C. 6.*

(§) CYRILLI *Ep. ad quosd. cler. Conſtant. l. c. pap.* 1435. *Synodi Ephes. relatio ad Imperatt. p.* 1440. *Relatio Synodi ad Cælestin. p.* 1504.

(**) *Nest. et Episc. Relatio ad Impp. ibid. p.* 1437.

(††) *Contestat. directa B. Cyrillo ibid. p.* 1349.

ſchriftelijk gedaagd zijnde, in de vergadering te verſchijnen, antwoordde, dat hij zich daar zou laten vinden, als de Biſchoppen allen gekomen waren (*). CANDIDIANUS verſcheen zelf in de vergadering, om te bevelen, dat men de Oosterlingen zou afwachten, doch men deed hem, niet zonder hoon, buiten ſtaan, en hij moest zich vergenoegen, zijn verbod te laten aanplakken, en den Keizer bericht te zenden (†).

CYRILLUS de vergadering verzekerd hebbende, dat de Keizer belast had, zonder vertoef voort te gaan, las men in de bijëenkomst van omtrent 200 Biſchoppen de Niceenſche Geloofsbelijdenis, vervolgends den tweeden Brief van CYRILLUS, de antwoorden van NESTORIUS, de *Anathematismen* van CYRILLUS enz. Nu ſchreeuwden alle de leden der vergadering: „ Wie NESTORIUS niet bant, zij zelf „ een Ban! Het recht geloof bant hem: De hei„ lige *Synode* bant hem!" en meer dergelijke. En nog dien zelfden dag, maakte men, zonder NESTORIUS gehoord te hebben, onder voorzitting van zijnen hevigſten vijand, het volgende beſluit op: „ Onze Heere JESUS CHRISTUS, wien NESTORIUS „ gelasterd heeft, doet door de tegenwoordige hei„ ligſte *Synodus* de uitſpraak, dat hij de Biſchop„ pelijke waardigheid verbeurd heeft, en van den „ geheelen Priesterlijken ſtand is uitgeſloten (§)."

De-

(*) *Act. Conc. Ephes.* P. II. *Act.* I. *ap.* HARD. *T.* I. *p.* 1357.

(†) *Contestatio Candidiani Comitis l. c. C.* 25.

(§) *Ap.* HARD. *l. c. p.* 1421. SOCR. *H. E. L.* VII. *C.* 34. EVAGR. *L.* I. *Cap.* 4.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Deze afzetting werd hem 's anderen daags ſchriftelijk aangekondigd, en hij in het opſchrift *de nieuwe* JUDAS genoemd.

Terſtond liet de *Synode* deze uitſpraak te *Efeze* uitroepen en aanplakken; ook gaf zij 'er bericht van aan de Geestelijken te *Konſtantinopolen*. CYRILLUS ſchreef naa *Alexandrië*, en men ſtelde een verbaal van het verhandelde op, om aan den Keizer te zenden. Tegen dit alles verzette zich CANDIDIANUS nadruklijk, en zond den Keizer van alles bericht, verhinderende tevens alle Briefwisſeling der vergadering en het verzenden van haar bericht aan den Keizer (*).

Ongenoegen der Oosterlingen.

Eindelijk kwam JOANNES, Bisſchop van *Antiöchië*, aan, met meer dan 20 Bisſchoppen, 6 dagen na dat het overhaast beſluit van de afzetting van NESTORIUS genomen was, waar over zij zich zeer misnoegd toonden, doch niet minder, dat de vergadering de leerſtellingen van CYRILLUS, met zijne *Anathematismen* verbonden, had goedgekeurd. Weldra hield JOANNES, met omtrent 42 Bisſchoppen, aan zijne woning eene bijëenkomst, waar in over de onwettige handelwijze der Kerkvergadering geklaagd, en op voorſtel van JOANNES, CYRILLUS en MEMNON van hunne ambten afgezet, en de overige Bisſchoppen uit de Kerkelijke Gemeenſchap gesloten werden, tot zij *het Anathema* tegen de Ketterijën van

(*) *Synodic. Cap.* 10, 11. *ap.* BALUZ. *et* HARDUIN. *ll. cc. Epist. univers. Concil. Epist. Memnonis ad cleric. Cpolit. ap, Baluz. l. c.*

van CYRILLUS zouden uitgesproken hebben (*). Zij gaven hier van schriftelijk kennis aan den Keizer en het Hof, waar tegen CYRILLUS klaagde, dat zij 200 Bisschoppen eener *algemeene* Kerkvergadering, tegen alle Kerkenwetten aan, gehoond hadden, ook sprak de vergadering vervolgens den Ban uit tegen JOANNES en zijne aanhangers.

's Keizers ongenoegen. Optogt der Monniken.

Middelerwijl gaf de Keizer in eenen Brief aan de *Synode* zijn ongenoegen te kennen, en verklaarde alles wat gebeurd was, voor nietig en van onwaarde, en gebood de Bisschoppen bijëen te blijven, tot hij eenen anderen Staatsbedienden gezonden zou hebben, om met CANDIDIANUS alles in orde te brengen; maar CYRILLUS middel gevonden hebbende, om door een' bedelaar eenen Brief aan de Bisschoppen en Monniken te bezorgen, die zich in *Konstantinopolen* bevonden, kwamen alle de *Archimandriten* of *Abten* met hunne Monniken op de been, en begaven zich in optogt, onder het zingen van Geestelijke Liederen, naa het Hof, gevolgd van eene verbazende menigte volks; zij hadden eenen Abt DALMATIUS aan het hoofd, die 48 jaren lang niet uit zijn Klooster geweest, maar nu door eene stem uit den Hemel tot dezen optogt vermaand was. De Abten werden bij den Keizer ingelaten, en deeden aan het volk verslag, dat zij den Keizer overtuigd hadden van het onrecht, der *Synode* aangedaan, waar op hij gelast had, dat dezelve afgevaardigden aan hem zou zenden. Welk verslag met

(*) *Act. Conciliabuli C.* 3. *ap.* HARD. *l. c. p.* 1449-1457.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

met een algemeen *Anathema* over NESTORIUS beantwoord werd (*).

Terwijl van beide de partijën afgevaardigden te *Konſtantinopolen* verſcheenen, en malkanderen beſchuldigden (†), kwamen in *Julij* 431 de afgezondenen van den Roomſchen Biſchop te *Efeze* aan, een groote ſteun voor de partij van CYRILLUS; terſtond hield de vergadering hare *tweede* zitting, waar in de Brief van CÆLESTINUS gelezen werd, behelzende zijne voormalige uitſpraak, en bericht, dat NESTORIUS dienvolgends was afgezet. In de *derde* zitting vond men deze afzetting volkomen *Kanoniek*, of overëenkomſtig de Kerkelijke Wetten; en de Roomſche Afgevaardigden bekrachtigden het door de Kerkvergadering gevelde vonnis, in naam van CÆLESTINUS, als Opvolger van PETRUS, den bekenden grondſlag der *Katholijke* Kerk, die van CHRISTUS de Sleutelen des Hemelrijks ontvangen heeft. Hier van werd den Keizer kennis gegeven, met verzoek, dat de vergadering thans mogt ſcheiden, als ook tot het verkiezen van eenen nieuwen Biſchop te *Konſtantinopolen* (§). In de *vierde* zitting werden de klagten van CYRILLUS en MEMNON tegen JOANNES van *Antiöchië* aangenomen, en de laatstge-

De vergadering vervloekt hare zittingen.

(*) Dit is het verhaal der Biſchoppen, verëerders van CYRILLUS, die zich thans in de Hoofdſtad bevonden. *Reſcriptum Episcopp. Cpoli inventorum ap.* HARDUIN. *pag.* 1585. *l. c.*

(†) *Comitis Irenæi ad Orientt. relatio p.* 1548.

(§) *Act.* II. *et* III. *Conc. Ephes. ap.* HARD. *p.* 1465-1484.

gemelde driemalen, vergeefs, voor de vergadering gedaagd, en hij daar op in de *vijfde* zitting uit de Kerkelijke Gemeenſchap gefloten. In de *zesde* zitting werd de *Niceenſche* Geloofsbelijdenis, en uittrekzels uit de ſchriften der Kerkvaderen gelezen; eindelijk in de *zevende* en laatſte zitting werd de vergadering den laatſten *Augustus* 431 befloten, met het opſtellen van zes *Canones* of Kerkregelen, naar welke de Geeſtelijkheid en andere Christenen zich te gedragen hadden (*).

De Keizer laat NESTORIUS, CYRILLUS en MEMNON in hechtenis nemen

Vóór dat de laatſte zitting gehouden werd; in het begin van *Augustus*, kwam een nieuwe gevolmagtigde des Keizers aan, de Staatsdienaar JOANNES, die alle de Biſchoppen doch bij partijën voor zich liet komen, maar de partij van CYRILLUS wilde niets toegeven, waar uit een volſtrekte oploop en gevecht ontſtond, zoodat de Staatsdienaar genoodzaakt was, CYRILLUS en NESTORIUS te laten wegbrengen, en toen den overigen het Keizerlijk bevel voorlezen, waar bij zij beiden, als ook MEMNON, afgezet werden (†). Hier over beklaagde zich de Kerkvergadering, in eenen Brief aan den Keizer; CYRILLUS zelf ſchreef uit zijne hechtenis, op eene trotſche wijze, aan de Geeſtelijkheid en Gemeente te *Konſtantinopolen* (§). De Oosterlingen gedroegen zich gehoorzamer, ſchoon niet geheel onberispelijk; zij bleven beweeren, dat de Kerkevrede niet

(*) *Act. ap.* HARD. *pag.* 1485-1617.

(†) *Exemp. Ep. Joann. Comit p.* 1555. *ap.* HARD.

(§) *Ibid. pag.* 1593.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

niet herſteld kon worden, ten zij CYRILLUS zijne leerſtellingen herriep (*).

Op deze Brieven, werd aan beide partijën vergund, afgevaardigden naa *Konſtantinopolen* te zenden, doch die te *Chalcedon* gekomen, bevel kregen, om daar 's Keizers komst af te wachten. Daartegen werd aan NESTORIUS aangezegd, naa zijn Klooster te keeren. THEODOSIUS verleende te *Chalcedon* aan de afgevaardigden van beide partijën vervolgends gehoor; doch de partijën bleven elke op haar ſtuk ſtaan; die van CYRILLUS wilde zelfs den Oosterlingen niet vergunnen den Godsdienst in eene Kerk te *Chalcedon* waar te nemen, volgends verhaal der Oosterlingen (†). Eindelijk kwam de Keizer tot een beſluit, waar bij de Kerkvergadering ontbonden en den Bisſchoppen vergund werd, naa huis te keeren, uitgezonderd CYRILLUS en MEMNON, als die beiden van hunne Bisdommen afgezet waren (§), doch kort daar na vergunde de Keizer bij eene nieuwe verordening (**), dat CYRILLUS naa *Alexandrië* mogt keeren, en MEMNON zou te *Efeze* blijven.

Vergeefſche onderhandelingen te Chalcedon.

NESTORI-

Van NESTORIUS zelven maakte de Keizer geheel geen

(*) *Ep. Joann. Antioch. et Synodi, quæ cum eo convenit, ad Imper. Theodos. p.* 1557. *ap.* HARD.

(†) *In Synodico ap. Baluz. C.* 31. *et ap.* HARD. *l. c. pag.* 1568.

(§) *In Synod. Cap.* 29.

(**) *l. c. Cap.* 33. en in het Grieksch. bij COTEL. *Monum. Eccl. Gr. Tom.* I. *pag.* 41.

geen gewag; deze was geheel bij den Keizer in ongenade gevallen, die zelfs niet van hem hooren wilde (*). Men gelooft, dat 's Keizers Zuster, PULCHERIA, hier de ſchuld van hebbe, welke CYRILLUS geheel gewonnen had, door geſchenken, als ook door omkopingen aan het Hof, hetwelk NESTORIUS hem reeds in zijne *Predikatiën* had verweten, en ook AKACIUS en THEODORETUS verzekeren. Maar bijzonder is 'er een verhaal van SUIDAS (†), volgens hetwelk PULCHERIA hem zoo gehaat zal hebben, omdat hij haar van onkuisheid beſchuldigd had. Ondertusſchen hadden de onrusten, door de Kerkelijken en Monniken ook te *Chalcedon* verwekt, veel invloed op den Keizer, om CYRILLUS en MEMNON in hunne ambten te laten.

us bij den Keizer in ongenade

Zoodanig was het einde der *Efeziſche* Kerkvergadering, die zich zeer ongegrond eene *algemeene* genoemd heeft; in welke men echter nog ziet, hoe de Keizer zich de hoogſte magt toeëigende over de vergadering, en alle de Biſſchoppen, den *Roomſchen* zelven niet uitgezonderd. Het voordeel, hetwelk ſommigen oordeelen, dat zij, door het veröordeelen van eenige leerſtukken, welke men aan NESTORIUS, meest bij gevolgtrekking, toeſchreef, aan de Chriſtelijke Kerk zal aangebragt hebben, kan niet opwegen tegen het nadeel, hetwelk zij geſticht heeft door den

De twisten en verdeeldheden duuren voort.

(*) THEOD. *Epist.* CLXIX. *ad Alexandr. Hierapol. Tom.* IV. *Opp. p.* 1338. *Epist. Legator. Orient. ad ſuos in Ephéſo Synod. C.* 31. *p.* 730. *ap.* BALUZ.

(†) *Lex. T.* III. *v. Pulcheria p.* 162. *ed. Kust.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

den eernaam van *Godsbaarſter* of *Moeder Gods* aan MARIA, als een kenmerk der rechtzinnigheid, te verzekeren, waar door het Bijgeloof omtrent die Heil. Maagd ſteeds nieuw voedzel ontving. Inmiddels was de eendragt en vrede door deze Kerkvergadering niets minder dan herſteld. De keuze van eenen nieuwen Biſchop te *Konſtantinopolen* vermeerderde reeds de verbittering. Eenigen uit de partij van CYRILLUS verkozen daar toe den Ouderling MAXIMIANUS aldaar, die wel uitmunte door zijn vroom afgezonderd leven, maar als een tegenſtrever van NESTORIUS te boek ſtond (*), terwijl 'er in de Hoofdſtad nog velen gevonden werden, die NESTORIUS voor rechtmatigen Biſchop erkenden; aan welke THEODORETUS en DOROTHEUS, een ander Oostersch Biſchop, verſcheidene Brieven ſchreven, om hen in hunne bekommernisſen te vertroosten (†). MAXIMIANUS vervolgde de Oosterlingen op hunne terugreize naa hunne Gemeenten, waar over zij aan het Hof klagtig vielen, en verklaarden, dat zij de keuze van MAXIMIANUS niet voor wettig konden houden (§); omdat 'er onder de Biſchoppen, die hem verkozen hadden, waren, die onder den Ban lagen (**). Ook hielden zij vergaderingen te *Tarſus* en *Antiöchië*, waar zij verklaarden, nooit in de afzetting van NESTORIUS te zullen toeſtemmen, en de veröordeeling der ſtellingen van CYRILLUS, en zij-

(*) SOCR. *H. E. L.* VII *C.* 35. LIBER. *in Brev. C.* 7.
(†) *In Synod. Cap.* 40. *Cap.* 46. *Cap.* 47.
(§) *In Synod. C.* 38. (**) *In Synod. C.* 39.

zijne afzetting, als ook die van MEMNON bevestigden, en dezelfde uitſpraak tegen de afgevaardigden van deze partij te *Chalcedon* deeden (*), waar in ook de eerwaardige AKACIUS van *Berrhoea* met hen inſtemde (†). Aan den anderen kant zette MAXIMIANUS in het jaar 432 vier *Aſiätiſche Metropolitanen* af, een van welken niet eens tot zijn Kerspel behoorde, waarſchijnlijk, omdat zij hem niet als Biſchop erkennen wilden (§).

RABULA Biſchop van *Edeſſa* gaat over tot de partij van CYRILLUS.

RABULA, Biſchop van *Edeſſa*, *Metropolitaan* der Provintie *Osrhoëne*, blies het vuur van onëenigheid thans op nieuw aan, door de partij der Oosterlingen te verlaten, en tot die van CYRILLUS over te gaan. Hij vervolgde niet alleen de partij, die hij verlaten had, maar beſchuldigde zelfs den reeds overledenen Leeräar THEODORUS van *Mopſueſtia* (**). De *Efeziſche* Kerkvergadering had zijne Geloofsbelijdenis, van welke CHARISIUS, een Ouderling te *Filadelfia*, haar bericht had gegeven, dat de aanhangers van NESTORIUS die aldaar gebruikten, in hare *zesde* zitting veröordeeld, zonder te weten, dat zij van THEODORUS was, maar RABULA, die een' perſoonlijken haat tegen THEODORUS koeſterde, omdat hij eens door hem van eene verkeerdheid in eene Kerkvergadering (††) overtuigd was, ſprak open-

(*) *l. c. C.* 66. *C.* 136. SOCRAT. *L.* VII. *C.* 34.

(†) *l. c. C.* 41. (§) *Ibid. C.* 45, 48, 70, 71.

(**) Wij hebben van hem geſproken in het XdeDeel, *Bladz.* 246. volgg.

(††) Dit verhaalt zijn opvolger IBAS *Ep. ad Marin.*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G Jaar 476. tot 622.

openlijk voor zijne Gemeente den ban over THEODORUS uit, als ook over allen, die niet volkomen zoo als CYRILLUS dachten (*). Daartegen werd RABULA zelf beschuldigd, dat hij maar één natuur in CHRISTUS leerde, waaröm velen van de Geestelijkheid in zijne Provintie gereed waren, om met hem de Kerkgemeenschap te breken (†). Wat 'er eigenlijk zij van de vraag, of in de daad THEODORUS van *Mopsuestia* de eerste uitvinder van dat gevoelen geweest zij, hetwelk men aan NESTORIUS, als Ketterij, toeschreef, gelijk CYRILLUS hem en zijnen leermeester DIODORUS van *Tarsus* meermalen in zijne schriften, de Vaders der *Nestoriäansche* Ketterij noemt, en waarömtrent latere Geleerden zich verschillend verklaard hebben, kan vrij duidelijk blijken uit zijne Geloofsbelijdenis (§), in welke hij onder anderen zegt: CHRISTUS, *de mensch wordt, wegens de onscheidbare veréeniging met de Godlijke natuur*, en met betrekking tot God, *van alle schepselen aangebeden*; „ wij zeggen," voegt hij 'er bij, „ dat *'er een Zoon en Heer* JESUS „ CHRISTUS is, door welken alle dingen gemaakt „ zijn, en verstaan daar door bij uitnemendheid, „ (πρωτοτύπως,) *God het Woord*, hetwelk naar „ het

in Act. Conc. Chalced. Act. II. *T.* II. *Conc.* HARD. *p.* 532.

(*) *Andreæ Samosat. Ep. in Synodico C.* 43.

(†) *Synod. decret. Joan. Antioch. C.* 44.

(§) Die hem ten minsten met veel waarschijnlijkheid toegeschreven en gevonden wordt in MARIUS MERCATOR. *Opp. Tom.* II. *pag.* 251.

„ het Wezen Gods Zoon en Heer is; maar te ge-
„ lijk verſtaan wij mede het *aangenomene*, JESUS
„ van *Nazareth*, welken God met den Geest en
„ met kracht gezalfd heeft, als die door de verëe-
„ niging met God het Zoonſchap en de Heerſchap-
„ pij deelachtig is geworden." Men mag hier uit beſluiten: THEODORUS en NESTORIUS hebben van de Menschwording van CHRISTUS, gelijk dit de gewoone leerwijze der Oosterlingen was, op dezelfde wijze geſproken, met het bijzonder oogmerk, om de leere der *Apollinaristen* tegen te gaan; zonder dat daar uit volgt, dat NESTORIUS dit van THEODORUS geleerd, of dat zij verkeerd geleerd hebben.

Vruchteloze pogingen van het Keizerlijke Hof tot vrede.

Terwijl dus de verſchillen ſteeds verder gingen en ſcheuringen dreigde, deed de Keizer een ſchriftelijk voorſtel aan de beide hoofden der partijën, CYRILLUS en JOANNES (*): JOANNES zou de afzetting van NESTORIUS billijken, en zijne leerſtellingen veröordeelen, waar op CYRILLUS en CÆLESTINUS hem in de Kerkgemeenſchap zouden aannemen, het overige zou door wederzijdſche verklaringen gevonden kunnen worden, ten welken einde CYRILLUS en JOANNES te *Nikomedië* zouden zamenkomen. JOANNES vond dezen eisch godloos, om het banvonnis uit te ſpreken tegen de genen, die in CHRISTUS twee natuuren erkenden, maar hield het noodzaaklijk, de ſtellingen van CYRILLUS te veröordeelen (†), ook

(*) De Brief aan den laatſten is nog voorhanden in HARD. *Concil. Tom.* I. *pag.* 1684.

(†) *Ep. Joan. Antioch. ad Alex. Hier. in Synod. C.* 50.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ook ontschuldigde hij zich, wegens ligchaamszwakte, sprak zelfs van levensgevaar, waar zijne vrienden hem voor gewaarschuwd hadden. Nu belastte de Keizer zijnen Staatsdienaar ARISTOLAUS, met de beide partijën te handelen. Deze vervoegde zich eerst bij de Oosterlingen, die te *Antiöchië* als ook te *Berrhoea* bijëenkwamen, en daar vaststelden, dat CYRILLUS zijne *Anathematismen* zou moeten herroepen; NESTORIUS wilden zij niet veröordeelen; en bij het *Niceensch* Geloof geene bijvoegsels dulden (*). Deze voorslagen bragt ARISTOLAUS, benevens eenen Brief van AKACIUS, aan CYRILLUS naa *Alexandrië* over. Deze antwoordde op dezelve (†): De Keizer had bevolen, NESTORIUS en zijne leerstellingen te veröordeelen, hier bij moest het blijven; zijne twaalf *stellingen* waren alleen tegen NESTORIUS gesteld, en hij was bereid, die op eene voldoende wijze te verklaren, als de vrede hersteld zou zijn. Doch zijn *Aardsdiaken* en *Syncellus*, (vertrouwde medehulper in het waarnemen van het Bisdom,) EPIFANIUS, geeft hier (§) nog de bijzondere opheldering, dat CYRILLUS, door het dringend aanhouden van ARISTOLAUS, naar het Keizerlijk bevel, genoodzaakt was geworden, om zich, on-

(*) *Joan. Antioch. Ep. l. c. Propositt. in Synod. Cap.* 53. *Ep. Alexandr. et alior. Episcop. C.* 54. *Alexandr. Ep. ad Andr. Samosat. Cap.* 58 *Theodoreti Epist. ad Acac. Cap.* 60.

(†) *Epist. Cyrilli ad Acac. in Synodico Cap.* 56.

(§) EPIPHAN. *Epist. ad Maximian. in Synod. C.* 203.

onder bijgevoegd *anathema*, te verklaren, dat hij, het gene hij geſchreven had, niet nam in eenen Ketterſchen zin; maar wat 'er berispelijk in mogt zijn, had hij uit vuurigen ijver voor onzen Heere JESUS CHRISTUS gezegd, wien NESTORIUS verloochend had.

De Oosterlingen krijgen onderling verſchil.

Op dit voorſtel van CYRILLUS geloofde AKACIUS, dat men een vergelijk zou kunnen ſluiten (*); van dit gevoelen waren ook JOANNES van *Antiöchië* en eenige anderen. Maar daartegen bleef ALEXANDER, Biſſchop van *Hierapolis*, 'er bij (†), dat CYRILLUS een *Ketter* was, die maar *ééne natuur* in CHRISTUS leerde; ANDREAS, Biſſchop van *Samoſata*, was het volkomen met hem eens, oök anderen; maar THEODORETUS, tuſſchen beide deze gevoelens den middelweg kiezende, erkende wel, dat CYRILLUS wat nader was gekomen, maar nog niet alle voldoening gegeven had, oök vond hij het onredelijk, dat zij de afzetting van NESTORIUS zouden bevestigen, wiens richters zij niet geweest waren.

De vrede wordt getroffen.

Niettegenſtaande deze verſchillende gevoelens, zond JOANNES van *Antiöchië*, met goedvinden van AKACIUS, den Biſſchop PAULUS van *Emiſa*, aan CYRILLUS, om hem een vergelijk aan te bieden, hij gaf hem eene Geloofsbelijdenis mede, welke tot eenen grondſlag zou dienen, dezelfde, welke de Oosterlingen te *Efeze* hadden laten ontwerpen door THEODORETUS, doch waar bij JOANNES thans eene inleiding, en bij het ſlot de volgende woorden voegde:

(*) *In Synodico C.* 55. (†) *l. c. Cap.* 57.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

de: „ Betreffende de Euängeliſche en Apoſtoliſche „ uitdrukkingen van den Heere: zoo weten wij, „ dat de Godgeleerden eenigen derzelven, welke „ gemeenſchaplijk, (van beide de natuuren,) ge„ zegd worden, van één perſoon gebruiken; (κοι„ νοποιȣντες ὡς ἐφ' ἑνος προσωπȣ,) maar die welke „ op het onderſcheid der natuuren betrekking heb„ ben, geſcheiden, de Godebetaamlijke van CHRIS„ TUS Godheid, en de geringere eindelijk van zij„ ne Menſchheid, verklaren." Met één woord, hij ſtond 'er op, dat CYRILLUS niet alleen eene *vereeniging van twee natuuren in* CHRISTUS, maar ook derzelver *blijvend onderſcheid* na deze veréeniging erkennen zou, waar tegen hij de benaming van *Moeder Gods* zou toelaten (*).

Met dezen last kwam PAULUS te *Alexandrië* in het jaar 432. CYRILLUS ondertekende zonder bedenken de Geloofsbelijdenis, beweerende nooit anders geleerd te hebben, ſchoon hij in de daad zijne uitdrukking van *eene natuur* opgaf, en dus in dit opzicht van gevoelen veränderde (†). De beide partijën hadden noodzake, om toe te geven. Het Keizerlijke Hof drong ſterk op de herſtelling van den Kerkenvrede, maar wilde tevens de afzetting van NESTORIUS en de verkiezing van deszelfs Opvolger volſtrekt goedgekeurd hebben. Hier ſteunde de *Egyptiſche* partij op; daartegen moest zich CYRIL-

(*) *Ap.* HARD. *Tom.* I. *Concil. pag.* 1692.

(†) Gelijk ook FACUNDUS *Hermian.* deed, *pro defens. trium Capitulor. in* SIRMOND. *Opp. T.* II. *p.* 319.

RILLUS laten welgevallen, zijne ſtellingen te verbeteren; deze *Patriärch* had zelfs zijne middelen van omkoping aan het Hof thans nodig, om zich ſtaande te houden, waar van een nog voorhanden zijnde Brief van zijnen *Aardsdiaken* en *Syncellus* EPIFANIUS aan MAXIMIANUS verſlag doet (*), 'er bijvoegende, dat de Kerk van *Alexandrië* daar door reeds eene ſchuld van 1500 goudſtukken gemaakt had.

CYRILLUS dan zoo veel toegegeven hebbende aan JOANNES en zijne vrienden, verkreeg met list van PAULUS, dat hij ſchriftelijk in naam der Oosterlingen toeſtemde in de afzetting van NESTORIUS, en in den Ban over hem en zijne ſtellingen, zonder dat CYRILLUS de herſtelling der vier door MAXIMIANUS afgezette Biſchoppen wilde toeſtaan (†). Vervolgends predikte PAULUS driemalen met groote toejuiching van het volk, van de eerſte van welke leerredenen ſlechts eenige regelen, maar de beide anderen nog geheel voorhanden zijn (§). Nog echter was deze vrede zéer bepaald; om JOANNES en zijne vrienden tot denzelven over te halen, reisde ARISTOLAUS zelf naa *Antiöchië*; eindelijk onderteKende JOANNES een opſtel, waar in hij met zijne vrien-

(*) *In Synod. Cap.* 203.

(†) *Libellus quem Paulus Emis. Archiepiscopo Cyrillo obtulit, in Cyrilli Epist. Opp. Tom* V. *Part.* II. *pag.* 100. III. 152, 155.

(§) *In* COTELER. *Monum. Eccl. Gr. T.* I. *p.* 48. HARD. *Act. Concil. Tom.* I. *pag.* 1693.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

vrienden het vonnis der Kerkvergadering, waar bij NESTORIUS werd afgezet, goedkeurden, en over zijne ſchandelijke ſtellingen den Ban uitſpraken, en ook in de verkiezing van MAXIMIANUS berustten; ook vernieuwde hij de oude vriendſchap met CYRILLUS, en prees door eenen rondgaanden Brief deze verzoening aan de Bisſchoppen van het Oosten aan. CYRILLUS was met deze uitkomst zeer in zijn ſchik, gelijk ook de *Roomſche* Bisſchop SIXTUS III, wien zij beiden kennis van de verzoening gegeven hadden (*).

Verdere lotgevallen van NESTORIUS.

Op deze wijze werd NESTORIUS van zijne vrienden en vijänden onëdelmoedig behandeld. JOANNES en zijne aanhangers konden wel zijne herſtelling niet bewerken, maar hoe konden zij zijne leere veröordeelen, welke zij niet duiſter goedgekeurd en daartegen de ſtellingen van CYRILLUS voor Kettersch verklaard hadden? Ondertusſchen was NESTORIUS, in het jaar 432, in zijn Klooster te *Antiöchië* terug gekeerd, alwaar hij omtrent vier jaren ongeſtoord leefde, en met zijne vrienden Briefwisſeling hield, zelfs ſchreef THEODORETUS hem (†), dat hij wel met CYRILLUS verzoend was, doch zonder hem, NESTORIUS, te veröordeelen. Vergeefs ſchreef de *Roomſche* Bisſchop CÆLESTINUS zoo wel aan de Kerkvergadering te *Efeze* (§), als aan den Keizer THE-

(*) HARD. *l. c. pag.* 1707-1714. LIBER. *l. c. Cap.* 8. EVAGR. *H. E. Libr.* I. *Cap.* 6.

(†) *In* MAR. MERC. *Opp. Part.* II. *p.* 272. *Synodica Cap.* 120. (§) *Ap.* HARD. *l. c. p.* 1671.

THEODOSIUS zelven (*), dat men toch NESTORIUS te *Antiöchië* niet moest dulden, maar dat de Keizer den genen, wien de algemeene ſtem der Priesteren, wegens zijne hardnekkigheid in godloze leeringen, uit de Kerk geworpen had, ook van alle menſchelijke ſamenleving behoorde te verwijderen. Maar omtrent het jaar 435 gebood de Keizer (†), dat NESTORIUS wegens zijne Ketterijën voor eeuwig naa *Petra* in *Arabië* gebannen, en zijne bezittingen ten behoeve der Gemeente van *Konſtantinopolen* verbeurd zouden zijn. Ten zelfden tijde beval hij (§), dat, gelijkerwijs KONSTANTYN den *Ariänen* den ſchimpnaam *Porfyriänen* gegeven had, dus in het vervolg ook de aanhangers van NESTORIUS niet *Christenen* maar *Simoniänen* heeten zouden, en dat men zijne ſchriften niet lezen maar overleveren zou, om openlijk verbrand te worden, ook zou den *Nestoriänen* geene plaats tot vergaderingen toegeſtaan worden. Evenwel zijn niet weinigen van zijne *Predikatiën* en *Brieven*, en andere opſtellen, zelfs in de ſchriften zijner partijën, bewaard gebleven. Dus heeft MARIUS MERCATOR verſcheidene Predikatiën, ook zijne Banvloeken tegen CYRILLUS, bewaard, andere brokſtukken heeft men bij CASSIANUS, GENNADIUS, en andere nog laatere Schrijvers. Onder zijne verlorene ſchriften ſchijnt het gewigtigſte geweest te zijn, een opſtel: *Over de Menschwording des*

(*) *l. c. pag.* 1694.

(†) *In* MANS. *Conc. T.* V. *p.* 255. *et ap.* BAL. *l. c. p.* 583.

(§) *Ibid. et l.* 66. *C. Th. de Hær. et in Synod. C.* 191.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

des Heeren, en *de Geschiedenis van zijne twisten*, waar uit EVAGRIUS het een en ander bewaard heeft (*). Niet lang na dezen tijd schreef IRENÆUS, Bisschop van *Tyrus* (†), vijf Boeken van eene Kerkgeschiedenis over de vervolgingen van NESTORIUS, en alle daar toe behoorende gebeurtenissen, welk werk hij, naar het schijnt, den naam van *Tragedie* of *Treurspel* gaf, gelijk NESTORIUS zelf zijne Geschiedenis dus schijnt genoemd te hebben. De uitmuntende echte stukken, welke deze IRENÆUS daar toe verzameld had, zijn door eenen Schrijver van de VIde eeuw, doch tot een geheel ander oogmerk, van hem overgenomen en in het Latijn geplaatst in een werk, genaamd: *Synodicum adversus Tragoediam Irenæi* (§).

Het schijnt, dat het Keizerlijk bevel, om NESTORIUS naa *Petra* te bannen, niet voltrokken is geworden, dewijl hij zelf (**) verhaalt, dat men hem van *Antiöchië*, waar hij veel eer genoten had, naa *Oasis* heeft gebragt, hetwelk ook *Ibis* genoemd werd. Het is treurig om te zien, dat, volgends EVAGRIUS, zijn oude vriend JOANNES zelf door zijn bericht aan den Keizer zijne verbanning bewerkt heeft, of schaamde hij zich den man voor zich te zien, wien hij trouwloos verlaten had? Als onder-

tus-

(*) *Libr.* I. *Cap.* 7.

(†) Volgends den *Nestoriaan* EBEDJESU *in Catal. ap.* ASSEM. *Biblioth. Orient. T.* III. P. I. *C.* 25. *p.* 38.

(§) *Ap.* BAL. *Nov. Coll. Concil. Tom.* I.

(**) Bij EPIFANIUS *l. c.*

tusschen die Landstreek van *Egypte*, waar NESTORIUS thans leefde, waarschijnlijk bij de stad *Groot-Oasis*, door de *Blemmyers*, een barbaarsch omzwervend volk, te vuur en te zwaard verwoest werd, lieten zij hem niet alleen vrij vertrekken, maar waarschuwden hem zelfs, dat spoedig na hen andere barbaren volgen zouden. Hij vluchtte derhalven naa het Landschap *Thebais*, waar van hij den Stadhouder bericht zond, opdat zijne vlucht niet verkeerd mogt worden uitgelegd. Niet lang daar na werd hij, door barbaarsche Soldaten, naa *Elephantina*, op de uiterste Grenzen van *Thebais*, voortgeleid, en zedert nog driemalen, magteloos, ziek, en gewond, dan naa *Panopolis*, dan naa andere plaatzen, met wezenlijk levensgevaar, gesleept; waar over hij zich bij den Stadhouder hartroerend beklaagde. Zoo ver ging de bitterheid der Ketterjagers van deze eeuw, dat zij zich zelfs hier mede niet vergenoegd hielden, zonder hem bovendien als een verdoemeling uit te maken, gelijk EVAGRIUS zulks uit deze zijne rampen zelve afleiden wil. Deze Schrijver verhaalt ook, ergens gelezen te hebben, dat NESTORIUS, nadat de wormen zijne tong verteerd hadden, tot de eeuwige straffen is overgegaan. Een ander (*) weet, dat zijn ligchaam nog bij zijn leven verrot is. Met zekerheid is ondertusschen niets van zijne dood bekend; hij leefde nog in het jaar 439 te *Oasis*, toen SOCRATES zijne Kerkgeschiedenis schreef (†).

Een-

(*) THEOD. LECTOR. *Excerpt. H. E. L.* II. *C.* 38.

(†) SOCRAT. *H. E. L.* VII. *C.* 34.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Eeuwen lang kwam het niemand in gedachten te twijfelen, of de *algemeene* Kerkvergadering te *Efeze* NESTORIUS met recht veröordeeld had. LUTHER, die zich boven het gezag van Kerkvergaderingen en Kerkvaderen wist te verheffen, was de eerſte, die inzag, en het ook durfde zeggen, dat NESTORIUS ten aanzien der hoofdbeſchuldiging, dat hij CHRISTUS voor een bloot mensch zou gehouden en in twee perſonen geſcheiden hebben, geheel onſchuldig was, en was LUTHER niet zoo vasthoudende geweest aan de leer der mededeeling van de eigenſchappen der eene natuur aan de andere, (*communicatio idiomatum*,) hij zou zeker nog gunſtiger van NESTORIUS geöordeeld hebben; SOCRATES zelf zou 'er hem toe hebben kunnen brengen, die, ſchoon niet gunſtig van NESTORIUS denkende, echter zijne eigenlijke dwaling daar in ſtelt (*), dat hij voor het woord Θεοτόκος, als voor een ſchrikbeeld, ſchroomde. Naderhand hebben verſcheidene Geleerden, niet alleen Hervormden, en navolgers van LUTHER, maar zelfs Roomſche, geöordeeld, dat deze twist, zo niet geheel, ten minſten grootendeels, een woordentwist, en de Ketterij van NESTORIUS alleen aan zucht, om verkeerde gevolgtrekkingen uit zijne gezegden af te leiden, en aan menſchelijke driften en haat toe te ſchrijven is.

De twist blijft voortduuren.

Het was 'er ondertusſchen ver af, dat het getroffen vergelijk aan allen zou behaagd hebben, en dat de Kerkevrede volkomen herſteld ware. Zij, die men

(*) *Hist. Eccles. Libr.* VII. *Cap.* 32.

men voor aanhangers van NESTORIUS hield, vonden zich zoo beledigd, dat zij zich meer en meer afzonderden, en eene bijzondere Gemeente ſtichtten, welke tot onze tijden toe ſtaande is gebleven; zelfs keurden de vrienden van CYRILLUS de voorwaarden van het vergelijk niet allen goed, waar over zich AKACIUS, Biſſchop van *Melitene*, in eenen Brief aan CYRILLUS (*), ten ſterkſten beklaagde. Een ander zijner vrienden, ISIDORUS van *Peluſium*, die hem meer dan eens zijne krakeelzucht en hevigheid onder het oog gebragt had, verweet hem nu zijne onbeſtendigheid, uit vleijerij, ligtzinnigheid, of eerzucht ontſtaan (†); tegen het een en ander verdedigde CYRILLUS zich in eenen langen Brief aan AKACIUS (§), aan EULOGIUS, eenen Ouderling te *Konſtantinopolen* (**), aan den Biſſchop SUCCESSUS (††) enz.

Maar die *Oosterſche* Biſſchoppen, zonder wier bewilliging JOANNES van *Antiöchië* zijn vergelijk met CYRILLUS geſloten had, verſterkten zich te meer in hunnen afkeer van denzelven. Vergeefs verheugde JOANNES zich in eenen Brief aan THEODORETUS (§§), dat thans de verkeerde zin van één natuur weggenomen, en het onderſcheid der beide natuuren ook in *Egypte* erkend was. De Biſſchop van *Cyrus* antwoordde hem (***), dat het een ſtrafba-

(*) ACACII *Epist. ad Cyrill. in Synodico C.* 83.
(†) *L.* I. *Ep.* 324. (§) *Opp T.* V. *Part.* II. *p.* 115.
(**) *Pag.* 133. (††) *Pag.* 137, 143.
(§§) *In Synod. C.* 86. (***) *Ibid. Cap.* 87.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

bare vrede was, welken hij en zijne vrienden nooit zouden aannemen, omdat zij daar mede onrechtvaardige afzettingen zouden moeten goedkeuren. ANDREAS van *Samosata* vond in de verklaring van CYRILLUS flechts duidelijker kenmerken van zijne dwalingen (*); ALEXANDER van *Hiërapolis* schreef hem tot antwoord: „ Niet CYRILLUS heeft zijne Ketterij verlaten; maar wij hebben, door een enkel „ woord, (Θεοτόκος,) dezelve beleden; doch ik „ zal eer ballingschap, de dood, en alle martelingen uitstaan, dan met die partij in gemeenschap „ komen." Verscheidenen van deze Bisschoppen zochten heul bij den *Roomschen* Bisschop SIXTUS III, bij wien zij de Ketterijën van CYRILLUS, en de trouwloze veränderlijkheid van den Bisschop JOANNES, met zwarte verwen afmaalden (†). Ook hielden zij, in het jaar 433, eenige vergaderingen, onder welken eene te *Zeugma*, in het Landschap *Eufratesia*, wel de vermaardste schijnt geweest te zijn (§). Eindelijk scheurden zich ook verscheidene Bisschoppen, bijzonder in de beide *Ciliciën*, in het tweede *Kappadocië* en *Isaurië* enz. van den *Patriärch* van *Antiochië* af (**).

Geweld gebruikt tegen de Oosterschen.

Thans was geweld het eenige middel, hetwelk voor de partij van CYRILLUS en de genen, die met hem den zoen getroffen hadden, overschoot. JOANNES,

(*) ANDR. *Ep. ad Alex. Hierapol. ib. C.* 90.

(†) *In Synod. Cap.* 117, 118.

(§) *Ep. Theod. ad Alex. l. c. C.* 97. *Ep. Andr. ad Alex. C.* 98, 111-114. (**) *Syn. C.* 111-114, 125, 129, 166, 168.

NES, die in het jaar 434 een nieuwen ſteun gekregen had aan PROCLUS, die den overledenen *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, MAXIMIANUS, was opgevolgd, ſtelde den Staatsdienaar TAURUS voor (*), hoe nodig het was, dwangmiddelen te gebruiken tegen die Biſchoppen, die den vrede niet aannemen wilden. Zelfs blijkt het (†), dat zijn afgevaardigde in de Hoofdſtad veel geld geſpild heeft, om een bevel te verkrijgen, waar door aan deze Biſchoppen verzoening met hem of verlating van hunne Gemeenten opgelegd werd. Ten minſten werd aan deze Biſchoppen kort daar na verboden, om naa het Hof te reizen, en daar hunne klagten in te brengen (§), tot welken JOANNES hun meer dan te veel redenen gaf, daar hij in Kerspels, waar zulks niet hem, maar den *Metropolitaan* toekwam, in plaats der Biſchoppen, die zich van hem afgezonderd hadden, andere en nog wel onwaardige lieden, inwijdde (**). Ook klaagt THEODORETUS zelf in een zijner Brieven, over de onrechtvaardigheden, welke hij had moeten dulden, onder anderen had een groote troep volks, door zijne partijën bijëengebragt, zelfs zijne Kerk in brand willen ſteeken. Ook

Biſchoppen

werd

(*) *Synod. Cap.* 123.

(†) MELETII *Ep. ad Maximin. C.* 124. *Synod.*

(§) *Ibid. Cap.* 126, 127.

(**) THEOD. *Ep. ad Melet. ib. C.* 128. *Ejusd. et alior. Ep. ad Episc. Syriæ &c. C.* 129. THEOD. *Epist. ad Dionys. C.* 133. ABIBI *Episc. Libellus C.* 134. *Alexandri et alior. Episc. Ep. ad August. Cap.* 135.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

werd aan verscheidene Bisschoppen door het Hof aangezegd, dat zij de Kerkgemeenschap met den Bisschop van *Antiöchië* vernieuwen moesten (*).

De vrees van hunne ambten te verliezen, uit het land gebannen, en zelfs voor Ketters gehouden te worden, deed eindelijk velen buigen. ANDREAS, Bisschop van *Samosata*, was een der eersten, die erkende, dat CYRILLUS zijne stellingen opgehelderd en gezuiverd had, en gaf verders tot reden, dat Heidenen, Jooden en Ketters, de Kerk wegens deze verschillen bespotten (†). Merkwaardig was ook de verzoening met THEODORETUS, die weldra van anderen gevolgd werd. Alleen omtrent XV Bisschoppen, zoo veel bekend is, wilden liever afzetting en ballingschap ondergaan, dan CYRILLUS voor rechtzinnig verklaren; onder dezen waren ALEXANDER van *Hiërapolis*, en MELETIUS van *Mopsvestia*, de voornaamsten. Toen de eerste, een oud, eerwaardig man, zijne Gemeente verliet, was dezelve deswegens zoo treurig, dat de Kerken gesloten werden, en bijkans alle gewone bezigheden stilstonden (§).

Verscheidenen geven toe.

Nog voldeeden de bovengemelde afgedwongene vereenigingen met JOANNES niet volkomen aan de oogmerken van CYRILLUS en PROCLUS; alzoo daar mede noch de afzetting van NESTORIUS, noch het gezag der *Efezische* Kerkvergadering volkomen en uit-

(*) *Sacra contra Alex. et alios Episc. l. c. C.* 140. *Rescript. Dionys. ad Comitem Tit. C.* 142. *ejusd. Epist. ad* IV. *Episc. C.* 143. (†) *l. c. C.* 101.

(§) *l. c. C.* 102, 104, 147. enz.

uitdruklijk was goedgekeurd en bevestigd. Het is dus waarſchijnlijk, dat hij en PROCLUS in het jaar 435 bewerkten, dat de Staatsbediende ARISTOLAUS andermaal afgevaardigd werd, met last aan de Oosterſche Bisſchoppen, dat zij gezamenlijk NESTORIUS vervloeken, en alle zijne lasteringen tegen CHRISTUS de *Simoniäanſche* noemen zouden. Ook blijkt het uit de nog voorhanden zijnde berichten, dat deze Banvloek hier op door vele Bisſchoppen in *Cilicië* en andere Oosterſche Landſchappen is uitgeſproken (*).

De *Nestoriänen*, dewijl hun het lezen en bezitten der ſchriften van NESTORIUS verboden was, vermenigvuldigden des te meer de ſchriften van DIODORUS, Bisſchop van *Tarſus*, en THEODORUS van *Mopsveſtia*, die zij tegen EUNOMIUS en APOLLINARIS, die maar eene natuur in CHRISTUS leerden, geſchreven hadden (†); zij werden ook in de *Syriſche*, *Armeniſche* en *Perſiſche* talen overgezet. RABULA, die zich reeds kort na de *Efeziſche* Kerkvergadering hevig tegen de ſchriften van THEODORUS had uitgelaten, en AKACIUS, Bisſchop van *Melitene*, waarſchuwden de *Armeniërs* voor de Boeken van THEODORUS, en als de *Armeniërs* hier over PROCLUS raadpleegden, gaf deze hun, zonder echter THEODORUS te noemen, dezelfde waarſchuwing tegen de nieuwe Ketterijën, in eenen langen Brief, en weldra voegde zich CYRILLUS hier bij, die een bijzonder werk opſtelde tegen DIODORUS en THEODORUS, van hetwelk ſlechts eenige brokken overig zijn. Ook ſchreef

Twist over de ſchriften van den overledenen THEODORUS van Mopsveſtia.

(*) *Synod.* C. 192, 197.

(†) LIBER. *Brev.* C. 10. *in* LABB. *Concil.* T. V. *p.* 751.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

schreef een Diaken BASILIUS tegen den laatstgemelden, en een aantal *Armenische* Monniken schreeuwde hevig, dat dezelve veröordeeld moesten worden; geen wonder, dewijl zij *Apollinaristen* waren. Ook poogde CYRILLUS den Keizer tegen de voorstanders van gemelde twee Bisschoppen in het harnas te jagen (*), waar toe hij een klaagschrift, hem, te *Jerusalem*, door vele Geestelijken, Monniken, en Leeken ter hand gesteld, ten Hove deed inleveren (†). Ondertusschen trokken zich verscheidene Oosterssche Bisschoppen de rechtzinnigheid van THEODORUS aan, en het Hof zelf nam zeer kwalijk, dat men Leeräars, zoo als THEODORUS, die, met eenen algemeenen lof en achting, deze wereld verlaten hadden, dus na hunne dood, zoo schandelijk, in de tegenwoordige twisten betrok, en poogde zwart te maken (§); hetwelk CYRILLUS aan PROCLUS deed schrijven, hij zou niet verder op de veröordeeling der schriften van THEODORUS dringen, niet alleen, omdat deze reeds overleden was, maar voornaamlijk, omdat 'er groote bewegingen uit te duchten waren, dewijl verscheidene Oosterssche Bisschoppen verklaard hadden, dat zij zich liever zouden laten verbranden, eer zij de schriften van THEODORUS veröordeelden (**). De

(*) *Synod. Cap.* 198.

(†) CYRILLI *Ep. ad cler. et Lampon. Presb. Opp. T.* V. *Part.* II. *p.* 198. (§) *Synod. C.* 219.

(**) In CYRILL. *Ep. p.* 199. FACUND. *Hermian. pro defens. Capitt. L.* II. *C.* 2. *p.* 326. *L.* VIII. *C.* 2-6. *p.* 462-479. *in* SIRMOND. *Opp. T.* II.

De naam *Nestoriänen* had, op deze wijze, in den loop dezer twisten, verſcheidene betekenisſen verkregen. Eerst verſtond men daar door die genen, die met NESTORIUS de uitdrukking *Moeder Gods* verwierpen, en daar voor *Moeder van den* MESSIAS of *van* CHRISTUS wilden gebruiken; kort daar na, toen NESTORIUS die benaming, onder zekere bepalingen, wilde toegeven, heette die gene een *Nestoriäan*, die CYRILLUS niet alleen voor eenen lasteraar van NESTORIUS, maar zelfs voor een' Ketter verklaarde. In het vervolg bevatte men onder dezen naam die Oosterſche Biſchoppen, welke, hoewel bijna hetzelfde gevoelende, echter de Kerkelijke Gemeenſchap met CYRILLUS en zijne partij afbraken; eindelijk, toen deze beide partijën eene verzoening getroffen hadden, waren die Biſchoppen *Nestoriänen*, die de afzetting van NESTORIUS weigerden goed te keuren, en de rechtzinnigheid van CYRILLUS te erkennen. Omtrent het jaar 436 was 'er reeds in deze opgegevene betekenisſen geen *Nestoriaanſche* partij meer in het *Romeinſche* Rijk. Wanneer de naam nog tot het einde der zesde eeuw voorkomt, ſchijnt dezelve te bedoelen, die genen, welke buiten het *Romeinſche* Rijk ontſtonden, en die onder den naam van *Nestoriänen*, ſchoon eigenlijk niets met NESTORIUS te doen hebbende, of onder den meer gepasten naam van *Chaldeeuwſche Christenen*, tot onzen tijd toe in het Oosten beſtaan.

De Nestoriänen in het Romeinſche Rijk tot ſtilzwijgen gebragt.

De twist over de rechtzinnigheid der ſchriften van THEODORUS had het affcheuren van deze partij ten

IBAS, Biſchop van Edeſſa,

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

gevolge. Terwijl RABULA, Bisschop van *Edessa*, tegen dezelven woelde, werden zij door een Onderling aldaar, IBAS genoemd, verdedigd, en in het *Syrisch* vertaald (*). Deze werd in het jaar 435 Bisschop van *Edessa*, bij het overlijden van RABULA. Weldra kwamen 'er bij den Keizer en den *Patriärch* PROCLUS klagten over hem in. De beruchte zoogenaamde Roovers-Sijnode te *Efeze*, in het jaar 449, veröordeelde hem, en zette hem af, maar drie jaren daar na werd hij te *Chalcedon* weder hersteld. Hij overleed in het jaar 457. De *Jakobiten* vervloeken hem nog heden als eenen *Nestoriäan*, alhoewel hij zulks niet meer was, dan andere Bisschoppen van dezen tijd; die weigerden, de banvloeken van CYRILLUS en deszelfs uitspraken te onderschrijven (†). IBAS had te *Edessa* verscheidene lieden, bijzonder die zich op de vermaarde Hoogeschool aldaar onderwezen, tot zijne gedachten overgehaald; RABULA had deze Leeräars omtrent het jaar 432 uit de stad gedreven; toen IBAS Bisschop werd, werd hunne vrijheid weder hersteld, maar ook met zijne dood weder vernietigd. Eindelijk ontstond 'er in het jaar 489 eene hoofdvervolging tegen alle verëerers van THEODORUS en tegenstrevers van CYRILLUS te *Edessa*. Keizer ZENO gaf daar toe bevel, op aanleiding van

verklaart zich voor THEODORUS.

(*) *Ibæ Ep. ad Marin. in act. Concil. Chalced. act.* X. *Tom.* II. *Conc.* HARD. *pag.* 528.

(†) ASSEMANI *Biblioth. Orient. Clement. Vatic. Tom.* I. *C.* 15. *pag.* 199-201.

van den toenmaligen Bisschop CYRUS; inzonderheid werd de oude school voor *Perſiſche Christenen* in die ſtad geheel vernietigd, en in derzelver plaats eene Kerk ter eere van de *Moeder Gods*, MARIA, geſticht. De verdrukte partij vluchtte naa *Perſië*, waar zij beſcherming, vrijheid, en bekwame Leeräars had (*).

BARSUMAS Bisschop te Niſibis verkrijgt eenepartij in Perſië.

BARSUMAS of BARSAUMAS, een der Leeräaren, die door RABULA uit *Edesſa* verdreven waren, was een der voornaamſten, die de uit het land verdrevene partij vestigde. Hij werd in het jaar 435 Bisschop van *Niſibis*. Met hem verëenigden zich MANES, Bisschop van *Hardaſchir*, en de voormalige Leeräars van *Edesſa*, wier school nu eene bloejende vestiging te *Niſibis* kreeg. Zij hielden verscheidene Kerkvergaderingen, waar door zij zich al meer en meer afzonderden. BARSUMAS verwierf zich de genegenheid van den *Perſiſchen* Koning FEROZES, die van het jaar 462 af regeerde. Aan dezen zal hij voorgeſteld hebben, dat hij zijne Christen onderdanen niet kon vertrouwen, als zij niet in hun Geloof onderſcheiden waren van de Christenen, onder het Grieksch Keizerlijk Gebied; dat daar een wijs en geleerd man, NESTORIUS, ten onrechte was veroordeeld, en dus, indien de Koning het vergunde, wilde hij alle Christenen in zijn Rijk tot de gevoelens van dezen man brengen, wanneer zij van de *Griekſche* Christenen zeker gehaat zouden worden.

De

(*) ASSEM. *Diſſ. de Syris Nestor. C.* 3. *l. c. Tom.* III. P. II. *pag.* 67.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

De Koning hem gehoor gevende, zal BARSUMAS, van Soldaten verzeld, in zijn Rijk de Christenen met geweld tot het gevoelen van NESTORIUS gedwongen, en bij die gelegenheid meer dan 7000 van hen omgebragt hebben (*). BARSUMAS leefde tot het jaar 489. Zijne partij verkoos, na de dood van ACACIUS, in het jaar 496, BABÆUS tot Aartsbisſchop of *Patriärch* van *Seleucia*, die de *Katholijke* Christenen in *Perſië* bijna geheel onderdrukte; op hem volgde een lange reeks van *Patriärchen*. Deze hadden zelfs in *Indië* en *Gelukkig-Arabië* Gemeenten onder zich, zoo als ook naderhand in andere *Aſiätiſche* Landen, die aan het *Griekſche* Rijk ontnomen werden, deze partij de heerſchende geworden is.

Gevoelens van deze partij.

Men noemt hen in de nieuwere tijden de *Chaldeeuwſche Christenen*; zoo wel omdat zij hun hoofdverblijf hadden in het oude *Chaldea*; als omdat zij zich bij hunnen Godsdienst van den *Chaldeeuwſchen* of *Syriſchen* tongval bedienen. Den naam van *Nestoriänen*, dien men hun insgelijks geeft, hebben zij reeds, in de eerſte tijden, en ook in laater tijden, nadruklijk van de hand gewezen. In het eerst ſchijnen zij ook, in de daad, alhoewel BARSUMAS zich op zijne overëenſtemming met NESTORIUS zal beroepen hebben, meer door hunne tegenſpraak tegen de Sijnode te *Efeze*, en tegen CYRILLUS onderſcheiden, dan wel de bijzondere ſtellingen van NESTORI-

(*) Zoo verhaalt een *Jakobitiſche Primaat* uit de XIIIde eeuw. *Abulfaradj* bij ASSEMANI *l. c. p.* 391.

RIUS aangenomen te hebben. Allengs echter kwamen zij dezelven nader en nader. Hunne Leeraars, wier plaatzen ASSEMANI heeft bijgebragt, verwerpen de uitdrukking *Moeder Gods*, en willen daar *Moeder van den* MESSIAS of CHRISTUS voor gebruikt hebben. Wanneer zij van *de vereeniging der beide natuuren* in CHRISTUS ſpraken, zonderden zij verſcheidene wijzen van dezelve af, bij voorbeeld, de vereeniging voor *vermenging*, door *ſamenſtelling*, en door bloote *verbinding*, zoo als van man en vrouw; maar daartegen namen zij de volgende aan: eene *vereeniging van wil en neiging*; der *voorſtelling van een zeker perſoon*; van *eer* en *waardigheid*; en eindelijk van *verlichting* en *werking*. In CHRISTUS, zeiden zij, waren *twee zelfbeſtaanlijkheden*, (*ſubſtantien*,) *twee natuuren*, *twee perſonen*, of *Hypoſtaſen*; maar ſlechts *een beeld*, en een προσωπον, welk *Grieksch* woord zij in het *Syrisch Parzupo* uitdrukten. Doch alle deze bepalingen zijn uit hunne Schrijvers van de XIIde en XIIIde eeuw ontleend. Eene hunner Kerkvergaderingen, onder BARSUMAS, ſprak den Banvloek uit tegen allen, die de Godheid van CHRISTUS voor vatbaar voor lijden, en voor veranderlijk hielden, en niet bekennen wilden, dat hij, na de vereeniging van het Godlijk Woord met het ligchaam, de volkomene zelfſtandigheid van God en ook van eenen mensch had. Op eene andere vergadering, in het jaar 553, kwamen hunne Biſchoppen daar in overeen, dat zij leeren zouden,

drie

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

drie perſonen in eene zelfſtandigheid in God; en zulke *verëeniging* van den Zoon, dat 'er *twee ſubſtantien en perſonen* blijven, en *na deze verëeniging* een *eenige* CHRISTUS en *Zoon* beſta. Zeker is het, dat dit alles geenszins het leerſtelſel van NESTORIUS was, maar of zij van de overige Christenen even zoo in hun Geloof onderſcheiden zijn, als zij met woorden ſchijnen? is eene andere vraag.

Einde van het Tiende Deel.

INSTITUTE FOR CHRISTIAN STUDIES
TORONTO, ONTARIO, CANADA